

Camilla Peltola

Harkinnanvaraisen jälkihuoltopäätöksen saaneiden nuorten vertaisryhmä lastensuojelun avohuollossa

Metropolia Ammattikorkeakoulu

Sosionomi (ylempi AMK)

Sosiaalialan tutkinto-ohjelma

Opinnäytetyö

18.4.2016

<p>Tekijä Otsikko</p> <p>Sivumäärä Aika</p>	<p>Camilla Peltola Harkinnanvaraisen jälkihuoltopäätöksen saaneiden nuorten vertaisryhmä lastensuojelun avohuollossa</p> <p>117 sivua + 3 liitettä 18.4.2016</p>
<p>Tutkinto</p>	<p>Sosionomi (ylempi AMK)</p>
<p>Koulutusohjelma</p>	<p>Sosiaali- ja terveysalan ylempi ammattikorkeakoulututkinto</p>
<p>Suuntautumisvaihtoehto</p>	<p>Sosiaalialan tutkinto-ohjelma</p>
<p>Ohjaaja</p>	<p>Lehtori Eija Raatikainen</p>
<p>Opinnäytetyön tarkoituksena oli tarkastella harkinnanvaraisen jälkihuoltopäätöksen saaneille nuorille suunnattua vertaisryhmää ja ryhmän merkitystä siihen osallistuneille nuorille. Opinnäytetyöllä pyrittiin hakemaan vastausta siihen, miten ryhmämuotoinen tuki auttaa harkinnanvaraisen jälkihuoltopäätöksen saaneita nuoria oman elämänsä ja itsenäistymisensä alkuun ja mitä uutta voidaan työntekijöinä oppia nuorten tukemisesta. Opinnäytetyön toimintaympäristö sijoittui Helsingin kaupungin lastensuojelun avohuoltoon.</p> <p>Opinnäytetyö toteutettiin laadullisena tutkimuksena ja aineistonkeruumenetelmänä oli teemahaastattelu ryhmän kuudelle nuorelle. Haastattelut tehtiin elo-syyskuussa 2015, kolme kuukautta ryhmän päättymisen jälkeen. Analyysimenetelmänä oli teoriaohjaava sisällönanalyysi. Ohjaavina teorioina olivat sosiaaliseen vahvistamiseen liittyvät empowerment ja osallisuus.</p> <p>Sosiaalinen vahvistaminen terminä tulee nuorisolaista, mutta sillä on paljon yhtymäkohtia osallista-vaan sosiaalityöhön. Sosiaalisen vahvistamisen taustalla vaikuttavat teoriat empowermentista ja osallisuudesta. Sosiaalityön lähtökohdista tarkasteltuna empowerment on sekä teoria että menetelmä. Siinä on kyse sekä prosessista muutoksen aikaansaamiseksi, että päämäärästä, jota kohti prosessissa edetään. Osallisuus nähdään syrjäytymisen vastaparina ja siihen on liitetty kolme ulottuvuutta (having – acting – belonging).</p> <p>Opinnäytetyön tulosten perusteella nuorten merkitykselliset vertaisryhmäkokemukset liittyivät vahvasti näkemykseen, jossa empowermentia ja osallisuutta tarkastellaan sekä prosessina että päämääränä. Tulokset sijoittuivat kolmeen pääluokkaan. Ryhmään liittymisen (acting) -pääluokkaan kuuluivat seuraavat osatekijät: päätös ryhmään osallistumisesta, ryhmän tavoitteiden sopiminen, onnistunut ryhmäytyminen, arvostava kohtaaminen sekä ryhmänohjaajan merkitys. Toinen pääluokka oli nimeltään ryhmän kuuluminen (belonging) ja sen osatekijöitä olivat ryhmän jäsenyys, vastavuoroinen jakaminen ja sosiaaliset suhteet. Kolmas pääluokka kuvasi ryhmän merkitystä sisäisen vahvistumisen (empowerment) kokemuksina ja sen osatekijöitä olivat uudet näkökulmat, myönteiset tunnekokemukset, tiedostaminen ja vastuunotto.</p> <p>Opinnäytetyön johtopäätöksenä voi sanoa, että ryhmäprosessin onnistumisella oli suuri merkitys vertaisryhmän merkityksellisyyden kokemuksiin. Tällä tuloksella on merkitystä työn kehittämisen kannalta, sillä vertaisryhmällä pystytään vastaamaan sellaisiin tarpeisiin mihin yksilötyöllä ei pystytä. Jos halutaan ymmärtää ryhmätoiminnan merkitystä osallistavan sosiaalityön työmenetelmänä, on tarkasteltava työtä kokonaisvaltaisesti. Ryhmä itsessään ei takaa sosiaalista vahvistumista vaan siihen vaikuttaa paljon se, miten siihen päämäärään on pyritty.</p>	
<p>Avainsanat</p>	<p>lastensuojelun avohuolto, jälkihuolto, vertaisryhmä, sosiaalinen vahvistaminen, empowerment, osallisuus</p>

Author Title	Camilla Peltola Peer group for the young adults with a discretionary decision of after-care in the open care services of child protection
Number of Pages Date	117 pages + 3 appendices 18 April 2016
Degree	Master of Social Services
Degree Programme	Social Services
Specialisation option	Social Services
Instructor	Eija Raatikainen, Principal Lecturer
<p>The purpose of the thesis was to study the peer group which was constructed for young adults with discretionary decision of aftercare. The main purpose was to study the importance of the peer group. The aim was to answer the question how peer support helps these young adults start their own life and gain independence and the question what new the employees can learn from supporting young adults. The social environment of this thesis was the City of Helsinki's child protection open care services.</p> <p>The research was conducted as a qualitative study and the data collection method was theme interview for the six young adult of the peer group. The interviews were held in August and September 2015, three months after the end of the group. The Analysis method was content analysis where the theory was directed, not oriented. The point of view of the significant experience aspect was the social empowerment.</p> <p>Social empowerment is known in Youth Act, but it has a lot of similarities with participatory social work. Theories behind the social empowerment are based on the theories of empowerment and inclusion. From the perspective of social work, empowerment is both theory and a method. Theory is concerned with how people may gain collective control over their lives, so as to achieve their interests as a group, and a method by which social workers seek to enhance the power of people who lack it (Adams 2008: 17). Inclusion is seen the opposite of exclusion, and it combines three dimensions (having – acting – belonging).</p> <p>On the basis of the results of the thesis, the importance of peer group experiences are strongly associated with the theories where empowerment and inclusion are regarded as both process and an intention. Results were placed into three main categories. The category Group Participation (acting) includes the following factors: making decision, to participate in a group, being influential in group's targets, successful grouping, appreciative encounter and group supervisor's role. The second category was named Group Affiliation (belonging) and the factors were as follows: belonging to a group, mutual sharing and social relationships. The third category was called Internal Strengthening (empowerment) and it includes the following factors: new perspectives, positive emotional experiences, awareness and responsibility.</p> <p>The conclusion of the thesis is that the successful group process plays a significant role when the relevance of peer group experiences is studied. This is a meaningful finding for the development of the work. With peer support, it is possible to respond to the needs where individual support is not possible to achieve. If people want to understand the importance of peer group in participatory social work, it must be seen holistically. The group itself does not guarantee social empowerment, but it is also important how social empowerment is being pursued.</p>	
Keywords	open care services in child protection, after care, peer group, social empowerment, inclusion

Sisällys

1	JOHDANTO	1
2	JÄLKIHUOLTONUORTEN KANSSA TEHTÄVÄ SOSIAALITYÖ	6
2.1	JÄLKIHUOLTONUORET ORASTAVAN AIKUISUUDEN KYNNYKSELLÄ	8
2.2	JÄLKIHUOLTO SUBJEKTIIVISENA OIKEUTENA TAI MÄÄRÄRAHAPERUSTAISENA JÄRJESTELYNÄ	10
2.3	JÄLKIHUOLLON KEHITTÄMISEN TARVE	12
2.4	NUORTEN KANSSA TEHTÄVÄ SOSIAALITYÖ TUTKIMUSTEN VALOSSA	14
2.4.1	<i>Nuoret ja lastensuojelu</i>	15
2.4.2	<i>Nuoret ja jälkihuolto</i>	17
2.4.3	<i>Nuoret ja selviytymistä edistävät tekijät</i>	18
2.4.4	<i>Nuoret ja ryhmätoiminta</i>	20
3	VERTAISRYHMÄ SOSIAALISENA RYHMÄNÄ	21
3.1	VERTAISRYHMÄ SOSIAALISEEN VAHVISTAMISEEN TÄHTÄÄVÄNÄ MUUTOSTYÖNÄ	24
3.2	SOSIAALISEN VAHVISTAMISEN NÄKÖKULMANA EMPOWERMENT	27
3.3	SOSIAALISEN VAHVISTAMINEN NÄKÖKULMANA OSALLISUUS	29
3.4	SOSIOKULTTUURINEN INNOSTAMINEN VERTAISRYHMÄN IDEOLOGISENA LÄHTÖKOHTANA	33
4	HARKINNANVARAISEN JÄLKIHUOLTOPÄÄTÖKSEN SAANEIDEN NUORTEN VERTAISRYHMÄ LASTENSUOJELUN AVOHUOLLOSSA	34
4.1	TAUSTAORGANISAATIONA HELSINGIN KAUPUNGIN LASTENSUOJELUN PERHETYÖN YKSIKKÖ	35
4.2	VERTAISRYHMÄTOIMINTA LASTENSUOJELUN AVOHUOLLON TUKITOIMENA	36
4.3	RYHMÄN PERUSTAMISEN JA OPINNÄYTETYÖN IDEAN TAUSTAA	38
4.4	HARKINNANVARAISEN JÄLKIHUOLTOPÄÄTÖKSEN SAANEIDEN NUORTEN VERTAISRYHMÄN (HJR) MUODOSTUMINEN JA TOTEUTUMINEN	40
5	TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA TUTKIMUSKYSYMYKSET	47
6	OPINNÄYTETYÖN TUTKIMUKSELLINEN TOTEUTTAMINEN	49
6.1	RYHMÄN NUORET OPINNÄYTETYÖN INFORMANTTEINA	51
6.2	TEEMAHAASTATTELU AINEISTONKERUUMENETELMÄNÄ	51
6.3	AINEISTON ANALYYSI	56
7	TULOKSET	63
7.1	NUORTEN KUVAUKSET OMASTA LASTENSUOJELUN ASIAKKUUDESTA	63
7.2	VERTAISTUKI NUORTEN MÄÄRITTELEMÄNÄ	65
7.3	RYHMÄÄN LIITTYMINEN (ACTING)	66
7.3.1	<i>Päätös osallistumisesta</i>	67

7.3.2	<i>Osallistuminen ryhmän suunnitteluun</i>	69
7.3.3	<i>Ryhmäytyminen</i>	70
7.3.4	<i>Arvostava kohtaaminen</i>	75
7.3.5	<i>Ryhmänohjaajan merkitys</i>	76
7.4	RYHMÄÄN KUULUMINEN (BELONGING)	78
7.4.1	<i>Ryhmän jäsenyys</i>	79
7.4.2	<i>Vastavuoroinen jakaminen</i>	81
7.4.3	<i>Sosiaaliset suhteet</i>	83
7.5	SISÄINEN VAHVISTUMINEN (EMPOWERMENT)	84
7.5.1	<i>Uudet näkökulmat</i>	85
7.5.2	<i>Myönteinen tunnekokemus</i>	86
7.5.3	<i>Tiedostaminen</i>	88
7.5.4	<i>Vastuunotto</i>	89
7.6	OSALLISUUTTA JA EMPOWERMENTIA EDISTÄVÄT TEKIJÄT NUORTEN VERTAISRYHMÄKOKEMUKSINA	91
8	JOHTOPÄÄTÖKSET	92
8.1	RYHMÄÄN LIITTYMINEN ON KRIITTINEN VAIHE RYHMÄN TULEVAISUUTTA AJATELLEN.....	93
8.2	RYHMÄÄN KUULUMINEN ANTAA SOSIAALISTA TUKEA.....	96
8.3	SISÄINEN VAHVISTUMINEN EDISTÄÄ NUORTEN RESILIENSSIÄ	98
8.4	OSALLISUUTTA JA EMPOWERMENTIA EDISTÄVÄT TEKIJÄT MAHDOLLISTAVAT SOSIAALISEN VAHVISTUMISEN.....	101
9	POHDINTA	102
	LÄHTEET	107

Liitteet

Liite 1. Subjektiiiviseen oikeuteen perustuvan jälkihuollon ja harkinnanvaraisen jälkihuollon erot ja yhtäläisyydet Helsingin kaupungin palveluissa vuonna 2015.

Liite 2. Alkuhaastattelun runko

Liite 3. Teemahaastattelun runko apukysymyksineen

1 Johdanto

"Se, mitä teemme sosiaalityön käytännöissä tällä hetkellä, vaikuttaa ihmisten elämään tässä ja nyt sekä myös tulevaisuudessa. --- Se, miten ajattelemme ajasta ja ihmisen elämästä, ei ole vailla vaikutuksia" (Eronen 2012: 117).

Erosen toteamus viittaa hänen tutkimukseensa lastenkodeissa asuneiden elämänkerrallisiin muisteluihin ja kertoo omaa tarinaansa siitä, että sosiaalityöllä on merkitystä ja vaikutuksilla voi olla kauaskantoisia vaikutuksia. Sosiaalityö on suunnitelmallista ja muutokseen tähtäävää asiakastyötä, jonka keskeisimmät arvot pohjautuvat Suomen perustuslakiin ja kansainvälisiin ihmisoikeussopimuksiin sekä niiden taustalla oleviin ihmisyyttä ja ihmisoikeuksia korostaviin kansainvälisesti hyväksytyihin arvoihin (Lastensuojelun arvot ja periaatteet, n.d.) Sosiaalityö on hyvinvointityötä, jonka toiminnan tavoitteena on asiakkaan hyvinvoinnin lisääminen (Niemelä 2009: 209–210). Sosiaalityön tätä päivää kuvaa uudenlainen asennoituminen hyvinvointipalveluihin. Sosiaalihuoltolaki on uudistunut ja sen henki edellyttää paitsi työntekijöitä tarkastelemaan työtään entistä asiakaslähtöisemmin ja asiakasta osallistavammin, myös asiakasta itseään ottamaan uudenlaista roolia palveluiden käyttäjänä, ei pelkästään vastaanottajana. Sosiaalinen toimintakyky ja sen tukeminen ovat keskeisiä sosiaalihuollon tavoitteita. Sosiaalinen toimintakyky määrittellään yksilölliseen ja yhteisölliseen kasvuun ja kehitykseen pyrkiväksi sosiaalista toimintaa ohjaavaksi, tulevaisuuteen orientoituneeksi asenteeksi itseä ja muita kohtaan. Hyvinvoinnin edistämisen toimilla vahvistetaan ja lisätään yksilön, perheen, yhteisön ja väestön sosiaalista hyvinvointia, osallisuutta, terveyttä ja turvallisuutta. (Sosiaalihuoltolaki soveltamisopas 2015: 8.)

Tämän opinnäytetyön sosiaalityön toimintaympäristö sijoittuu lastensuojelun avohuoltoon, jossa avohuollon sosiaalityön ohella tuetaan tietyissä tilanteissa myös jälkihuoltoonuria. Lastensuojelun jälkihuolto ymmärretään yleisesti sijoitettujen ja huostaan otettujen nuorten subjektiivisena oikeutena, mutta laki mahdollistaa jälkihuollon myös muille kuin sijoitetuille nuorille. Esimerkiksi pitkäaikaisesti avohuollon tukitoimien piirissä olleelle lapselle voidaan jatkaa sosiaalityötä ja järjestää hänen tarvitsemiaan palveluja ja tukitoimia hänen täyttäessään 18 vuotta, jolloin muussa tapauksessa lastensuojelun asiakkuus päättyisi. Ehdotonta velvollisuutta tällaisessa tilanteessa jälkihuollon järjestämiseen ei kunnilla ole ja järjestämismvastuu rajoittuukin varattujen määrärahojen mahdollistamaan tukeen. Tällöin puhutaan *jälkihuollon järjestämisestä määrärahaperusteilla*.

(Räty 2015: 611–612.) Käytännön työssä on yleisempää puhua *harkinnanvaraisen jälkihuoltopäätöksen saaneista nuorista* ja tämän perusteella käytän termiä myös tässä opinnäytetyössä.

Harkinnanvaraisen jälkihuoltopäätöksen saaneiden nuorten lastensuojelun sosiaalityö järjestetään Helsingissä lastensuojelun avohuollossa, jolloin vastuusosiaalityöntekijänä säilyy sama avohuollon sosiaalityöntekijä kuin nuorella oli jo varsinaisen lastensuojeluasiakkuuden aikana. Sosiaalityöntekijä voi tilata alueen avohuollon perhetyöstä jälkihuollon sosiaaliohjausta, jolloin nuoren on mahdollista saada lastensuojelun perhetyöhön verrattavaa ohjausta ja neuvontaa tai muuta perhetyön järjestämää tukea. Lastensuojelun perhetyön menetelmiin on perinteisesti kuulunut perhe-/yksilökohtaisen sosiaaliohjauksen lisäksi myös ryhmätoiminnot. Tästä näkökulmasta rakentuu tämän opinnäytetyön punainen lanka.

Toimin itse sosiaaliohjaajana eräässä Helsingin kaupungin lastensuojelun perhetyön yksikössä, jossa syksyllä 2014 alettiin kehittämään vertaisryhmätoimintaa harkinnanvaraisen jälkihuoltopäätöksen saaneille nuorille. Ajatus ryhmän perustamisesta lähti kahdesta havainnosta, joista toinen oli se, että harkinnanvaraisten jälkihuoltopäätöksen saaneiden asiakkaiden lukumäärä oli lisääntynyt. Nuorten lisääntyvää asiakasmäärää kertovat myös valtakunnalliset tilastot. Vuonna 2014 koko maan lastensuojelun *avohuollon* asiakkaina oli kaikkiaan 90 269 lasta ja nuorta, joista uusien asiakkaiden osuus oli 43 prosenttia, kasvua edellisestä vuodesta oli 1,4 %. Jälkihuollossa olevia lapsia ja nuoria oli vuonna 2014 yhteensä 7 482 ja tämä oli 8 % kaikista avohuollon asiakkaista. Lastensuojelun avohuollossa olevien 18–20 -vuotiaiden nuorten asiakkaiden määrä lisääntyi 2,4 % vuonna 2014. Verrattaessa avohuollon tilastoja sijoitusten ja huostaanottojen tilastoihin, avohuollon tilastoissa näkyy kasvua kun sijoituksissa ja huostaanotoissa taas näkyy osin huomattavaakin laskua. (Lastensuojelu 2014.)

Toinen havainto oli se, että lähes kaikkien harkinnanvaraisen jälkihuoltopäätöksen saaneiden nuorten henkilökohtaisten tapaamisten sisällöt olivat osoittautuneet teemoiltaan varsin yhteneväisiksi. Nuorten kanssa oli työskennelty esimerkiksi toimeentuloon, työhön, asumiseen, opiskeluun ja virastoissa asioimiseen liittyvien teemojen kanssa. Tämä ”sosiaalinen vaisto” laittoi työntekijät miettimään, että miksei näitä nuoria saatettaisi yhteen, jolloin nuorten kaipaamiin asioihin voitaisiin vastata keskitetysti? Sosiaalinen vaisto tarkoittaa ”organisaation jäsenten yhteisöllistä kyvykkyyttä luotsata omaa ja yhteistä toimintaa, eletävässä ajassa ja organisaation muistissa olevan kokemustiedon pohjalta

käytävien tulkintakeskustelujen avulla” (Rousu 2007: 273). Ryhmän perustamisen tausta-ajatuksena oli työntekijöiden usko vertaistuen merkitykseen ja siihen, että nuoret pystyvät tukemaan toisiaan jakamalla omaa osaamistaan, kokemustaan ja tietämystään. Ja jotta lisääntyvää asiakasmäärää voidaan olemassa olevien resurssien puitteissa palvella mahdollisimman hyvin, vaatii se työskentelymenetelmien kehittämistä. Yhtenä ennakkoajatuksena työntekijöillä oli se, että ryhmämuotoinen työ voisi vaikuttaa työajan tehokkaampaan käyttöön, mikäli yksilösosiaaliohjausta voidaan ryhmämuotoisen tuen takia vähentää.

Vaikka opinnäytetyön toimintaympäristö sijoittuu lastensuojelun avohuoltoon, hyödynnetään tässä työssä tutkimustietoa niin sijaishuollon jälkeisestä jälkihuollosta kuin nuorten ja nuorten aikuisten parissa tehtävästä sosiaalityöstä ylipäänsä, koska harkinnanvaraisen jälkihuoltopäätöksen saaneet nuoret sijoittuvat iältään samaan ikäryhmään ja kamppailevat pitkälti samojen haasteiden kanssa kuin samaan ikäryhmään kuuluvat asiakkaat toisessa sosiaalityön yksikössä. Harkinnanvaraisen jälkihuoltopäätöksen saaneiden nuorten kokemuksista en ole löytänyt tutkittua tietoa, joten siinäkin mielessä soveltaminen lähimpiin sosiaalityön toimintaympäristöihin eli sijaishuollon jälkihuoltoon ja nuorten aikuisten sosiaalityöhön on perusteltua. Harkinnanvaraisen jälkihuoltopäätöksen saaneiden nuorten sosiaalityö sijoittuu luonteeltaan lastensuojelun ja aikuissosiaalityön välimaastoon. Harkinnanvaraisen jälkihuolto-oikeuden voisi ajatella olevan eräänlainen aikalisä tai ponnahduslauta kohti aikuisten palveluita - lastensuojelun tarjoama tuki orastavan aikuisuuden kynnyksellä oleville nuorille kohti itsenäistä elämää.

Tässä opinnäytetyössä tarkastellaan harkinnanvaraisen jälkihuoltopäätöksen saaneille nuorille suunnattua vertaisryhmää ja ryhmän merkitystä nuorille. Näkökulmana merkityksen kokemuksen tarkasteluun on sosiaalinen vahvistuminen. Sosiaalihuoltolaissa puhutaan sosiaalisesta toimintakyvystä ja toimenpiteistä, joilla sosiaalista toimintakykyä vahvistetaan. Sosiaalinen vahvistaminen terminä taas tulee nuorisolaista ja sillä tarkoitetaan nuorille suunnattuja toimenpiteitä elämäntaitojen parantamiseksi ja syrjäytymisen ehkäisemiseksi (Nuorisolaki 27.1.2006/72, 2 §). Vaikka sosiaalinen vahvistaminen mielletään nuorisotyön termiksi, olen ottanut vapauden soveltaa sitä tapauksena olevan vertaisryhmän tarkasteluun, sillä näen nuorten kanssa tehtävässä sosiaalityössä paljon yhtymäkohtia nuorisotyöllisiin menetelmiin. Kuure (2015) on hahmotellut nuoren sosiaalisen vahvistumisen etenemistä prosessina ja tämä prosessikuvaus soveltuu hyvin myös tapauksena olevan vertaisryhmän ideaan. Sosiaalisen vahvistamisen prosessissa nuori pyritään ensin kiinnittämään ryhmään ja tämän kautta nuori oppii tunnistamaan oman

panoksensa merkityksen yhteisön toimintaan ja lopulta nuori alkaa ottamaan vastuuta yhteisöstä (Kuure 2015: 25). Rautiaisen (2011) mukaan sosiaalisella vahvistamisella tarkoitetaan kohdennettua toimintaa, joka keskittyy riskiryhmässä olevaan yksilöön tai koko ryhmään. Työskentelyn tavoitteena on toimintatapojen, arvojen, asenteiden ja käyttäytymismallien muuttaminen. Sosiaalinen vahvistaminen on vuorovaikutuksellinen prosessi, jossa parannetaan yksilön tai kohderyhmän sosiaalisia taitoja, toiminnallisuutta, yhteisöllisyyttä, elämäntilannetta ja asemaa. Tavoitteena on vahvistamisen kautta yksilön ja ryhmän saaminen toimintakykyiseksi yhteiskunnan toimijaksi. Työskentely voi koostua yksilö- ja kohdennetusta ryhmätoiminnasta sekä vertaistuesta. (Rautiainen 2011: 99–100.)

Sosiaalisen vahvistamisen taustalta on löydettävissä laajoja ja moniulotteisia teorioita. Kuure (2015: 12) kirjoittaa, että EU:n nuorisopolitiikassa keskeisiksi käsitteiksi ovat nousseet empowerment ja sen sosiaalityöllistä ja sosiaalipoliittista ulottuvuutta esiintuova käsite social inclusion (osallisuus) vastakäsitteenään social exclusion (syrjäytyminen). Raivio ja Karjalainen (2013) määrittelevät osallisuudelle kolme ulottuvuutta ja vastaavasti näille vastapareiksi kolme syrjäytymisen ulottuvuutta. Nämä ulottuvuudet juontavat juurensa Erik Allardtin (1976) jäsenyyksestä hyvinvoinnin ulottuvuuksista, joita olivat ihmisen perustarpeisiin perustuvat having, loving ja being. Raivion ja Karjalaisen mallissa osallisuus tarkoittaa, että 1) ihmisellä on käytössään riittävät aineelliset resurssit (HAVING), 2) hän on omaa elämäänsä koskevassa päätöksenteossa toimijana (ACTING) ja 3) hänellä on sosiaalisesti merkityksellisiä ja tärkeitä suhteita (BELONGING). (Raivio – Karjalainen 2013: 16.) Tarkastelussa oleva vertaisryhmä edustaa toimenpiteenä lastensuojelun avohuollon tukitoimea, jonka tavoitteena on tukea nuorten itsenäistymistä ja vastata tarpeisiin, joita nuoret pitävät haasteellisena kyseisessä elämänvaiheessa. Vertaisryhmä toimintana ei pysty vastaamaan osallisuuden ensimmäiseen ulottuvuuteen, riittävään toimeentuloon ja hyvinvointi- ja terveyserojen kaventamiseen on olemassa muut toimenpiteet. Mutta pystyykö vertaisryhmä vastaamaan kahteen seuraavaan osallisuuden ulottuvuuteen? Voiko vertaisryhmätoiminnalla lisätä nuoren toimijuuden kokemusta ja ehkäistä yhteiskunnasta vieraantumista? Entä voiko vertaisryhmätoiminnalla lisätä yhteisyyden ja jäsenyyden tunnetta ja näin ehkäistä osattomuuden kokemusta ja nuoren yhteiskunnasta vetäytymistä?

Nuorisopolitiikan lisäksi myös muutokseen tähtäävä sosiaalityö pitää sisällään sekä osallisuuden että empowermentin ulottuvuudet. Adams (2008) on määritellyt empowermentia nimenomaan sosiaalityön näkökulmasta. Empowerment sisältää kaksi ulottuvuutta, se on sekä teoria että menetelmä. Teoria liittyy siihen, miten ihmiset voivat kasvattaa

elämänhallintaansa ja saavuttaa päämääriään ja menetelmä tarkoittaa keinoa, jolla sosiaalityöntekijöiden tavoitteena on lisätä valtaa ihmisille, joilla ei sitä ole. (Adams 2008: 17.) Adams korostaa, että empowerment voidaan määritellä keinoksi, jonka kautta yksilöt, ryhmät ja/tai yhteisöt tulevat kykeneviksi kontrolloimaan omia olosuhteitaan ja saavuttamaan omia päämääriään ja tätä kautta auttamaan itseään ja muita saavuttamaan parhaan mahdollisen elämänlaadun. (Adams 2008: 17; suomennos Juhila 2006: 121, myös Hokkanen 2009: 317; Hokkanen 2014: 43) Teoria empowermentista menetelmänä ja päämääränä herkistää tarkastelemaan vertaisryhmää myös sen ryhmäprosessin kautta. Voiko vertaisryhmä prosessimaisena työmuotona auttaa nuoria saavuttamaan omia päämääriään? Näkyykö prosessissa samoja elementtejä mitä Kuure kuvailee sosiaalisen vahvistamisen prosessissa?

Näihin kysymyksiin haen vastausta tällä opinnäytetyöllä. Nuorten mielipiteiden ja kokemuksen esiintuomisen tausta-ajatuksena on saada ymmärrystä ja tietämystä siitä mitä nuoret pitävät tärkeänä ja millaista tukea he tarvitsevat harkinnanvaraisen jälkihuolto-oikeuden aikana. Tällä opinnäytetyöllä pyrin hakemaan vastausta siihen, miten ryhmämuotoinen tuki auttaa harkinnanvaraisen jälkihuoltopäätöksen saaneita nuoria oman elämänsä ja itsenäistymisensä alkuun ja mitä uutta voidaan työntekijöinä oppia nuorten tukemisesta? Tutkimuskysymyksiä on kolme:

1. Mitkä tekijät harkinnanvaraisen jälkihuoltopäätöksen saaneiden nuorten vertaisryhmässä olivat nuorille merkityksellisiä?
2. Miten nuoret kuvasivat näiden merkitysten vaikutusta omaan elämäänsä?
3. Miten näiden tekijöiden avulla voidaan kehittää vertaisryhmätoimintaa lastensuojelun avohuollossa?

Tämän työn tutkimusstrategiana toimii laadullinen tutkimus ja aineistonkeruumenetelmänä teemahaastattelut ryhmän kuudelle nuorelle. Opinnäytetyön tutkimusstrategiaa voi luonnehtia myös tapaustutkimukseksi, sillä tapaustutkimuksen päämääränä on lisätä ymmärrystä tutkittavasta tapauksesta ja olosuhteista, joiden lopputuloksena tapauksesta tuli sellainen kuin tuli ja tapaustutkijaa ajaa usein eteenpäin tunne tai alustava tieto siitä, että tapaus on jollain tavalla tärkeä. Tapaustutkimuksen yksi merkittävimmistä periaatteista on esittää kysymys: ”mitä voimme oppia tästä tapauksesta? (Laine - Bamberg - Jokinen 2007: 10.) Tämä on myös oma motiivini tälle opinnäytetyölle; mitä voimme työntekijöinä oppia ja miten kehittää lastensuojelun palveluja entistä laadukkaammiksi ja asiakkaan tarpeita paremmin vastaaviksi?

2 Jälkihuolto nuorten kanssa tehtävä sosiaalityö

Nuorisotutkimusverkosto on julkaissut artikkelikokoelman nuorisotyön ja sosiaalityön jaetuista kentistä. Avauspuheenvuorossa pohditaan mistä johtuu, että kirjaan tarjotut artikkelit koskevat kaikki alaikäisiä nuoria. Kirjoittajat tulevat siihen tulokseen, että tämä kertoo täysi-ikäisten nuorten marginaalisesta asemasta niin sosiaalityössä kuin nuorisotyössäkin (Raitakari – Virokangas 2009: 11.) Saman havainnon teki Juvonen (2015) perehtyessään suomalaiseen nuorisotutkimukseen, hän totesi nuorten aikuisten palveluiden jääneen vähäiselle huomiolle. (Juvonen 2015: 14.)

Kun mietitään yleensä nuorten tukemista nuorisotyön ja sosiaalityön välillä, on löydettävissä eroja paitsi hallintorakenteissa niin valtio- kuin kuntatasollakin, työntekijöiden koulutusvaatimuksissa ja toimialan ajattelutavoissa eli orientaatioissa. Erona on myös se, miten nuoruus määritellään. Nuorisolaisissa nuoruus jatkuu 29. ikävuoteen asti, kun taas lastensuojelulaisissa nuoreksi määritellään 18–20 –vuotias. Pohjolan (2009) mukaan toimialojen merkittävä ero näkyy ajattelutavassa, jolloin nuorisotyön kautta nuori nähdään vapaana toimijana, joka kehitysvaiheessaan tarvitsee ohjattua tukea. Sosiaalityössä taas keskitytään enemmän nuoren sosiaalisen integraation ja mahdollisten ongelmatilanteiden hallintaan, jolloin nuori määrittyy yhteiskuntaan kiinnittyvänä yksilönä ja yhteisön jäsenenä. (Pohjola 2009: 27–28.) Nuorisotyön ja sosiaalityön lainsäädännöistä on eri näkökulmista huolimatta löydettävissä yhteisiä tavoitteita. Yhteistä näille ovat nuoren kasvun, kehityksen ja itsenäistymisen tukeminen sekä sosiaalinen vahvistaminen ja turvallisuuden takaaminen (Emt: 31). Tämä nuorisotyön ja sosiaalityön jaettu tavoite on tämän opinnäytetyön ideologinen lähtökohta.

Nuorisolain ja sen perusteella järjestettävien palvelujen tarkoituksena on tukea nuorten kasvua ja itsenäistymistä, edistää nuorten aktiivista kansalaisuutta ja nuorten sosiaalista vahvistamista sekä parantaa nuorten kasvu- ja elinoloja. Tavoitteen toteuttamisen lähtökohtina ovat yhteisöllisyys, yhteisvastuu, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo, monikulttuurisuus ja kansainvälisyys, terveet elämäntavat sekä ympäristön ja elämän kunnioittaminen. (Nuorisolaki 27.1.2006/72, 1 § ja 2 §.) Tavoitteena olevalla sosiaalisella vahvistamisella tarkoitetaan nuorille suunnattuja toimenpiteitä elämäntaitojen parantamiseksi ja syrjäytymisen ehkäisemiseksi (Ala-Kauhaluoma – Tuusa 2014: 8).

Nuorisolain lisäksi on oleellista tarkastella uudistunutta sosiaalihuoltolakia kun pohditaan nuorten parissa tehtävää sosiaalityötä, etenkin kun puhutaan jo täysi-ikäistyneistä nuorista. Sosiaalihuoltolain uudistus astui voimaan 1.4.2015. Sosiaalihuoltolain kokonaisuudistuksessa tavoitteena oli vähentää lastensuojelun asiakkuuksia ja siten myös nuorten kohdalla pyrkiä siihen, että riittävä tuki on mahdollista saada, vaikka nuori ei olisikaan jälkihuollon palveluiden piirissä (Ala-Kauhaluoma – Tuusa 2014: 46). Nuorten kohdalla painotetaan sosiaalista kuntoutusta, joka on laissa kuvattu näin:

Sosiaalisella kuntoutuksella tarkoitetaan sosiaalityön ja sosiaaliohjauksen keinoin annettavaa tehostettua tukea sosiaalisen toimintakyvyn vahvistamiseksi, syrjäytymisen torjumiseksi ja osallisuuden edistämiseksi. Sosiaaliseen kuntoutukseen kuuluu:

- 1) sosiaalisen toimintakyvyn ja kuntoutustarpeen selvittäminen;
- 2) kuntoutusneuvonta ja -ohjaus sekä tarvittaessa kuntoutuspalvelujen yhteensovittaminen;
- 3) valmennus arkipäivän toiminnoista suoriutumiseen ja elämänhallintaan;
- 4) ryhmätoiminta ja tuki sosiaalisiin vuorovaikutussuhteisiin;
- 5) muut tarvittavat sosiaalista kuntoutumista edistävät toimenpiteet.

Nuorten sosiaalisella kuntoutuksella tuetaan nuorten sijoittumista työ-, työkokeilu-, opiskelu-, työpaja- tai kuntoutuspaikkaan sekä ehkäistään näiden keskeyttämistä.

(Sosiaalihuoltolaki 30.12.2014/1301, 17 §.)

Kuntoutussäätiön (2014) laatimassa selvityksessä koskien nuorten sosiaalista kuntoutusta todetaan, että sosiaaliseen kuntoutukseen ohjaamiseen ja palvelujen järjestämiseen pitäisi kytkeä kaikki nuorten palveluissa toimivat tahot kuten oppilaitokset, lastensuojelu, aikuissosiaalityö, etsivä nuorisotyö sekä TE-toimistot. Selvityksen mukaan monet nuoret tarvitsevat arkielämänsä perustaitoihin liittyvää tukea ja ohjausta, jotta pääsevät kiinni koulutus- ja työllistymispolulle. Sosiaalinen kuntoutus tekee kirjoittajien mukaan pohjatyön myös sille, että nuori pystyy jatkossa sitoutumaan kuntoutuksiin ja hoitoon. (Ala-Kauhaluoma – Tuusa 2014: 22–23.) On kuitenkin muistettava, että puhuttaessa lastensuojelun jälkihuollon asiakkaista on otettava huomioon, että tällöin sovelletaan niitä säännöksiä, jotka parhaiten toteuttavat asiakkaan etua eli lastensuojeluasiakkailla esimerkiksi lastensuojelulakia. Tämä erityislain ensisijaisuus korostuu, mikäli sosiaalihuoltolain palvelut osoittautuvat riittämättömiksi, mahdottomiksi ja epätarkoituksenmukaiseksi järjestää. (Räty 2015: 24.)

Lastensuojelun avohuollossa järjestetty vertaisryhmä harkinnanvaraisen jälkihuoltopäätöksen saaneille nuorille ei sinänsä ole sosiaalista kuntoutusta sisältäen kaikkia sosiaaliselle kuntoutukselle määriteltyjä toimenpiteitä. Mutta näkemykseni mukaan se on omiaan vastaamaan uuden sosiaalihuoltolain henkeen. Uudistuneen sosiaalihuoltolain vaikutusten ei voi ajatella näkyvän välittömästi, siirtymävaiheelle ja vaikutusten toteutumiseen on annettava aikaa. Niitä odotellessa on vastattava tämän hetkiseen tarpeeseen.

Tällä hetkellä se näyttäisi lastensuojelun tilastojen perusteella olevan nuorten tukeminen.

Nuorten tukemisella lastensuojelussa ja jälkihuollossa on myös laajempi yhteiskunnallinen merkityksensä, sillä nuorten tukeminen on ollut viime vuosina myös yksi hallituksen kärkihankkeista. Nuorisotakuu astui voimaan vuoden 2013 alussa, mutta sellaisenaan sen ei todettu riittävästi parantaneen kaikkein vaikeimmassa asemassa olevien nuorten asemaa (Savolainen – Virnes – Hilpinen – Palola 2015: 60). Nykyinen Sipilän hallitus on suunnannut nuorisotakuuta yhteisötakuun suuntaan. Valtioneuvoston tiedonannossa eduskunnalle (2015) tämän määritellään tarkoittavan sitä, että julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin välistä yhteistyötä nuorten tukemisessa tullaan syventämään ja nuorten elämänhallintaa ja työllistämistä tuetaan vahvistamalla sosiaali- ja terveyspalveluita osana nuorisotakuuta. Kunnista tullaan keräämään parhaat käytänteet ja toimivat mallit laajennetaan valtakunnalliseksi ja nuorisotakuusta kehitetään malli, jossa vastuu tukea tarvitsevasta nuoresta on yhdellä taholla. (Valtioneuvoston kanslia 2015: 17.) Nähtäväksi jää, mikä tulee olemaan lastensuojelun ja jälkihuollon rooli tässä kokonaisuudessa.

2.1 Jälkihuoltonuoret orastavan aikuisuuden kynnyksellä

Lastensuojelun jälkihuollossa olevat nuoret ovat iältään 18–20 –vuotiaita. Tätä ikäkautta kuvataan kehityspsykologiassa joko jälki- tai myöhäisnuoruudeksi. Aalbergin ja Siimeksen (2007) mukaan jälkinuoruutta (18–22 vuotta) kuvataan identiteettikriisinä, jolloin nuori tekee valintoja, jotka vaikuttavat hänen aikuisuuteensa. Tämän ikäkauden kehitystehtävinä pidetään vastuuseen kasvamista ja yhteiskuntaan integroitumista, parisuhteen luomista ja ammattiin valmistumista. Tässä vaiheessa nuori kykenee myös lähestymään vanhempiaan tasa-arvoisemmin ja pyrkii ymmärtämään heidän reaktioitaan sekä elämänkaartaan. Nuoren empatiakyky on tässä vaiheessa lisääntynyt, ja hän pystyy ottamaan toiset huomioon, tekemään kompromisseja ja siirtämään omia halujaan takalalle. Jälkinuoruudessa nuori kykenee emotionaaliseen läheisyyteen ja myös arvostamaan omaa ja toisen yksityisyyttä. (Aalberg – Siimes 2007: 70–71.) Tässä kehitysvaiheessa monet nuoret kiinnostuvat ympäröivästä yhteiskunnasta aiempaa aktiivisemmin. Aikuistumisen edetessä nuori muodostaa oman arvomaailmansa sekä omat ihanteensa ja päämääränsä. Nuori tekee useita kauaskantoisia tulevaisuuteen tähtääviä valintoja, ja käyttäytyminen ja luonteenpiirteet alkavat vakiintua. Kehitysvaiheen loppuvaiheessa nuoren persoonallisuuden piirteet vähitellen vakiintuvat aikuisen persoonallisuudeksi. (Marttunen – Karlsson 2013: 8–9.)

Juvonen (2015) kuvaa tämän ikäisten nuorten elämänvaihetta orastavan aikuisuuden ajaksi. Termi *emerging adults/emerging adulthood* on alun perin peräisin Jeffrey Jensen Arnettilta ja se kuvaa teini-ikäisen ja aikuisuuden väliin kuuluvaa elämänvaihetta ikävuosina 18–25 (Arnett 2000: 469). Juvonen on itse määritellyt sen keston nuorisolain mukaisesti 30. ikävuoteen asti. Orastavan aikuisuuden tunnuspiirteitä Arnettin (2004) mukaan ovat: 1) identiteetin tutkiskelu, erilaisten elämään ja elämänvalintoihin liittyvien mahdollisuuksien tutkiminen ja kokeileminen, 2) elämänvaihetta leimaava epävakaisuus, 3) vahvasti itseen keskittynyt orientaatio, 4) kokemus elämästä välivaiheena (ei teini eikä aikuinen) ja 5) elämän kokeminen täynnä mahdollisuuksia olevaksi. (Juvonen 2015: 28; 162.)

Siirtymävaiheet ja aikuistumiseen liittyvä vastuun kantaminen omasta elämästä voivat olla erityisen vaikeita nuorille, jotka ovat eläneet haasteellisissa oloissa. Vaikeudet voivat näkyä sosiaalisen tuen ja verkostojen puutteena, koulutuksellisin vajeina ja työelämäkokemuksen ja -valmiuksien puutteina, tunneperäisinä ja psyykkisinä vaikeuksina tai runsaana päihteiden käyttönä. Kyse ei ole yksistään nuoren yksilöllisistä ominaisuuksista vaan tilanteeseen vaikuttavat yhtä lailla olemassa olevat resurssit tai yhteiskunnalliset rakennetekijät. Nämä tekijät vaikuttavat siihen, että nuoren eteneminen suoraviivaisesti siirtymässä eteenpäin ei mahdollisesti toteudu, vaan sen sijaan palaa taaksepäin. (Juvonen 2015: 31.) Aalbergin ja Siimeksen (2007) mukaan kyse on nuoren kasvun häiriintymisestä ja siihen vaikuttaa vääränlainen kypsyminen tai kypsyttömyys silloin, kun nuori omaksuu aikuisten ominaisuudet liian aikaisin tai liian myöhään. Henkisten voimavarojen riittämättömyys saattaa johtaa siihen, ettei nuori pysty ratkaisemaan kehitystehtäviään. Tällöin psyykinen kehitys voi viivästyä, taantua tai pysähtyä. Taantumisen tulisi olla tilapäinen ja ohimenevä vaihe matkalla nuoren omaa autonomiaa. (Aalberg – Siimes 2007: 77; 84.)

Autonomia tarkoittaa yksilöllistä itsemääräämisoikeutta, joka merkitsee täysi-ikäiselle yksilölle kuuluvaa moraalista oikeutta tehdä omaan elämäänsä liittyviä valintoja ja päätöksiä ja myös toteuttaa niitä. Juvosen mukaan itsemäärääminen edellyttää yksilöllä olevan henkisiä ja fyysisiä valmiuksia itsenäiseen ajatteluun ja toimintaan. (Juvonen 2015: 39.) Sosiaalialan ammattilaisen eettisissä ohjeissa (2013) asiakkaan itsemääräämisoikeus nostetaan osallisuuden kanssa keskiöön:

Sosiaalialan ammatillisessa työssä kunnioitetaan ihmisen oikeutta ja vastuuta päättää itseään koskevista asioista. Sosiaalialan ammattilainen rohkaisee asiakkaita laajaan osallisuuteen. Hän pyrkii toiminnassaan turvaamaan asiakkaan itsemääräämisoikeuden toteutumisen – samalla korostaen tämän vastuuta ratkaisusta ja toiminnasta. Sosiaalialan ammatillisuuteen kuuluu selvittää asiakkaalle

eri ratkaisuvaihtoehtojen edut, haitat ja seuraukset, jotta tämä voi tehdä omat ratkaisunsa. Asiakkaan osallisuus voi toteutua vain, jos hän saa riittävää ja oikeaa tietoa oikeuksistaan, hänelle lain mukaan kuuluvista etuuksista sekä muista asiaan vaikuttavista seikoista. (Ammattieettinen lautakunta 2013: 14.)

2.2 Jälkihuolto subjektiivisena oikeutena tai määräraahaperustaisena järjestelyinä

Jälkihuoltoa voidaan järjestää lastensuojelun asiakkaina oleville nuorille kahdella eri, lakiin perustuvalla, tavalla. Lain mukaan lapsen ja nuoren oikeus jälkihuoltoon määritellään näin:

Sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen on järjestettävä lapselle tai nuorelle tämän luvun mukainen jälkihuolto 40 §:ssä tarkoitetun sijaishuollon päättymisen jälkeen. Jälkihuolto on järjestettävä myös 37 §:ssä tarkoitetun avohuollon tukitoimena tapahtuneen sijoituksen päättymisen jälkeen, jos sijoitus on kestänyt yhtäjaksoisesti vähintään puoli vuotta ja kohdistunut lapseen yksin.

Jälkihuoltoa voidaan järjestää myös muulle kuin 1 momentissa tarkoitetulle lastensuojelun asiakkaana olleelle nuorelle.

Kunnan velvollisuus jälkihuollon järjestämiseen päättyy viiden vuoden kuluttua siitä, kun lapsi on ollut 1 momentissa tarkoitetun kodin ulkopuolisen sijoituksen päättymisen jälkeen viimeksi lastensuojelun asiakkaana. Velvollisuus jälkihuollon järjestämiseen päättyy viimeistään, kun nuori täyttää 21 vuotta. (Lastensuojelulaki 13.4.2007/417, § 75.)

Lastensuojelun jälkihuolto ymmärretään yleisesti sijoitettujen ja huostaan otettujen nuorten subjektiivisena oikeutena, mutta laki mahdollistaa jälkihuollon myös muille kuin sijoitetuille nuorille ja tätä kuvaa lain 75 § 2 momentti. Mikäli nuori on täyttänyt 18 vuotta, ja laissa mainittu viiden vuoden määräaika on hänen kohdallaan umpeutunut, voidaan tällaiselle nuorelle järjestää jälkihuoltoa lastensuojelulain 75 § 2 momentin perusteella tai muutoin yleisten palvelujen, lähinnä sosiaalihuoltolain, perusteella (Räty 2015: 611).

Jälkihuoltoa voidaan järjestää myös sellaiselle nuorelle, joka ei ole ollut huostassa tai sijoitettuna avohuollon tukitoimena säännöksen 1 momentin tarkoittamaa aikaa (6 kuukautta). Säännös mahdollistaa sosiaalityön tekemisen lastensuojelun palvelujen ja tukitoimien piirissä olleelle nuorelle. Esimerkiksi pitkäaikaisesti avohuollon taloudellisten tukitoimien piirissä olleelle lapselle voidaan jatkaa sosiaalityötä ja järjestää hänen tarvitsemaansa palveluja ja tukitoimia hänen täyttäessään 18 vuotta, jolloin muussa tapauksessa lastensuojelun asiakkuus päättyisi. Ehdotonta velvollisuutta tällaisessa tilanteessa jälkihuollon järjestämiseen ei kunnilla ole ja järjestämismvastuu muutoinkin rajoittuu varattujen määrärahojen mahdollistamaan tukeen. Tällöin puhutaan *jälkihuollon järjestämisestä määräraahaperusteilla*. (Räty 2015: 611–612.) Käytännön työssä on yleisempää puhua joko tarveharkintaisen tai harkinnanvaraisen jälkihuoltopäätöksen saaneista nuorista.

Omassa yksikössäni on puhekielessä yleistynyt termi *harkinnanvarainen jälkihuoltopäätös* ja tämän perusteella käytän termiä myös tässä opinnäytetyössä.

Suomen virallisesta lastensuojelutilastosta poimitujen Helsinkiä koskevien lukujen perusteella näyttäisi siltä, että lastensuojelun avohuollon 18–20 -vuotiaiden asiakkaiden lukumäärä olisi ollut 1418 henkilöä vuonna 2014 (erotus ikäryhmätilastoissa) ja kasvua edelliseen vuoteen olisi tapahtunut noin yhden prosentin verran (Lastensuojelu 2014).

TAULUKKO 1. Lastensuojelun avohuollon piirissä olleiden lasten ja nuorten lukumäärät Helsingissä vuosina 2013 ja 2014 (SVT).

2013	2014	2013	2014
0–20 –vuotiaat	0–20 –vuotiaat	0–17 –vuotiaat	0–17 –vuotiaat
10 093	10 201	8723	8783

18–20 –vuotiaiden lukumäärä ei kerro todellista lukumäärää Helsingin harkinnanvaraisen jälkihuoltopäätöksen saaneiden nuorten lukumäärästä, sillä päätöksen voi saada myös alle 18-vuotias, alaikäraja jälkihuollon alkamiselle ei ole (Räty 2015: 606). Mutta lukuna asiakasmäärä on suuntaa antava ja verrattain korkea, joten on perusteltua, että myös tämän ikäryhmän palveluihin kiinnitetään huomiota lastensuojelua kehitettäessä.

Jälkihuoltonuorten sosiaalityöstä vastaa Helsingissä lastensuojelun jälkihuoltoyksikkö. Poikkeuksena on se, että jos nuori on ollut sijoitettuna avohuollon tukitoimenpiteenä alle kuusi kuukautta, jälkihuollosta vastaa avohuollon lastensuojelun sosiaalityöntekijä. Harkinnanvaraisen jälkihuoltopäätöksen saaneiden nuorten ja jälkihuollon sosiaalityön piirissä olevien nuorten saamat palvelut ovat myös Helsingissä osin eriytetty. Liitteenä olevaan taulukkoon (Liite 1) olen eritellyt palveluita siten, miten ne ovat Helsingissä toteutettu. Liitteen aineiston olen kerännyt Helsingin kaupungin palvelukuvauksista sekä jälkihuoltoyksikön info-materiaalista. Lisäksi palveluiden kuvauksissa olen hyödyntänyt oman työni kautta kertynyttä tietoa, sillä harkinnanvaraisen jälkihuoltopäätöksen saaneiden nuorten palvelukuvauksista ei tunnu juurikaan löytyvän tietoa, kyseessä on selkeästi marginaaliryhmä, jonka asemaa Helsingin kaupungin lastensuojelun sosiaalityössä ei ole näkemykseni mukaan tuotu selkeästi esiin.

Jälkihuollon sosiaalityön tavoitteena on tukea asiakasta ja hänen verkostoaan sijoituksen päättymisen jälkeen. Sosiaalityöntekijä laatii yhdessä asiakkaan ja hänen verkostonsa kanssa jälkihuoltosuunnitelman, johon kirjataan asiakkaan tarvitsemat palvelut ja tuki jälkihuollon aikana. Jälkihuoltosuunnitelmassa huomioidaan elämän eri osa-alueet kuten asuminen, toimeentulo, koulutus/työ, läheisverkosto sekä mahdolliset hoitotahot ja yhteistyökumppanit. (Lastensuojelun jälkihuollon sosiaalityö 09.11.2015.) Samoin toimitaan avohuollon sosiaalityön puolella. Sosiaalityöntekijä laatii yhdessä harkinnanvaraisen jälkihuoltopäätöksen saaneen nuoren kanssa sosiaalityön jälkihuollon suunnitelman, josta ilmenee edellä mainittuja asioita. Mikäli nuorelle tilataan sosiaaliohjausta alueen avohuollon perhetyöstä, laaditaan hänelle erikseen myös sosiaaliohjauksen jälkihuollon suunnitelma, josta ilmenee miten sosiaaliohjaaja ja nuori tulevat työskentelemään asiakassuunnitelman tavoitteiden etenemiseksi. Oman työntekijän antamien arjessa selviytymiseen ja itsenäisen elämän taitoihin liittyvien neuvonnan ja ohjauksen lisäksi jälkihuollossa voidaan käyttää erilaisia psykososiaalisen tuen muotoja, joihin lasketaan myös vertaisryhmätoiminta (Taskinen 2010: 153).

2.3 Jälkihuollon kehittämisen tarve

Toimiva lastensuojelu -selvitysryhmä (2013) tuo esiin pohdintaa jälkihuollosta ja näkee, että sen järjestämiseen tulisi kiinnittää merkittävästi enemmän huomiota, koska jälkihuollon toteuttaminen ja kehittäminen ovat jääneet avo- ja sijaishuollon varjoon (Kananoja – Lavikainen – Oranen 2013: 22). Raportissa viitataan valtioneuvoston tarkastusviraston, vuonna 2012 laatimaan lausuntoon lastensuojelun tilasta ja sen, sekä muun selvitysryhmän käytettävissä olevan aineiston mukaan, lastensuojelun kuormitus on kunnissa kahden viime vuosikymmenen aikana jopa kolminkertaistunut, mutta lastensuojeluhenkilöstöä ei ole vastaavasti lisätty. Kuormituksen kasvu on purkautunut kuntien ulkoistamaan sijaishuoltoon, josta kasvava osa on voittoa tavoittelevaa yritystoimintaa. Samanaikaisesti osaamisessakin yhä suurempi osa on ulkoistettu ja kehittäminen on perustunut monin paikoin konsulttityöhön. (Kananoja ym. 2013: 27.) Yksityisten jälkihuollon palveluiden edelleen lisääntyvä käyttö tulee ilmi vuoden 2015 Sosiaalibarometrissa, jossa kyselyyn vastanneista kuntien ja yhteistoiminta-alueiden sosiaali- ja terveysjohtajista runsas kolmannes arvioi yksityisten jälkihuollon palveluiden lisääntyvän alueellaan seuraavien viiden vuoden aikana. Avovastausten perusteella yksityisten lastensuojelupalveluiden lisääntyvään käyttöön vaikuttavat mm. yksityisten palveluiden laatu, kunnan resurssien riittämättömyys sekä yksityisten palveluiden monipuolisuus ja joustavuus. Vain viidennes

vastaajista ennakoi yksityisten lastensuojelupalveluiden käytön vähentyvän ja perustelvat näkemystään sillä, että omaa tuotantoa tullaan kehittämään ja lisäämään. (Hakkarainen – Londén – Peltosalmi 2015: 44–45.) Yhdenvertaisuuden takia olisi tärkeää huomioida jälkihuollon asiakkaat myös kuntatasolla ja kuntien omaa palvelutarjontaa tulisi kehittää jo sen takia, että se on yksityistä palvelua edullisempaa.

Jälkihuollon kehittämisen tarve on noussut esiin viime vuosina myös nuorten sijaishuollon kokemusasiantuntijoiden toimesta, esimerkkinä Pesäpuu ry:n Selviytyjät-tiimi, joka on ollut laatimassa käsikirjaa sijoitetuille nuorille. Lisäksi em. Toimiva lastensuojelu -selvitysryhmä on kuullut Selviytyjät-tiimin lisäksi Helsingin nuoret kehittäjät -kokemusasiantuntijaryhmää (Kananoja ym. 2013: 8). Jälkihuollosta on kirjoitettu Lastensuojelun keskusliiton toimesta opas vuonna 2004 ja sitä on nyt uudistettu. Julkaisuajankohdaksi on ilmoitettu alkuvuosi 2016, mutta tämän opinnäytetyön valmistumiseen mennessä se ei ollut vielä ilmestynyt. Oppaan uudistukseen vaikuttavat tekijät ovat lainsäädännössä ja jälkihuollon toimintaympäristöissä tapahtuneet muutokset sekä jälkihuollon ongelmat, joiksi luetaan jälkihuollettavien eriarvoinen asema sekä passiivisuus palveluiden tarjonnassa. Edellisen oppaan julkaisemisen jälkeen jälkihuollossa ja jälkihuollon toimintaympäristössä on tapahtunut merkittäviä muutoksia kuten lastensuojelulain ja sosiaalihuoltolain uudistukset, uusia palveluntuottajia on tullut lisää ja lastensuojelun laatukysymykset sekä työn vaikuttavuus ovat nousseet esille. Lisäksi lasten ja nuorten osallisuuden ja kokemusasiantuntijuuteen on alettu kiinnittämään eri tavoin huomiota. (Pukkio 2015, pdf.)

Yksi jälkihuollon kehittämistarve liittyy jälkihuolto-oikeuden pidentämiseen. Jälkihuolto-oikeus päättyy viimeistään nuoren täyttäessä 21 vuotta. Huovila (2013) on tutkinut alle 25-vuotiaiden helsinkiläisten nuorten kokemuksia aikuissosiaalityöstä. Hän pohti, että erityisesti lastensuojelun kautta sijoitettuna olleiden lasten ja lastensuojelun jälkihuollon palveluihin oikeutettujen nuorten kohdalla herää kysymys jälkihuolto-oikeuden jatkamisesta nykyistä pidempään. Hänen kysymyksen taustalla ovat tutkimukseen osallistuneiden, lastensuojelutaustan omaavien nuorten tarinat vahvoista toiseuden kokemuksista sekä toistuvasta vaikeudesta luottaa uusiin työntekijöihin. Myös käytännön työssään hän on havainnut, että monen lastensuojelutaustan omaavan nuoren katse ei vielä 21-vuotiaana suuntaudu tulevaisuuteen. Tämä kertoo osaltaan Huovilan mukaan nuoren luottamuksesta itseensä ja kykyihinsä tai sen puutteesta. Se kertoo hänen näkemyksensä mukaan myös näiden nuorten pidentyneestä nuoruudesta. Sijoitettuna olleiden nuorten

kokemuksista käsin olisi Huovilan näkemyksen mukaan perusteltua, että he saisivat tukea ja käytännön apua jälkihuollosta pidempään kuin 21. ikävuoteen asti. (Huovila 2013: 230.) Samankaltaista viestiä jälkihuolto-oikeuden nostamisesta tulee myös Toimiva lastensuojelu -selvitysryhmän raportista, jossa ikärajan nostamista ehdotetaan 25. ikävuoteen asti (Kananoja ym. 2013: 71). Sosiaalihuoltolaissa nuori määritellään 18–24 –vuotiaaksi, joten tässä mielessä jälkihuolto-oikeuden ikärajan nostaminen vastaisi sosiaalihuoltolain näkemystä, sillä sosiaalihuoltolaissa määritellään, että lasten, nuorten ja erityistä tukea tarvitsevien henkilöiden neuvontaan ja ohjaukseen on kiinnitettävä erityistä huomiota. (Sosiaalihuoltolaki 30.12.2014/1301, 3 §; 6 §.)

2.4 Nuorten kanssa tehtävä sosiaalityö tutkimusten valossa

Tähän lukuun olen pyrkinyt kokoamaan tutkimuksia, jotka kuvaavat opinnäytetyön aihealueeseen liittyviä käsitteitä kuten lastensuojelu, jälkihuolto ja nuorten aikuisten kanssa tehtävä sosiaalityö. Näkökulma on nimenomaan nuorten tai nuorten aikuisten kokemuksissa ja tämän takia olen sivuuttanut tutkimukset, joiden kohteena ovat olleet lapset ja lasten kokemukset. Tutkimuksia nuorten kanssa tehtävästä sosiaalityöstä löytyy runsaasti etenkin amk- ja yamk-opinnäytetöistä, pro gradu -tutkielmista sekä lisensiaattitöistä. Nuorten kokemuksissa nousee esiin nuorten kanssa tehtävät työmenetelmät ja työntekijän merkitys ja olen näistä pyrkinyt nostamaan esiin niitä huomioita, joiden voidaan ajatella olevan toimivia menetelmiä tai tapoja tehdä sosiaalityötä myös nuorten aikuisten kanssa.

Yksi tuoreimmista ja nimenomaan nuoria aikuisia käsittelevistä tutkimuksista on Juvosen (2015) väitöskirjatutkimus, joka käsittää neljä osatutkimusta koskien nuorten toimijuuden rakentumista etsivässä työssä. Juvosen tulokset esittelevät neljä jännitteistä auttamistyön kohtaamisen tapaa eli toimijuuden ulottuvuutta. Nämä ovat ohipuhuttu, uhmakas ja vaativa, kriittinen sekä väistelevä toimijuus. Tutkimus herättelee pohtimaan esimerkiksi auttamistyön toimijoiden valtaa, joka ulottuu syvälle nuorten elämään, vaikuttaa heidän käsityksiinsä omasta itsestään ja merkityksestään. Juvonen provosoi myös pohtimaan nykyistä aktivointipolitiikkaa väittämällä, että ulkoapäin tulevat pakot tai ilman nuoren osallisuutta tehdyt ratkaisut eivät lisää nuoren itseymmärrystä tai autonomista toimijuutta, jotka ovat merkittäviä hyvän elämän merkityksiä. (Juvonen 2013: 354; 2015: 103.) Nuorten kokemuksia on tutkinut myös Kannasoja (2013), jonka tutkimuksen mielenkiinnontona oli yläkouluikäisten nuorten sosiaalinen toimintakyky. Korkiamäen (2013) tutkimuksessa taas tutkittiin yläkouluikäisten nuorten sosiaalista pääomaa. Sosiaalisen pääoman

Korkiamäki kuvaa voimavaroiksi, joita saamme osaksemme olemalla tekemisissä toisten ihmisten kanssa (Korkiamäki 2013: 5). Raatikainen (2011) on tutkinut myös yläkouluikäisten kokemuksia. Hänen tutkimus liittyy nuorten antamiin merkityksiin luottamuksesta ja epäluottamuksesta koulussa sekä nuorten opettajaan liittämiä merkityksiä. (Raatikainen 2011: 151.) Tutkimuksen seurauksena on ilmestynyt oppikirja asiakassuhteen rakentamisesta sosiaali- ja terveysalalla (Raatikainen 2015).

2.4.1 Nuoret ja lastensuojelu

Ylipäänsä lastensuojelututkimuksia on olemassa runsaasti ja tutkimukset liittyvät laajasti lastensuojelun eri toimintaympäristöihin (ks. lisää: Tutkijakoulussa valmistuneet väitöskirjat, n.d.). Lastensuojelun asiakkaina olevia nuoria koskevaa, sekä kotimaista että ulkomaista, tutkimustietoa löytyy paljon etenkin sijaishuollon asiakkaina olevista tai olleista nuorista (kotimaisia esim. Ekholm 2013; Eronen 2012; Kivistö 2006). Lastensuojelun tieto ja tutkimus -hankkeen raportin mukaan lisää tietoa lastensuojelusta silti kaivataan ymmärryksen ja osaamisen lisäämiseksi. (Pekkarinen 2011: 46). Rousu (2007) peräänkuuluttaa nimenoman asiakashyötyjen ja vaikuttavuuden tutkimusta ymmärryksen lisäämiseksi ja toteaa, että lastensuojelun asiakastyöhön on kehittynyt paljon uudenlaisia työtapoja ja -menetelmiä, joiden toimivuutta ja vaikuttavuutta kuvaava seurantatutkimus on välttämätöntä turhien ”ihmiskokeiden” minimoimiseksi (Rousu 2007: 281). Viime vuosina kotimaiset seurantatutkimukset ovatkin yleistyneet, samoin kokemukseen perustuvat tutkimukset esimerkiksi Erosen (2012) elämäntarinoihin perustuva tutkimus lastenkodeissa asuneiden muisteluina. Syrjäytymisen ylisukupolvisuus on teemana Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus Soccan Praksis-toiminnassa ja tutkimusten näkökulmissa yhdistyvät lastensuojelu ja aikuissosiaalityö. Praksis ylläpitää tutkimustietopankkia, johon on koottu tietoa siitä, mitä ylisukupolvisen syrjäytymisen ilmiöstä tiedetään tutkimusten perusteella (Tutkimustietopankki ylisukupolvisista ilmiöistä, n.d.).

Osallisuus, sen merkitys tai sen puute, nousevat esiin lähes jokaisessa lastensuojelua ja/tai nuorten kokemuksia koskevassa tutkimuksessa. Jaatisen (2014) kirjallisuuskatsauksessa osallisuuden kokemuksia tarkasteltaessa tulokset olivat erilaisia avo- ja sijaishuollossa. Tutkimusaineistona oli 18 kansainvälistä tutkimusartikkelia, joissa nuorilta itseltään kysyttiin kokemuksia lastensuojelusta (Jaatinen 2014: 35). Jaatisen katsaus käsittelee pääosin 13–17 –vuotiaita lapsia ja nuoria, joskin mukana oli muutama artikkeli, joissa vastaajat olivat yli 18-vuotiaita (Emt: 42). Yksi yleisimmistä nuorten kokemuksista

liittyi sosiaalityöntekijöiden vaihtuvuuteen, jonka koettiin aiheuttaneen nuorissa pysyvyyden ja luotettavuuden puutetta sekä vaikeuttaneen nuorten asemaa kertoa asioistaan uudelle työntekijälle. Lisäksi nuoret kokivat, etteivät uudet työntekijät tienneet heidän asioitaan. Avohuollossa nuoret kokivat itsensä ulkopuolisiksi tapaamisista ja päätöksenteosta kun taas sijaishuollossa he kokivat tullessa paremmin huomioituiksi sekä enemmän osallisiksi omista asioistaan (Emt: 58–59.)

Kymmenen vuotta sitten Sosiaali- ja terveysministeriöllä oli lastensuojelun kehittämisohjelma, jonka yhden osahankkeen tavoitteena oli saada tietoa siitä, miten lapset ja nuoret voisivat olla osallisena lastensuojelun kehittämisessä eli toiminnassa, jossa pyrkimyksenä on luoda uusia aikaisempaa paremmin toimivia käytäntöjä lastensuojeluun. Oranen (2008) tutkimuksessa, joka oli yksi osahanke STM:n hankkeessa, tehtiin ryhmähaastatteluita viidelle eri ryhmälle. Näistä yksi oli koottu jälkihuoltoon nuorista nimenomaan hankkeen keskustelua varten, nuoret olivat toisilleen entuudestaan tuntemattomia. Oranen kirjoittaa, että ”ryhmähaastattelussa syntyi tunne, että kokemukset lastensuojelusta muodostivat osallistujien välille vahvan yhdistävän siteen, jonka varassa pystyttiin keskustelemaan avoimesti ja rikkaasti”. Oranen esittääkin, että yksi osallisuuden muoto lastensuojelun kehittämisessä voisi olla asiakkaina olevien tai olleiden nuorten kutsuminen keskustelemaan tietyistä teemoista tätä tarkoitusta varten koottuihin ryhmiin. (Oranen 2008: 43.) Oranen fokusryhmäkeskusteluiden tuloksista yksi merkittävimmistä oli luottamuksellisuus työntekijän ja nuoren välillä. Nuorten kuvasivat kohtaamisia ammattilaisen kanssa ahdistaviksi silloin, kun tilaa tai aikaa suhteen rakentamiselle ei ollut (Emt: 39).

Nuoren kanssa työskentelevän työntekijän voi nähdä nuoren toivoa ja tulevaisuuden uskoa vahvistavana henkilönä. Nuorten toivoa nuorten itsensä kertomana on tutkinut Tikkanen (2012), jonka tutkimuksen mukaan toisten ihmisten nuorten toivoa ylläpitävä ja vahvistava toiminta koostuu nuoren elämisen perusedellytysten turvaamisesta, aidosta välittämisestä ja toivon puheeksi ottamisesta nuorten kanssa (Tikkanen 2012: 63). Ylösen (2009) lisensiaatintyössä huolenpito, kontrolli sekä tasavertainen keskustelu esiintyivät nuorten kokemuspuheessa toimivina tapoina tehdä lastensuojelutyötä. Tutkimuksen nuoret olivat maininneet merkityksellisenä myös fyysiset tilat ja esimerkkinä tuoneet esiin toimistohuoneiden etäännyttävän vaikutuksen. (Ylönen 2009: 151.) Lastensuojelutyön kehittämisen kannalta Ylönen toteaa, että monet lastensuojelun palveluista ovat ongelmakeskeisesti järjestettyjä, jolloin työntekijän huomio saattaa kiinnittyä pelkästään vaikeuksiin, kuten päihteiden käyttöön tai masennukseen. Ylösen mielestä tämän rin-

nalle tulisi saada lisää voimavarakeskustelua ja suojaavien tekijöiden tarkastelua riskitekkijöiden rinnalle. Hänen mukaansa voimavarojen kartoittamisen lisäksi tarvitaan työmenetelmiä, jotka kasvattavat ja vahvistavat nuoren resursseja. (Ylönen 2009: 152.)

2.4.2 Nuoret ja jälkihuolto

Vaikka lastensuojelua koskevaa tutkimustietoa on runsaasti, niin jälkihuollosta sitä on olemassa kuitenkin suhteessa vähemmän. Törrönen ja Vauhkonen (2012) toteavat, että nuorten sijaishuollon jälkihuollosta on ollut vähän tutkimuksellista tietoa ja tämä on toiminut kansainvälisen 'I Matter' – hankkeen alulle panevana virikkeenä. Hanke oli kansainvälisen SOS-lapsikyläjärjestön kampanja, jonka avulla haluttiin parantaa sijaishuoltoa kansainvälisesti. Törrösen ja Vauhkonen tutkimus SOS-Lapsikylän jälkihuollosta ja nuorten itsenäistymisen tukemisesta oli osahanke ja siinä keskityttiin suomalaisten nuorten haastattelujen analysoimiseen. Jatkotutkimuksissa pyrittiin kansainvälisiin vertailuihin ja tuottamaan vielä tarkentuneempaa tietoa nuorten näkökulmasta. (Törrönen – Vauhkonen 2012: 10–11.) Kansainvälisiä tutkimuksia tekivät esimerkiksi Munro ja Stein (2008), joiden tutkimuksessa vertailtiin 16 maan kesken miten siirtymät sijaishuollosta itsenäistymiseen toteutuvat. Sittemmin tutkimusta jatkettiin koskettamaan vieläkin useampaa maata (Stein 2014: 25).

Stein on kirjoittanut paljon nuorten siirtymävaiheista nuoruudesta aikuisuuteen nimenomaan sijaishuollosta itsenäiseen elämään siirtyvien nuorten aikuisten elämässä. Teksteissä todetaan, että sijaishuollossa asuneille tämä siirtymävaihe on usein lyhyt ja nopeampainen, jolloin nuoren siirtymä rajoitetusta sijaishuollosta täysivaltaiseen kansalaisuuteen voi olla todella raju (Stein 2009: 31). Stein on jaotellut lastensuojelun jättävien nuorten elämäntilanteet kolmeen eri luokkaan sen mukaan kuinka siirtymävaihe on heillä onnistunut. Nämä luokat ovat nimeltään "Moving on" (eteenpäin menijät), "Survivors" (selviytyjät) ja "Strugglers" (sinnittelijät/kompuroijat). (Stein 2008: 300–301, myös 2006: 277–278 ja 2009: 32–33.) Kuten Stein, myös Törrönen ja Vauhkonen painottavat, että sijaishuollosta itsenäistyneiden nuorten elämä sijaishuollon jälkeen sisältää erilaisia tarinoita, nuorten elämäntilanteita ei voida yleistää koskemaan heitä kaikkia (Törrönen – Vauhkonen 2012: 91). Vaikkakaan lähtökohdat ja edellytykset itsenäiseen elämään eivät kohtaa sijaishuollosta ja lapsuuden perheestä lähtevien nuorten kohdalla, on heidän ajatuksissaan kuitenkin paljolti samankaltaisuutta. Astumisen aikuisuuteen on nähty tuovan paitsi vastuuta, myös iloa omasta rauhasta ja ajasta. (Emt: 101.)

Huolimatta siitä, että astuminen aikuisuuteen ja itsenäiseen elämään tuo nuorille iloa ja vastuuta, liittyy siihen myös haasteita. Itsenäistymisen kipukohdiksi Törrösen ja Vauhkonen (2012) tutkimustulosten perusteella nousivat seuraavat neljä tekijää: 1) nuorella ei ole riittävästi taitoja huolehtia omasta kodistaan, 2) hän on menettänyt suhteensa sijaishuoltoon ja sukuunsa, 3) hänellä on vaikeuksia ylläpitää talouttaan ja selvittää vuokramaksusta ja 4) hänen itsetuntonsa on alhainen. Nämä tekijät ilmenivät suhteessa luottamukseen tai näissä tapauksissa luottamuksen puutteeseen, sillä nuorten luottamus läheisiin ihmisiin, yhteisöön ja yhteiskuntaan oli alhainen. (Emt: 102.) Myös ruotsalaisessa tutkimuksessa oli huomioitu itsenäistyvien nuorten kohtaamat mahdolliset ongelmat (Höjer ja Sjöblom 2010) ja tutkijat olivat kritisoineet skandinaavista palvelujärjestelmää liiasta perhekeskeisyydestä, jolloin näiden nuorten tilanteisiin ei kiinnitetty riittävästi huomiota. Tärkeätä olisi kiinnittää huomiota siihen, että nuorilla on turvallisia, vakaita, luotettavia ja merkityksellisiä ihmisiä lähellään. (Törrönen – Vauhkonen 2012: 89; Törrönen – Vornanen 2014: 137.) Myös Känkänen (2013) tuo esiin sijaishuollosta itsenäiseen elämään siirtyvien nuorten tarpeita ja pitää tärkeänä, että nuori on tunnistanut omia voimavarojaan, oppinut huolehtimaan itsestään ja suhtautuu luottavaisesti selviytymiseensä. Hän toteaa, että omien voimavarojen tiedostaminen ei kuitenkaan pelkästään riitä, vaan lisäksi tarvitaan kannattelijoita ja vieressä kulkijoita sekä oikea-aikaista tukea ja oikein mitoitettuna. Nuoren täytyy olla myös valmis ottamaan tätä tukea vastaan. Henkisen tuen lisäksi nuori tarvitsee konkreettisia ja tarpeisiin vastaavaa ja riittävän intensiivistä tukea. (Känkänen 2013: 270–271.)

2.4.3 Nuoret ja selviytymistä edistävät tekijät

Siihen, miten nuori suhtautuu ja selviytyy itsenäiseen elämään siirtymisestä, vaikuttaa paljon nuoren resilienssi. Heikkinen kuvaa resilienssiä selviytymiskykynä (Heikkinen 2006: 20). Sauraman (2002) tutkimuksessa pohdittiin syitä, miksi rankoista kokemuksesta huolimatta, nuori selviytyi elämässään. Tähän Saurama näkee suojaavien tekijöiden merkityksen ja resilienssin. Resilienssillä tarkoitetaan hänen mukaansa psykososiaalista joustavuutta tai kimmoisuutta, sinnikkyyttä, lannistumattomuutta ja elinvoimaisuutta, mukautumis- ja palautumiskykyä – taipumista vaan ei taittumista (Saurama 2002: 199). Lepistö (2010) on tutkinut perheväkivaltaa kokeneiden lasten ja nuorten selviytymistä ja löytänyt selviytymistä edistäviksi tekijöiksi nuoren oman aktiivisuuden, kantavat ajatukset, auttavat sanat, tukevat ihmissuhteet ja korvaavat kokemukset. Oma aktiivisuus tarkoitti vapauttavaa päätösvaltaa, avun hakemista, tilanteista pois lähtemistä,

eteenpäin vievää sinnikkyyttä ja pärjäämisen näyttämistä. Kantaviin ajatuksiin kuului positiivinen ajattelu, huumori, toivo ja mielikuvituksen käyttö. Auttaviksi sanoiksi laskettiin se, että nuorten kertomuksissa korostui kuuntelijan tarve, avoimuus ja saadun palautteen merkitys. Tukevien ihmissuhteiden merkitystä kuvasi se, että nuoret kertoivat kampaavansa lohdutusta ja yhteisöllisyyttä ja kokemusta, etteivät ole asian kanssa yksin. Korvaavia kokemuksia kuvasivat mukava tekeminen, kuten liikunta, piirtäminen, musiikki ja lukeminen. Tärkeää selviytymisen kannalta olivat omat kiinnostuksen kohteet ja oma luovuus. (Lepistö 2010: 72–73.)

Resilienssin käsitettä tutkii myös Vuorinen (2015) tekeillä olevassa väitöskirjassaan. Vuorinen kirjoittaa resilienssistä, että se on yksi positiivisen psykologian keskeisistä termeistä luonteenvahvuuksien ja kukoistuksen lisäksi. Resilienteillä ihmisillä on takana kokemuksia, jotka ovat muovanneet heistä selviytymiskykyisiä. Kuten Lepistökin, Vuorinenkin näkee, että resilienssin näkökulmasta ihmisellä on uskoa siihen, että hän voi itse vaikuttaa aktiivisesti omaan elämäänsä sekä niihin tulkintoihin, joita hän vastoinkäymisistä muodostaa. Resilienssi on sinnikkyyttä, toipumista ja toimintakykyä elämän vaikeissa hetkissä. Resilienssi on kehittyvä ominaisuus, joka rakentuu läpi elämän. Keskeistä on tukea neljää osa-aluetta, jotka ovat läheisessä yhteydessä toisiinsa: 1) sosiaaliset suhteet, 2) omien vahvuuksien tunnistaminen, 3) minäpystyvyys ja 4) myönteiset tunteet. (Vuorinen 18.11.2015.) Tätä resilienssin edistämistä tulisi myös Steinin mukaan edistää itsenäiseen elämään siirtyvien nuorten tukemisessa (Törrönen – Vornanen 2014: 137).

Resilienssin lähikäsitteenä voi pitää kompetenssia, jolla tarkoitetaan nuoren kykyä selviytyä erilaisista vaativista tilanteista, nuoren pärjäävyyttä. Juvosen (2015) mukaan vaikeissa olosuhteissa eläneen nuoren kompetenssi kohdata elämän haasteita saattaa olla joiltain osin jopa parempi kuin vastaavasti suojatuissa oloissa eläneen. Vaikeissa oloissa elänyt nuori on usein joutunut olosuhteiden pakosta ottamaan enemmän vastuuta itseltään ja myös muista, kuten mielenterveys- ja päihdeongelmallisista vanhemmista tai nuoremista sisaruksista ja nämä kokemukset muovaavat yksilön kompetenssia. (Juvonen 2015: 47.) Kirk Felsman (1989) on todennut kompetenssista eli pärjäävyydestä seuraavaa: ”Elämässä ei ole kyse siitä, että on sattunut saamaan käteensä hyvät kortit vaan pelaamisesta hyvin, silloin kun jako on ollut huono.” (Saurama 2002: 201).

2.4.4 Nuoret ja ryhmätoiminta

Alle 25-vuotiaita aikuissosiaalityön asiakkaita haastatellut Huovila (2013) oli kiinnostunut nuorten psykososiaalisen identiteetin muodostumisen prosessista ja tutkimustuloksista ilmeni, että vaikeitakin asioita kokeneet nuoret voivat kertomisen, pohtimisen, keskustelujen ja konkreettisen auttamistyön kautta jäsentää menneisyydestään ja nykyisyydestään ehyemmän ja paremmin yhteensopivan elämäkokonaisuuden. Nuoren ja sosiaalityöntekijän välinen keskustelu nähtiin tutkimuksessa vuorovaikutteisena työskentelynä, jossa nuori jäseni kokemuksiaan, tunteuksiaan ja ajatuksiaan rakentaen siten psykososiaalista identiteettiään eli käsitystä itsestään ja omista mahdollisuuksistaan. Huovila näkee, että nuoren ja sosiaalityöntekijän yhteisen työskentelyn merkitys ja tavoite on se, että nuori uskaltaa suunnata katseensa kohti tulevaisuutta, uskaltaa uskoa itseensä ja lähteä tavoittelemaan tulevaisuudentoiveitaan ja löytää välineet tulevaisuuden suunnitelmien toteuttamiselle. (Huovila 2013: 234.)

Ryhmätoimintojen merkitys nuorten aikuisten kanssa työskentelyssä korostui Huovilan tutkimuksessa. Hän näkee niiden olevan nuorelle sekä konkreettisten että sosiaalisten taitojen harjoittelupaikka. Ryhmässä tapahtuvan vuorovaikutuksen avulla nuorella on mahdollisuus kyseenalaistaa ja muuttaa käsitystä itsestään ja muista, jolloin tapahtuu nuoren identiteetin kehitystä ja uudelleen rakentumista. Ryhmässä opitaan toimimaan yhdessä neuvoteltujen normien mukaisesti ja omaksutaan kulttuurisia tapoja, normeja ja sääntöjä, jotka puolestaan tukevat nuoren itsenäistymistä. Huovila viittaa sosiaalipsykologi Kaarina Mönkköseen (2007), jonka mukaan jokainen uusi tilanne tarjoaa mahdollisuuden siirtyä totutusta roolista uuteen rooliin sekä testata omaksumiaan rooleja. Erilaiset roolit tukevat siten identiteetin rakentamisen mahdollisuuksia. Toisaalta nuoren identiteetin nähdään rakentuvan ryhmässä vastuusta, jota nuori tuntee muita ryhmän jäseniä kohtaan, sen sijaan että nuoren toiminta olisi merkityksellistä vain hänelle itselle. Ryhmätoiminta voi Mönkkösen mukaan toimia myös vastavoimana nuoren mahdollisesti omaksumalle negatiiviselle 'itseään toteuttavalle ennusteelle', jolloin nuori toimii muiden asettamien odotusten mukaisesti, ja jolloin poikkeavuus muodostaa leimaavan piirteen nuoren identiteetissä. (Huovila 2013: 33–34; Mönkkönen 2007: 47–48.) Huovila kertoo tutkimukseensa osallistuneista nuorista, että samalla niin työssäolo kuin työpajatoimintaan ja muuhun ryhmämuotoiseen toimintaan osallistuminen oli merkittävästi tukenut nuorten identiteetin rakentumista yhteisöjen jäsenenä. Ryhmässä nuoret olivat kokeneet yhteisöllisyyttä, olivat saaneet mahdollisuuden tarkastella omia valintojaan suhteessa

toisten nuorten valintoihin. Myös yhdessä tekemisen pelisäännöt tulivat ryhmätoiminnassa tutuksi. Ryhmätoiminta näyttäytyi osalle nuorista myös hengähdyspaikkana, jossa sai keskittyä itseensä ja omiin mielenkiinnon kohteisiin ja olla ikäistensä seurassa. (Huovila 2013: 196.)

Nuorten kokemusasiantuntijuus on noussut esiin viimeaikaisissa tutkimuksissa. Nádasin (2013) pro gradussa tarkasteltiin Nuoret kehittäjät -ryhmään syksyllä 2011 osallistuneiden nuorten näkemyksiä nuorten osallisuudesta lastensuojelussa, heidän osallisuuttaan ryhmän toiminnassa sekä heidän ryhmälle antamiaan merkityksiä. Tutkimustuloksista selvisi, että nuoret arvostivat ryhmän toiminnassa osallisuuden elementtejä ja kokivat, että jo pelkkä ryhmään kuuluminen oli edistänyt heidän osallisuuttaan myös muuhun elämään. Osallisuus nousi esiin myös nuorten ryhmälle antamissa muissa merkityksissä. Nádasi toteaa, että ryhmän toiminta on itsessään nuoria osallistavaa ja siihen osallistuminen antaa mahdollisuuden vertaisuuteen, kokemusasiantuntijuuteen, myönteisempään omakuvaan ja aitoon vaikuttamiseen. (Nádasi 2013: tiivistelmä.)

Kokemusasiantuntijuuden ohella yhteistoiminnalliset menetelmät kuten yhteiskehittäminen tai kehittäjäasiakastoiminta, asiakasraadit tms. ovat yleistyneet myös nuorten ja nuorten aikuisten parissa tehtävässä sosiaalityössä. Kääriäisen ja Palsasen (2015) sosiaalialan käytäntötutkimus tarkasteli yhteistoiminnallisiin ryhmiin osallistuneiden nuorten aikuisten ja työntekijöiden merkityksen kokemuksia sekä seurauksia, joita ryhmiin osallistumisesta oli heille seurannut. Toinen ryhmistä oli alle 25-vuotiaiden aikuissosiaalityön asiakkaiden kokemusasiantuntijaryhmä ja toinen syrjäytymisvaarassa olevien nuorten aktivointiin tähtäävä ryhmä. Tässä tutkimuksessa korostui myös vertaisuuden ja vertaistuen merkitys. Nuoret olivat nostaneet esiin muuttuneensa ryhmätoiminnan aikana itseään arvostavammiksi ja voimaantuneiksi yhteiskunnan jäseniksi. (Kääriäinen – Palsanen 2015: 190; 199.)

3 Vertaisryhmä sosiaalisena ryhmänä

Tollefsen (2014) kirjoittaa sosiaalisesta ryhmästä. Hänen mukaan sillä, mikä tekee sosiaalisesta ryhmästä nimenomaan sosiaalisen ryhmän (social group), on tekemistä sen kanssa, miten ryhmän jäsenet ovat vuorovaikutuksessa toistensa kanssa ja miten he

jakavat keskenään asenteita ja toimintoja kuten uskomuksia, aikomuksia, tavoitteita, rituaaleja ja yhteistä tekemistä. Tällainen yhdessä tekemisen kyky on ihmiselle ominaista ja Tollefsenin mukaan monet filosofit, kuten Margaret Gilbert, John Searle, Raimo Tuomela ja Michael Bratman, näkevät nimenomaan yhteistoiminnallisuuden kyvyn olevan sosiaalisuuden sydän. Puhutaan myös kollektiivisesta tai jaetusta intentionaalisuudesta, jonka edellä mainitut filosofit ovat kuvanneet ”sosiaalisena liimana” (”social glue”), joka sitoo yksilöt yhteen ja toimii pohjana monille sosiaalisille ryhmille, suhteille ja vuorovaikutukselle. (Tollefsen 2014: 88; 90.) Tämä ominaisuus muodostaa uskomuksia ja aikomuksia (intentioita) on Searlen mukaan ihmisen biologiaan liittyvä primitiivinen kyky (Emt: 92). Tällainen tarkastelutapa on lähellä näkemystä, jossa sosiaaliseen ryhmän liittymistä tarkastellaan ihmisten tarpeiden tyydyttämisen kannalta. Ensimmäinen kategoria tarpeiden tyydyttämisessä viittaa ihmislajin evolutionaariseen kehitykseen eli selviytymiseen ja lajin jatkamiseen. Toiseksi ryhmäjäsenyys tyydyttää psykologisia tarpeita mahdollistamalla sosiaaliset suhteet. Kolmanneksi se tyydyttää tiedollisia tarpeita liittämällä ihmiset sosiaaliseen ympäristöönsä ja neljänneksi ryhmäjäsenyys tyydyttää identiteetin muodostamiseen liittyviä tarpeita tarjoamalla sosiaalisen ja kollektiivisen perustan ihmisen itseään koskeville uskomuksille. ([Levine – Moreland 2006: 1] Saastamoinen 2007: 72–73.)

Tässä opinnäytetyössä puhutaan vertaisryhmästä, joka on sosiaalinen ryhmä, mutta korostaa sen jäsenten koostuvan vertaisista, joiden välillä on olemassa jokin ”sosiaalinen liima”. Vertaisryhmä on näkemykseni mukaan sosiaalista ryhmää kuvaavampi ilmaisu ja tuo tarkemmin esiin ryhmän tarkoitusta, kyse on vertaisten yhteistoiminnasta ja kollektiivisesta intentionaalisuudesta, toiminnasta yhteisten päämäärien saavuttamiseksi. Hyvärin (2005) mukaan vertaisryhmä voi muodostua esimerkiksi samaan ikäryhmään kuuluvien, samaa työtä tekevien, samaa ammattia harjoittavien ja myös elämäntavoiltaan samankaltaisten henkilöiden keskuudessa (Hyvärin 2005: 215). Tällaisista vertaissuhteista kirjoittaa myös Korkiamäki (2013) yläkouluikäisten sosiaalista pääomaa koskevassa tutkimuksessaan. Hän viittaa nuorten vertaisuudella siihen ikä- ja elämäntilanneperustaiseen samankaltaisuuteen, joka yleisesti ottaen määrittää suomalaisten yläkouluikäisten olemista ja toimintaa siinä kulttuurisessa ympäristössä, jossa he elävät arkeaan. Vertaissuhteita hänen tutkimuksessaan ovat nuoren suhteet toisiin nuoriin ja tämä laaja näkökulma vertaisuuteen poikkeaa niistä vertaissuhteiden määritelmistä, jollaisista on kysymys kun puhutaan organisoidusta vertaistuesta, vertaisavusta tai terapeuttisista vertaisryhmistä. (Korkiamäki 2013: 49–50.) Tässä opinnäytetyössä vertaisryhmällä tarkoitetaan nimenomaan organisoitua vertaisryhmää, jossa ryhmä on perustettu tiettyä tarkoitusta ja

tavoitetta varten ja sillä on selkeä, ajallisesti määritetty tehtävä perustuen vertaisten ja-
ettuun tukeen.

Vertaistukea on tutkittu runsaasti eri näkökulmista käsin. Mikkosen mukaan vertaistuki-
tutkimuksen teemoja ovat olleet 2000-luvulla arvot, kohtaaminen, osallisuus, vaikuttami-
nen, vastavuoroisuus, voimaantuminen (empowerment) ja yhteisöllisyys. Lisäksi on tut-
kittu esimerkiksi vertaistuen ja ammattiauttajien muuttuvia suhteita ja vertaistukea koke-
muksen ja tiedon jäsentäjänä sekä vertaistukea verkossa. (Mikkonen 2011: 212.) Myös
Jyrkämä (2010) toteaa ryhmiin kohdistuneen kiinnostuksen lisääntyneen tutkimuksissa.
Hänen mukaansa sosiaali- ja yhteiskuntatieteet tutkivat vertaistukiryhmiä yhteisöllisyy-
den näkökulmasta ja osana yhteiskunnallista keskustelua esimerkiksi osallisuuden, vai-
kuttamisen ja voimaantumisen näkökulmista. Kun taas psykologian ja terveystieteiden
piirissä niitä tutkitaan yksilöllisten kokemusten ja ryhmädynamiikan näkökulmista. Jyrkä-
män mukaan tutkimus on tuonut näkyväksi ja keskusteluun myös vertaisryhmätoiminnan
yhteisöllisen ja kansalaistoimintaulottuvuuden. Samalla ovat tulleet näkyviksi ne merki-
tykset, joita ryhmätoimintaan osallistuneet ovat kokemuksistaan kertoneet. Näitä merki-
tyksiä ovat Jyrkämän listauksen mukaan: 1) kokemusten jakaminen ja vaihto, 2) identi-
teetin selkiytyminen ja vahvistuminen, 3) voimaantuminen, 4) yhteisöllisyys, 5) ystävyys
ja 6) kansalaistoiminta. (Jyrkämä 2010: 26.)

Vertaisryhmä, vertaistukiryhmä, vertaistoiminta ja vertaistuki ovat käsitteitä, jotka saat-
tavat puhekielessä aiheuttaa väärinymmärryksiä, koska niillä saatetaan tarkoittaa eri asi-
oita. Englanninkielisessä kirjallisuudessa vertaistuesta puhutaan käsitteillä self-help
(oma-apu), peer support (vertaistuki, tukiryhmä), mutual aid (keskinäinen tuki), self-help
support (toiminnan tukijat) ja sosiaalinen tuki (social support). (Mikkonen 2009: 28.) Lai-
mion ja Karnellin (2010) mukaan Suomessa yleisesti käytetty vertaistuki painottaa paitsi
samankaltaisten kokemusten merkitystä, myös ihmisten välille syntyvää eheyttävää ja
jaksamista tukevaa vuorovaikutusta (Laimio – Karnell 2010: 12). Hyvärin (2005) näke-
myksen mukaan vertaistuessa on kyse toisten auttamiseen ja tukemiseen tähtäävistä,
vastavuoroisista suhteista, joissa kriittisiä ja kriisiytyneitä elämäntilanteita käsitellään yh-
dessä. Hän jatkaa, että vertaistuellisen ryhmän ei tarvitse rajoittua vain kriisien käsitte-
lyyn, vaan samalla voidaan luoda yhteisyyttä ja ystävyysuhteita. (Hyväri 2005: 215.)
Nämä määritelmät kuvaavat myös omaa näkemystäni tässä opinnäytetyössä. Näen ver-
taisryhmän tarkoittavan ryhmää, johon tullaan samaa kokeneiden seuraan ja tämän ver-
taisuuden kokemuksen kautta paitsi saamaan tukea itselle, myös vastavuoroisesti anta-
maan tukea toiselle. Lastensuojelun käsikirjassa määritellään vertaisryhmätoiminnan

tarkoitukseksi se, että ryhmään osallistuvien on mahdollista käsitellä asioitaan yhdessä toisten samanlaisessa tilanteessa olevien kanssa. Ryhmässä on myös mahdollista saada omaan tilanteeseen uusia näkökulmia. Keskeisiksi tekijöiksi vertaisryhmätoiminnassa nähdään vertaistuen saaminen ryhmästä, omien voimavarojen vahvistuminen sekä sosiaalisen tuen saaminen. (Heikkinen – Levamo 1.7.2015.)

Vertaisryhmään liittyvästä sosiaalisesta tuesta kirjoittaa myös Hokkanen (2014), jonka mukaan sosiaalisen tuen ilmeneminen näkyy emotionaalisenä, instrumentaalisenä tai toiminnallisena ja se suuntautuu oman elämän, elämäntilanteen tai ympäristön muuttamiseen. (Hokkanen 2014: 102.) Vertaistukeen liittyy jäsenten keskinäinen kunnioitus, tasa-arvo ja luotettavuus. Keskinäisellä kunnioituksella Hokkanen viittaa siihen, että vertaistilanteessa olevan ihmisen kokemusta ei kyseenalaisteta, hänellä on oikeus kokeemukseensa ja tilanteensa tulkintaan. Vertaistuki jakaa vapaaehtoisuuden kanssa saman ajatuksen siitä, että kokijat ovat keskenään tasa-arvoisia. Vertaistuessa luotettavuuteen vaikuttaa keskinäisen kunnioittamisen ja tasa-arvoisuuden lisäksi se, että vertaisen tuki on kokemusperäistä. (Hokkanen 2014: 217–218.) Hokkanen näkee Hyvärin ja Koriamäen tavoin vertaisuuden olevan ihmisten keskinäistä samuutta jonkin asian, ominaisuuden tai elämäntilanteen suhteen ja vertaistuen olevan tästä yhteisyydestä kumpuaavaa sosiaalista tukea ja autetuksi tulemisen rakennusainetta. Vertaistuki voi näin ollen olla voimaannuttavaa ja eheyttävää ja se voidaan kokea vapauttavana. (Hokkanen 2014: 71–72.)

Organisoitu vertaisryhmä liittyy tilanteisiin, jossa lähtökohtaisesti oletetaan olevan tuen tai muutoksen tarvetta. Näissä tilanteissa vertaistuen voima on nimenomaan vertaisuudessa, jolloin yksilökohtaisen kokemuksen ainutlaatuisuus korostuu ja jakamisen kohteena on vertaisten erilainen elämänhistoria koetusta vertaisasiasta. Tämä on kokemustietoa ja sen tekee erityiseksi se, että se ei ole kirjatieta vaan vertaisten kokemaa, elämässä koeteltua ja koettelussa kypsytettyä tietoa. Jaetun kokemuksen kautta rakennetaan yhteisyyttä ja luodaan ryhmään me-henkeä. (Hokkanen 2014: 218–219.)

3.1 Vertaisryhmä sosiaaliseen vahvistamiseen tähtäävänä muutostyönä

Tämän opinnäytetyön tapauksena olevan vertaisryhmän taustalla on ajatus pienryhmästä, joka toimiessaan lastensuojelun avohuollon tukitoimena, pyrkii tavoitteelliseen ja muutokseen tähtäävään työhön, jonka tavoitteena on tukea harkinnanvaraisen jälkihuol-

topäätöksen saaneen nuoren itsenäistymistä. Muutokseen tähtäävä ja hyvinvointia vahvistava työ ovat sosiaalityön peruslähtökohtia. Kansainvälisen sosiaalityön määritelmän (IFSW) mukaan sosiaalityö on paitsi muutostyötä, myös elämänhallintaa ja itsenäistymistä sekä ihmisten toimintavoimaa kasvattavaa ongelmanratkaisutyötä, joka rakentuu arvoperustaan, jolla edistetään ihmisoikeuksien ja yhteiskunnallisen oikeudenmukaisuuden toteutumista (Väisänen 2011: 177–178).

Ihmisten elämänhallinnan ja toimintakyvyn lähtökohtana on se, että hänen perustarpeet on tyydytetty ja tähän liittyy vahvasti taloudellinen tukeminen. Mutta taloudellinen pärjääminen ei yksinään ratkaise elämänhallinnan haasteita, ihminen psyko-fyysis-sosiaalisena olentona tarvitsee vahvistusta usealla hyvinvoinnin osa-alueilla voidakseen hyvin. Ihmisten sosiaaliseen hyvinvointiin vaikuttamisessa on kyse sosiaalisesta vahvistamisesta. Sosiaalisella vahvistamisella tarkoitetaan Rautiaisen (2011) mukaan kohdennettua toimintaa, joka keskittyy riskiryhmässä olevaan yksilöön tai koko ryhmään. Työskentelyn tavoitteena on toimintatapojen, arvojen, asenteiden ja käyttäytymismallien muuttaminen. (Rautiainen 2011: 99.)

Sosiaalinen vahvistaminen on nuorisotyössä laajasti käytetty ja tunnettu termi, joka kuvaa näkemykseni mukaan hyvin nuorten vertaisryhmän lähtökohtia, sillä sosiaalisella vahvistamisella tarkoitetaan nuorisolaissa nuorille suunnattuja toimenpiteitä elämäntaitojen parantamiseksi ja syrjäytymisen ehkäisemiseksi. Mehtosen (2011) mukaan sosiaalisella vahvistamisella ymmärretään arkipuheessa monenlaista ehkäisevää työtä kuten varhaista puuttumista, riskikäyttäytymiseen puuttumista, elämän nivelvaiheiden tunnistamista, korjaavia toimia, moniammatillista työtä ja erilaisten palvelujen tuottajien tarkoituksenmukaista ja asiakaslähtöistä verkostoitumista eri-ikäisten ihmisten ja ryhmien kanssa erilaisissa yhteisöissä paremman tulevaisuuden puolesta. Sosiaalinen vahvistamisen nähdään olevan kokonaisvaltaista elämänhallinnan tukemista, ammatillista ohjaustyötä, jonka painopiste on ennalta ehkäisevässä työssä. Sosiaalisen vahvistamisen tavoitteena on sosiaalinen vahvistuminen, joka on kokemuksena subjektiivinen ja voimaannuttava ja jonka pyrkimyksenä on yksilön kokemus paremmasta elämästä. (Mehtonen 2011: 13.) Sosiaalista vahvistamista peräänkuulutetaan myös sosiaalihuoltolaissa, jossa vastaavasta asiasta käytetään sosiaalisen kuntoutuksen termiä kun kuvataan toimenpiteitä, joilla pyritään sosiaalisen toimintakyvyn vahvistamiseen, syrjäytymisen torjumiseen ja osallisuuden edistämiseen.

Sosiaalinen vahvistaminen on vuorovaikutuksellinen prosessi, jossa parannetaan yksilön tai kohderyhmän sosiaalisia taitoja, toiminnallisuutta, yhteisöllisyyttä, elämäntilannetta ja asemaa. Tavoitteena on vahvistamisen kautta yksilön ja ryhmän saaminen toimintakykyiseksi yhteiskunnan toimijaksi. (Rautiainen 2011: 100.) Kuuren (2015) mukaan sosiaalisen vahvistaminen prosessina etenee siten, että ensin nuori pyritään kiinnittämään yhteisöihin, erityisesti vertaisryhmiin. Näiden toiminnallisten yhteisöjen kautta nuori oppii tunnistamaan oman panoksensa merkityksen yhteisön toimintaan, hän oppii luottamaan itseensä ja sen myötä luottamaan myös muihin. Hänen elämäänsä alkaa tulla hänelle merkityksellisiä muita ihmisiä. Ja lopulta prosessin myötä nuori alkaa ottamaan vastuuta yhteisöstä. (Kuure 2015: 25.)

Sosiaalityötä voidaan tarkastella valtaistavan tai voimaannuttavan sosiaalityön kautta, jolloin työntekijä toimii valtaistamisessa tai voimaannuttamisessa ohjaajana tai muutosagenttina, joka käynnistää empowermentin varsinaisessa prosessin omistajassa eli asiakkaassa (Hokkanen 2009: 329.) Hokkasen mukaan valtaistumisen alkuperäisissä ideoissa oli vahva yhteistoiminnallisuuden ja muutoksen aikaansaamisen ajatus (Hokkanen 2014: 76). Juhila (2006) käyttää termiä osallistava sosiaalityö, jolla tarkoitetaan osallisuuden vahvistamista suhteessa asiakkaan omaan elämään, sen tapahtumiin ja suuntaan liittyviin elämänpoliittisiin ratkaisuihin. Osallistava sosiaalityö merkitsee asiakkaan elämään tehtävää väliintuloa niin kuin sosiaalityö yleensäkin. Esimerkiksi kuntouttava työtoiminta voi olla osallistavaa jos sen avulla pystytään luomaan asiakkaalle uskoa ja luottamusta omiin kykyihin. Juhilan mukaan voimaantumisen on keskeisin osallistavan sosiaalityön toteuttamisen väline. (Juhila 2006: 119–120.)

Vertaisryhmätoiminta lastensuojelussa on osallistavaa sosiaalityötä, sillä se on interventio, jonka tavoitteena on sosiaaliseen vahvistamiseen tähtäävä muutostyö. Empowermenttiin ja osallisuuteen liittyvät näkökulmat kuvaavat hyvin sosiaalisen vahvistamisen moniulotteisuutta tuoden esiin sen, että kyseessä ei ole vain menetelmä tai keino, jota sosiaalialan työssä käytetään vaan kyse on myös yksilön omasta kokemuksesta tai tunteesta kokea vahvistumista, jota työntekijöinä voidaan edistää, mutta ei "antaa". Seuraavissa alaluvuissa kuvaan empowermentia ja osallisuutta sosiaalisen vahvistamisen ja sosiaalityön näkökulmista.

3.2 Sosiaalisen vahvistamisen näkökulmana empowerment

Voimaantuminen tai empowerment, kuten siitä monessa suomalaisessakin tutkimuksessa puhutaan, on kasvattanut käsitteenä laajan suosion monessa eri yhteydessä etenkin yhteiskunta- ja ihmistieteissä ja sitä on tutkittu ja tulkittu useasta eri näkökulmasta (Hokkanen 2009: 315). Mahlakaarto (2010) toteaa tutkimuksessaan, että yhtenäistä ja kattavaa teoriaa voimaantumisen taustalla on kolme erilaista traditiota, joista ensimmäinen nousee Freiren ajatuksista parantaa sorrettujen ja vähäosaisten elinolosuhteita ja hyvinvointia. Toinen traditio nousee organisaatioteorioista, joiden tavoitteena on yhteisöllisyyden, vallankäytön ja osallisuuden lisääminen. Kolmas traditio liittyy sosiaalipsykologisiin lähestymistapoihin yksilön kehittämisestä. (Mahlakaarto 2010: 25.) Tämän opinnäytetyön lähtökohtana on nähdä vertaisryhmätoiminta sosiaalisena muutostyönä, jonka tehtävänä on sosiaalinen vahvistaminen yhteisöllisyyttä ja osallisuutta lisäämällä. Mutta yhtä lailla siihen liittyy myös toiminnan tavoitteellisuus eli päämääränä on kasvattaa ryhmän jäsenten kokemaa hyvinvointia, jolloin ollaan lähellä Freiren ajatuksia. Myöskään sosiaalipsykologisia lähestymistapoja ei voi olla sivuuttamatta, sillä ryhmän merkityksellisiä tekijöitä paikannettaessa on tärkeää tunnistaa ryhmäprosessiin ja ryhmädynamiikkaan liittyviä lainalaisuuksia ja niissä näkyviä, yksilön vahvistumista ja kehittymistä edistäviä elementtejä. Näin ollen tässä opinnäytetyössä kulkevat rinnakkain kaikki edellä mainitut empowermentiin liittyvät traditiot.

Adamsin (2008) mukaan empowerment tarkoittaa kirjaimellisesti 'tulemista voimakkaaksi' (becoming powerful), mutta sosiaalityössä sanan merkitys on hänen mukansa paljon laajempi sisältäen sekä teoreettisen että menetelmällisen näkökulman. Empowermentissa teoria liittyy Dictionary of Social Work:ia mukailleen siihen, miten ihmiset voivat kasvattaa elämänhallintaansa ja saavuttaa päämääriään, ja menetelmää, jolla sosiaalityöntekijöiden tavoitteena on lisätä valtaa ihmisille, joilla ei sitä ole. (Adams 2008: 17.) Adams korostaa, että empowerment voidaan määritellä keinoksi, jonka kautta yksilöt, ryhmät ja/tai yhteisöt tulevat kykeneviksi (the capacity) kontrolloimaan omia olosuhteitaan ja saavuttamaan omia päämääriään ja tätä kautta auttamaan (the process) itseään ja muita saavuttamaan parhaan mahdollisen elämänlaadun. (Adams 2008: 17; suomenos Juhila 2006: 121, myös Hokkanen 2009: 317; Hokkanen 2014: 43) Adamsin määritelmät tuovat toisin sanoen esiin empowermentin ajatuksen prosessista eli keinosta muutoksen aikaansaamiseksi ja toisaalta päämäärästä, jota kohti prosessissa edetään (Hokkanen 2009: 317).

Empowermentin suomalaisia käännöksiä on useita ja näiden suomennoksien kantasanana käytetään valta- ja voima-sanoja. Empowerment on suomennettu muun muassa valtaistumiseksi, valtautumiseksi, voimaantumiseksi, voimistumiseksi, voimavaraistumiseksi ja toimintavoiman lisääntymiseksi (Hokkanen 2014: 43). Juhila (2006) on päättänyt teksteissään käyttämään empowerment-sanasta suomennosta valtautuminen, koska pitää sanaa valta sosiaalityön yhteydessä oleellisena. Voimavaraistumisen käsitteen hän näkee olevan liian yksilölähtöinen sekä rakenteelliset ja kontekstuaaliset seikat sivuuttava. Valtauttamisen puolestaan hän näkee korostavan liikaa sosiaalialan työntekijän roolia. (Juhila 2006: 120.) Niemelä (2011) käyttää sanaa valtaannuttaminen puhuesaan työntekijän roolista. Hänen mukaansa sosiaalityöntekijä on hyvinvointieettisesti oikeutettu ja veloitettu työssään panostamaan asiakkaan osallisuuden tukemiseen ja syrjäytymisen ehkäisyyn ja näin ollen tavoitteena olisi asiakkaiden valtaannuttaminen tiedostamaan ja ajamaan omia etujaan osallistumalla esimerkiksi järjestö- ja muuhun yhteiskunnalliseen toimintaan. (Niemelä 2011: 41). Adamsin määrittelyyn peilattuna näen, että sekä Niemelä että Juhila ovat oikeassa. Empowermentissa on kyse sekä yksilön valtautumisesta, että sosiaalialan työntekijän tehtävästä valtaannuttaa asiakasta. Kyse on näiden kahden näkemyksen dialogista (vrt. Hokkanen 2014: 43; 102). Kumpaakin tarvitaan, jotta sosiaalinen muutostyö ja asiakkaan sosiaalinen vahvistuminen mahdollistuu. Kutsun tätä prosessin ja päämäärän dialogia Hokkasen tapaan empowermentiksi, joka kuvaa näkemykseni mukaan yleiskäsitteenä hyvin niitä kaikkia eri puolia ja ulottuvuuksia, joita siihen liitetään. Koen termin myös melko puolueettomana, se ei ota kantaa tietyn näkökulman puolesta ja on siksi turvallinen käyttää opinnäytetyössä, jossa tavoitteena on tutkia ilmiötä ja siinä näkyviä erilaisia merkityksellisiä elementtejä.

Tässä opinnäytetyössä korostuu subjektiivinen, yksilöön kohdistuva ja kokemuksellinen näkökulma, koska tutkimustehtävänä on tarkastella nuorten vertaisryhmäkokemuksia ja saada selville nimenomaan sosiaaliseen vahvistumiseen liittyviä tekijöitä. Mahlakaarron (2010) mukaan yksilöön liittyvät ulottuvuudet, jotka ovat keskeisiä kun puhutaan empowermentista, ovat kiteytettävissä seuraavaan neljään ulottuvuuteen: 1) tietoisuuden lisääntyminen itsestä ja omista mahdollisuuksista, 2) vaikuttaminen ja aktiivinen osallisuus toimintaympäristössä, 3) identiteetin kannalta sekä sisäiset että ulkoiset muutokset ja 4) transformatiivinen luonne, johon liittyy vahvistava tunnekokemus itsestä. (Mahlakaarto 2010: 28–29.)

Nousiainen kirjoittaa, että asiakasryhmien kanssa työskentelyn tavoitteena voi olla identiteettityöskentely ja emansipaatio ja toteaa, että ”kriittinen katse ja marginaalisessa yh-

teiskunnallisessa asemassa olevien kansalaisten ja yhteisöjen emansipaatioon pyrkivä työskentely ovat edellytyksiä muutokseen tähtäävälle sosiaalityölle” (Nousiainen 2015: 101–102). Nousiainen pitää tärkeänä, että sosiaalityötä tarkastellaan myös poliittisena toimintana, jolloin tavoitteena on yhteiskunnallisen epäoikeudenmukaisuuden ja joitakin kansalaisia alistavien rakenteiden ja käytäntöjen muuttaminen (Emt: 81). Vertaisryhmätoiminnan poliittisuutta kuvaa ryhmän toiminnan periaatteellisina lähtökohtina toimivat demokraattisuuden ja osallisuuden lähtökohdat. Myös Hyväri (2005) näkee ryhmätoiminnan yhteyden emansipaatioon, sillä vertaisryhmä voi toimia yksilön tiedostamista edistävänä työmuotona, jolloin vertaisryhmätoiminnassa on mahdollista tuoda vapaasti esiin vaiennettuja ja piiloon jääneitä tilanteita ja tapahtumia. Tässä on yhtymäkohtia vapautuksen pedagogisiin suuntauksiin (Freire), joissa elämänhistoriasta kumpuavaa tietoa ja tietoisuutta käytetään oppimiseen. Hyvärin mukaan vertaiskokemusten peilaaminen luo mahdollisuuden omaksuttujen käsitystapojen ja näkemysten tutkimiseen ja uuden positiivisen identiteetin rakentamiseen (Hyväri 2005: 222–223.) Hokkasen (2014) ajatus emansipoitumisesta liittyy mahdollisuuteen saavuttaa parempi tilanne. Hänen mukaansa vertaisryhmässä on mahdollista toteuttaa subjektiivisuuden ja tietoisuuden kasvamista, hallinnan- ja pystyvydentunteen vahvistamista, sosiaalisen ja yhteiskunnallisen aseman kohentamista ja toimijuuden lujittamista. (Hokkanen 2014: 44)

3.3 Sosiaalisen vahvistaminen näkökulmana osallisuus

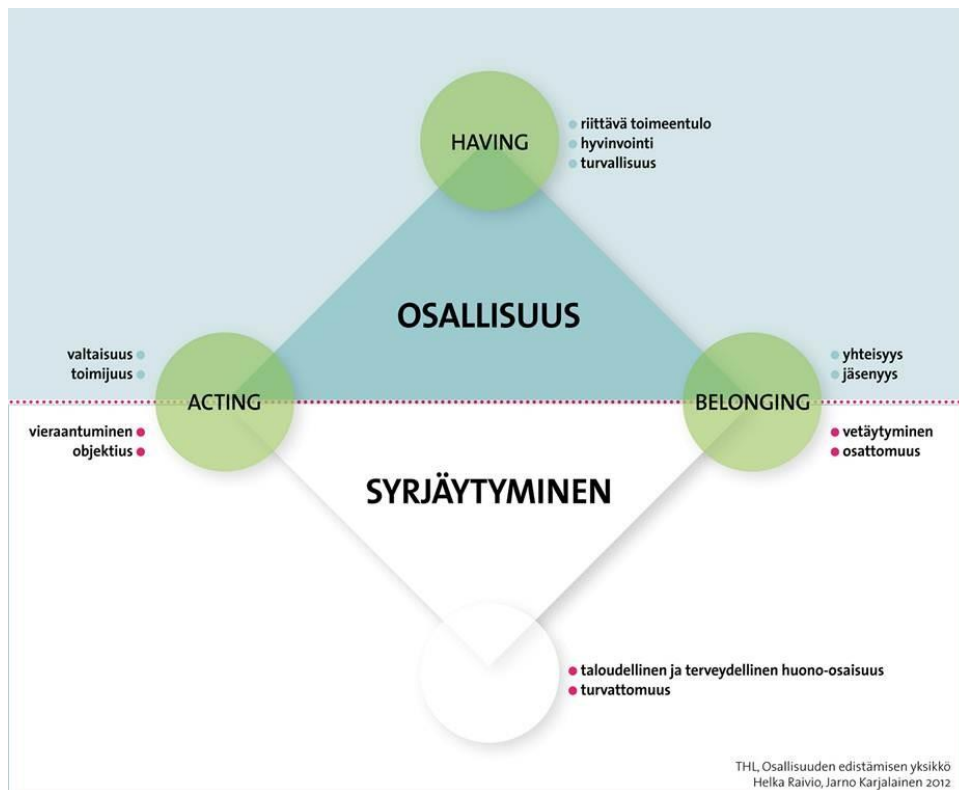
Sosiaalisen vahvistamisen taustalla vaikuttavat empowermentin ohella ajatukset osallisuudesta. Osallisuus terminä vaatii empowermentin tapaan hieman avaamista sen takia, että vaikka sanan käyttö on yleistä, ei sille ole olemassa yhtä selkeää määritelmää. Vuorenmaan (2016) mukaan osallisuudella on lukuisia lähikäsitteitä eikä näiden keskinäinen suhde ole yksiselitteinen. Hänen mukaansa käsitteitä osallistuminen (participation), voimaantuminen (empowerment) ja minä-pystyvyys (self-efficacy) käytetään kirjallisuudessa epäjohdonmukaisesti ja niillä voidaan tarkoittaa osallisuuden kanssa samaa asiaa, osallisuuden osatekijöitä, sen edellytyksiä tai sen seurauksia. Englanninkielessä on edellisten lisäksi lukuisia käsitteitä, joilla kuvataan osallisuutta. Näitä ovat muun muassa involvement, inclusion, citizen engagement, citizen participation ja social engagement. (Vuorenmaa 2016: 20.) Osallisuuden kokemuksen läheistä suhdetta voimaantumiseen kuvastanee se, että Vuorenmaa itse käyttää vanhempien osallisuuden toteutumista tarkastelevan tutkimuksensa englanninkieleisessä tiivistelmässä käsitettä empowerment kuvaamaan osallisuutta ja tämä käsitteiden liitto näkyy myös edellisessä kappaleessa Mahlakaarron yhteenvedossa empowermentin ulottuvuuksista.

Osallisuutta voidaan tarkastella sekä toiminnan että tunteen kautta. Toiminnan kautta tarkasteltuna kyse on prosessista, joka voidaan jakaa tieto-, suunnittelu-, toiminta- ja päätösosallisuuteen sen mukaan, miten yksilöllä on mahdollisuus osallistua päätöksentekoprosessiin. Tieto-osallisuuteen liittyy oikeus tiedon saamiseen ja tuottamiseen liittyen kaikkiin niihin asioihin, jotka koskevat itseä ja joista on oikeus olla tietoinen. Suunnitteluosallisuus liittyy asioiden valmisteluvaiheeseen, jossa asiakas osallistuu häntä itseään koskevan toiminnan suunnitteluun ja kertoo mielipiteistään. Toimintaosallisuus tarkoittaa ihmisen mahdollisuutta konkreettiseen osallistumiseen erilaisiin toimintoihin tai tehtäviin ja päätösosallisuus tarkoittaa ihmisen mahdollisuutta osallistua häntä itseään koskeviin päätöksiin. (Kohonen – Tiiala 2002: teoksissa Vuorenmaa 2016: 20; Rouvinen-Wilenius – Aalto-Kallio – Koskinen – Ollonqvist – Nikula 2011: 51–52.) Nämä toiminnan ulottuvuudet ovat kohtia, joissa rakenteilla ja resursseilla on suuri merkitys ja joissa korostuu myös työntekijän asenne ja tapa kohdata asiakas. Tapauksena olevaa vertaisryhmää perustettaessa työntekijät kokivat tärkeänä, että nuori saa paitsi tietoa ryhmästä, myös ryhmän ohjaajista ja tämän takia pidettiin alkuhaastattelua erittäin tärkeänä. Tämä oli myös kohta, jolloin nuori pääsi vaikuttaman alustavasti ryhmän suunnitteluun ja kertomaan mielipiteensä ja samalla luomaan omat ajatuksensa siitä, haluaako ryhmään sitoutua vai ei. Yksi merkittävistä alkuhaastatteluissa esiin nousseista asioista oli nuorten mielipide siitä, että on hyvä kun ryhmään osallistuminen on vapaaehtoista.

Kun osallisuutta tarkastellaan erityisesti yksilön näkökulmasta, niin silloin keskeiseksi nousee kuulumisen tunne. Särkelä-Kukon (2014) mukaan parhaimmillaan osallisuus merkitsee omakohtaisesta sitoutumisesta nousevaa omaehtoista toimimista ja vaikuttamista omaa elämää koskevien asioiden kulkuun sekä vastuun ottamista seurauksista. Osallisuuden kokemukset rakentuvat pienistä arjen asioista kuten kuulluksi ja huomioiksi tulemisesta, sosiaalisista suhteista, omaan elämään liittyviin asioihin vaikuttamisesta ja omista asioista päättämisestä, keskusteluista ja kohtaamisista. (Särkelä-Kukko 2014: 35–36.) Kokemusta osallisuudesta ei voida synnyttää eikä syntynyttä kokemusta myöskään kieltää (Vuorenmaa 2016: 20–21). Särkelä-Kukon mukaan osallisuudessa on yksinkertaistaen kyse kiinnittymisestä johonkin kuten yhteisöihin, ympäristöön ja yhteiskuntaan. Yhteenkuuluvuuden tunteen syntymisen lisäksi kyse on turvallisuudesta ja oikeudenmukaisuudesta (Särkelä-Kukko 2014: 49).

Yksi tapa tarkastella osallisuutta on tarkastella sitä sen puuttumisen näkökulmasta. Osallisuuden vastakäsitteinä yleisimmin mainittuja ovat osattomuus, passiivisuus, syrjäytyminen ja vieraantumisen (Vuorenmaa 2016: 21). Raivio ja Karjalainen (2013) kirjoittavat,

että käsitteinä osallisuus ja syrjäytyminen ovat kielellisiä konstruktioita ja osittain osallisuuspuheessa olisi kyse eufemismistä eli kiertoilmauksesta, jolla peitetään syrjäytymispuheen syrjäyttävyyttä (Raivio – Karjalainen 2013: 15). Osallisuutta voi tarkastella syrjäytymisen vastaparina. Raivio ja Karjalainen ovat luokitelleet osallisuuden ulottuvuudet kolmeen kategoriaan (Kuvio 1).

Kuvio 1. Osallisuus syrjäytymisen vastaparina (Raivio – Karjalainen 2013: 17).

Raivion ja Karjalaisen mukaan osallisuus tarkoittaa sitä, että ihmisellä on käytössään riittävät aineelliset resurssit (HAVING), että hän on omaa elämäänsä koskevassa päätöksenteossa toimijana (ACTING), ja että hänellä on sosiaalisesti merkityksellisiä ja tärkeitä suhteita tai jäsenyyttä erilaisissa ryhmissä (BELONGING). Raivion ja Karjalaisen kuviossa kullekin osallisuuden ulottuvuudelle on olemassa myös negatiivinen vastinpari. Tämän mallin idea on se, että jos osallisuusulottuvuudella on vajausta, vähentyy tällöin yksilön osallisuus ja vastaavasti syrjäytymisriski kasvaa. Raivion ja Karjalaisen väite mallin suhteen on se, että täysimääräinen osallisuus ei toteudu, jos jokin osallisuudenulottuvuuksista ”vuotaa” ja tasapainoisen kolmion voi kirjoittajien mukaan katsoa ilmentävän yksilön hyvinvointia. (Raivio – Karjalainen 2013: 16–17.)

Eufemismiin viittaa myös Mehtonen (2011), jonka mukaan sosiaalisesta vahvistamisesta puhuttaessa tarkoitetaan syrjäytymisen ehkäisemistä, mutta se ei ole käsitteellisesti niin leimaavaa kuin syrjäytymispuhe. Kyseessä on prosessi, jossa parannetaan asteittain nuoren elämäntilannetta ja –hallintaa ja se tehdään yhdessä nuoren kanssa ja myös nuoren luvalla. Sosiaalisen vahvistamisen tavoitteena on nuoren saaminen ja saattaminen yhteisölliseen toimintaan ja aktiiviseksi kansalaiseksi. (Mehtonen 2011: 18.) Pohjola näkee tarvetta syrjäytymispuheen näkökulman muuttamiseen positiivisemmaksi ja peräänkuuluttaa näkökulman analysoimista enemmän inklusiivisten eli mukaan ottavien ja kiinnostavien suhteiden merkityksen kannalta ja hänen mukaansa yhteisöt voivat toimia merkityksellisenä ”sosiaalisena kittinä” eli sosiaaliin toimintaympäristöihin kiinnittäjinä. (Pohjola 2015: 18).

Tässä työssä tarkastelun keskiöön nousee kokemuksellisuus vertaisryhmään osallistumisesta. Osallistuminen nähdään Vuorenmaan (2016) mukaan yhtenä osatekijänä osallisuudessa. Osallistuminen ei automaattisesti takaa osallisuutta, mutta voi vahvistaa sitä. (Vuorenmaa 2016: 22.) Myös Rouvinen-Wilenius (2014) toteaa, että osallisuutta voidaan vahvistaa, mutta se ei tapahdu ylhäältä alas suunnatuilla toimenpiteillä, vaan ihmisten itsensä kokiessa asiat merkityksellisiksi oman elämän kannalta. Keskeisiä osallisuuden edellytyksiä ovat luottamus, sitoutuminen ja kuulluksi tuleminen. (Rouvinen-Wilenius 2014: 67.)

Jantunen (2008) on tutkinut masentuneiden vertaistukea ja hän näkee osallisuuden yhteisöllisessä vuorovaikutuksessa syntyvänä yksilöllisenä kokemuksena, joka ilmenee sisäisen voimantunteen lisääntymisenä. Sisäinen voimantunteen lisääntyminen on hänen mukaansa tilan löytymistä kokemuksille ja luottamusta omiin mahdollisuuksiin. Osalliseksi tuleminen syntyy Jantunen mukaan luottamuksesta ja osallistavasta kanssakäymisestä. Hän kuvaa osalliseksi tulemisen muutokseksi, jossa yksilön sisäinen prosessi etenee yhteyteen hakeutumisen, vuorovaikutuksessa olemisen ja yhteyteen kuulumisen kautta voimaantumiseksi. (Jantunen 2008: 74–75.) Jantunen kiteyttää, että tutkimusten valossa merkityksellistä vertaisryhmään osallistujille ovat olleet muun muassa tiedon saaminen toisilta samoin kokeneilta, mahdollisuus kuulua johonkin, kokemusten jakaminen, muiden auttaminen ja ongelmien selkiytyminen (Emt: 25).

Samankaltaisia kokemuksia on kuvattu väkivaltaa kokeneiden naisten vertaisryhmän käsikirjassa. Sen mukaan vertaisryhmille ovat tunnusomaista jäsenten kokemusten sa-

mankaltaisuus, oman tarinan jakaminen muiden kanssa, luottamus ja kunnioitus jäsenten välillä sekä vertaisuus ja osallisuus. Vertaisuuden ja osallisuuden kokemukset vaikuttavat Mehtolan (2008) mukaan ihmisen selviytymiseen, itsekunnioituksen palautumiseen, toimijuuteen ja kykyyn määrittää omat tavoitteensa. Sosiaalinen osallisuus tuottaa ihmiselle hyvinvointia ja terveyttä, koska osallisuus nähdään mielekkäänä tekemisenä yksilölle. Yksin kukaan ei voi olla osallinen, vaan osallisuuden kokemus syntyy tunteesta, että hänen kuulumisellaan tiettyyn ryhmään on merkitystä, ja että hänen ajatuksensa ovat arvokkaita. Käsikirjassa tuodaan esiin, että vertaisuus ja osallisuus liittyvät kiinteästi dialogisen ja sosiokulttuurisen innostamisen lähestymistapoihin (Mehtola 2008: 7–8.)

3.4 Sosiokulttuurinen innostaminen vertaisryhmän ideologisena lähtökohtana

Sosiokulttuurisen innostamisen voi nähdä tämän opinnäytetyön tapauksena olevan vertaisryhmän ideologisena lähtökohtana. Innostaminen on etymologisesti elämän ja hengen antamista, toimintaan motivoitumista, suhteeseen asettumista ja yhteisön ja yhteiskunnan puolesta toimimista. Se on sosiaalis-pedagoginen liike, jonka tavoitteena on saada ihmiset osallistumaan oman elämänsä ja yhteisönsä elämän aktiiviseen ja tiedostavan rakentamiseen. (Kurki 2011: 42.) Näen innostamisella paljon yhtymäkohtia yhteisösosiaalityöhön. Yhteisösosiaalityön toiminta perustuu Pohjolan (2015) mukaan osallisuuden, vastavuoroisuuden ja yhteistoiminnallisen kumppanuuden rakentamiseen ja se edellyttää liittymistä ja kiinnittymistä tukevien yhteisöjen olemassa oloa tai tavoitteellista synnyttämistä. Tähän liittyy pyrkimys yhteisöllistää samankaltaisia asioita elämässään kohtaavia, alun perin toisilleen vieraita ihmisiä ja saada heidät ryhmäytymään yhteisten tavoitteiden ja sosiaalisen pääoman saavuttamiseksi. (Pohjola 2015: 28–29.) Yhteisösosiaalityötä on käytetty paitsi ryhmien toiminnassa, myös yhdyskuntatyönä esimerkiksi lähiötyössä ja asukastalotoiminnassa.

Kurki (2011) näkee sosiokulttuurisen innostamisen samana asiana kuin yhteisön kehittämisen ja vertaa sitä toimintatutkimukseen, jota luonnehtii ihmisten itsensä osallistuminen kaikkeen toimintaan ongelman määrittelystä tavoitteiden asettamiseen, toiminnan vaiheiden suunnitteluun ja arviointiin saakka ja tähän pyritään kohtaamalla yksittäisen ihmisen kokemus dialogisesti. Innostamisen toiminnassa on kolme ulottuvuutta: kulttuurinen, sosiaalinen ja pedagoginen ulottuvuus, joiden avulla pyritään sekä ihmisten yhteisölliseen sitoutumiseen että heidän persoonallisten arvojen kehittymiseen. Kulttuurisen toiminnan tavoitteena on luovuuden ja yleensä monipuolisen ilmaisun kehittyminen, jonka takia ryhmissä on hyvä hyödyntää erilaisia luovia menetelmiä ja toiminnallisuutta.

Sosiaalinen ulottuvuus keskittyy itse ryhmään ja oleellista on ihmisen oma osallistuminen ja toisaalta pyrkimys yhteisön transformaatioon eli laadulliseen muutokseen. Kasvatuksellisen ulottuvuuden ydin on taas persoona itse. Kasvatuksellisen toiminnan, pedagogisen suhteen, avulla tavoitellaan ihmisen persoonallista kehittymistä, asenteiden muutosta, kriittisen ajattelun kehittymistä, oman vastuun tiedostamista, herkistymistä ja motivaation heräämistä. (Kurki 2011: 49–50.)

Näen, että ryhmänohjaajan tehtävänä on toimia innostajana, jonka yksi tehtävistä on Gilletin (1995) teorian mukaan toimia *helpottajana ja välittäjänä toimijana*. Tämä pitää sisällään fasilitaattorin, ryhmän elämän helpottajan, organisoijan, tavoitteiden ja metodien asiantuntijan, kommunikaatorakenteen luojaan sekä keskustelun ja pohdinnan tapojen koordinoijan roolit. Tehtävä liittyy keskeisesti ryhmän toiminnan suunnitteluun ja organisointiin sekä monimuotoisen puheen ja luovuuden herkistämiseen. Helpottamisella tarkoitetaan tavoitteiden, asenteiden ja odotusten selkeyttämistä. Välittämällä taas tarkoitetaan johtajuuden ja vallan jakamista vähitellen kohti yhteisöllistä johtajuutta. (Kurki 2000: 78; Kurki 2011: 53; Kurki – Kurki-Suutarinen 2014: 251–252.) Kurjen mukaan erilaisten ryhmien syntyminen tukeminen on sosiokulttuurisen innostajan tärkeimpiä tehtäviä. Ihmiset on saatettava yhteen ja ryhmä on aktivoitava toimimaan, ihmiset on tutustuttava toisiinsa ja ilmapiiri on kyettävä saamaan ryhmän toimintaa tukevaksi, avoimeksi, solidaariseksi ja välittäväksi. Ryhmädynamiikan ja ryhmätyön moninaisten menetelmien tunteminen on oleellinen osa innostajien osaamista. (Kurki 2000: 86; 148; Kurki 2011: 61.)

4 Harkinnanvaraisen jälkihuoltopäätöksen saaneiden nuorten vertaisryhmä lastensuojelun avohuollossa

Tässä luvussa kuvaan opinnäytetyön tapauksena olevan vertaisryhmän toimintaympäristöä ja taustaorganisaationa toimivaa Helsingin kaupungin lastensuojelun avohuoltoa sekä niitä taustatekijöitä, jotka vaikuttivat ryhmän perustamisen ajatukseen. Tapauksena olevan vertaisryhmän perustamista, muodostumista ja toteutumista kuvaan tämän luvun lopussa, jossa esittelen myös ryhmäkertojen sisällöt ja nostan sieltä esiin joitain yksittäisiä ryhmäkertoja kuvaavia havaintoja.

4.1 Taustaorganisaationa Helsingin kaupungin lastensuojelun perhetyön yksikkö

Tämä opinnäytetyö on tehty omalle työpaikalleni, joka on yksi Helsingin kaupungin, Sosiaali- ja terveystieteiden viraston, lastensuojelun perhetyön yksiköistä. Opinnäytetyötä tehtäessä (kevät 2016) Helsingissä lastensuojelun sosiaalityön avohuolto on jaettu neljään alueelliseen yksikköön: Eteläiseen, Pohjoiseen, Itäiseen ja Läntiseen. Näiden yksikköjen alaisuudessa toimii edelleen alueellisesti jakautuneita toimipisteitä, joita on yhteensä kahdeksan eri puolilla kaupunkia. Lisäksi ruotsinkielisen lastensuojelun sosiaalityö palvelee koko kaupungin alueella, mutta on fyysisesti sijoittunut yhteen alueelliseen toimipisteeseen. Sosiaalityön yksiköissä työskentelevät sosiaalityöntekijät esimiehenään johtava sosiaalityöntekijä (Avohuollon sosiaalityö 19.01.2016.)

Lastensuojelun perhetyö sen sijaan kuuluu lastensuojelun perhetyön ja –kuntoutuksen alaisuuteen, johon kuuluu avohuollon perhetyön lisäksi erilaisia perheiden ja lasten päiväkuntoutusyksiköitä sekä ympärivuorokautista perhekuntoutusta. (Lastensuojelun perhetyö 16.03.2015). Avohuollon perhetyöllä on neljä yksikköä, joiden työntekijät ovat fyysisesti sijoittuneet alueellisesti eri toimipisteisiin, yleensä samoihin tai läheisiin tiloihin avohuollon sosiaalityön kanssa. Avohuollon perhetyössä työskentelevät sosiaaliohjaajat esimiehenään johtava sosiaaliohjaaja. Lisäksi kaupungilla on kaksi ruotsinkielistä sosiaaliohjaajaa, joiden palvelualueenaan on koko kaupunki. Helsingin kaupungin, Sosiaali- ja terveystieteiden viraston organisointi tulee lähivuosina muuttumaan kehitteillä olevan palveluverkon uudistuksen myötä. Helsinkiin ollaan perustamassa perhekeskuksia, terveys- ja hyvinvointikeskuksia sekä monipuolisia palvelukeskuksia. Lastensuojelun avohuollon sosiaalityö ja perhetyö tulevat sijoittumaan perhekeskuksiin. (Palvelujen uudistaminen jatkuu 22.12.2015.)

Yleisesti määriteltynä sosiaaliohjauksella tarkoitetaan yksilöiden, perheiden ja yhteisöjen neuvontaa, ohjausta ja tukea palvelujen käytössä sekä yhteistyötä eri tukimuotojen yhteensovittamisessa. Tavoitteena on yksilöiden ja perheiden hyvinvoinnin ja osallisuuden edistäminen vahvistamalla elämänhallintaa ja toimintakykyä (sosiaalihuoltolaki 16§.) Virallista päätöksentekovaltaa sosiaaliohjaajilla ei sosiaalityöntekijöihin verrattuna ole. Useimmiten ohjaajien tehtävänä on lastensuojelussa perhetyö tai perheohjaus ja heillä on laaja osaaminen erilaisten työmenetelmien käytöstä. Yksi työmenetelmistä on ryhmien kanssa työskentely. (Heinonen – Sinko 2013: 122.)

Sosiaaliohjaajat ovat useimmiten koulutukseltaan sosionomeja, joista uuden ammattihenkilölain myötä tuli sosiaalityöntekijöiden ja geronomien ohella laillistettuja sosiaalihuollon ammattihenkilöitä. Laki sosiaalihuollon ammattihenkilöistä (817/2015, 26.6.2015) astui voimaan 1.3.2016. Sosiaalihuollon ammattihenkilön ammattieettisenä velvollisuutena ja ammatillisen toiminnan päämääränä on sosiaalisen toimintakyvyn, yhdenvertaisuuden ja osallisuuden edistäminen sekä syrjäytymisen ehkäiseminen ja hyvinvoinnin lisääminen. Sosiaalihuollon ammattihenkilön velvollisuutena on noudattaa ammattitoiminnassaan, mitä sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista sekä asiakastietojen käsittelystä säädetään. (Laki sosiaalihuollon ammattihenkilöistä 817/2015, 4 §). Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto myöntää hakemuksesta oikeuden harjoittaa sosionomin ammattia laillistettuna ammattihenkilönä henkilölle, joka on suorittanut sosiaalialalle soveltuvan ammattikorkeakoulututkinnon Suomessa. (Emt: 8 §).

4.2 Vertaisryhmätoiminta lastensuojelun avohuollon tukitoimena

Lastensuojelun keskeisissä periaatteissa kuvataan lapsen edun turvaamista eri keinoin. Lastensuojelun on edistettävä lapsen suotuisaa kehitystä ja hyvinvointia ja toimenpiteiden on turvattava lapselle mm. itsenäistymisen ja kasvamisen vastuullisuuteen sekä mahdollisuuden osallistumiseen ja vaikuttamiseen omissa asioissaan (Lastensuojelulaki 13.4.2007/417, 4 §). Lastensuojelulain 36 §:n uudistus astui voimaan 1.4.2015. Avohuollon sosiaalityön tukitoimia määritellään uudistuneessa laissa näin:

Sosiaalihuoltolain 3 luvussa mainittujen sosiaalipalvelujen, kuten kotipalvelun, vertaisryhmätoiminnan, tukihenkilön tai -perheen sekä toimeentulotuesta annetun lain (1412/1997) mukaisen toimeentulotuen ja ehkäisevän toimeentulotuen sekä opetustoimen alaisen lasten päivähoidosta annetun lain (36/1973) mukaisen lasten päivähoidon lisäksi lastensuojelun asiakkuudessa olevalle perheelle on järjestettävä tarvittaessa lapsen ja perheen tuen tarpeisiin perustuva asiakassuunnitelma huomioon ottaen lastensuojelun avohuollon tukitoimia:

- 1) tukea lapsen ja perheen ongelmatilanteen selvittämiseen;
- 2) lapsen taloudellista ja muuta tukemista koulunkäynnissä, ammatin ja asunnon hankinnassa, työhön sijoittumisessa, harrastuksissa, läheisten ihmissuhteiden ylläpitämisessä sekä muiden henkilökohtaisten tarpeiden tyydyttämisessä;
- 3) lapsen kuntoutumista tukevia hoito- ja terapiapalveluja;
- 4) tehostettua perhetyötä;
- 5) perhekuntoutusta; sekä
- 6) muita lasta ja perhettä tukevia palveluja ja tukitoimia.

Lapsen terveyden tai kehityksen kannalta välttämättömät sosiaalihuollon palvelut ja lasten päivähoido on järjestettävä sen mukaisesti kuin lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä on arvioinut niiden tarpeen lapsen tai vanhemman asiakassuunnitelmassa. (Lastensuojelulaki 30.12.2014/1302.)

Laissa tuodaan esiin sosiaalihuoltolaissa mainittu vertaisryhmätoiminta ja tämän lisäksi erilaisia avohuollon tukitoimia, joita lastensuojelun asiakkuudessa oleville on tarvittaessa järjestettävä. Näistä useaankin kohtaan voisi ajatella vertaisryhmätoiminnan olevan so-piva työmenetelmä ja näin onkin käytännössä toimittu, esimerkiksi perhekuntoutuksessa on jo pitkään järjestetty vanhemmuutta tukevia vertaisryhmiä, samoin avohuollon perhe-työssä, joka uuden määritelmän mukaan luetaan tehostetuksi perhetyöksi. Niin vanhemmuutta tukevia ryhmiä, kuin muita ryhmiä kuten tyttö- tai poikaryhmiä, on järjestetty joko toimipisteen omana toimintana tai yhteistyössä muiden alueen toimijoiden kanssa. Hel-singin kaupungin Kotiin vietävän kriisiperhetyön –yksikössä (Kotiin vietävä kriisityö 04.06.2015) on järjestetty vanhempien voimaryhmiä, joista on tehty yamk-opinnäytetyö-kin (Halonen 2015). Helsingin kaupungilla toimii lastensuojelussa palkattu ryhmätoimin-nan koordinaattori, joka tiedottaa erilaisista ryhmistä sosiaali- ja terveystieteiden työntekijöille sekä antaa ohjausta ja neuvontaa viraston lastensuojelun ryhmiä suunnitteleville ja vetäville ohjaajille. Lisäksi hän vastaa ryhmätoimintaa koskevasta raportoinnista linja-johdolle. (Ryhmätoiminta ja ryhmätoiminnan koordinaattori 02.10.2015.)

Lastensuojelun vertaisryhmätoiminnoissa voidaan käyttää toiminnallisia ja terapeuttisia työmenetelmiä. Yhteinen tekijä ryhmätoiminnalle on se, että joitakin sosiaalisia riskejä on selvästi havaittu ja siten on syntynyt tarve puuttua niihin. Toiminnallista lastensuoje-lutyötä luonnehtii Heikkisen ja Aaltosen mukaan sosiaalipoliittinen vaikuttaminen arjen tasolla ja epäsuotuisten kehityskulkujen ehkäiseminen tai pysäyttäminen (Aaltonen – Heikkinen 2013: 202; myös Heikkinen 2006: 14–15.) Heikkinen kuvaa tällaista työtä pre-ventiiviseksi toiminnaksi, jossa pyritään lisäämään ja vahvistamaan suojaavia tekijöitä ja selviytyvyyttä (resilienssiä). Kumpaankin näistä vaikuttaa pysyvä suhde ainakin yhteen aikuiseen sekä kokemus kuulumisesta johonkin yhteisöön. (Aaltonen – Heikkinen 2013: 202; Heikkinen 2006: 20–22.) Levamo (2007) kirjoittaa, että ryhmämuotoista sosiaali-työtä voidaan käyttää avohuollon tukitoimena, mutta tulee kuitenkin muistaa, ettei ryh-mämuotoinen sosiaalityö voi korvata yksilösosiaalityötä eikä yksilösosiaalityö ryhmä-muotoista sosiaalityötä vaan nämä kaksi menetelmää kulkevat rinnakkain. Jälkihuol-tonuorilla on omia yksilöllisiä sosiaalityön tarpeita kuten taloudellinen tuki, asumisen jär-jestäminen sekä muita ns. ulkoisen elämänhallinnan tekijöitä. Levamo näkee, että ryh-mätoiminta painottuuakin nimenomaan sisäisen elämänhallinnan tukemiseen, psykososi-aaliseen sosiaalityöhön, vertaistuen mahdollistamiseen ja ulkoisen elämänhallinnan osalta ohjaukseen ja neuvontaan. (Levamo 2007: 81.)

Vertaistuellisia ryhmiä on arvioitu lastensuojelun avohuollossa olevan liian vähän. Tämä ilmeni Ammattiyhdistys Talentian tekemästä kyselystä lastensuojelun avohuollon piirissä oleville sosiaalityöntekijöille ja sosiaaliohjaajille, kyselyssä kartoitettiin lastensuojelun työntekijöiden näkemyksiä kunnan resursseista toteuttaa palveluja. Vastauksista ilmeni, että kaikkein vähiten arvioitiin olevan erilaisia lasten tai vanhempien vertaisryhmiä, joiden nykyistä määrää vain alle 10 % piti sopivana. Monesta kunnasta vertaisryhmätoiminta puuttui kokonaan. (Sinko – Muuronen 2013: 27–28.)

4.3 Ryhmän perustamisen ja opinnäytetyön idean taustaa

Kuten aikaisemmin kävi ilmi, on harkinnanvaraisen jälkihuoltopäätöksen saaneiden nuorten lukumäärä lisääntynyt. Tähän uuteen ”ilmiöön” havahduttiin työyhteisön sisällä lisääntyneiden sosiaaliohjauksen tilausten kautta. Yhteisessä keskustelussa sosiaalityöntekijöiden ja sosiaaliohjaajien kesken virisi ajatus vertaisryhmän perustamisesta, sillä näiden itsenäistymässä olevien nuorten keskuudessa työskenneltävät asiat olivat hyvin samankaltaisia liittyen opiskeluun, asumiseen, taloudelliseen pärjäämiseen sekä muuhun elämänhallinnan ja itsenäistymisen tukemiseen.

Ennako-ajatuksena ryhmän perustamiselle oli, että ryhmästä muodostuisi informatiivinen ja tiedon jakamiseen ja vaihtamiseen perustuva ryhmä, jossa nuoret voivat neuvoa toisiaan ja meidän ohjaajien avustuksella opetella uusia asioita ja mahdollisesti tekimme yhdessä tutustumiskäyntejä ja kutsuisimme vierailijoita kertomaan tarkemmin nuoria askarruttavista asioista. Tämän kaltaista nuorten ryhmätoimintaa on kokeiltu Helsingissä aikuissosiaalityön puolella. Läntisellä sosiaaliasemalla toimi osana nuorten asiakkaiden tiimin perustyötä Nixit (Omat asiat kuntoon) –kurssi 18–30 –vuotiaille nuorille kevään 2010 aikana. Kurssilla yhdistyi toiminnallinen tekeminen sekä asianpitoisten infotilaisuuksien tarjoaminen. Asiapitoisuus liittyi muun muassa raha-asioihin ja velkaneuvontaan, työnhakuun ja työvalmennukseen, omiin voimavaroihin ja vahvuuksiin sekä pelkojen voittamiseen. (Jouttimäki 2011: 94.) Tämä ryhmä jäi kokeiluluontoiseksi, mutta samaisella alueella toimintansa aloittanut Elämäni kuvina –ryhmä aikuissosiaalityön asiakkaille ja muille alueen asukkaille on jäänyt elämään ja myös levittäytynyt muualle päin Helsinkiä, ryhmiä on järjestetty myös kohdennetusti erikseen nuorille (Hytti – Jouttimäki 2013: pdf.) Kangas ja Jouttimäki (2011) kirjoittavat hankeraportissa, että ryhmämuotoinen sosiaalityö voidaan nähdä ennaltaehkäisevänä ja vahvistavana, hyvinvoinnin parantamiseen ja muutokseen tähtäävänä työnä ja että sosiaalityön tulisikin pyrkiä voimavaistamaan asiakkaitaan pelkän ongelmakeskeisen työskentelyn sijaan. Edellä mainitun

sosiaalityön ryhmän kehittäminen oli voimaannuttanut myös työntekijöitä ja antanut ideoita jatkossakin erilaiseen työn kehittämiseen. (Kangas – Jouttimäki 2011: 183.)

Informatiivista toimintaa jälkihuoltonuorille järjestää Helsingin jälkihuoltoyksikön tukiasuntotoiminta. Heillä on jälkihuollon tukiasuntoa hakeville nuorille kolmen kerran Varikko-valmennuskurssi, joka tarjoaa näille nuorille tietoa itsenäiseen elämään ja asumiseen liittyvissä asioissa. Kyseessä ei ole suljettu ryhmä, siihen voi osallistua ilman ennakkoilmoittautumista. (Jälkihuollon tukiasuntotoiminnan Varikko-toiminta 27.05.2015.)

Harkinnanvaraisen jälkihuoltopäätöksen saaneiden nuorten vertaisryhmän aloitettua toimintansa heräsi myös ajatus tämän opinnäytetyön tekemisestä. Puhuin ryhmän nuorten kanssa asiasta ja kysyin heidän alustavaa mielipidettä siihen, olisivatko he valmiita haastateltaviksi ryhmän päätyttyä. He olivat suostuvaisia ja toivat esiin sen, kuinka kokevat tärkeäksi, että pääsevät vaikuttamaan ja kertomaan omia ajatuksiaan. Harkinnanvaraisen jälkihuoltopäätöksen saaneiden nuorten parissa ei ole tietävästi työskennelty ryhmämuotoisesti, ainakaan meidän toimipisteessämme sitä ei ole järjestetty enkä ole kuulut näin muuallakaan tehtävän. Voihan olla, että toimintaa harkinnanvaraisen jälkihuoltopäätöksen saaneille nuorille on järjestetty, mutta sitä ei ole dokumentoitu. Tämä dokumentoinnin puute ei sinänsä tuntuisi olevan ennen kuulumatonta kuntatasolla. Lastensuojelun tieto ja tutkimus –hankkeen raportissa (2011) paitsi peräänkuulutettiin uusien innovaatioiden kehittämistä lastensuojelun avohuoltoon, myös niiden systemaattista dokumentointia, jotta uusien käytäntöjen juurruttaminen ja jatkuminen mahdollistuisi. Ongelmia käytäntöjen uudistamiselle selitti raportin mukaan muun muassa projektihallinnan osaamisen puutteet, jotka saattavat johtaa siihen, ettei kehittämisprojektia hoideta riittävästi hyvin loppuun saakka ja sen tulokset jäävät dokumentoimatta ja jakamatta. (Pekkarinen 2011: 33.) Raportissa tuodaan esiin lastensuojelututkimusten tarvetta ja vaikuttavuustutkimusten lisäksi kokemustiedon tarve koettiin tärkeäksi. Raportti haastaa kysymään, ovatko lastensuojelussa toteutetut toimenpiteet lainkaan sitä, mistä asiakkaat kokevat hyötyvänsä - vai ”pannaanko palvelupyörä pyörimään”? (Emt: 51). Näihin ajatuksiin vedoten voi ajatella, että tällä opinnäytetyöllä tulen osaltani dokumentoimaan uudenlaista toimintamallia lastensuojelun avohuollossa. Uudesta työmuodosta ei voida puhua, koska vertaistoimintaa on järjestetty lastensuojelussa jo pitkään eri asiakasryhmien parissa. Mutta voi sanoa, että tässä kyseisessä tapauksessa tullaan ikään kuin testaamaan hyväksi koettua vertaisryhmätoimintaa uuden asiakasryhmän keskuudessa ja kokemus-asiiantuntijuuden kautta nostamaan esiin toimintamallin soveltuvuutta ja tarpeellisuutta ja

ehkä saamaan selville sen, hyötyvätkö asiakkaat tällaisesta toiminnasta vai ei. Tältä osin tällä opinnäytetyöllä on yhteyksiä arviointitutkimukseen.

Taustatukena tätä opinnäytetyötä ideoitaessa toimi myös Helsingin kaupungilla lastensuojelun ryhmätoimintojen koordinaattorina tuolloin toiminut erityissosiaalityöntekijä Pauliina Levamo, jonka mentorointi rohkaisi minua tarttumaan tähän aiheeseen opinnäytetyössäni. Levamo kirjoitti eräässä sähköpostissaan, että sosiaalialalla ymmärryksen laajentaminen ja syventäminen on tärkeää, ilman niitä ei voi kehittää tai järjestää palvelua. Hän ajatteli, että jos saan opinnäytetyöni avulla selville, mikä merkitys ryhmällä on nuorille ollut, mikä ryhmän aikana muuttui, mihin ryhmä vaikutti ja mikä ryhmässä auttoi, ovat nämä tiedot olennaisia uuden palvelumuodon tai toimintamallin kehittämisessä. Levamo toi esiin myös sen, että jos ei ole ymmärrystä nuorten elämästä, nuorten tarpeista, nuorten hyvin- ja pahoinvoinnin tekijöistä ja ryhmän vaikutuksista, ei toimintakaan silloin ole asiakaslähtöistä, vaan enemmän järjestelmälähtöistä. Levamo pitää tärkeänä nuorten elämän ja ymmärryksen kuvaamisesta, jotta saadaan kuvaus siitä maailmasta, jossa he elävät. (Levamo 14.12.2014.)

4.4 Harkinnanvaraisen jälkihuoltopäätöksen saaneiden nuorten vertaisryhmän (HJR) muodostuminen ja toteutuminen

Ryhmää lähdettiin ideoimaan elokuussa 2014 muutaman sosiaaliohjaajan ja sosiaalityöntekijän välisessä, vapaamuotoisessa keskustelussa. Syyskuussa idea esitettiin sosiaaliohjaajien ja sosiaalityöntekijöiden yhteisessä toimipistekokouksessa ja pian tämän jälkeen ryhmän ohjaajiksi valikoituneiden kolmen ohjaajan toimesta tehtiin budjettiesitys, aikataulutusta ja alustava suunnitelma ryhmän tarkoitukselle ja tavoitteelle. Samoin ryhmän mainos lähetettiin sosiaalityöntekijöille, jotta he alkaisivat rekrytoimaan ryhmään asiakkaina olevia harkinnanvaraisen jälkihuoltopäätöksen saaneita nuoria. Ryhmälle nimettiin kolme ohjaajaa sen takia, että ryhmän ohjaamiseen ja organisoimiseen liittyvää vastuuta ja työmäärää pystyttiin jakamaan ja lisäksi tämä turvasi sen, että jonkun ohjaajista ollessa estynyt osallistumaan, ei vastuu ryhmästä kasautunut yhdelle ohjaajalle. Lisäksi useamman ohjaajan tiiviin yhteistyön nähtiin tuovan ryhmän suunnitteluun moniäänisyyttä ja samalla tarjoavan ryhmän nuorille laajempaa mahdollisuutta peilata omia ajatuksiaan ja tunteitaan.

Lokakuuhun mennessä potentiaalisia ryhmäläisiä oli ilmoittautunut vasta yksi, jonka kanssa oli sovittu alkuhaastattelu. Muistuttelimme sosiaalityöntekijöitä ryhmästä ja lähitimme mainoksen myös toisen alueen sosiaalityöntekijöille sillä ajatuksella, että ryhmään voisi osallistua myös muita kuin oman alueen nuoria. Tämä ei kuitenkaan tuottanut tulosta, yhtään yhteydenottopyyntöä ei toiselta alueelta tullut. Sen sijaan oman alueen sosiaalityöntekijät aktivoituivat ja lopulta marraskuuhun mennessä olimme saaneet yhden toista ryhmästä kiinnostuneen nuoren yhteystiedot. Marraskuussa järjestimme alkuhaastatteluita. Tämä tarkoitti sitä, että paikalle kutsuttiin nuoren lisäksi tämän sosiaalityöntekijä ja yhdessä keskusteltiin nuoren jälkihuollon suunnitelmasta ja siitä miten tämä ryhmä voisi vastata paitsi nuoren tavoitteisiin, myös hänen tarpeisiinsa. Sosiaalityöntekijän tehtävänä oli lisäksi tehdä nuorelle päätös asiakasryhmään osallistumisesta. Ryhmän ohjaajien tehtävänä oli kirjata asiakastietojärjestelmään nuoren osallistumiset, hukkakäynnit ja muut tehdyn asiakastyön merkinnät. Lisäksi jokaiselle nuorelle kirjattiin ryhmän tavoitteet ja tarkoitus ja ryhmän päätyttyä kirjattiin nuoren itsereflektio ryhmäkokemuksista.

Alkuhaastattelussa oli mukana myös lomake (Liite 2), johon oli kerätty erilaisia teemoja liittyen nuoren itsenäistymiseen ja elämänhallintaan, ja nuori sai näistä ympyröidä itseään kiinnostavia teemoja, sekä esittää omia toiveitaan ja ajatuksiaan tulevaa ryhmää ajatellen. Valintojen tausta-ajatuksena oli antaa työntekijöille suuntaa siitä, millaisia ennakkotoiveita nuorilla oli ja yhtäläillä antaa nuorille kokemusta siitä, että heidän toiveistaan ollaan kiinnostuneita ja heillä on mahdollisuus osallistua ryhmän suunnitteluun alusta lähtien. Kaikki nuoret eivät alkuhaastatteluihin saapuneet, mutta kaikkiin saatiin kontakti puhelimitse ja saatiin sovittua ryhmän alkamispäiväksi 4.12.2014.

Nuoriin oltiin aina yhteydessä ennen ryhmän alkua joko laittamalla tekstiviesti tai soittamalla. Perustettiin myös suljettu Facebook-ryhmä, jossa muistutettiin seuraavasta ryhmäkerrasta tai jaettiin tietoa eri aiheista tai muuten suunniteltiin tulevia ryhmäkertoja. Tämä oli tarpeellista sen takia, että kaikilla nuorilla ei ollut aina puhe-aikaa puhelimesaan ja Facebook osoittautui kanavaksi, jolla ryhmäläiset saivat toisiinsa yhteyden. Ryhmän kokoonpanoksi vakiintui lopulta kuusi nuorta. Nuoret, jotka eivät ryhmään koskaan tulleetkaan, kertoivat syiksi muun muassa muut opiskelu- tai työkiireet ja pitkäaikaisen sairastamisen. Lisäksi oli nuoria, jotka ilmoittivat olevansa kiinnostuneita ja halukkaita osallistuman, mutta eivät tästä huolimatta koskaan saapuneet paikalle. Kun ryhmä oli koontunut viisi kertaa, näille nuorille ja heidän sosiaalityöntekijöille ilmoitettiin, että ryhmä on nyt suljettu ja enää ei oteta uusia. Tämä sen takia, että tuohon mennessä ryhmä oli jo muodostunut ja alkanut toimimaan ryhmänä ryhmäläisten tutustuttua toisiinsa. Uuden

jäsenen liittyessä ryhmään, olisi sillä ollut vaikutusta ryhmädynamiikkaan ja ryhmäprosessiin, ryhmä olisi ikään kuin alkanut taas alusta.

Ryhmän aloitusvaihe on Tuckmanin (1965) teorian mukaisesti nimeltään muodostuminen (forming) ja siihen kuuluvat ryhmän rakenteen luominen ja sääntöjen laatiminen sekä ryhmän suuntaaminen sille annettuun tehtävään ja tavoitteisiin. Kun nämä tekijät on suoritettu, on ryhmälle muodostunut oma identiteetti ryhmän jäsenten mielissä. Seuraava vaihe ryhmän muodostumisessa on kuohuntavaihe (storming), jolloin tapahtuu konfliktitilanteita tai esiintyy pettymystä ja tyytymättömyyttä ryhmää kohtaan, ryhmän jäsenet testaavat toisiaan ja ohjaajaa. Tämä vaihe ei välttämättä ryhmässä esiinny, eikä se tullut erityisesti esiin myöskään tässä kyseisessä vertaisryhmässä. Sen sijaan seuraavat ryhmän vaiheet näkyivät. Normeista sopimisen (norming) –vaiheessa ryhmä on jo tiivis ja siinä näkyy jonkun verran koheesiota eli kiinteyttä. Samoin myönteinen tunne ryhmäidentiteetistä on muodostunut. (Pennington 2005: 72; Kopakkala 2005: 49–50.) Tässä vaiheessa on mahdollista, että ryhmästä muodostuu liiankin kiinteä, jolloin sille syntyy ryhmäajattelua, jolla voi olla iso vaikutus ryhmän jatkoa ajatellen. Ohjaajan valppaus ja puolueeton suhtautuminen asiassa on merkittävää, jotta ryhmässä ei pääse vallalle esimerkiksi runsaat kielteiset stereotyyppit, moraaliset ylemmyyden tunteet tai muu yksimielisyyden illuusio (vrt. Pennington 2005: 171). Suoritusvaiheessa (performing) ryhmän jäsenten roolit ovat jo joustavia ja ryhmäläisten erilaisuutta osataan käyttää hyväksi, kuten näkyi tässäkin ryhmässä. Nuoret jakoivat avoimesti asioitaan ja kokemuksiaan ja ottivat tavallaan oppia toisistaan. Viimeinen ryhmän vaihe on päätös vaihe (adjourning) ja siihen on tärkeää valmistautua huolella, sillä ryhmästä voi olla vaikea luopua. Ryhmän päättämiseen voi kuulua voimakkaita tunteita liittyen luopumiseen ja hyvästelyyn. (Pennington 2005: 73; Kopakkala 2005: 51.) Tässä ryhmässä ryhmän päättymisestä puhuttiin nuorten kanssa hyvissä ajoin, mutta silti se tuli joillekin yllätyksenä ja nuoret olisivat halunneet ryhmän jatkuvan.

Ryhmä kokoontui kahden viikon välein torstai-iltaisina kello 16:30–18:30 välisen ajan. Ryhmäkerrat noudattivat tietynlaista struktuuria alkaen virittäytymisellä, jonka jälkeen alkoi ryhmäkerran teeman käsittely eli työskentely ja lopuksi ryhmäkerta päätettiin eli asian käsittely suljettiin. Ryhmä alkoi yhteisellä välipalalla ja kuulumisten vaihdolla ruokapöydän äärellä, se kuului jo ryhmään virittäytymiseen (Kuvio 2). Ryhmän jäsenet saivat välipalan aikana purettua mielestään akuuteimmat päivän kuulumiset ja tunnelmat ja valmistaa mieltään ryhmän työskentelyä varten. Välipalan aikana oli mahdollista käydä läpi myös muita ryhmään liittyviä asioita, jotka eivät varsinaisen teeman käsittelyyn liittyneet.

Näitä olivat esimerkiksi NYT-liikuntaesitteiden tutkiminen ja pohtiminen jos ryhmä menisi yhdessä kokeilemaan jotain liikuntalajia. Välipalan jälkeen nuoret halusivat usein pitää tauon ja käydä tupakalla ja se sallittiin, olivathan he täysi-ikäisiä.

Tauon jälkeen siirryttiin sohville ja aloitettiin silloisen ryhmäkerran teeman käsittely (Kuvio 3). Teeman käsittely alkoi virittäytymisharjoitteella, useimmiten korteilla, puhuttiin ”fiiliskierroksesta”. Ryhmäkerran teemaa käsiteltiin eri keinoin, yleisimmin keskustellen, mutta myös toiminnallisesti, kuten leikkien, maalaamalla ja oman päiväkirjan kirjoittamisella. Ryhmäkerran loppuun varattiin vielä aikaa lopetuskierrokselle, jolloin suljettiin käsiteltävänä oleva aihe ja käytiin läpi aiheen herättämiä tunteita ja näin pyrittiin varmistamaan, etteivät tunteet jää haitallisesti vaivaamaan ryhmäläisten mieltä. Tällaista tapahtui kaksi kertaa ryhmän aikana. Ryhmän jäsenellä oli asioita mielen päällä, joita halusi jäädä purkamaan ryhmänohjaajaan kanssa ja se mahdollistettiin. Muuten ryhmänohjaajat pyrkivät pitämään tarkasti kiinni ryhmän ajoista ja rajaamaan keskustelua, jotta pysyttiin aikatauluissa.

Kuvio 2. Tiimihuone, jossa ryhmä kokoontui. Pitkän huoneen toisessa päässä olevan ruokapöydän äärellä syötiin välipala ja virittäydettiin ryhmäkerran työskentelyvaiheeseen. (Kuva: Kati Gabrielsson)

Kuvio 3. Tiimihuoneen toiseen päähän kannettiin vielä kolmas sohva, jolloin lähes kaikki mahtuivat istumaan sohvilla, ohjaajat ottivat usein itselle pikkupenkin jos eivät mahtuneet sohville, näin saatiin muodostettua istumajärjestys kehän muotoon. Ryhmän muotoutuessa alkoivat ryhmän jäsenten istumapaikat vakiintumaan, nuoret halusivat usein istua samoilla paikoilla ja kyseenalaistivat voimakkaasti ehdotusta vaihtaa paikkoja. (Kuva: Kati Gabrielsson)

Ryhmätapaamisia oli suunniteltu yhteensä 12 kertaa ja lisäksi järjestettiin ”re-union” –tapaaminen kesäkuussa 2015. Varsinaisista ryhmäkerroista kaksi peruuntui vähäisen osallistujamäärän takia. Periaatteena oli, että vähintään kolmen ryhmäläisen täytyy osallistua, jotta voidaan puhua ryhmästä. Ensimmäisellä kerralla oli teemana tutustumisen lisäksi kirjata ryhmän sääntöjä ja tavoitteita ja käydä alustavaa keskustelua ryhmäkertojen sisällöistä. Näistä teemoista jatkettiin seuraavallakin kerralla. Ensimmäisten tapaamisten perusteella yhteistä nuorille tuntui olevan opiskelukiireisiin ja opiskeluun liittyvät elämänhallinnalliset seikat, stressi ja motivaation ylläpitämisen vaikeudet. Nuorille jaettiin myös omat päiväkirjat, joihin he kirjasivat omia odotuksiaan ja toiveitaan tai tavoitteitaan ryhmälle ja kerrottiin, että näihin tullaan palaamaan ryhmän lopuksi, jolloin nuoret Seuraavassa kuvassa on ryhmäläisten kirjaamana ryhmän tavoitteet ja tarkoitus sekä ryhmän säännöt:

Tavoitteet ja tarkoitus (ryhmän kirjaamat): vertaistuki, kokemusten / ajatusten jakaminen, avoin keskustelu, huonojen asioiden ennaltaehkäisy, omien tunteiden / tuntemusten tunnistaminen ja niiden hallitseminen, harrastuksen löytäminen / keksiminen, asioiden käsittelytaidot, arjenhallinta, motivaation löytäminen ja ylläpitäminen

Ryhmän säännöt (ryhmän kirjaamat): hyvä ryhmähenki, yhdenvertaisuus, vaihteluvallisuus (las vegas), kutsut faces ja tekstareilla, infoo, pääsetkö tulemaan tai jos myöhästy, puhelimet äänettömällä, eikä rävelletä sen kaa, ajoissa paikalla, kuunnellaan muita, annetaan puheenvuoroja kaikille, jokainen saa olla omana itsenään! ...unohtamatta hyviä käyttäytymistapoja.

Kuvio 4. Ryhmän yhdessä laatimat tavoitteet ja säännöt

Ryhmäkertojen sisältöjen teemat toteutettiin äänestämällä, sillä kaikkia nuorten ennalta toivomia teemoja ei ryhmän keston aikana olisi ehditty käsittelemään. Nuorilla oli käytävissä kolme ääntä, jotka sai halutessaan antaa eri teemoille tai vaikka samalle jos asia tuntui niin tärkeältä. Teemoista tunteet saivat eniten ääniä, jaetulla toisella sijalla olivat ihmissuhteet ja psyykinen hyvinvointi. Opiskelu, asuminen ja harrastukset saivat teemoina myös ääniä. Ohjaajat suunnittelivat jokaisen ryhmäkerran kulun ennalta, mutta olivat valmistautuneet siihen, että niistä joustetaan tarvittaessa jos jokin aihe vaatii enemmän aikaa käsittelyyn. Näin tapahtuikin nimenomaan tunteiden käsittelyn osalta. Alla olevassa laatikossa on listattu ryhmätapaamiset sekä niiden sisällöt:

4.12.2014	Tutustuminen, ryhmän suunnittelua, ryhmän säännöt & tavoitteet, omat odotukset (päiväkirja)
18.12.2014	Ryhmän suunnittelua lisää, sisällöistä äänestäminen
15.1.2015	Tunteet yleisesti (Tunnekauppa-leikki & Matkustajat bussissa-kuunteluharjoitus, ks. oivamieli.fi)
29.1.2015	Tunteet kehossa (Tunteiden tuulimyly, ks. Suomen Mielenterveysseura & Tunnetyyppi yhdessä piirrettynä, missä kohtaa kehoa tunteet tuntuvat?)
12.2.2015	Vaikeat tunteet ja selviytymiskeinot (Aforismien valinta ja pohdinta)
26.2.2015	Vaikeat tunteet ja selviytymiskeinot (Selviytyjän purjeet, ks. Suomen Mielenterveysseura)
12.3.2015	Ihmissuhteet. Ryhmä peruuntui
26.3.2015	Ihmissuhteet (Sydämellinen verkosto, ks. Voimaneidot), ryhmän väliarviointi
9.4.2015	Kasvun palat. Ryhmä peruuntui
23.4.2015	Nuorten sosiaalityö, toimeentulotukiasiat (vieraana sosiaalityöntekijä)
7.5.2015	Kasvun palat (Omat vahvuudet ja oman elämän palapelin maalaaminen, ks. myös Suomen Mielenterveysseura)

28.5.2015	Viimeinen kerta: "taidenäyttely" ryhmän tuotoksista ja itsereflektointi ja loppupalaute.
29.6.2015	Re-union: Piknikretki Uutelaan

Kuvio 5. Ryhmäkertojen teemat ja sisällöt

Tunteita käsiteltiin usealla ryhmätapaamisella. Työskentelyssä hyödynnettiin ja sovellettiin muun muassa Suomen Mielenterveysseuran 'Nuorten mieli vahvaksi' -hankkeen materiaaleja, Oivamieli.fi:n mindfulness –kuunteluharjoituksia ja Voimaneitojen harjoitteita. Lisäksi nuorille etsittiin tietoa esimerkiksi hormonien vaikutuksesta ihmisen kehoon ja hyvinvointiin, koska olivat siitä kiinnostuneita. Ryhmätapaamisilla hyödynnettiin myös erilaisia menetelmäkortteja keskusteluiden virittämiseksi. Käytössä olivat Voimaneidot -kortit, Mythos- ja Saga-kortit, Vahvuuskortit, Mun Stoori -kortit ja nuorten toiveesta myös Nalle-kortit. Nuorten ryhmätapaamisilla kuvaamia vaikeita tunteita olivat esimerkiksi viha, pelko, ahdistus, masentuneisuus, suru, ärsyyntyminen ja myös luottamukseen liittyvät asiat mainittiin vaikeina tunteina. Nuoret jakoivat avoimesti ja rohkeasti toistensa kanssa kokemuksiaan psyykkisestä hyvinvoinnistaan ja niihin saamistaan palveluista ja lääkityksistä. Nuoret jakoivat keskenään vertaisuutta esimerkiksi ahdistuneisuushäiriön ja paniikkihäiriön kanssa elämisestä, myös masennuksesta oli näillä nuorilla kokemusta. Selviytymiskeinoja pohdittaessa nuoret nostivat esiin asioita, jotka tuovat heille hyvää oloa tai auttavat pääsemään irti huonosta olost. Näitä asioita olivat: jäätelö, kuiva siideri, uiminen, salmiakki, hyvä kirja ja herkut, keikat, seksi, musiikki, urheilu, piikkimatto, naurujooga ja kotiaskareet. Ihmissuhteita käsittelevällä kerralla nuoret kirjasivat sydämellinen verkosto -harjoitteessa ihmisiä ja näiden sanomia tai tekemiä asioita, jotka olleet heille merkityksellisiä. Näitä asioita olivat muun muassa kannustus, kehuminen, välittäminen, halaaminen, sanoo että rakastaa, hymy ja sanonut vahvaksi. Vahvuuskorttien avulla pohdittiin omia vahvuuksia sekä asioita, joissa haluaa kehittyä. Kun valinnoista käytin yhteistä keskustelua, totesivat nuoret yhteenvetona, että he kaikki kokevat olevansa vahvoja ja selviytyjiä.

Kuvio 6. Ryhmän loppuretkenä, ns. re-union -tapaamisena oli piknikretki Uutelan kalliolle, Vuosaareen. Nuoret saivat lahjaksi vahvuustaulut ja viimeisenä ryhmätehtävänä heillä oli jakaa taulut keskenään. (Kuva: Camilla Peltola)

5 Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset

Tässä opinnäytetyössä tarkastellaan harkinnanvaraisen jälkihuoltopäätöksen saaneille nuorille suunnattua vertaisryhmää ja ryhmän merkitystä siihen osallistuneille nuorille. Tavoitteena on tuoda näiden, orastavan aikuisuuden kynnyksellä elävien nuorten kokemus-asiatuntijuutta lastensuojelun avohuollon tukitoimesta esiin. Nuoret ovat lastensuojelun asiakkaina perustellusti, heidän on edelleen nähty tarvitsevan tukea itsenäiseen elämään siirtymiseen. Heistä suurin osa ponnistaa omaan elämään joko lyhyen sijoituksen kautta tai suoraan omien vanhempiansa luota. Nuorten lapsuudenperheessä on mahdollisesti ollut erilaisia lastensuojelun avohuollon tukitoimenpiteitä, esimerkiksi vanhemmuuden tukemista perhetyön keinoin, mutta onko annetusta tuesta ollut hyötyä harkinnanvaraisen jälkihuoltopäätöksen saaneille nuorille? Voisiko ajatella, että tuki ei ole ollut nuorten kannalta riittävää tai oikea-aikaista, miksi heille muuten päätös harkinnanvaraisesta jälkihuollosta olisi tehty?

Sosiaalinen vahvistaminen on perinteisesti liitetty nuorisotyöhön, mutta itse sovellan sitä sosiaalityöhön, koska tavoitteet ovat kuitenkin yhteiset liittyen nuoren elämänhallinnan kasvattamiseen. Tapauksena oleva vertaisryhmä on yksi nuorten parissa tehtävän sosiaalityön menetelmistä, jonka nuoret itsekin mielsivät tavoitteelliseksi toiminnaksi. Nuoret

hakivat vertaisryhmältä vertaistuen lisäksi kokemusten ja selviytymiskeinojen jakamista, avointa keskustelua, tunteiden käsittelytaitojen harjaannuttamista, apua harrastuksen löytämiseen sekä tukea asioiden käsittelytaitoihin, arjenhallintaan, motivaation löytämiseen ja ylläpitämiseen (ks. ryhmän muodostumisesta kertova luku). Näihin tavoitteisiin pyrkimisen voi ajatella pyrkimyksenä oman elämänhallinnan kasvattamiseen eli prosessiksi muutoksen aikaansaamiseksi.

Teoriaosuudessa toin esiin kuinka muutokseen tähtäävä sosiaalityö ja sosiaalinen vahvistaminen pitävät sisällään sekä empowermentin että osallisuuden ulottuvuudet. Sosiaalityön lähtökohdista tarkasteltuna empowermentin teoria liittyy siihen, miten ihmiset voivat kasvattaa elämänhallintaansa ja saavuttaa päämääriään. Empowerment on yhtä lailla keino tai menetelmä, jonka kautta yksilöt tulevat kykeneviksi saavuttamaan omia päämääriään ja tätä kautta auttamaan itseään (ja muita) saavuttamaan parhaan mahdollisen elämänlaadun. Kyse on toisin sanoen sekä prosessista muutoksen aikaansaamiseksi, että päämäärästä, jota kohti prosessissa edetään. (Adams 2008: 17; suomenos Juhila 2006: 121, myös Hokkanen 2009: 317.) Toisena näkökulmana olevaa osallisuutta peilaan sekä vertaisryhmätoimintaan osallistumisen kautta, että sen herättämien osallisuuden tunteiden kautta. Mielenkiintona on se, miten osallisuuden ulottuvudet (vrt. Raivio – Karjalainen 2013) näkyvät nuorten puheissa. Miten nuoret tuovat esiin toimijuuttaan (ACTING)? Entä yhteisyyden kokemusta (BELONGING)? Opinnäytetyön tutkimustehtävänä on löytää niitä nuorten kokemia, merkityksellisiä tekijöitä, joita vertaisryhmätoimintaan liittyy. Erityinen mielenkiinto on siinä miten nuoret kuvaavat näiden tekijöiden vaikuttaneen heidän omaan elämäänsä. Onko ryhmä vastannut tarpeisiin ja ovatko nuoret saaneet rakennuspalikoita itsenäiseen elämän siirtymiseen ja ovatko nuoret kokeneet sosiaalista vahvistumista?

Nuorten mielipiteiden ja kokemuksen esiintuomisen tausta-ajatuksena on toisin sanoen saada ymmärrystä ja tietämystä siitä mitä nuoret pitävät tärkeänä ja millaista tukea he tarvitsevat harkinnanvaraisen jälkihuolto-oikeuden aikana. Tällä opinnäytetyöllä pyrin hakemaan vastausta siihen, miten ryhmämuotoinen tuki auttaa harkinnanvaraisen jälkihuoltopäätöksen saaneita nuoria oman elämänsä ja itsenäistymisensä alkuun ja mitä uutta voidaan työntekijöinä oppia nuorten tukemisesta? Tutkimuskysymykset ovat näin ollen seuraavat:

- 1) Mitkä tekijät harkinnanvaraisen jälkihuoltopäätöksen saaneiden nuorten vertaisryhmässä olivat nuorille merkityksellisiä?

- 2) Miten nuoret kuvasivat näiden merkitysten vaikutusta omaan elämäänsä?
- 3) Miten näiden tekijöiden avulla voidaan kehittää vertaisryhmätoimintaa lastensuojelun avohuollossa?

6 Opinnäytetyön tutkimuksellinen toteuttaminen

Laadullisen tutkimuksen tavoitteena on paljastaa merkityksiä, joita ihmiset toiminnalleen antavat. Merkitykset paljastuvat tutkimuksessa ihmisen haluina, uskomuksina, käsityksinä, arvoina ja ihanteina. Tutkimuksellisen tiedon avulla pyritään johonkin päämäärään. (Vilkkä 2005: 50; Ronkainen – Pehkonen – Lindblom-Ylänne – Paavilainen 2011: 23.) Tässä tapauksessa päämääränä on paitsi toimintatavan kehittäminen lastensuojelun avohuollossa tapauksena olevan vertaisryhmän kokemusten avulla, myös lisätä ymmärrystä kyseessä olevan asiakasryhmän tarpeista tuomalla esiin ääntä, jota ei ole tutkimuksellisesti juurikaan kuultu. Laadullisen tutkimuksen tavoitteena ovat ihmisten omat kuvaukset koetusta todellisuudesta ja näiden kuvausten oletetaan sisältävän niitä asioita, joita ihminen pitää itselle elämässään merkityksellisinä ja tärkeinä ([Varto 1992]; Vilkkä 2005: 97).

Eskolan ja Suorannan (2008) mukaan ihmiset hahmottavat maailmaa aina tietyn merkitysyhteyden kautta ja tällainen merkityksistä kokoonpantu sosiaalinen todellisuus takaa sen, että ihmisten kohtaamat asiat eivät näyttäydy kokonaan uusina vaan taustalla on tietty opittu tapa niiden hahmottamiseen. (Eskola – Suoranta 2008: 45.) On ilmeistä, että ihmiset antavat samoille ilmiöille erilaisia merkityksiä ja se tekeekin merkitysten ja kokemusten tutkimisesta mielenkiintoista. Tästä huolimatta Eskola ja Suoranta painottavat, että ilmiöiden ja sosiaalisen todellisuuden hahmottamisen tulee olla riittäväällä tavalla yhdenmukaista, jotta yhteinen ymmärtäminen ylipäänsä olisi mahdollista (Emt: 45.) Yhteisen ymmärryksen ja sosiaalisen todellisuuden hahmottamiseksi aineistonkeruun menetelmäksi tähän opinnäytteeseen valikoitui temahaastattelu. Kun tutkitaan merkitysrakenteita eli sitä miten ihmiset hahmottavat ja jäsentävät erilaisia asioita, aineistona tulee Alasuutarin (2007: 83) mukaan olla tekstiä, jossa he puhuvat asioista omin sanoin, ei niin että he joutuvat valitsemaan tutkijan jäsentämistä vastausvaihtoehdoista. Tämä

edellyttää laadullista tutkimusta ja strategisena lähtökohtana sille toimii tässä työssä tapaustutkimus.

Tapaustutkimus ei ole sinänsä tutkimusmetodi vaan tutkimustapa tai tutkimusstrategia, joka voi sisältää useita tutkimusmenetelmiä ja sen sisällä voidaan käyttää erilaisia aineistoja (Laine – Bamberg – Jokinen 2007: 9; Ronkainen ym. 2011: 68). Oma opinnäytetyöni pidättäytyy laadullisessa tutkimuksessa ja haastattelututkimuksen synnyttämässä aineistossa. Opinnäytetyön raportin kirjoittamista varten olen hyödyntänyt tutkimusaineiston lisäksi ns. luonnollisia aineistoja, joiksi lasketaan sellaisia aineistoja, jotka ovat olemassa tutkimuksesta riippumatta (Ronkainen ym. 2011: 108.) Esimerkiksi ryhmänohjaajien ryhmäpäiväkirja on tällainen luonnollinen aineisto.

Tapaustutkimukselle on keskeistä, että siinä perustellaan mitä tapaus edustaa ja mihin kontekstiin se sijoittuu. Tämän takia tapaustutkimus edellyttää tietoa niistä oloista ja siitä ympäristöstä, josta tutkimuskohde nostetaan esiin tapaukseksi. Tutkimusta ohjaavaksi strategiaksi tapaustutkimuksen tekee se, että se pyrkii yksittäisten tapausten avulla kuvaamaan yleistä. (Ronkainen ym. 2011: 68.) Peuhkurin (2007) mukaan tapaustutkimuksen teoreettisen yleistämisen ajatus perustuu oletukseen, että tutkimuksen kohteeksi valitulla ilmiöllä on yleinen merkitys ja että samalla oletetaan, että puhuminen tapauksesta jonkin yleisen ilmiön heijastumana edellyttää ainakin jonkinlaisia teoreettisia oletuksia. Peuhkurin mukaan siis tarvittaisiin jo tapausta valittaessa ja rajattaessa vähintään alustava teoreettinen näkemys siitä, mistä ilmiöstä tapaus on tapaus. (Peuhkuri 2007: 133.) Tässä työssä konteksti sijoittuu lastensuojelun avohuoltoon ja siellä avohuollontukitoimenpiteenä järjestettyyn vertaisryhmään, jonka kohderyhmänä ovat harkinnanvaraisen jälkihuoltopäätökseen saaneet nuoret. Ja ilmiötä kuvaavat teoriat liittyvät nuoren sosiaaliseen vahvistumiseen, jonka tarkastelunäkökulmina ovat taustalla voimakkaasti vaikuttavat empowerment ja osallisuus eri ulottuvuuksineen. Malmsten (2007) kirjoittaa, että yksi haasteellisimmista ja tärkeimmistä vaiheista tapaustutkimuksessa on tapauksen rajaaminen. Valittua tapausta voidaan lähteä tarkastelemaan monista eri lähtökohdista ja näkökulmista. Malmsten viittaa Silvermaniin (2005), joka on sanonut, että tapaustutkijan on ”kirjoitettava mieluummin paljon vähästä kuin vähän paljosta”. (Malmsten 2007: 57.) Tästä Malmstenin mainitsemasta haasteesta huolimatta on tämän opinnäytetyön tarkasteluun valittu kaksi näkökulmaa, empowerment ja osallisuus. Ryhmän tarkasteleminen on monisyinen ilmiö, jota on tutkittu useasta näkökulmasta, kuten aikaisemmin olen tuonut esiin ja mielestäni on perusteltua, että tuon tätä moniulotteisuutta esiin myös tässä opinnäytetyössä.

Laine ym. viittaavat yhdysvaltalaisen laadullisen tapaustutkijan Staken (1995) kiteyttämään kysymykseen. Hänen mielestään yksi tärkeimmistä kysymyksistä tapaustutkimusta tehdessä on: “mitä voimme oppia tapauksesta?” Tämä on myös oma motiivini tälle opinnäytteelle, mitä voimme oppia näiltä ryhmäläisiltä? Miten voimme kehittää työtämme siten, että se vastaa tarpeeseen ja sillä on merkitystä? Laineen ym. mukaan tapaustutkimuksen päämääränä on kuvata tapausta mahdollisimman tarkasti ja syventää ymmärrystä tutkittavasta tapauksesta ja olosuhteista, joiden lopputuloksena tapauksesta tuli sellainen kuin tuli. Tapaustutkijaa ajaa heidän mukaansa usein eteenpäin tunne tai alustava tieto siitä, että tapaus on jollain tavalla tärkeä. (Laine ym. 2007: 10.)

6.1 Ryhmän nuoret opinnäytetyön informanteina

Haastateltavat nuoret olivat iältään 19–20 –vuotiaita helsinkiläisiä nuoria, joita yhdisti asiakkuus samassa lastensuojelun avohuollon toimipisteessä ja kaikille oli tehty harkinnanvaraisen jälkihuollon päätös, jonka perusteella he olivat myös osallistuneet tälle asiakasryhmälle tarkoitettuun vertaisryhmään. Osa nuorista asui ryhmän alkaessa omissa asunnoissaan, osa muutti ryhmän aikana omaan asuntoon ja yksi sai tiedon omasta asunnosta ryhmän loppuvaiheessa. Eli asumiseen liittyvät tekijät olivat yksi iso ryhmän jäsenten yhdistävä tekijä lastensuojeluasiakkuuden lisäksi.

Haasteltavien sukupuolijakauma oli neljä naista ja kaksi miestä. Sukupuolten eroa en ole tässä tutkimuksessa nostanut oleelliseksi tekijäksi, vaikka sillä todennäköisesti on ollut oma vaikutuksensa ryhmän toimintaan. Ryhmän toiminnassa ei ollut havaittavissa stereotyyppisiä tyttö-poika –asetelmia tai siihen viittaavia toiveita toiminnan sisällön suhteen. Sukupuolten ero saattoi toimia rikastavana asiana esimerkiksi näkökulmien moninaisuudessa, jolla oli suuri vaikutus muuten varsin homogeeniseen ryhmään. Ryhmäläisten yksityisyyden suojaamiseksi en ole myöskään haastattelusitaateissa erotellut onko vastaajana nainen vai mies, sillä ei opinnäytetyön tutkimustehtävän kannalta ole merkitystä.

6.2 Teemahaastattelu aineistonkeruumenetelmänä

Tutkimusmenetelmänä toimivat teemahaastattelut ryhmän kuudelle nuorelle. Haastateltiin nuoret yksitellen. Vaihtoehtoisena haastattelumuotona olisi ollut tehdä ryhmähaastat-

telu, mutta siihen en päätenyt, koska koen siihen liittyvän sen verran paljon ryhmädy-naamisia riskejä, etten ollut varma, saisinko sen avulla nuoren omaa mielipidettä kuulu-viin. Olin varautunut tekemään useamman haastattelun, mikäli yksi kerta ei riittäisi. Haastatteluiden kestot vaihtelivat 24 minuutista reilu tuntiin. Nuoret saivat elokuvacliput palkinnoiksi haastatteluihin osallistumisesta. Tarjosin nuorille myös välipalaa, kuten ryh-mäkerroillakin oli ollut tapana.

Teemahaastattelu on puolistrukturoitu menetelmä, jolle on tyypillistä haastattelun koh-dentaminen tiettyihin teemoihin, joista keskustellaan ja teema-alueet ovat myös ennalta suunniteltuja. Teemahaastattelu ottaa huomioon sen, että haastateltavien tulkinat asi-oista ja heidän asioille antamat merkitykset ovat keskeisiä. (Hirsjärvi – Hurme 2010: 48.) Haastattelun eduksi luetaan nimenomaan se, että siinä ihminen nähdään merkityksiä luovaksi ja aktiiviseksi osapuoleksi, jolla on mahdollisuus tuoda tutkimustilanteessa itse-ään koskevia asioita esille mahdollisimman vapaasti. Lisäksi haastattelutilanteessa on mahdollista syventää saatavia tietoja esittämällä lisäkysymyksiä tai pyytämällä haasta-teltavaa tarkentamaan vastaustaan. (Hirsjärvi – Hurme 2010: 35.) Näin käytännössä ta-pahtuikin useaan otteeseen. Nuorten vastaukset olivat paikoitellen hyvin suppeita, joten pyysin heitä tarkentamaan asioita tai kuvaamaan asiaa tarkemmin. Välillä taas kysymyk-sen asettelu tuntui nuoresta hankalalta, jolloin pyrin kysymään asian toisin sanoin. Alla on esimerkki tällaisesta ”pumppaamisesta”, jossa minun piti tehdä useita tarkentavia ky-symyksiä, jotta haastateltavan vastaus oli sillä tavalla kuvaava, että siihen sisältyi mieli-pidettä. Tässä esimerkissä ilmeni ensimmäisen ryhmätapaamisen merkitys siihen, halu-aako ryhmään osallistua uudelleen vai ei. Esimerkistä huomaa myös sen, että jos kysyn liian abstrakteja tai laajoja kysymyksiä, on niihin vaikea vastata. Nuorten kanssa työ-skenneltäessä on tärkeää, että vältetään ammattikieltä, jotta ei tahtomattaan nolata nuorta. Lisäksi on tärkeää, että keskustelun taso säilyttää kontaktin omaan elämään ja omakohtaiseen kokemukseen, josta nuori on asiantuntija, kuten haastattelussa nuori itse johdatti vastauksensa nimenomaan omakohtaiseen kokemukseen yleisen pohdinnan si-jasta. Haastattelun katkelmassa M viittaa minuun haastattelijana ja H2 haastateltavaan:

M: No lähtisitkö uudestaan johonkin vertaistukiryhmään jos semmoinen sopiva vastaan tulisi? H2: Mahdollisesti joo. M: Mikä siinä olis sellainen tekijä mikä sais sut lähtemään? Mitä se vaatii tai mikä siinä houkuttelee? H2: Sitä on vaikee sanoa. Sen osaa sanoa vasta sitten kun semmosen näkee. M: Ai ku on paikan päällä? H2: Joo. Sit ku sä oot ite nähny yhden kerran semmosen tietynlaisen niin sit sä osaat jo vähän paremmin kertoo. M: Eli sillä ensimmäisellä kerralla on iso merkitys, et mimmosen fiiliksen se jättää, että miten siitä sitten eteenpäin? H2: Joo. M: No sittenhän se on tosi oleellista ja tärkeää, että miten sitä ekaa [ryhmä]kertaa täytyis rakentaa sillä tavalla, että siitä tekee semmosen, että sinne halua tulla toisenkin kerran? H2: Joo. M: Mitä elementtejä siinä on semmosia tärkeitä? H2: Mun on

vaikkee sanoo siihen, että mitä siinä on. Mutta esim. tossa ryhmässä mä huomasin just sen, että siinä on kaikki niinku periaatteessa samalta lähtökohdalta ja että kaikki yhdessä lähtee pohtimaan siinä, että ei... Kaikilla on kuitenkin se oma vapaus puhua siinä ryhmässä. Et sen huomaa samantien siinä, että kannattaako sinne tulla vielä uudelleen.

Teemahaastattelussa on tyypillistä, että haastattelijalla on jonkinlainen tukilista käsiteltävistä asioista, mutta ei valmiita kysymyksiä (Eskola – Vastamäki 2015: 29). Omiin haastattelutilanteisiin olin kuitenkin varautunut apukysymyksin (Liite 3), joiden tehtävänä oli toimia muistuttajina itselleni niistä asioista, joista haluan kussakin teemassa keskustella. Käytäntö osoitti, että apukysymykset olivat tarpeen. Nuoret selkeästi odottivat, että kyselen heiltä kysymyksiä, joihin he vastaavat. Tämä tapahtui teemahaastattelulle ominaisella tavalla siinä mielessä, että teemojen järjestys ja laajuus vaihtelivat haastattelusta toiseen (Eskola – Vastamäki 2015: 29).

Taustatiedoissa nuoret saivat kertoa lastensuojelutaustastaan juuri sen verran kuin halusivat. Kysymyksen tausta-ajatuksena oli lähinnä virittää keskustelu tämänhetkiseen tilanteeseen ja tuoda esiin nuoren asemaa lastensuojelun avohuollon palvelun asiakkaana ja sitä kautta korostaa nuoren kokemusasiantuntijuutta ja sitä, että hänen kokemuksensa ja mielipiteensä ovat merkittäviä ja tärkeitä. Samoin kysymykset liittyen nuoren kokemukseen ryhmätoiminnasta toimivat ikään kuin nuoren asiantuntijuuden perusteina vastaten siihen, millaisen tiedon varassa nuori kertoo omista ajatuksistaan. Kysymyksillä ennakkoajatuksista ja odotuksista vertaisryhmään osallistumisesta halusin virittää nuoren muistelemaan niitä tunnelmia, joita hänellä oli ennen kuin ryhmä alkoi ja edetä siitä muihin kokemuksiin ja ajatuksiin, joita tapauksena oleva vertaisryhmä nuorissa herätti. Tarkoituksena oli saada selville mahdollista muutosta nuoren ajattelutavassa ja yhtälailla tuoda esiin vertaisryhmäkokemukseen vaikuttanutta prosessia ja prosessin muodostumiseen vaikuttaneita tekijöitä. Kokemuksen ja merkityksen kuvaamista koskevien kysymysten jälkeen palasin haastatteluissa vielä kokemusasiantuntijuutta korostaviin kysymyksiin pyytämällä nuoria kertomaan ajatuksiaan vertaisryhmätoiminnan kehittämisestä lastensuojeluun.

Jätin tietoisesti kysymysten ulkopuolelle suorat kysymykset koskien nuorten kokemuksia sosiaaliseen vahvistumiseen liittyvistä empowermentista ja osallisuudesta vertaisryhmässä, sillä näen, että tämä olisi ohjannut liikaa nuorten omaa ajattelua ja oman tiedon muodostusta, se olisi ollut johdattelevaa. Silvermanin (2013) mukaan tutkimuskysymysten suoraan kysymistä tulee välttää kahdesta syystä. Ensinnäkin jos vastaajat ovat tietoisia haastattelijan mielenkiinnon kohteesta, se saattaa vaikuttaa heidän vastauksiinsa.

Toiseksi se voi johtaa ”laiskaan” tutkimukseen, jossa huolellinen aineiston analyysi korvataan raportoinnilla mitä haastateltavat ovat sanoneet. (Silverman 2013: 206.) Halusin pitää teemahaastattelun rungon siinä mielessä avoimena, että se antoi nuorelle mahdollisuuden puhua vapaamuotoisesti ja tuottaa puhetta omista lähtökohdistaan käsin. Haastattelurungon teemat kuitenkin takasivat sen, että jokaisen haastateltavan kanssa puhuttiin pääosin samoista asioista (vrt. Eskola – Suoranta 2008: 87).

Eskola ja Vastamäki (2015) väittävät, että mikäli haastattelijalla on pitkä kysymyslista, jota hän tuijottaa haastattelun aikana, ei voi olla mahdollista, että haastattelutilanteesta syntyy luontevaa keskustelua. Tähän väitteeseen suhtaudun hieman kriittisesti, sillä koen omaavani ammattitaitoa tehdä tilanteesta luontevan keskustelutilaisuuden. Koen apukysymysten toimineen haastattelutilanteessa hyvänä rajaajana, niiden avulla sain keskustelun palautettua takaisin teemoihin, mikäli se alkoi menemään liikaa ”sivuraitteille”. Tutkimushaastatteluun liittyvistä haitoista on sanottu, että haastattelijalta vaaditaan taitoa ja kokemusta ja haastattelijan rooliin pitäisi kouluttautua, jotta aineiston keruuta voitaisiin säädellä joustavasti tilanteen edellyttämällä tavalla ja vastaajia myötäillen (Hirsjärvi – Hurme 2010: 35). Tämä ei osoittautunut omassa tutkimustilanteessani ongelmalliseksi, koin haastatteluiden sujuneen varsin luontevasti ja nimenomaan vastaajia myötäillen. Uskon oman työhistoriani ja -kokemukseni sekä myös haastateltavien tuttuuden olleen isossa roolissa haastattelutilanteiden onnistumisessa, haastattelussahan on kyse sosiaalisesta vuorovaikutustilanteesta, joka kuitenkin keskusteluun verrattuna tähtää informaation keräämiseen ja on näin ollen päämäärähakuista (Hirsjärvi – Hurme 2010: 42–43; 94). Vastaajien myötäileminen näkyi esimerkiksi siinä, että apukysymyksiä ei seurattu järjestelmällisesti vaan mikäli haastateltava oli omassa puheessaan sivunnut toista teemaa, siirryimme jatkamaan haastattelua siitä aiheesta ja mahdollisesti palasimme myöhemmin tarkentaman aikaisempia teemoja. Lisäksi pyrin omasta haastattelijan roolista käsin helpottamaan haastateltavan jännittämistä tai epävarmuutta rohkaistamalla ja kannustamalla puhumaan avoimesti omista ajatuksistaan sanomalla, ettei ole oikeita tai vääriä vastauksia, kaikki haastateltavan mielipiteet ovat tärkeitä ja hyödyllisiä. Sanoin myös, että jos haastateltavasta tuntuu siltä, ettei keksi juuri nyt mitään sanottavaa, voidaan asiaan palata myöhemmin. Yksi haastateltavista ottikin itse puheeksi haastattelun lopuksi, että haluaisi vastata uudelleen alun teemaan, koska koki, ettei ollut saanut sanotuksi mitä halusi.

Koska haastattelu on vuorovaikutustilanne, voi siihen sisältyä myös terapeuttinen aspekti. Tämä korostuu silloin kun kyseessä on sensitiivinen tutkimusaihe tai kohderyhmä.

Kun haastateltava pääsee puhumaan vaikeista asioistaan kiinnostuneelle ja empaattiselle kuulijalle, saattaa sillä olla terapeutista vaikutusta. Tällä taas voi olla vaikutusta tutkittavien hyvinvointiin, sillä haastattelu voi lisätä tutkittavien itsetuntemusta ja saada heidät refleктоimaan kokemuksiinsa. (Kallinen – Pirskanen – Rautio 2015: 156–157.) Näin kävi tässä opinnäytetyön tutkimuksessa. Nuorille heräsi haastattelujen aikana erilaisia ahaa-elämyksiä koskien omaa elämää ja kokemuksia.

”Niin siellä sit mä kerroin mitä äiti käski mun sanoo ja pidin siitä kiinni enkä sanonut yhtään mitään enempää ja näin... Nyt kun mä mietin, et jos mä oisin kertonut totuuden, kyl ois perhehistoriakin ihan erilainen.” (H5)

”Niinku nyt kun mä aloin miettiin, en mä aikaisemmin oo ajatellut tota asiaa ja nyt mä sen sanoin, niin wau (naurua). Kyl siit [harkinnanvaraisesta jälkihuollosta] on ollu aika paljon apua, todella paljon apua, että olo on sellanen iloinen sinänsä.” (H5)

Ammattiroolini näkyi osittain haastattelutilanteissa, mutta ei haitallisesti. Ymmärrys siitä, että kyseessä oli tutkimushaastattelutilanne, tuntui olevan nuorille selkeä. Kukaan haastateltavista ei odottanut minun haastattelutilanteessa esimerkiksi puuttuvan johonkin asiaan tai kaivannut minun mielipidettäni tms. asiaan liittyen, pystyin säilyttämään roolini haastattelijana neutraalina ja puolueettomana sekä palauttamaan mahdollisesti sivupoiluille johtaneen puheen takaisin haastattelun teemoihin (vrt. Hirsjärvi – Hurme 2010: 98). Ennen nauhurin käynnistämistä olimme käyneet läpi pikaiset kuulumiset sekä haastattelun kulun pääpiirteittäin. Olin myös puhunut haastateltaville, että pyrkisivät mahdollisimman paljon puhumaan nauhurille ajatellen, että siinä on henkilö, jolla ei ole mitään ennakotietoja tai -käsityksiä nuoresta ja tämän elämäntilanteesta. Tästä huolimatta nuoret usein vastasivat kysymyksiin ikään kuin minulle käyttäen ilmaisuja, joista ei asiaan perehtymätön voisi tietää mihin ne liittyvät. Näissä tilanteissa pyysin nuoria tarkentaman vastauksiaan ja kertomaan omin sanoin asioiden taustoista lisää.

Haastattelun haitoiksi on lueteltu se, että se vie aikaa ja siitä aiheutuu kustannuksia. Mielestäni nämä eivät ole riittäviä perusteluita olla tekemättä haastattelua enkä kokenut näitä muutenkaan ongelmalliseksi. Esimieheni oli sovitusti sopinut haastatteluajat toimistolle. Osa haastatteluista pidettiin samassa tiimihuoneessa, jossa ryhmäkin aikaisemmin kokoontui ja osa pidettiin esimiehen työhuoneessa. Kustannuksia haastattelutilanteista syntyi välipalatarjoiluista sekä palkkioksi lupaamistani elokuvalipuista, maksoin kustannukset itse enkä koe menoja ongelmalliseksi siihen nähden, että nuoret antoivat omaa aikaansa ja omia ajatuksiaan aineistoksi tätä opinnäytetyötä varten. Haastateltavien pal-

kitsemiseen on liitetty ajatus haastateltavien lahjomisesta (vrt. esim. Kallinen – Pirskanen – Rautio 2015: 161; Silverman 2013: 178). Tämän asian eettisyydestä en olisi tässä opinnäytetyössä huolissani. Kaikki haastateltavat eivät edes muistaneet haastattelutilanteen päädyttyä, että olin luvannut heille elokuvaliput kiitokseksi.

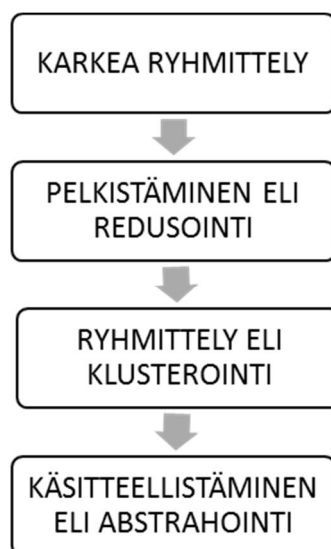
6.3 Aineiston analyysi

Laadullisen aineiston analyysin tarkoitus on luoda aineistoon selkeyttä ja siten tuottaa uutta tietoa tutkittavasta asiasta (Eskola – Suoranta 2008: 137). Sisällönanalyysi on menettelytapa, jolla voidaan analysoida dokumentteja, tässä tapauksessa haastatteluita, systemaattisesti ja objektiivisesti. Pyrkimyksenä on saada tutkittavasta ilmiöstä sanallinen kuvaus tiivistetyssä ja yleisessä muodossa johtopäätösten tekoa varten. Sisällönanalyysi voidaan tehdä aineistolähtöisesti, teorialähtöisesti tai teoriaohjaavasti. (Tuomi – Sarajärvi 2009: 103; 106.)

Oma analyysini seuraa näistä viimeistä eli teoriaohjaavaa analyysitapaa, joka käytännössä etenee aluksi kuten aineistolähtöinen analyysitapa, mutta abstrahointivaiheessa eli siinä miten empiirinen aineisto liitetään teoreettisiin käsitteisiin analyysitavat poikkeavat toisistaan. Kun aineistolähtöisessä analyysissä teoreettiset käsitteet luodaan aineistosta, niin teoriaohjaavassa ne tuodaan valmiina, ilmiöstä jo tiedettyinä eli tässä työssä nuoren vahvistamiseen liittyvistä empowermentin ja osallisuuden teorioista. (Tuomi – Sarajärvi 2009: 117.) Teoriaohjaavassa analyysissä aineiston hankinta eli se, miten tutkittava ilmiö käsitteenä määritellään, on vapaata suhteessa teoriaosan jo tiedettyyn tietoon tutkittavasta ilmiöstä (Emt: 98). Tässä analyysitavassa on olemassa teoreettisia yhteyksiä, mutta ne eivät pohjautu suoraan teoriaan kuten teorialähtöisessä sisällönanalyysissä (Emt: 96). Tämä sopii tämän opinnäytetyön tutkimustehtävään hyvin, koska tavoitteena on saada selville nuorten merkityksellisiksi kokemia asioita. Ja koska kokemus on subjektiivista, ei oikean teorian ennustaminen olisi mahdollista, voi vain olettaa ilmiöstä jo tiedetyn perusteella. Tämä ennakkotieto toimii analyysia auttavana eli ohjaavana tekijänä, mutta analyysin tarkoituksena ei ole kuitenkaan testata teoriaa kuten teorialähtöisessä analyysissä (Emt: 97). Teoriaohjaava analyysi perustuu periaatteessa induktiiviseen päättelyyn, jolloin edetään yksittäisestä tiedosta yleiseen ja tuodaan teoria ohjaamaan lopputulosta. Sääntöä ei ole siinä, että missä vaiheessa tämä tehdään, se on tutkijan päätettävissä. (Emt: 100.) Käytännössä teoria ei kuitenkaan synny ainoastaan aineistosta nousevien havaintojen perusteella, vaan sen olemassaolo on ohjaamassa

opinnäytetyön tutkimustehtävää. Tällöin päättely on abduktiivista, koska havaintojen te-
koon liittyy jo jokin johtoajatus (Emt: 95).

Aineiston analyysi eteni nelivaiheisesti (kuvio 7) alkaen aineiston litteroinnilla, aineistoa
kertyi yhteensä 57 sivua (Arial, riviväli 11,5, fonttikoko 11). Tätä aineiston kirjoittamista
tekstiksi voidaan tehdä eri tavoin. Itse päädyin kirjoittamaan pelkän puhutun aineksen
jättäen pois merkinnät puheen sävyistä yms. vuorovaikutukseen liittyvistä piirteistä, sillä
en kokenut niiden olevan merkityksellisiä tutkimustavoitteen kannalta. Ainoastaan tauot
merkitsin kolmella pisteellä ja naurahdukset lisäsin sulkeisiin. Tässä vaiheessa myös
koodasin haastateltavat koodein H1–H6, numerojärjestys oli sattumanvarainen. Aineis-
ton litteroinnin jälkeen käsittelin sen siten, että ryhmittelin haastattelumateriaalin yhdis-
tämällä haastateltavien puheet eri ryhmien alle jatkotyöskentelyä varten, tämä tapahtui
perinteisellä leikkaa-liimaa –metodilla. Nimeän tämän vaiheen karkeaksi ryhmittelyksi.

Kuvio 7. Teoriaohjaavan sisällönanalyysin vaiheet

Karkean ryhmittelyn -vaiheessa en ollut tehnyt vielä valintaa mikä aineistossa on oleel-
lista tutkimuskysymyksiä ajatellen ja mikä ei. Ryhmiä olivat: taustatiedot, ajatukset ver-
taistuesta, ajatukset harkinnanvaraisen jälkihuoltopäätöksen saaneiden vertaisryh-
mästä, ryhmän merkitys omaan elämään, vertaisryhmä lastensuojelussa, osallistumi-
nen/sitoutuminen ryhmään ja hyvän ryhmän tunnusmerkit. Näin ollen olin saanut aineis-
ton järjesteltyä jatkotyöskentelyä varten loogiseksi ja sain aineistosta erotettua taustatie-
toihin kuuluvan materiaalin sekä vertaistukea koskevan määrittelyn varsinaisesta tutki-

mustehtävään vastaavasta aineistosta. Taustatiedot kertovat nuorten lastensuojeluhistoriasta ja jälkihuoltoasiakkuudesta nuorten omin sanoin ja omin muistikuvien. Tarkan faktatiedon selvittäminen ei ollut opinnäytetyön kannalta oleellista, vaan oleellista oli nimenomaan se mitä nuoret itse tuottavat, sillä se on näkemykseni mukaan silloin nuorelle itselle merkityksellistä. Toinen asia, jonka halusin kuulla nuorten omasta kertomasta, oli näkemykset vertaistuesta ja vertaisryhmästä. Pyytämällä nuoria itse määrittämään vertaistuen, sain varmistettua sen, että kohtaavatko nuorten käsitykset omiin käsityksiini, jotka olin muodostanut paitsi henkilökohtaisen kokemuksen, myös kirjallisuudesta ja tutkimuksista saadun tiedon perusteella.

Tämän jälkeen alkoi varsinainen aineiston analysointi. Teoriaohjaavaan sisällönanalyysiin kuuluu aineistolähtöistä sisällönanalyysia mukaillen aineiston redusoiminen eli pelkistäminen, jolloin aineisto tiivistetään tai pilkotaan osiin ja aineistosta karsitaan tutkimukselle epäolennainen pois. Pelkistämistä ohjaa tutkimustehtävä, jonka mukaan aineistoa pilkotaan siten, että alkuperäisestä informaatiosta nostetut ilmaukset (suorat sitaatit) kirjataan aineistosta nostetuilla pelkistetyillä ilmauksilla. (Tuomi – Sarajärvi 2009: 109.) Käytännössä tämä tarkoitti aineiston konkreettista pilkkomista ja selkeyttämistä siten, että haastateltavien puheista erotettiin eri asioita kuvaavat ilmaisut toisistaan ja näille muodostettiin analyysiyksikkö ja siitä pelkistetty ilmaus jatkotyöskentelyä varten. Erottamisen lisäksi tapahtui käytännössä myös yhdistelemistä. Sillä nuoret saattoivat puhua samasta asiasta useammassa kohtaa haastattelua. Näissä tapauksissa näkyy alkuperäisessä ilmaisussa tämä yhdistäminen kolmella ajatusviivalla. Toisaalta kolmen ajatusviivan esiintyminen saattaa kuvata myös sitä, että ilmaisusta on karsittu epäolennaisia tai tunnistettavuuteen viittaavia asioita pois.

Taulukko 1. Esimerkki aineiston redusoinnista eli pelkistämisestä

ALKUPERÄINEN ILMAUS	ANALYYSIYKSIKKÖ	PELKISTETTY ILMAUS
"Mä lähdin siihen mukaan silleen, et mä kelasin aluks, et en mä tiedä, et onks mul ees tarvetta koko hommalle. --- Sit mä mietin ihan sikapitkään, et onks mun järkee ees lähtee ku mä olin siin vaihees asunu jo yli vuoden yksin. --- sit mä ite yllätyin ku siel oli... tai siit olikin paljon enemmän hyötyä ku mitä oisin odottanut." (H6)	Ryhmästä olikin hyötyä, vaikka ennakkoon ajattelin, ettei mulla ole tarvetta sille.	Pohdinta ryhmän tarpeellisuudesta
"Yritin tulla ihan positiivisin fiilisin siihen ja kattoo millanen se on." (H2)	Oma positiivinen fiilis sai osallistumaan ryhmään	Positiivinen asenne sai osallistumaan ryhmään

<p>”Mä sain siit hirveen hyvän kuvan ku mul oli se haastattelu, sai tietää millaisia aiheita ja teemoja siel oli. Se sai jotenkin silleen kiinnostuu, ku mul on ollu tosi hyvät kokemukset tolasista vertaistukiryhmistä.” (H1)</p>	<p>Alkuhaastattelu antoi hyvän mielikuvan ryhmästä, sai kiinnostumaan.</p>	<p>Ennakkotieto ryhmästä herätti kiinnostuksen</p>
---	--	--

Kolmas vaihe analysoinnissa oli klusterointi eli ryhmittely, jossa koodattu alkuperäisaineisto käydään tarkasti läpi ja etsitään samankaltaisuuksia ja/tai eroavaisuuksia kuvaavia käsitteitä. Samaa asiaa tarkoittavat käsitteet ryhmitellään ja yhdistetään luokaksi sekä nimetään luokan sisältöä kuvaavalla nimikkeellä (Taulukko 2). Tämä luokka on alaluokka ja tässä vaiheessa aineisto tiivistyy, koska yksittäiset tekijät sisällytetään yleisempiin käsitteisiin. Klusteroinnissa luodaan pohja kohteena olevan tutkimuksen perusrakenteelle sekä tehdään alustavia kuvauksia tutkittavasta ilmiöstä. (Tuomi – Sarajärvi 2009: 110.) Tämä kohta analyysia on jo vahvasti tulkinnallista työtä, sillä valinnat aineistosta seulottavista asioista teen itse oman ymmärryksen ja esitietoni varassa ja on oikeutettua kysyä millä perusteella tulkitseen tekstin merkityksiä juuri niin kuin tulkitseen (vrt. Eskola – Suoranta 2008: 152). Toisaalta tämä tulkinnallisuus on laadullisen tutkimuksen sudenkuoppa, jota ei voi välttää. Koska aineistona on tekstiksi purettua materiaalia, joka on monitulkintaista, myös analyysin eteneminen ja päättely edellyttävät tulkintaa, jonka avulla seuraavat valinnat rakennetaan (Ronkainen ym. 2011: 82–83).

Taulukko 2. Esimerkki aineiston klusteroinnista eli ryhmittelystä

PELKISTETTY ILMAUS	ALALUOKKA
Pohdinta ryhmän tarpeellisuudesta	Tarpeen pohdinta
Positiivinen asenne sai osallistumaan ryhmään	Positiivinen ja avoin asennoituminen
Ennakkotieto ryhmästä herätti kiinnostuksen	Riittävä etukäteistieto

Neljäs vaihe oli abstrahointi eli tutkimuksen kannalta oleellisen tiedon erottaminen, jonka perusteella muodostetaan teoreettinen käsitteistö. Abstrahoinnissa eli käsitteellistämisessä edetään alkuperäisinformaation käyttämisestä kielellisistä ilmauksista teoreettisiin käsitteisiin ja johtopäätöksiin. Teoriaohjaavassa analyysissä alaluokat oli synnytetty aineistolähtöisesti, mutta analyysin yläluokat tuodaan valmiina. (Tuomi – Sarajärvi 2009: 111; 117.) Yläluokat sovelsin hyödyntäen opinnäytetyötä ohjaavia teorioita eli empowermentia ja osallisuutta. Käytännössä tämä tarkoitti sitä, että klusteroinnissa muodostamani alaluokat ryhmittelin etsimällä niistä samankaltaisuutta tai muuten samaa aihepiiriä edustavaa sisältöä ja näin sain ryhmiteltyä niistä yläluokkia. Järjestin yläluokista eräänlaisen käsitekartan, jonka kanssa kävin ”keskustelua” pyrkien saamaan vastauk-

sia tutkimuskysymyksiini. Koin tämän vaiheen analyysia haastavaksi ja huomasin, että olin herkästi vetämässä johtopäätöksiä yläluokista suoraan valitsemini teorioihin. Tällöin olisi ollut riskinä, että en olisi ”kuullut” kaikkea mitä aineisto minulle kertoo, vaikka siitä hän sisällönanalyysissa on nimenomaan kyse. Näin ollen jatkoin yläluokkiin syventymistä ja sieltä nousi esiin kaksi näkökulmaa, joista toinen liittyi ryhmän prosessiin liittyviin tekijöihin ja toinen ryhmän seurauksiin. Tämä oli merkittävä oivallus tutkimustulosten kannalta, sillä useimmissa ryhmien vaikutusta kuvaavissa teksteissä puhutaan lähinnä ryhmän palkitsevuudesta, siitä mitä ryhmään osallistumisesta yksilölle seuraa. Tämän aineiston perusteella jo ryhmäprosessi itsessään ja siihen liittyvät tekijät saivat ison painoarvon.

Ryhmäprosessiin liittyvät yläluokat kertoivat kahdenlaisesta sisällöstä, joista toinen kuvasi ryhmän muodostumiseen ja toinen ryhmään kuulumiseen liittyviä merkityksiä. Ryhmän muodostumiseen liittyviä tekijöitä olivat päätös osallistumisesta, osallistuminen ryhmän suunnitteluun, ryhmäytymiseen liittyvät tekijät, arvostava kohtaaminen sekä ryhmänohjaajan vaikutus. Näistä yläluokista muodostin pääluokan nimeltä *ryhmään liittyminen* (Taulukko 3), joka kuvaa paitsi ryhmäläisen oma toimijuutta, myös dialogisen asiakastyön näkökulmaa. Näen, että liittymisen johonkin edellyttää liittymisen mahdollistajaa ja tässä tapauksessa se tarkoittaa nimenomaan ryhmänohjaajan vaikutusta. Tätä osallisuuden rakentumiseen liittyvää osatekijää Raivio ja Karjalainen (2013: 16) kuvaavat sanalla acting ja sen sisältö liittyykin nimenomaan toiminnalliseen osallisuuteen, jossa tavoitellaan yksilön ja ryhmien osallisuuden vahvistumista vuorovaikutteisen ja dialogisen asiakastyön keinoin (Osallisuuden osatekijät 22.2.2016.)

Taulukko 3. Esimerkki aineiston abstrahoinnista ryhmään liittymiseen liittyvissä merkityksissä

ALALUOKKA	YLÄLUOKKA	PÄÄLUOKKA
tarpeen pohdinta positiivinen ja avoin asennoituminen riittävä etukäteistieto jne.	Päätös osallistumisesta	Ryhmään liittyminen (acting)
odotusten pohtiminen sisällön suunnittelu jne.	Osallistuminen ryhmän suunnitteluun	
ensivaikutelma tutustuminen hyväksyvä/salliva ilmapiiri jne.	Ryhmäytyminen	
kuulluksi tuleminen ymmärretyksi tuleminen	Arvostava kohtaaminen	

organisointikyky empaattisuus huumori jne.	Ryhmänohjaajan vaikutus	
---	-------------------------	--

Toinen ryhmäprosessiin liittyvä pääluokka on nimeltään *ryhmään kuuluminen* (Taulukko 4) ja sen alaluokkia ovat ryhmän jäsenyys, vastavuoroinen jakaminen ja sosiaaliset suhteet. Tätä yhteisyyteen ja jäsenyyteen liittyvää osatekijää Raivio ja Karjalainen kuvaavat sanalla *belonging* ja se liittyy puolestaan yhteisölliseen osallisuuteen (Raivio – Karjalainen 2013:16). Kuuluminen ja jäsenyys yhteisöissä ja yhteiskunnassa edellyttävät toimenpiteinä hyväksyntää, luottamusta ja mukaan ottamista (Osallisuuden osatekijät 22.2.2016).

Taulukko 4. Esimerkki aineiston abstrahoinnista ryhmän yhteisyyden kokemuksiin liittyvissä merkityksissä

ALALUOKKA	YLÄLUOKKA	PÄÄLUOKKA
tunne ryhmän kuulumisesta jaettu kokemus jne.	Ryhmän jäsenyys	Ryhmään kuuluminen (belonging)
kokemusten jakaminen neuvojen saaminen ja antaminen jne.	Vastavuoroinen jakaminen	
uudet kaverit yhteydenpidon jatkuminen	Sosiaaliset suhteet	

Ryhmän välittömiin vaikutuksiin liittyviin merkityksiin nousivat aineistosta erilaiset ryhmän palkitsevuuteen liittyvät tekijät. Tähän kuuluvat erilaiset ryhmän hyödyt sekä välittömät vaikutukset, joita nuoret silloisessa elämäntilanteessaan tunsivat ja kokivat merkityksellisiksi. Pieneltä osalta aineistosta nousee esiin myös ryhmän myöhempiin vaikutuksiin liittyviä tekijöitä, sillä haastattelut tehtiin kolme kuukautta ryhmän päättymisen jälkeen, jolloin muutostekijöitä oli mahdollista arvioida hieman pidemmältä aikaväliltä. Mutta tämä ei ollut tutkimuksen pääasiallinen tavoite, kyse ei ollut vaikuttavuuteen liittyvästä arviointitutkimuksesta vaan tavoitteena oli saada selville ryhmän merkitys nuorille heidän silloisessa elämäntilanteessa. Haastatteluissa kysyttiin ryhmän hyötyjen lisäksi myös ryhmän haitoista, mutta niitä ei tuotu esiin yhdessäkään haastattelussa, joten sen takia muodostuneet yläluokat ja niistä muodostettu pääluokka ovat varsin positiivisesti suuntautuneita.

Yläluokiksi nimesin uudet näkökulmat, myönteinen tunnekokemus, tiedostaminen ja vastuunotto. Nämä yläluokat kertovat empowermentin yksilöön kohdentumisen ulottuvuuk-

sista, jolloin empowerment liittyy elämänhallintaan, yksilön kompetenssiin sekä vahvuuksiin ja kuvaa sisäisessä elämänhallinnassa ja koetussa elämänlaadussa tapahtuneita muutoksia (vrt. Hokkanen 2009: 318). Tähän perustuen nimesin pääluokaksi *sisäinen vahvistuminen* (Taulukko 5). Tämä pääluokka pitää sisällään empowermentin ajatuksen prosessista muutoksen aikaansaamiseksi sekä päämäärään, jota kohti prosessissa edetään (vrt. Adams 2008: 17; Juhila 2006: 121; Hokkanen 2009: 317). Näiden erottaminen toisistaan oli mahdotonta, sillä merkitystä kuvaavat ilmaisut liittyivät monilta osin molempiin, sekä prosessissa tapahtuneisiin tunnekokemuksiin, että konkreettisiin ja välittömiin vaikutuksiin ryhmän hyödyistä. Oleellista on se, että tässä pääluokassa on kyse nuoren subjektiivisesta kokemuksesta eli vahvistumisen tunteesta (vrt. vahvistaminen, jolloin on kyse toisen ihmisen pyrkimyksestä vaikuttaa toisen kokemukseen, esim. työntekijänäkökulma). Ja sisäiseksi vahvistumiseksi asian tekee se, että kyse on nimenomaan koetusta sisäisestä voimantunteesta, joka saa aikaiseksi muutokset myös ulkoisessa elämänhallinnassa.

Taulukko 5. Esimerkki aineiston abstrahoinnista ryhmäläisen sisäisen vahvistumisen kokemukseen liittyvissä merkityksissä

ALALUOKKA	YLÄLUOKKA	PÄÄLUOKKA
Avarakatseisuuden lisääntyminen Tunteiden käsittelytaitojen kasvaminen jne.	Uudet näkökulmat	Sisäinen vahvistuminen (empowerment)
Tunne, ettei ole yksin Itsetunnon lisääntyminen Levollisuus jne.	Myönteinen tunnekokemus	
Tunteiden tunnistaminen Tunteiden hallinta Ajatusten selkeytyminen jne.	Tiedostaminen	
Säännöllinen elämänrytmi Rohkeuden lisääntyminen Fyysisen jaksamisen lisääntyminen jne.	Vastuunotto	

Sisällönanalyyseissa abstrahointia jatketaan yhdistelemällä luokituksia niin kauan kuin se on mahdollista (Tuomi – Sarajärvi 2009: 111). Aikaisemmin kävi ilmi, että nuorten merkitystä kuvaavat kokemukset vertaisryhmästä olivat osallisuuden toiminnallisuuteen (acting) liittyvä *ryhmään liittyminen*, osallisuuden yhteisöllisyyteen (belonging) liittyvä *ryhmään kuuluminen* sekä empowermentiin kuuluva *sisäinen vahvistuminen*, joten yhdistä-

essä nämä pääluokat saadaan muodostettua luokka, joka kuvaa osallisuutta ja empowermentia edistäviä tekijöitä vertaisryhmässä. Tämän yhdistävän luokan nimesin *osallisuutta ja empowermentia edistävät tekijät nuorten vertaisryhmäkokemuksina* (Taulukko 6).

Taulukko 6. Aineiston abstrahoinnissa muodostettu yhdistävä luokka

YLÄLUOKKA	PÄÄLUOKKA	YHDISTÄVÄ LUOKKA
Päätös osallistumisesta Osallistuminen ryhmän suunnitteluun Ryhmäytyminen Arvostava kohtaaminen Ryhmänohjaajan vaikutus	Ryhmään liittyminen (acting)	Osallisuutta ja empowermentia edistävät tekijät nuorten vertaisryhmäkokemuksina
Ryhmän jäsenyys Vastavuoroinen jakaminen Sosiaaliset suhteet	Ryhmään kuuluminen (belonging)	
Uudet näkökulmat Myönteinen tunnekokemus Tiedostaminen Vastuunotto	Sisäinen vahvistuminen (empowerment)	

Sisällönanalyysi perustuu tulkintaan ja päättelyyn, jossa edetään empiirisestä aineistosta kohti tutkittavaa ilmiötä ja yhdistelemällä käsitteitä saadaan vastaus tutkimustehtävään (Tuomi – Sarajärvi 2009: 112). Seuraavassa luvussa esittelen tämän analyysin perusteella muodostuneet tulokset ja niiden sisällöt.

7 Tulokset

7.1 Nuorten kuvaukset omasta lastensuojelun asiakkuudesta

Haastateltavilla nuorilla oli kertynyt lastensuojelukokemusta muutamasta vuodesta useampaan vuoteen. Toisilla lastensuojelun asiakkuus oli alkanut jo lapsena ja toisilla teini-iässä. Lastensuojelun kautta tulleista palveluista nuorilla oli kokemusta avohuollon sosiaalityön lisäksi avohuollon sijoituksesta joko sijaisperheeseen tai arviointiyksikköön, läheisneuvonpidosta, perheneuvolasta, kotipalvelusta ja jonkinlaisista perheen kriisipalveluista.

Harkinnanvaraisen jälkihuoltoasiakkuuden perusteluiksi nuoret mainitsivat esimerkiksi vaikeudet elämänhallinnassa, taloudelliset haasteet, koulunkäynnin haasteet, asumiseen tai asunnon löytämiseen liittyvät vaikeudet sekä itsenäistymiseen liittyvät vaikeudet. Jälkihuollon tarjoamasta tuesta nuoret mainitsivat taloudellisen tukemisen, tuen koulunkäyntiin, asumiseen liittyvät tuen, itsenäistymiseen liittyvän tuen, asumisohjaajan tuen, henkisen tuen, käytännön asioiden tuen, sosiaaliohjaajan tuen, sosiaalityöntekijän tuen ja ryhmämuotoisen tuen kuten kokemusasiantuntijaryhmä ja vertaisryhmä.

Alla on haastatteluote erään nuoren pohdinnoista liittyen jälkihuoltoasiakkuuteen. Oteesta näkee kuinka haastattelutilannekin voi toimia refleктоivana vuorovaikutustilanteena. Nuori pohtii kokemuksiaan jälkihuoltoasiakkuuden aikana ja tekee haastattelun aikana oivalluksia sen suhteen millaista tukea on saanut ja miten se on vaikuttanut hänen elämänsä. Nuoren puheesta ilmenee orastavan aikuisuuden tunnuspiirteitä hänen tutkiesaan oman identiteettinsä kehittymistä. Nuori on omaksunut jälkihuoltoasiakkuuden välivaiheena ja tuo sitä esiin siirtymävaiheena kohti aikuistumista, nuori on "ready to go" (vrt. Arnett teoksessa Juvonen 2015: 162.). Nuori on ollut aktiivinen tuen vastaanottamisen suhteen, mutta yhtä lailla hänelle on tarjottu vaihtoehtoja. Juvosen (2015) mukaan siirtymävaiheet ja aikuistumiseen liittyvä vastuun kantaminen ovat haasteellisia haavoittuvissa oloissa eläneille nuorille, mutta kyse ei ole yksistään nuoren omista ominaisuuksista vaan yhtä lailla siihen vaikuttaa olemassa olevat resurssit ja yhteiskunnan rakenteet (vrt. Juvonen 2015: 31). Nuoren kokemus elämästä täynnä mahdollisuuksia olevaksi (vrt. Arnett) näkyy nuoren positiivisessa suhtautumisessa tulevaisuuteen. Nuori kokee jälkihuollon olleen "portti siihen, mitä tulevaisuus tuo tullessaan".

"Kaikki loppuu aikanaan. 18-vuotiaana mä ehkä mietin, et no, siihen on kolme vuotta, siihen on aikaa vielä. Mutta huppistakeikkaa, mä oon 20 ja alle vuoden päästä jo 21, että se loppuu sitten. Mä koen, että mä oon ihan tarpeeks "ready to go", tekemään omia juttuja ja astuu työelämään ja sun muuhun. Vaikeudet on sinänsä takanapäin ja... 21-vuotias on sellanen ikä, et kyl siin osaa jo ajatella silleen järkevästi ja pidemmälle. Että kyl se on ihan hyvä se ikä, et siihen on laitettu se 21. Ei se oo mikään ongelma mulle. --- Nyt jälkeinpäin ku oon kattonu, niin jälkihuollon kautta mulle on tullu kaikki vertaistukiryhmät ja ihan kaikki. Mähän sain NAL:in kautta asunnon ja se, että mä oon... Vaik mult keskeyty opinnot, niin mä saan silti taloudellista tukea ja mul on asumisohjaaja, joka tukee mua kaikkiin asumiseen liittyvässä asiassa ja sitten mul on sosiaaliohjaaja vielä erikseen. Sit mä oon päässy noihin kaikkiin ryhmiin. Et niinku sinänsä ku tota tolleen ajattelee, niin onhan se aika rikkaus sinänsä. Et mä oon vaikeimpana hetkenä silloin päässy tohon ja aika monella tavalla se on sit auttanut henkisesti. Se on henkisesti kasvattanut, mä oon avannu silmiä monesta asiasta ja mä oon samalla kiitollinen siitä, et mä oon päässy tohon jälkihuoltoon, mä sain sen avun. Ja mä sain asunnonkin ku mietti, toi oli niinku portti siihen, et mitä tulevaisuus tuo tullessaan. Et kyl siit on ollu aika huomattava apu. --- Niinku nyt kun mä aloin miettiin, en mä aikaisemmin oo ajatellut tota asiaa ja nyt mä sen sanoin, niin wau (naurua). Kyl siit on ollu aika paljon apua, todella paljon apua, että olo on sellanen iloinen sinänsä." (H5)

7.2 Vertaistuki nuorten määrittelemänä

Jokaisella kuudella haasteltavalla oli myös muuta ryhmäkokemusta kuin kokemus tästä harkinnanvaraisten jälkihuoltonuorten vertaisryhmästä (HJR). Mainittua kokemusta oli tukioppilastoiminnasta, seurakunnan isosena toimimisesta, Idän nuoret kehittäjät -kokemusasiantuntija-ryhmästä (INK), opiskelijoiden etujärjestössä toimimisesta sekä Kuntoutussäätiön Askel-kuntoutuskurssissa. Lisäksi mainittiin kokemus myös ryhmänohjaajana toimimisesta opiskelujen kautta.

Nuorten puheessa kokemusasiantuntijaryhmästä ja vertaisryhmästä löytyi sekä eroja, että samankaltaisuutta. Kokemusasiantuntijaryhmä määriteltiin selkeästi palvelun kehittämiseen tähtääväksi ryhmäksi, jossa nuoret ja työntekijät yhdessä pohtivat työn kehittämistä nuorten omakohtaisen kokemuksen avulla. Tavoitteena oli vaikuttaa palveluiden laadun kehittämiseen. Kokemusasiantuntijaryhmä koettiin menetelmänä samanlaiseksi kuin vertaisryhmä, mutta sisällöltään erilaiseksi.

”Oli niis jotain samantyyppisii piirteitä. Mut kuitenkin käsiteltiin erilaisii asioit. Niissä oli kuitenkin se sama pointti siinä, että molempiin tulee jonkun verran nuoria ketkä sit yhdessä keskusteleee sosiaalihojaajien kanssa. Niinku näist asioista. Se on sama menetelmä, mutta eri asioita kuitenkin käsitellään.” (H2)

Kokemusasiantuntijaryhmän fokus oli enemmän tulevassa kun vertaisryhmässä taas enemmän tässä hetkessä. Ryhmän tavoitteiden suuntautuneisuus nähtiin myös eri tavoin. Kun kokemusasiantuntijaryhmän työskentelyllä pyrittiin siihen, että haetaan muu-
tosta työn tekemiseen ja tulevien asiakkaiden tuen laatuun, niin vertaisryhmässä työskentelyn suuntautuneisuus kohdistui itseän, se oli enemmän henkilökohtaista.

”Ehkä INK:ssä on se, et omakohtasen kokemuksen perusteella yritetään parantaa tulevia kokemuksia mitkä voi tulla jollain muilla. Mut sit HJR:ssä yritettiin niit omii kokemuksii, et ne ei jää silleen hankalaks, vaikeeks sinne jonnekin... tai jotain.” (H6)

Nuorten näkemykset vertaisryhmästä ja vertaistuesta olivat keskenään hyvin identtisiä ja vastasivat myös kirjallisuudessa esiintyviin vertaisryhmän määritelmiin (Esim. Jyrkämä 2010: 26). Vertaisryhmä nähtiin paikkana, jossa saa kuulla muiden samassa elämäntilanteessa olevien kokemuksia ja saa muilta tukea ja neuvoja. Vertaisryhmässä on nuorten mukaan oleellista se, että jäsenillä on kokemusta samankaltaisista asioista. Tämä auttaa luottamuksen rakentumiseen ja kokemusten jakamiseen ja muodostaa tunteen, ettei ole asioiden kanssa yksin. Nuoret mainitsivat vertaisryhmän mahdollistavan

toisilta oppimisen ja samalla toisten auttamisen. Vertaistuki on näin ollen vastavuoroista tukemista, jossa pystyy jakamaan vaikeitakin asioita ja saa siihen ryhmän tuen.

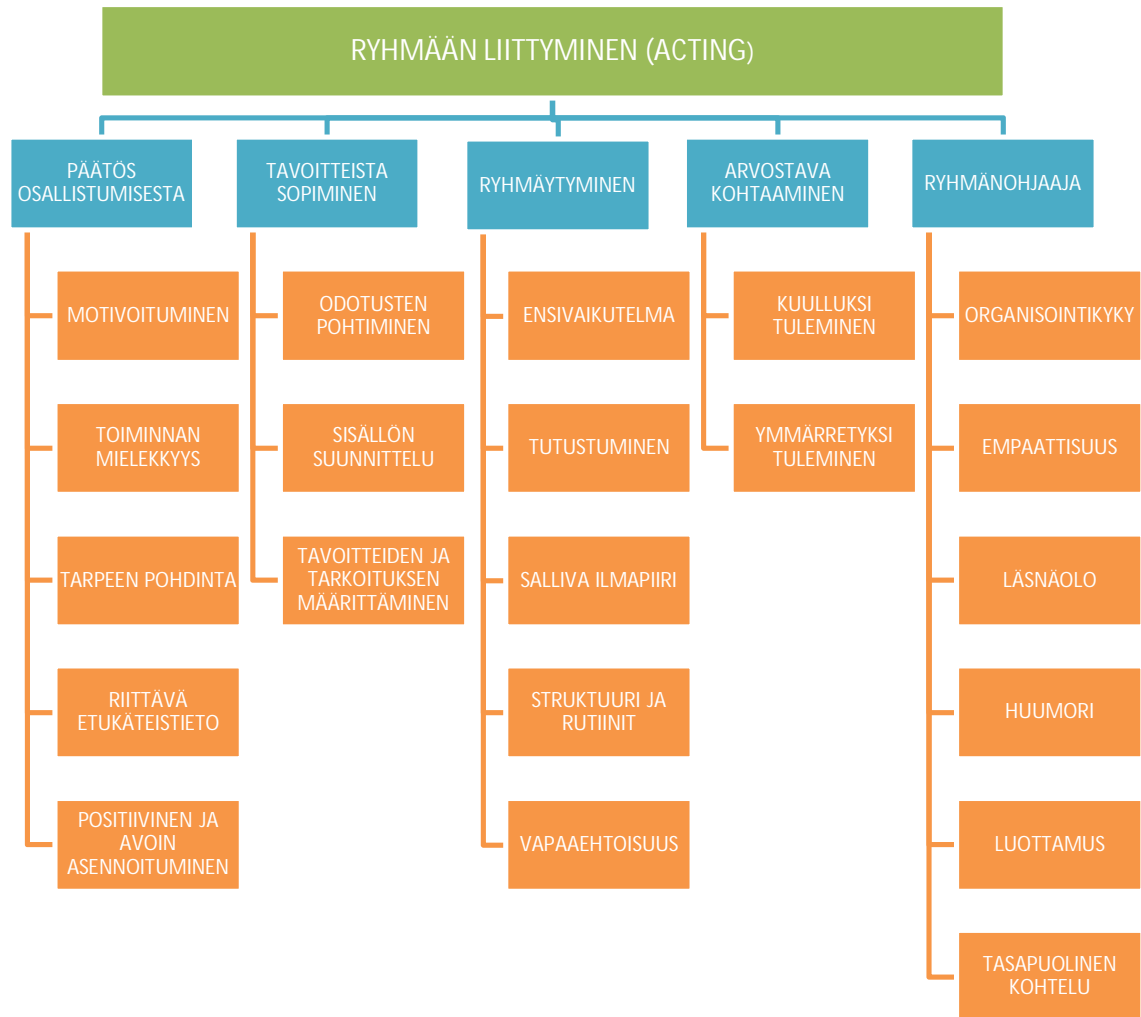
”[Vertaistuki on] Sitä, et on kokenut samantyyppisiä asioita, pystyy jakaa sille toiselle ja sit tulee sellanen olo, et ei oookkaan niin yksin sen asian kanssa vaan pystyy jakaa sen toisen kanssa ja saa tietää silt toiselt, et millasii kokemuksii sil on siit samasta asiasta ja sit voi niinku... periaattees auttaa toisiaan sen asian käsittelyssä..” (H1)

”No mä nään sen vertaistuen ehkä silleen, että esimerkiks mä nään toisia nuoria, ketkä on käyny – ei voi sanoa samanlaista – mutta samantyyppisiä asioita läpi ku minä ja sit siit ollaan tehty ryhmä mikä on luottamuksellinen ja siel keskustellaan asioita ja sit ku mä kuulen, et joku toinen nuori pystyy kertomaan jonkun tosi aran asian ja siit näkee, et onks se oikeesti sellanen mikä vähän ahistaa sanoa tai sel-lanen. Mut jos se sanoo sen, siinä mä näen tai mä koen, et se on vertaisapua.” (H5)

7.3 Ryhmään liittyminen (acting)

Ensimmäinen aineiston analyysin pääluokka on nimeltään ryhmään liittyminen (acting). Tälle pääluokalle on luokiteltu aineiston analyysissä myös ylä- ja alaluokkia. Näistä luokista käytän jatkossa termejä osatekijät (yläluokat) ja elementit (alaluokat). Elementti sanana on kuvaava sen takia, että voidaan ajatella näiden elementtien toimivan rakennusmateriaalina vertaisryhmän ja sen merkityksellisyyden kokemuksen rakentumisessa. Ilman kantavia elementtejä ei rakennuksestakaan tule kestävä eikä kantava, vaan se sortuu jossain vaiheessa ja tällöin lopputulos ei ole sitä mitä oli tavoiteltu.

Ryhmään liittymisen (acting) -pääluokkaan kuuluivat aineiston perusteella seuraavat osatekijät: päätös ryhmään osallistumisesta, ryhmän tavoitteista yhdessä sopiminen, onnistuneen ryhmäytymisen ja tutustumisen merkitys, arvostavan kohtaamisen merkitys sekä ryhmänohjaajaan liittyvä merkitys. Nämä osatekijät on kuvattu alla olevaan kuvioon (kuvio 8) ja seuraavissa alaluvuissa tuon esiin nuorten kuvaamana niitä elementtejä, joita näihin osatekijöihin liittyy.

Kuvio 8. Ryhmään liittymiseen (acting) sisältyvät merkitystä kuvaavat osatekijät ja niiden elementit.

7.3.1 Päätös osallistumisesta

Motivoinnilla on suuri merkitys siihen, että nuoren saa lähtemään mukaan ryhmätoimintaan. Monet lastensuojelun avohuollon tukitoimista perustuvat vapaaehtoisuuteen. On ilmeistä, että ihminen ei sitoudu tarjottuun palveluun jos ei koe sitä itselle palkitsevaksi. Toiminnan täytyy olla jollain tavalla houkuttelevaa ja motivoivaa, yhteys omaan elämään ja omiin tarpeisiin tulee näkyä. Tämä tarkoittaa esimerkiksi muutostarpeen tunnistamista (sisäinen motivaatio) tai muuta riittävän mielekäästä ja palkitsevaa toimintaa, johon on

valmis ja halukas osallistumaan (ulkoinen motivaatio). Tässä on kyse herkistämisestä ja motivoinnista, jotka ovat osallisuuteen tähtäävän innostamisen ensiaskeleita (vrt. Kurki 2000: 133). Nuorten puheissa alkuhaastattelun merkitys nousi esiin, nuoret saivat sen kautta ajatusta siitä, millaisia teemoja ja asioita ryhmässä tulnaisiin käsittelemään. Yksi nuorten mainitsemasta kiinnostusta herättäneestä tekijästä liittyi nimenomaan vertaisten kohtaamiseen, toisten harkinnanvaraisen jälkihuoltopäätöksen saaneiden nuorten kokemusten kuulemiseen.

Vaikka toiminta vaikuttaisikin kiinnostavalta ja houkuttelevalta, on uusiin asioihin tarttuminen ja lähteminen joskus ihmisille hankalaa. Ihmiset ovat temperamentiltaan erilaisia, toiset tarvitsevat enemmän rohkaisua ja kannustusta kun taas toiset ovat helposti mukaan lähteviä. Yhtä lailla aikaisemmat kokemukset vaikuttavat siihen miten uusiin asioihin suhtautuu. Onnistuneet kokemukset laittavat positiivisen kehän liikkeelle ruokkien itsetuntoa ja rohkaisten sinnikkyteen, jolloin luottamus kasvaa ja on valmiimpi tarttumaan uusiin haasteisiin. Nuorten elämään kuitenkin kuuluu tietty epävarmuus, se on osa nuoren identiteettityötä, jolloin nuori kokeilemalla ja testailemalla rakentaa käsitystään itsestä ja valintoja tekemällä vahvistaa omaa päätösvaltaansa ja itsenäistymistään.

”Mä sain siit hirveen hyvän kuvan ku mul oli se haastattelu, sai tietää millaisia aiheita ja teemoja siel oli. Se sai jotenkin silleen kiinnostuu, ku mul on ollu tosi hyvät kokemukset tollasista vertaistukiryhmistä.” (H1)

Kokemusta vertaistoiminnasta ei ole välttämättä ehtinyt vielä kertyä, nuorten ajatukset saattavat liittyä mielikuviin eivätkä välttämättä kerro totuutta. Nuorten puheissa viitattiin elokuvien kautta tulleisiin mielikuviin AA-kerhosta tai sitten vertaisryhmää verrattiin koulumaailmaan, jolloin ajatuksissa oli ryhmänohjaaja tehtäviä teettävänä opettajana. Tällöin työntekijöillä on merkittävä rooli paitsi oikeanlaisen informaation antamisessa, myös toimintaan innostamisessa ja kannustamisessa. Tällaisessa ryhmässä, jossa toiminta on kohdennettu tietylle asiakasryhmälle, korostuu nuoren oman työntekijän rooli. Nuoren asioista vastaava sosiaalityöntekijä tai jälkihuollon sosiaaliohjaaja tuntevat nuoren parhaiten ja ovat näin ollen oleellisessa roolissa nuoren motivoimisessa ja innostamisessa, jotta nuori saa tiedon ryhmästä ja osallistuu alkuhaastatteluun, jossa tapaa ryhmänohjaajat mahdollisesti ensimmäistä kertaa. Yksi nuorista ehdotti, että tällainen tuttu työntekijä voisi tulla nuoren mukaan ensimmäiseen ryhmätapaamiseen ja näin helpottaa nuoren osallistumista.

”Nuoren saa houkuteltaa jos se on vähän ujo tai jotain, niin jos sil on se oma henkilökohtainen sosiaaliohjaaja ja tai kuka onkaan, sosiaalityöntekijä ihan sama, kenen

kaa tekee yksittäisiä tapaamisia. Niin sehän voi tulla sen avuks siihen, et ”hei, mä voin tulla sun kaa siihen, haluuskä tutustuu siihen hommaan?”. Siinäkin on sille nuorelle se, et jos se ujostelee tai aristelee sitä, niin se on sellanen, et se voi niinku auttaa, et ”tuu kattoo minkäläistä toi ryhmä on”.(H5)

Nuorelle täytyy antaa aikaa pohtia asiaa, jotta nuori tekee päätöksen omasta tahdostaan eikä esimerkiksi miellyttääkseen työntekijää tai pelosta, että muuten osallistumattomuus vaikuttaisi hänen asiakkuuteensa. Tämän itsestä lähtevä päätös tuli esiin nuorten puheissa. Nuoret toivat esiin, että riittävän informaation saamisen lisäksi päätökseen vaikutti oma avoin ja positiivinen asennoituminen. Nuoret kertoivat ajatelleensa, etteivät siinä mitään menetä jos osallistuvat ryhmätoimintaan.

”Mä lähdin siihen mukaan silleen, et mä kelasin aluks, et en mä tiedä, et onks mul ees tarvetta koko hommalle. --- Sit mä mietin ihan sikapitkään, et onks mun järkee ees lähtee ku mä olin siin vaihees asunu jo yli vuoden yksin. --- sit mä ite yllätyin ku siel oli... tai siit olikin paljon enemmän hyötyä ku mitä oisin odottanut.” (H6)

Tällainen avoin asennoituminen kertoo näiden nuorten positiivisesta suhtautumisesta uusiin asioihin, vaikkakin niiden kerrottiin myös olevan jännittäviä ja pelottavia.

7.3.2 Osallistuminen ryhmän suunnitteluun

Nuorten sitouttamista ryhmän toimintaan haluttiin edistää ottamalla nuoret mukaan ryhmän suunnitteluun. Tämän taustalla oli näkemys asiakaslähtöisestä tavasta osallistaa nuori mukaan itseään koskevaan toimintaan ja osoittaa, että nuoren omalla mielipiteellä on vaikutusta. Tämä ajatus perustui ryhmänohjaajien työn kautta kertyneeseen kokemukseen siitä, että toisen puolesta tekeminen ei kanna vaan nuori täytyy saada myös itse kantamaan vastuu. Kyse on yhteistyöstä, jossa työntekijä ja asiakas luovat yhteisen tavoitteen ja päämäärän työskentelylle ja työskentelyn lähtökohtana ovat nuoren tarpeet, ei työntekijän. Tämä yllätti yhden haastateltavista. Nuori oli ajatellut ryhmän sisältöjen muodostuneen alkuhaastattelussa esiintyvien teemojen mukaisesti ja kun näin ei käytännössä tapahtunutkaan, oli se nuorelle positiivinen yllätys.

”Mä ehkä oisin olettanut, et se ois ollu erilainen sil tapaa, et ku me oikeesti sit käytiin niit asioita läpi, niinku mitä me haluttiin käydä. Nii nii, mä aattelin, et se on ihan helvetin si... anteeks, hirveen sidottu siihen, et mitä mä ympyröin [alkuhaastattelun teemoista], niin niistä vaan me puhutaan. Sitten kuitenkin ryhmä sai ite mikä niinku ois semmonen kiva ja eniten semmonen askarruttava asia. Mä nyt ympyröin ne kaikki sen takia, et ne ei oo mulle haasteita vaan mä voin puhua niist kaikista. Tai onhan ne haasteita, et riippuvuudet on haasteita kaikille (nauradus). Mutta just taloudellinen pärjääminen ja tollanen on mulle helppo ja asunnon hakeminen on helppoo, mut sen saaminen on vaikeeta. Itsetunto on ehkä mulle kans semmonen vaikee, mut niist kaikista pääs puhumaan.” (H4)

Yhdessä suunnittelu ja ryhmän tavoitteiden luominen auttaa myös hälventämään nuoren ennakkoluuloja ja luo nuorelle mielikuvaa siitä minkälaista toiminta mahdollisesti tulee olemaan. Haastateltavat nuoret toivat esille yhteisten pelisääntöjen merkitystä, joista yksi tärkeimmistä oli luottamukseen liittyvä vaitiolovelvollisuus. Nuoret olivat tehneet päätöksensä osallistua vertaisryhmään ja myös odottivat sen vastaavaan tarkoitustaan. Nuoret mielsivät ryhmän omakseen ja toivat esiin, että sääntöjen täytyy olla nuorten kanssa yhdessä laadittuja ja nuorten lähtökohdista nousevia ja jokaisen ryhmäläisen tulee niihin sitoutua. Samoin tuotiin esiin, että on tärkeää kuulla nuorten odotuksista ryhmää varten.

Ryhmän tavoitteiden ja tarkoituksen määrittäminen selkeyttää paitsi ryhmän toiminnan päämäärää, myös ryhmän jäsenten asettumista ryhmään. Ryhmä koostuu joukosta erilaisia persoonia ja jokainen tulee ryhmään omista lähtökohdistaan, johon vaikuttavat paitsi luonteenpiirteet, myös elämäkokemukset, arvomaailma, kasvatus, mielikuvat ja odotukset. On tärkeää, että nämä yksilölliset odotukset puretaan auki ja sanotetaan, jotta saadaan muodostettua ryhmän yhteinen tavoite. Tämä auttaa ryhmään sitoutumiseen ja luo ryhmän jäsenelle kokemuksen, että on vaikuttanut ryhmän muodostumiseen omalla panoksellaan ja on näin tärkeä osa ryhmää. Kun ihmisellä on jonkinlainen käsitys tai tieto siitä mitä tuleva tuo tullessaan, luo se myös innostunutta odotusta ja motivoi kiinnittymään toimintaan. Odotusten täyttymiseen on hyvä palata ryhmän edetessä ja tarkistaa, että ryhmä edelleen työskentelee tavoitteitaan kohti. Tällä pystytään ehkäisemään pettymyksiä sen suhteen, että ryhmä ei tarjoakaan sitä mitä alussa luvattiin. Jos havaitaan, että ryhmä on eksynyt tavoitteestaan, on siihen mahdollista tehdä korjausliikkeitä kun ryhmän toiminta on vielä käynnissä.

7.3.3 Ryhmäytyminen

Ryhmäyttäminen on prosessi, jolla tarkoitetaan erilaisten toiminnallisten menetelmien avulla rakentuvaa, ryhmän turvallisuutta vaiheittaisesti kasvattavaa ryhmäprosessia (Aalto 2000: 69). Ryhmäytyminen taas on onnistuneen ryhmäyttämisen seuraus ja vaikutus ryhmän jäseniin ja heidän keskinäiseen vuorovaikutukseen. Onnistuneen ryhmäyttämisen merkitys nousi nuorten puheissa voimakkaasti esiin ja puheissa näkyi ryhmäyttämisen prosessinomaisuus eli se, kuinka turvallisuuden tunne kasvoi ryhmän jäsenissä pikkuhiljaa. Ryhmäyttämiseen vaikuttaa moni tekijä, se ei ole pelkästään ryhmänohjaajan ryhmäyttämistaitojen varassa, kuten tuloksista käy ilmi. Ryhmäyttämällä pyritään saamaan ryhmästä turvallinen ja kiinteä. Ryhmän kiinteydellä eli koheesiolla tarkoitetaan

sitä, miten tärkeä ryhmä on jäsenilleen. Koheesio on sitä vahvempi, mitä useammat ryhmän jäsenet arvioivat toisiaan myönteisesti. Ja mitä kiinteämpi ryhmä on, sitä paremmin se suoriutuu tehtävästään ja sitä paremmin siinä viihdytään. (Järvinen – Tontti – Linblom-Yläne – Niemelä – Päivänsalo 2009: 99.)

Kuten ihmisten kohdatessa toisensa ensimmäistä kertaa, myös ryhmän kokoontuessa ensimmäistä kertaa, on ensivaikutelmalla merkitystä. Jos ryhmän tunnelma on kutsuva ja hyväksyvä, mahdollistaa se ryhmään tulevalle tunteen, että on tullut paikkaan, joka on häntä varten. Ryhmän aloitukseen liittyy muiden jäsenten ja ryhmänohjaajien tarkkailua ja jos nämä tarkkailtavana olevat osoittautuvat luottamusta herättäviksi ja yksilö saa kokemuksen, että ryhmä vastaa hänen odotuksiinsa, vaikuttaa se myös ennakkoluulojen karsiutumiseen.

”Mä oon ite tosi ujo ja hiljainen ja semmonen, varsinkin ryhmissä. Niin se ryhmä oli tosi semmonen mis pysty olee ja puhuu. Okei, sekin vaikutti siihen, et siel oli tuttuja etukäteen ja mutta... Oli huomattavasti helpompaa mitä mä kelasin, et ois ollu, niinku olla. Mä muutenkin kammoon kaikkii tilanteita sun muuta, niin oli ensimmäisen kerran jälkeen jo niinku helppo olla.” (H3)

”Mä olin positiivisesti yllätynyt, et ne oli melkein samanikäisiä kaikki muut siellä ja aivan jäätävän hyvä semmonen ryhmähenki alusta asti. Oli sellanen luottamuksen tunne, et okei, tääl mä voin puhua. Ku must tuntuu, et mitä niinku on saanu kuvan yleensä, niin en mä haluu mihkään tommosteen vertaistukiryhmään ku kaikki sit kertoo kaiken ja leviää ku kulovalkea sun tiedot ja kaikki mitä sä päästät suustas. Mut sit siel oli heti ekast kerrast semmonen ilmapiiri, et täällä mä voin puhua ja nää ei kerro.” (H4)

Myös ryhmätilalla on merkitystä. Penningtonin (2005) mukaan on esimerkiksi tutkittu, että jos ryhmä joutuu toimimaan ahtaassa paikassa ja korkeassa lämpötilassa, sen jäsenet alkavat osoittaa kielteisiä tunteita ja jopa käyttäytymään vihamielisesti toisiaan kohtaan (Pennington 2005: 24). Eräs haastateltavista toi esiin, että jos ryhmätila olisi ollut kellarissa, ei sinne olisi niin mielellään mennyt. Hän koki tärkeäksi, että huoneessa oli ikkunat, jotta näki ulkona olevan säätilan, josta pystyi juttelemaan muiden kanssa silloin kun ei vielä tuntenut muita ryhmäläisiä kovin hyvin.

Tutustumiseen on tärkeä käyttää aikaa ryhmän muodostumisvaiheessa. Sillä tehdään pohjaa tulevaa työskentelyä varten. Tässä ryhmässä osa jäsenistä tunsivat entuudestaan toisensa minkä he toivat esiin ryhmään liittymistä helpottavana tekijänä sekä kuvasivat sen nopeuttaneen ryhmäytymistä. Mutta siitä huolimatta uusi ryhmä on uusi tilanne, jossa haetaan omaa paikkaa suhteessa muihin. Välttämättä vanhat roolit ja käyttäyty-

mismallit eivät päde uudessa ryhmässä. Uusi ryhmä tarjoaa mahdollisuuden uuden roolin ottamiseen ja harjoitteluun (vrt. Mönkkönen 2007: 48), joten sen takia ei kannata suhtautua tuttuunkaan ihmiseen pelkästään ennakkotietojen varassa, sillä tuttukin ihminen voi uudessa ryhmässä ollessaan yllättää.

Nuorten luottamus muihin ihmisiin on saattanut kärsiä vuosien varrella, jonka takia tutustumiseen on syytä käyttää riittävästi aikaa. Nuoret toivat esiin, että tutustumisen myötä kasvoi luottamus muihin ja uskalsi yhä enemmän tuoda omia asioitaan esiin. Tutustumisen tärkeys tuli esiin myös Raatikaisen (2011) tutkimuksessa, jossa yläkouluikäiset puhuivat nimenomaan toisen ihmisen tuntemisen olevan ystävyuden ohella yksi tärkeimmistä luottamusta kuvaavista tekijöistä kouluyhteisössä (Raatikainen 2011: 152). Yksi tämän opinnäytetyön haastateltavista kertoi, että kun oppi tuntemaan muita ryhmäläisiä, huomasi heidän olevan hyviä ihmisiä, joiden kanssa tulee myös toimeen. Tässä on kyse ikään kuin ryhmän jäsenyyden ansaitsemista. Ryhmässä jäsenten tulee lunastaa paikkansa ja osoittaa olevansa luottamuksen arvoisia ja tämä koskee myös ryhmänohjaajia.

”Ku mä tulin, niin mua ahisti, jännitti ja pelotti siis ihan vaan se tilanne mis on muita ihmisiä. --- Mut sit ku lähti niin se muuttu... Mä halusin kyllä tulla silloin, mut mä oon vaan niin ujo, mutta... Kyl sit taas loppuu kohden tuli vaan semmone, et joko tää loppuu. Et siel viihty tosi hyvin ku pääs siihen ryhmään sisään ja mukaan ja tutustu ihmisiin. Oli kyl tosi kivaa ja harmittaa, et loppu.” (H3)

”Ei niist oikein mistään ollu sinänsä helppo puhua, mut sit ku totuttautu niihin muihin ja oppi siihen, et pysty luottamuksellisesti avautuu asioista, niin sit alko ole vähän helpompaa puhuu melkein mist vaan asioista.” (H1)

Se, että osa ryhmäläisistä tuntee entuudestaan toisensa, saattaa vaikuttaa siihen, että ryhmässä hakeudutaan tuttujen läheisyyteen, joka taas voi vaikuttaa siihen, että syntyy klikkejä (vrt. Järvinen ym. 2009: 99) tai ei olla halukkaita tutustumaan uusiin ihmisiin. Tässä ryhmässä tätä ilmiötä ei näkynyt. Ryhmäytymisellä pystytään asiaan vaikuttamaan. Ryhmänohjaaja voi teettää ryhmällä erilaisia harjoitteita, joiden kautta tutustuminen ja yhdessä toimiminen helpottuu ja turvallisuuden tunne ryhmässä muodostuu. Harjoitteiden on hyvä olla erilaisia, jotta ryhmänohjaaja löytää kullekin ryhmäläiselle ominaisen tavan käsitellä ja ilmaista asioita. Tällaiset harjoitteet paitsi tutustuttavat ryhmäläisiä toisiin, myös vapauttavat tunnelmaa ja tuovat ryhmään iloa ja naurua. Nuoret toivat esiin, että tässä ryhmässä oli hyvä ryhmähenki alusta alkaen ja kuvasivat ryhmän ilmapiiriä rennoksi ja vapautuneeksi. Eräs haastateltavista toi esiin sen, että vaikka käsitellään vakavia asioita, ei se tarkoita, että myös ryhmäläisten täytyisi olla vakavia.

”Et on hyvin ryhmäytetty ryhmä, et ryhmäläiset on tuttuja keskenään. Ja luottaa niihin ryhmäläisiin. Luottamus muutenkin, et luottaa ryhmäläisiin ja niihin ohjaajiin. Sit tärkeätä on semmonen suht hyvä, rento ilmapiiri kuitenkin, et ei niinku mitenkään kauheen... Vaik käsitellään vakavia asioita, niin ei tarvii olla niin vakavissaan koko ajan.” (H6)

Ryhmän ilmapiiri muodostui sallivaksi. Eräs nuori toi esiin kuinka koki, että ryhmään voi tulla avoimin mielin juuri sellaisena kun on ja saa sanoa vapaasti mitä asioista ajattelee. Toinen nuori koki, että ryhmässä kaikki saivat tasapuolisesti puhua omista asioistaan ja sanoa oman mielipiteensä. Ryhmän sallivasta ilmapiiristä kertoi myös se, että ryhmässä suvaittiin erilaiset tavat osallistua esimerkiksi keskusteluun, ryhmässä kunnioitettiin jäsenten yksilöllisyyttä.

Ryhmän rutiinien ja toimintatapojen merkitys korostui myös nuorten puheissa liittyen ryhmän ilmapiirin muodostumiseen. Kun ryhmäläisille tuli tutuksi ryhmän rakenteen toistuvuus (virittäytyminen – työskentely – sulkeminen), muodostui siitä rutiini, jonka mukaan ryhmäkerta rakentui. Rutiinit ja johdonmukaisuus auttavat ennakoimaan tulevia tilanteita ja etukäteen saatu tieto toiminnan etenemistä edesauttaa tilanteeseen asettumista ja rauhoittumista, ei tarvitse jännittää mitä tuleman pitää. Tässä ryhmässä toistuvan ryhmärakenteen lisäksi ennakoitua toteutettiin siten, ryhmän alkaessa käytiin läpi miten silloinen ryhmäkerta tulee rakentuman ja mitä asioita on käsiteltävänä. Samoin käytiin ryhmän lopuksi yhdessä läpi mitä seuraavalla kerralla käsitellään ja kysyttiin oliko nuorilla erityisiä toiveita seuraavan teeman käsittelyyn.

Nuoret kuvasivat ryhmätapaamisia vapaamuotoisiksi ja rennoiksi. Ryhmäkerran sulkeminen nostettiin erityisesti esiin ja koettiin se tärkeäksi, jotta käsiteltävä aihe saatiin päätökseen ja varmistettua, että aihe ei jää vaivaamaan haitallisesti. Eräs nuori otti puheeksi myös loppuretken, hän koki sen konkreettisena ryhmän loppumisena.

”Ei ollu sellasta tönkköä se homma vaan se oli tosi kivaa, et siel oli just se vapaa-muotonen, kaikki sai olla ja puhuu ja... se oli ihan parhautta se alku ja loppu siihen, et kaikki niinku istuu sen pöydän ääressä ja syödään ja juodaan kahvia. Niin ensin voi puhuu niinku ”mitäs sulle kuuluu” –asioita ja sitten mennään siihen aiheeseen ja sit se taas loppuu siihen, et vähän aikaa voi papattaa siin omia. Et siin oli semmonen vapaamuotoisuuden tunne.” (H4)

”Mun mielest se oli kauheen kiva, et meil oli aloitus silleen suht rento, et siin vaan puhuttiin niitä-näitä siinä kun syötiin välipalaa. Siis silleen vaan, et miten on mennyt ja silleen aika... no rento. Ja sit tietenkin se aihe. Ja sit tämmöses vertaistukiryhmässä lopetus on mun mielestä tosi tärkeätä, et kunnolla lopetetaan se juttu, et ketään ei jää mietityttämään mikään asia tai mikään tämmönen, koska siel saataan käsitellä jotain semmosii vähän rankempii juttuja ja jos ne jää mietityttämään tai jotain, niin se lopetus on tärkeätä.” (H6)

Ryhmän jäsenten pysyvyyden merkitys nousi esiin erään nuoren kokemuksessa. Hän vertasi ryhmää pieneen yhteisöön, jossa samat ihmiset toimivat yhdessä ja luottavat toisiinsa. Jäsenten ja ohjaajien pysyvyyden lisäksi ryhmän koon vaikutus oli merkittävä tekijä ryhmäytymisen kannalta. Nuoret tunnistivat pienen ryhmäkoon vaikutuksen luottamuksen syntymiseen sekä sen, että pienessä ryhmässä yksilöllinen huomioiminen mahdollistui isoa ryhmää paremmin. Eräs nuorista toi esiin ryhmän tärkeyttä siten, että jos ryhmään olisi tulossa paljon nuoria, pitäisi se mahdollistaa, ketään ei saisi jättää ryhmän ulkopuolelle. Nuoren näkemys oli se, että tällaisessa tapauksessa ryhmänohjaajia pitäisi olla enemmän, jotta jokainen ryhmäläinen saisi tarvitsemansa huomion.

”Tavallaan se oli hyvä, et se oli pieni se ryhmä, koska siellä se luottamus tulee paljon nopeemmin, et siel on vähemmän ihmisii ku isossa. Et siin on pieni, tiivis ryhmä, missä tietää, että ihmisiin luottaa ja se luottamus on nopeesti kehittyvä ja näin... Et kaikille ihmisille on enemmän aikaa ku kahellekymmenelle.” (H5)

”Mun mielest ryhmän koon ei kannata olla hirveen iso, et kaikkien mielipiteet ehtii tulla tarpeeks esille, ettei kukaan jää silleen ulkopuolelle. Koska siin saattaa käydä silleen jos se ryhmä on liian iso. Mun mielest joku varmaan...kummin alle kymmenen.” (H1)

Yksi nuorista mietti, että ryhmässä oli liian vähän jäseniä sen takia, että kaikki eivät kuitenkaan joka kerta päässeet paikalla. Liian pieni ryhmäkoko tekee ryhmästä haavoittuvan, kuten tässäkin tapauksessa tapahtui. Kaksi kertaa ryhmä jouduttiin perumaan liian vähäisen osallistujamäärän takia.

Vapaaehtoisuuden merkitys nousi esiin nuorten puheissa ja he kokivat sen sitoutumiseen vaikuttavaksi tekijäksi. Vapaaehtoisuutta kuvaa se, että haluaa käydä ryhmässä ja viihtyy siellä. Tällöin korostuu ryhmän mielekkyys ja hyöty, siinä on jotain mikä motivoi. Toki ryhmässä tarjottu välipalakin toimi omalta osaltaan ryhmässä viihtymistä edistävänä tekijänä.

”Niinku siihen ryhmään [sitoutumiseen]? No ainakin se, et siel tykkää käydä ja haluu käydä siellä. Ehkä se just, et on vapaaehtoista... Mä tykkäsin käydä. Toi porukka oli tosi kiva ja ohjaajat tosi kivoja ja mä tykkäsin käydä siellä. Ja kun tuli koulusta, niin sai ruokaa, välipalaa (naurua). Mut siis joo, mul oli vaan se, et mä tykkäsin käydä.” (H3)

Eräs nuorista pohti vertaisryhmän soveltuvuutta lastensuojeluun ja mietti, että vertaisryhmään osallistumisen pitäisi olla jossain määrin jopa pakollista, mutta totesi kuitenkin, että vertaisryhmätoiminta perustuu vapaaehtoisuuteen, joten pakollisuus ei voisi olla mahdollista, vaikkakin toiminnasta olisikin hyötyä.

"Mun mielestä lastensuojelussa pitäis muutenkin olla enemmän tämmöstä keskusteluapua nuorille ja lapsille ja vanhemmillekin ehdottomasti. Koska yleensä ne kaikki asiat on silleen aika rankkoja, et ei kukaan silleen ihan muuten vaan oo lastensuojelunasiakas. --- Mun mielestä sen pitäis olla jotenkin ehkä jopa pakollista. Et kaikki, jotka on lastensuojelun asiakkaana ollu tai on, niin ne kävis jossain keskustelemassa ja miksei vertaistukiryhmissä. --- Se on vaan, et ei kaikki halua tietenkään käydä näis, et sen pitäis kuitenkin perustuu vapaaehtoisuuteen aika lailla ku muuten siit menee merkitys. Sitä pitäis varmaan mainostaa ja markkinoida jotenkin tosi hyvin, et jengi ois enemmän kiinnostunut siitä, koska siit ei mitään haittaa kenellekään, siit ois vaan hyötty. --- näit ryhmii pitäis olla enemmän ja pitäis olla kaikilla mahdollisuus käydä tämmösis ryhmis." (H6)

7.3.4 Arvostava kohtaaminen

Ryhmän toiminta perustuu ihmisten väliseen vuorovaikutukseen ja siihen millaiseksi vuorovaikutus muodostuu, voi vaikuttaa monella tapaa. Toimiva vuorovaikutus on vertaisryhmätoiminnan tärkein voimavara. Toimivaan vuorovaikutukseen tarvitaan aitoa läsnäoloa, avoimuutta, sallivuutta ja kuuntelemisen taitoa sekä toisten ihmisten arvostamista. (Holm 2010: 52.) Arvostava kohtaaminen ei ole vain tapa, jolla ryhmänohjaajat suhtautuvat nuoriin vaan se on paljon enemmän. Se on myös nuorten keskinäistä kunnioittamista ja arvostamista. Se on lisäksi viestintää, sanallista ja sanatonta. Arvostavan kohtaamisen yksittäisiä tekijöitä voi olla vaikea nimetä, koska kyseessä on enemmän kokonaisvaltainen, koko tilan täyttävä tunne tai ilmapiiri, joka tunteiden tapaan tarttuu läsnäolijoihin.

Nuorten puheissa arvostavaksi kohtaamiseksi olen tulkinut nuorten kokemukset kuulluksi ja ymmärretyksi tulemisesta. Kuulluksi tulemisen merkitys on suuri, se saa tunteen olon hyväksytyksi ja arvostetuksi. Se antaa tunteen, että voi olla oma itsensä ja on lupa ilmaista itseään omalla tavallaan ja tulee silti ymmärretyksi. Turvallisessa ja sallivassa ilmapiirissä tämä on mahdollista, ei tarvitse pelätä, että sanoo väärin tai tulee torjutuksi. Kuulluksi tuleminen on kannustavaa, eräs nuori kuvasi saaneensa toisilta nuorilta tukea, tsemppausta omiin tunteisiinsa.

"Ku muut kuitenkin kuunteli ja tuli sellainen olo, et tulee kuulluks ja et toiset niinku... Jos oli.. Toiset aina tsemppas silleen, et oli sit millanen olo tahansa, niin muilt tuli kumminkin sitä tukee, oli sit ittellä huono tai hyvä olo." (H1)

"Joo kyllä mä koin [vertaisuutta] ja kyllä se näky siin, et sai itse ilmaista itteensä ja sai sanoa omat mielipiteensä just niinku halus ja ihan omin sanoin. Pystyit vaan niinku puhumaan siinä ja tiesit, et kaikki kuuntelee sua sillä hetkellä." (H2)

Ymmärretyksi tuleminen on sanallisen palautteen saamisen lisäksi eri aisteilla koettu tunne siitä, että kohtaaminen on arvostavaa ja tulee kuulluksi. Kuten yksi nuorista kuvasi, että toista nuorta silmiin katsomalla huomasi, että hän on aidosti kiinnostunut.

”Siel pysty puhuu silleen rennosti ja avoimesti ja sit se tavallaan... ku katto toista nuorta silmiin, siit niinku näki, et sitä kiinnostaa aidosti se, et se tietää tai mä tiedän, että ne on käyny samoja asioita mitä mä oon käyny ja kerron, ne on aidosti kiinnostuneita.” (H5)

Holmin (2010) mukaan sanaton viestintä tarkoittaa ilmeitä, eleitä, sanavalintoja, äänenpainotuksia, asentoja ja ulkoista olemusta, pukeutumista ja kosketusta. Sanattomilla viesteillä ilmaistaan tunteita, asenteita ja vallankäyttöä. Sanaton viestintä on siten aina näkyvää ja ryhmässä läsnä. Jokainen tulkitsee näitä viestejä omien kokemustensa ja aiemmin oppimansa perusteella ja jokainen on myös itse vastuussa siitä, minkä tulkinnan asioille antaa. (Holm 2010: 52.). Arvostava kohtaaminen edellyttää kaikilta ryhmän jäseniltä eläytyvää kuuntelemista, jossa jokaiselle jäsenelle annetaan oma tila ja rauha ilmaista itseään ja osoitetaan empatiaa hyväksymällä toisen asia, vaikka se poikkeaisikin omasta näkemyksestä (vrt. Holm 2010: 53).

7.3.5 Ryhmänohjaajan merkitys

Ryhmänohjaajan merkitys ja rooli korostuvat ryhmän muodostumisen alkuvaiheessa, jolloin ohjaajan tehtävänä on luoda struktuuria ryhmän tulevalle työskentelylle. Ryhmän edetessä ja ryhmän jo muotouduttua ryhmänohjaajan rooli muuttuu, ryhmä alkaa itse ottamaan enemmän vastuuta toiminnasta, se ei ole enää niin ohjaajavetoista kun uuden ryhmän alkaessa. Tästä huolimatta ryhmänohjaajan merkitys koko ryhmäprosessin ajan on merkittävä ja nuoret tunnistivat piirteitä, joita ryhmänohjaajalta edellytetään.

Nuoret odottivat ryhmänohjaajan luovan tietyn rakenteen ryhmätapaamiselle ja vastavan kulloisenkin ryhmäkerran sisällön suunnittelusta ja toteuttamisesta. Nuorten mielipiteenä oli, että ryhmänohjaus vaatii organisointikykyä ja järjestelmällisyyttä, jotta ryhmä toimii ja eteneminen on johdonmukaista ja pysytään aikatauluissa. Nuoret kokivat tärkeäksi, että ryhmänohjaaja on valmistautunut huolellisesti ryhmätapaamista varten. Valmistautumisesta mainittiin esimerkiksi aineiston hankinta, sopimuksista kiinni pitäminen ja välipalasta huolehtiminen.

”Ryhmänohjaus, mitä se vaatii... hmmm, organisointikykyä. Se, et osaa miettiä miten paljon mikäkin asia vois viedä aikaa, että aika riittää. --- Sitten aineisto, et se

mistä lähdetään puhuu, on varautunut siihen. --- Niinku semmonen, et valmistautuu siihen mitä on tulossa. Jos on sovittu jotain, niin se on kunnossa. --- Mut te osasitte niinku hoitaa kaikki. Eväitäkään unohtunu koskaan.” (H4)

Yksi nuorista toi esiin ryhmän työskentelyä tavoitteellisena toimintana ja koki, että ilman selkeitä tavoitteita ja suunnitelmaa niiden saavuttamiseksi, ryhmä ei toimi eikä siitä ole kenellekään mitään hyötyä. Ei riitä, että ryhmällä on laaditut tavoitteet, vaan niiden toteutumista tulee myös seurata.

”Tos ryhmässä oli hyvät vetäjät, siis silleen, et se toimi hyvin ja tehtiin mitä oli suunniteltu ja tälle. Mun mielestä ryhmät pitäis aina suunnitella ja sit pitäis olla aina hyvii tavoitteita ja pitäis seurata just sitä, et miten niihin tavoitteisiin pääsee. -- Pitäis olla ammattitaitoisia ohjaajia niis ryhmissä, et sais ne just sillee toimimaan. Koska jos se ryhmä ei toimi tai jos siit ei oo mitään hyötyä, vaan lahoon tai jos se menee ihan pelleilyks... Pitäis olla kunnan tavoitteet ja sit niit pitäis seurata sillee kunnolla.” (H6)

Lisäksi mainittiin odotuksista ryhmänohjaajaa kohtaan, että tämä osaa olla luontevasti nuorten kanssa. Yhden nuoren mielestä ryhmänohjaajan pahin virhe on olla liian ärsyttävä, tiukka ja painostava. Kurjen (2000: 83) mukaan innostajan täytyy osata ’johtaa johtamatta’ ja tämä kuvaa hyvin nuorten vertaisryhmän ohjaajan roolia, jossa ryhmänohjaajalta odotetaan tietynlaista johtajuutta ryhmän toiminnan vastuunkantajana, mutta johtaminen ei saa kuitenkaan perustua autoritaariseen ja määräämiseen perustuvaan johtamiseen.

Nuoret odottivat ryhmänohjaajalta empaattista suhtautumista nuoriin ja nuorten asioihin sekä aitoa kiinnostusta ohjata ryhmää. Tällainen läsnäolo ja halu toimia ryhmänohjaajana ovat tärkeitä, koska ryhmässä ryhmänohjaaja on paitsi ryhmäläisten tarkkailun alaisena, myös mallintajana. Ryhmänohjaaja voi omalla esimerkillään osoittaa eläytyvää kuuntelemista esimerkiksi hyväksyvillä ja kannustavilla eleillä, tekemällä tarkentavia kysymyksiä ja tuomalla yksityisen asian yleiseksi kysymällä, onko muilla ryhmänjäsenillä vastaavia kokemuksia. Ryhmänohjaajan läsnäoloa kuvaa se, että ohjaaja varmistaa kuulleensa oikein sen mitä nuori haluaa kertoa. Tällöin ohjaaja myös sanottaa nuoren puhetta ja pystyy samalla antamaan nuorelle kannustavaa ja positiivista palautetta ja myös kääntämään esiin tulleet ongelmat tavoitteiksi, jolloin ongelmakeskeinen puhe saa uusia näkökulmia. (Vrt. Holm 2010: 52–53.)

”...ja tietenkin tarkkaa korvaa, et kuuntelee mitä nuoret sanoo ja näin... tärkein pointti mikä piti sanoo tietenkin, on empaattinen. Ku ollaan tollasessa ryhmässä ja siel puhutaan nimenomaan tunteista ja tällasista, niin pitää osaa olla empaattinen ja et on aidosti kiinnostunut siitä mitä sä teet siinä ryhmässä. Et se on jollekin nuorelle, joka on tarkkasilmäinen, niin huomaa kyllä ihan varmasti, et onks noi tos aidosti mukana. --- pitää olla sellanen sopeutuvainen eri tilanteeseen ja empatialla

asettua myös siihen nuoren kantaan, et ”mä tiedän mitä sä tarkoitat ja joo, mä tiedän mitä sä tunnet ja... Ja sit tietenkkin myös sellaista hauskuutta.” (H5)

Ryhmänohjaaja voi vaikuttaa ryhmän tunnelmaan omalla persoonallisella tavallaan. Hän voi esimerkiksi keventää tunnelmaa huumorilla tai omalla rauhallisuudellaan luoda ryhmään kiireettömän ja rauhallisen ilmapiiriin. Yksi nuorista toi esiin sen, että hiljaisemmille ryhmäläisille on tärkeää antaa aikaa oman mielipiteensä muodostamiseen ja sanomiseen, jottei nuorelle synny torjuttu tai väheksyty olo.

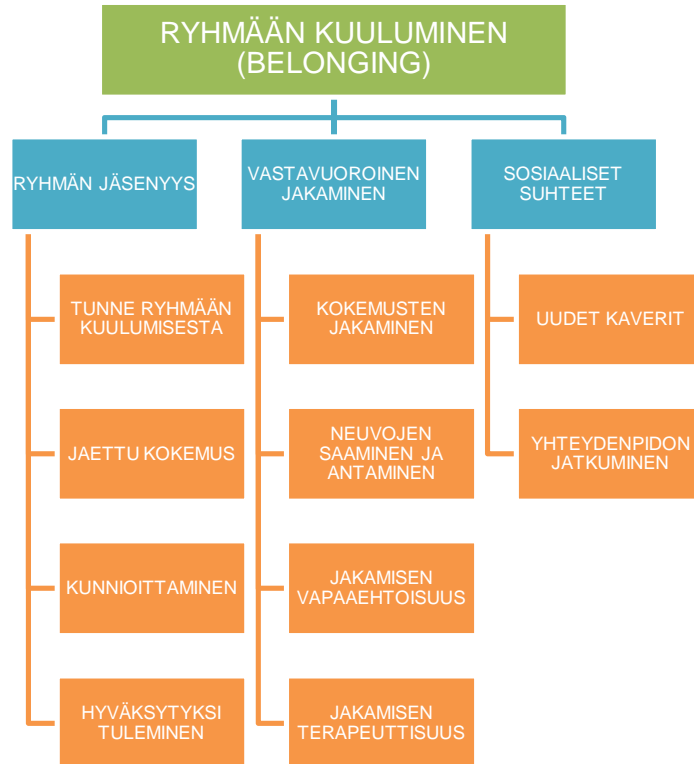
Nuoret odottavat ryhmänohjaajan olevan luottamuksen arvoinen. Ryhmänohjaajan pahimpana virheinä pidettiin sitä, että tämä menisi puhumaan nuoren henkilökohtaisia asioita joko ryhmän ulkopuolella tai ryhmässä paljastaisi nuoresta sellaista mitä on saanut tietoonsa kahdenkeskisessä tapaamisessa.

Ryhmänohjaajan on tärkeää antaa nuorelle mahdollisuus kokeilla ryhmässä uudenlaisia rooleja ja käyttäytymismalleja ja tämän takia on tärkeää, että ryhmänohjaaja pystyisi suhtautumaan ennalta tuttuihinkin nuoriin ennakkoluulottomasti ja avoimesti, antaen nuoren itse tehdä valinnat roolistaan ryhmässä. Ryhmässä voi käydä niin, että huomion keskipisteenä olemaan tottunut ottaakin ryhmässä enemmän tarkkailijan roolin tai toisin päin. Ryhmänohjaajan tulisi ”lukea” ryhmäläisten aktiivisuuden tasoa ja oman toimintansa kautta rajoittaa yliaktiivisia esimerkiksi puheen rajaamisella tai toiminnan rauhoittamisella tai muuten kiinnittämällä huomio uudella tavalla ja yhtä lailla rohkaista ja kannustaa hiljaisempia ottamaan enemmän vastuuta osallistumiseensa. Ryhmänohjaaja voi jakaa puheenvuoroja ja ohjeistaa, että jokainen sanoo mitä asiasta ajattelee, jolloin varmistaa jokaisen ryhmän jäsenen osallistumisen ja samalla ohjaaja voi estää päällekkäin puhumisen osoittamalla tietyille jäsenelle oman ajan ja tilan puhua. Tämä on ryhmäläisten tasapuolista kohtelua, jonka yksi nuorista nosti ryhmänohjaajan tärkeäksi tehtäväksi. Tasapuolinen kohtelu ja ryhmän kohtaaminen ja asioiden käsittely ryhmänä ehkäisee myös klikkejä, joista yhdellä nuorella oli kokemusta toisen ryhmän kautta ja hän koki sen johtuneen ryhmän johtajuuden puutteesta.

7.4 Ryhmään kuuluminen (belonging)

Toinen pääluokka on nimeltään ryhmän kuuluminen (belonging). Tähän liittyvät osatekijät kuvaavat vertaisryhmän jäsenyyteen ja yhteisyyden kokemuksiin liittyviä tekijöitä, joita

nuorten puheista ilmeni. Ryhmään kuulumisen osatekijöitä ovat ryhmän jäsenyys, vastavuoroinen jakaminen ja sosiaaliset suhteet. Nämä osatekijät ja niihin vaikuttavat elementit on kuvattu alla olevassa kuviossa (kuvio 9) ja seuraavissa alaluvuissa kuvaan tarkemmin miten nuoret näistä asioista kertoivat.

Kuvio 9. Ryhmään kuulumiseen (belonging) sisältyvät merkitystä kuvaavat osatekijät ja niiden elementit

7.4.1 Ryhmän jäsenyys

Ryhmän kiinteyden kannalta merkityksellistä on ryhmän jäsenten riippuvuus ryhmästä. Jos jäsenyyden kokee arvokkaaksi, siihen myös sitoutuu paremmin ja tällöin koheesio vahvistuu (Järvinen ym. 2009: 99). Yhteisyyttä ryhmään kuvasti nuorten kokemuspuheissa tunteet ryhmään kuulumisesta ja jaetusta kokemuksesta. Nuoret kokivat samaisutumisen tunteita toisiinsa nähden ja tähän vaikutti nuorten samankaltaisen elämäntilanteen lisäksi nuorten ikä ja lastensuojelutausta.

”Ei ollu missään vaihees olo, et ois ulkopuolinen tai ei kuuluis ryhmään. --- Kaikki on vähän niinku samas tilantees. Ja just se, et mist asioista puhutaan, niin ne on

vähän niinku kaikkien elämää koskettavia ja kaikille yhteisiä asioita. Ja kaikilla ihmisillä siin ryhmässä on todennäköisesti ollu asia elämässä, et... aihe koskettaa. Sillai just se, et se mist puhuu, niin ties, et hirveen moni samaistuu asiaan tai silleen. Niinku ne... Ne mitä keskusteltiin ja puhuttiin, niin ne oli semmosii... just niinku kaikkien elämää koskettavii.” (H3)

Vertaisuuden kokemuksen synnyttämiseksi ryhmän on hyvä olla riittävän homogeeninen, kuten tässä ryhmässä vertaisuuden tekijänä oli harkinnanvarainen jälkihuolto. Tämä edesauttaa ryhmän yhteenkuuluvuuden tunteen syntymistä. Mutta jos ryhmä on liian homogeeninen, on riski, että ryhmän moniäänisyys jää kuulematta ja syntyy laumaeli ryhmäajattelua (vrt. Pennington 2005: 169).

Eräs nuorista toi esiin sen, että ryhmän kokoonpanossa on oleellista se, että ryhmän jäsenet tulevat toimeen keskenään ja kunnioittavat toisiaan. Tämä on varsin kypsää ajattelua ja kuvastaa hyvin nuorten aikuisten kykyä ajatella vastuullisesti ja ottaa muita ihmisiä huomioon ja siirtämään omia halujaan taka-alalle (vrt. Aalberg – Siimes 2007: 70–71).

”Semmonen et ne tulee toimeen keskenään, niin... Se periaattes riittää, ei nyt tarvii olla erilaisii-samanlaisii tai mitään tyttöi-poikii kaikki. Et kunhan nyt vaan tulee keskenään toimeen, et ei oo mitään semmosta, et ”hei mä en tykkää tosta, mä en puhu ku toi on tossa tai mä en tuu tohon ku se istuu tossa...”. Ja vaikka ei nyt tulis toimeen, niin kumminkin arvostaa toista ja osaa kunnioittaa sitä, vaik ei tykkäiskään henkilökohtaisesti ihmisestä.” (H3)

Toisten ryhmän jäsenten kunnioittamista kuvastaa myös se luottamuksellisuuden tunne, jota ryhmä nuorena herätti. Nuoren puheesta selviää, että hänellä on kokemusta siitä, että kaikki ihmiset eivät ole luottamuksen arvoisia ja hän on oppinut suojelemaan itseään ja rajaamaan kenelle asioistaan kertoo ja kenelle ei. Nuori mielti, että ryhmän vaikutuksen takia myös jäsen, jonka olisi hankalaa säilyttää lupauksensa, pystyisi sen kuitenkin pitämään, koska ymmärtäisi ryhmän toisiin kohdistuvan kunnioituksen merkityksen.

”Yleensä mul ei koskaan oikeestaan vaikee puhuu mun asioista... paitsi tuntemattomille... paitsi tässä ryhmässä. En mä nyt ihan ventovieraalle voi alkaa kertoa jostain niinku mun perheen... et mä oon ollu jälkihuollossa tai oon edelleen, että niinku isä on alkoholisti... no sen voi sanoo, mut en mä niinku enempää lähe avamaan sitä. Tai et mul on ollu masennus ja mul on ollu ahdistuneisuushäiriö ja kaks-suuntasta on epäilty ja... en mä niitä kyl lähtis ihan ventovieraalle kertoa. Mut tuol se ei tuntunu mitenkään vaikeelta tai pelottavalta, et nää nyt lähtee jonnekin kiertää maailmaa nää mun jutut. Ei yhtään ollu semmonen filis. Tietysti se, että sen lupaa siinä ryhmässä, niin se nyt on lupaus, mutta on niitä ihmisiä, jotka ei vaan välttämättä pysty siihen. Mun mielestä ehkä niilläkin, sen tapasilla ihmisillä, jos ne ton tyypisessä ryhmässä on, niin mä veikkaan, et joku kolahtaa aivoissa, et okei, ehkä mä en nyt kerro. --- “what happens in Vegas, stays in Vegas”. (naurua)” (H4)

Ryhmän kunnioittamista kuvastaa myös se, että ryhmänjäsenet sitoutuvat ryhmään ja pitävät lupauksistaan kiinni. Ryhmässä sovittiin, että jokainen ilmoittaa jos ei pääse ryhmään osallistumaan ja peruutuksen syyn saa kertoa muulle ryhmälle. Ryhmässä tapahtuu usein niin, että ryhmäläiset alkavat miettiä ovatko itse aiheuttaneet ryhmän jäsenen poisjäännin tai muuten miettivät mitä on tapahtunut, ehkä huolestuvatkin. Tämän takia on hyvä, että ryhmänohjaaja ilmoittaa peruutuksen syyn, toki kysyen ensin lupaa poisjääneeltä ryhmän jäseneltä, jotta muu ryhmä saa rauhan tunteen omalle työskentelylle.

Vertaisuuden kokeminen oli nuorille merkittävä tekijä ryhmään kuulumisen tunteessa. Nuoret kokivat tullessa hyväksytyksi. Nuorten puheissa tulee esiin lastensuojeluun liittyvä leimautumisen pelko ja se, että omat elämäkokemukset ovat sellaisia, joita toislaisissa olosuhteissa elänyt nuori ei voi ymmärtää. Nuori kokee, että kokemustensa takia saattaa tulla tuomituksi. Vertaisryhmässä, jossa on muitakin haasteellisen elämäkokemuksen kokeneita nuoria, nuori voi tuntea vapautumisen tunnetta, on ikään kuin omiensa joukossa.

"Kyl se auttaa tosi paljon, niinku itteänikin se vertaistuki... että se on jäänyt vähän vähemmälle sinänsä elämässä, et ois saanut vertaistukee omiin asioihinsa. Ja niitä on vaikea puhua kenellekään, mun omii henkilökohtaisia asioita, on vaikea puhua kenellekään ulkopuoliselle... Vaikka mun ystävälle, jonka olosuhteet on sinänsä sellainen... että on tavallaan sellanen hyvä perhe ja näin, niin tota... Sen ajatusmaailma on aivan erilainen ku mikä mul on, niin siit ei saa minkäänlaista vertaistukiapua. Ja sit näkee, et vaik se haluis auttaa, mut se ei voi auttaa. Mut sit siin ryhmässä oli se, et jos mä sanoin jotain, niin aina tuli joltain joku fiksu kommentti: "et hei, mä oon tehny näin ja mä oon tehny näin, ooksä aatellut, et voisit tehdä jotenkin muuten sen asian...?" (H5)

"Siel oli semmosii ihmisii, ketkä oli ollu samanlaisis tilanteis. Niinku lastensuojelun asiakkaina ja tälleen. Tavallaan tuol "normimaailmassa", jossain koulumaailmas tai tälleen niin jos sä oot joku lastensuojeluasiakas, niin sitten halutaan leimata tai jotain. Niin tuol aina ties, et kukaan ei leimaa, ihan sama mitä sä kerrot siit mitä oli ollut, ku ei kellään ollu tavallaan "varaa" leimata." (H6)

7.4.2 Vastavuoroinen jakaminen

Kokemusten jakaminen on vertaisryhmän rikkaus. Nuoret toivat esiin tarvettaan puhua omista kokemuksistaan. Se, että voi kertoa omista selviytymiskeinoistaan muille, voi vahvistaa nuoren onnistumisen kokemuksia kun hän kokee, että voi olla hyödyksi muille ja auttaa toisia. Samoin muiden kokemusten kuuleminen voi rohkaista kertomaan myös omista kokemuksista tai muiden kokemusten kuulemista voi peilata omaan elämään ja näin muodostaa uudenlaisia käsityksiä omasta tilanteestaan. Yksi nuori toi esiin, että

vertaisilta saatu palaute ja vertaisten kanssa asioiden käsittely on erilaista kuin työntekijän kanssa. Nuori koki, että vertaistuki on hyvää vaihtelua yksilösosiaalityöhön.

”Oli siit niinku vertaistuullisesti periaattees sil taval apuu... Oli kiva jakaa kokemuk-
sia ja kuunnella muitten... sinänsä sai sit ehkä jotain vinkkejä joihinkin asioihin
muitten samantapasista tilanteista mitä ei ehkä ite oo sit handlannu niin hyvin. Niin
sit niinku sai vinkkejä silleen... Ja oli kiva just niinku kuunnella muitten niitä ja...”
(H3)

”Kun taas sit se, et sä meet tapamaan sun työntekijää kahdestaan ja paapatat niitä
perusasioita. Toki mulle se on ollu aina hyvä ja mul on ollu ihan parhaita työnteki-
jöitä aina ja näin. Mut se on aina erilainen se tapaaminen. Niin se on kivaa vaihte-
lua ja sit ku saa muilta nuorilta sen vertaistuen siihen hommaan, niin se on vähän
eri kun puhuu vaan aikuisen kanssa, et miten näit asioita nyt pitäis tehdä. Se on
hyvä vaihtoehto, niinku vaihtelu.” (H4)

Neuvojen saaminen ja antaminen ovat elementtejä, jotka siirtävät vastuun asioiden kä-
sittelyssä ryhmälle itselle. Nuoret antavat toisilleen neuvoja, johon työntekijä ei pysty,
vaikka kuinka pyrkisi asettumaan empaattisuudellaan nuoren asemaan. Ryhmänohjaa-
jan on hyvä antaa nuorille tilaa keskinäiselle keskustelulle, mutta kuitenkin pysyä valp-
paana sen suhteen, että on valmiina puuttumaan keskusteluun mikäli huomaa siinä esi-
merkiksi asiavirheitä koskien lastensuojelun käytäntöjä. Ryhmänohjaajan on hyvä myös
tuoda esiin omaa elämäkokemustaan ja näin antaa nuorille perspektiiviä tulevaisuutta
ajatellen.

”Et ryhmänohjaajaksi on mukana ja itekki jakaa asioita ja kokemuksia. Et on mu-
kana ja hauskoja ja iloisia. Niinku et toskin ku meil oli noit ryhmätapaamisia, niin ei
siin tuntunu, et siin oli me nuoret ja muutama sossu tai niinku teitä... Tuli vaan
semmonen fiilis, et meist ei ajatella, et me ollaan jotain kauhukakaroita, jotka on
lastensuojelun asiakkaina sen takii, et kukaan ei jaksu kattella meitä. Tai niinku
silleen, et en mä osaa selittää... Ainakin mä oon huomannu, et hirveen moni jossain
missä mä oon ollu, on silleen hirveen tuomitseviä ja niinku sellasii, kenen kaa ei oo
niinku mukava jutella. Niin nyt oli niinku aivan päinvastainen tossa ryhmässä.” (H3)

Se, että ryhmänohjaaja suhtautuu nuoreen optimistisesti, on tärkeää. Positiivinen suh-
tautuminen ja optimistisuus herättävät ihmisessä toivon tunteen ja toivo taas antaa voi-
maa ja uskoa tulevaisuuteen (vrt. Raatikainen 2015: 101.). Tikkanen (2012) tuo esiin
nuorten toivoa vahvistavaksi tekijäksi sen, että nuorista välittäminen on aitoa ja se ta-
pahtuu nuorten ehdoilla ja nuoria kunnioittaen. Työntekijä voi edistää toivon ja toiveik-
kuuden kokemusta osoittamalla kiinnostusta nuoria ja heidän tekemisiään kohtaan, te-
kemällä asioita yhdessä heidän kanssaan, huomaamalla nuorten ongelmat ja auttamalla
heitä niiden ratkaisemisessa sekä ohjaamalla heitä oikeisiin valintoihin. (Tikkanen 2012:
89.)

Holmin (2010) mukaan vuorovaikutuksessa on aina kysymys myös vaikuttamisesta ja vertaisryhmässä kaikilla jäsenillä on sekä vastuuta että valtaa osallistua ja myös oikeus olla osallistumatta ryhmän vuorovaikutukseen. Holm muistuttaa, että ryhmässä jonkun osallistumattomuuskin on vuorovaikutusta ja että hiljaisuus voi olla sekä positiivista että negatiivista. Silloin kun jonkun ryhmäläisen hiljaisuus haittaa selvästi koko ryhmää, siitä on hyvä keskustella yhteisesti. Tässä ryhmässä näin ei käynyt. Päinvastoin hiljaisia hetkiä välillä otettiin tietoisesti, jotta ryhmän jäsenet saivat esimerkiksi kirjoittaa päiväkirjaansa rauhassa. Jakamisen vapaaehtoisuutta kuvaa tässä tapauksessa se, että ryhmäläisillä oli tunne, että jos ei ollut halukas jakamaan asioitaan, oli sekin sallittua.

Jakamisen terapeuttisuus ei tarkoita sitä, että tämä tapauksena oleva vertaisryhmä olisi terapiaryhmä. Jakamisen terapeuttisuus viittaa yleiseen ajatukseen ryhmän hoitavasta ulottuvuudesta eli siitä, että omia asioitaan jakamalla voi purkaa mieltään kuormittavista asioista ja saada vastakaikua omille ajatuksille, pohdinnoille ja mieltä askarruttaville asioille. Ryhmä voi korjata ajatusvääristymiä, joita on saattanut omassa mielessään luoda tai ryhmä voi tuoda uusia näkökulmia asioiden käsittelyyn. Ryhmä voi myös rohkaista ja kannustaa antamalla positiivista palautetta ja näin vahvistaa omaa pärjäämistä.

"Mut sellanen niinku mielipiteiden jakaminen ja silleen, et sä voit kysyä ja kertoa ja tälleen niinku purkaa sitä. Ku siihen vaiheeseen mulla ei ollu sitä psyk.polin kontaktia aktiivisena pyörimässä, niin siin oli sellanen omanlainen psyk.politerapia (naurua) tai käynti. Et se niinku... kyl se vaan vaikutti positiivisesti, siis niinku mitään negatiivista mä en siitä niinku sanois millään tasol... paitsi et se loppu liian äkkiä (naurua)." (H4)

7.4.3 Sosiaaliset suhteet

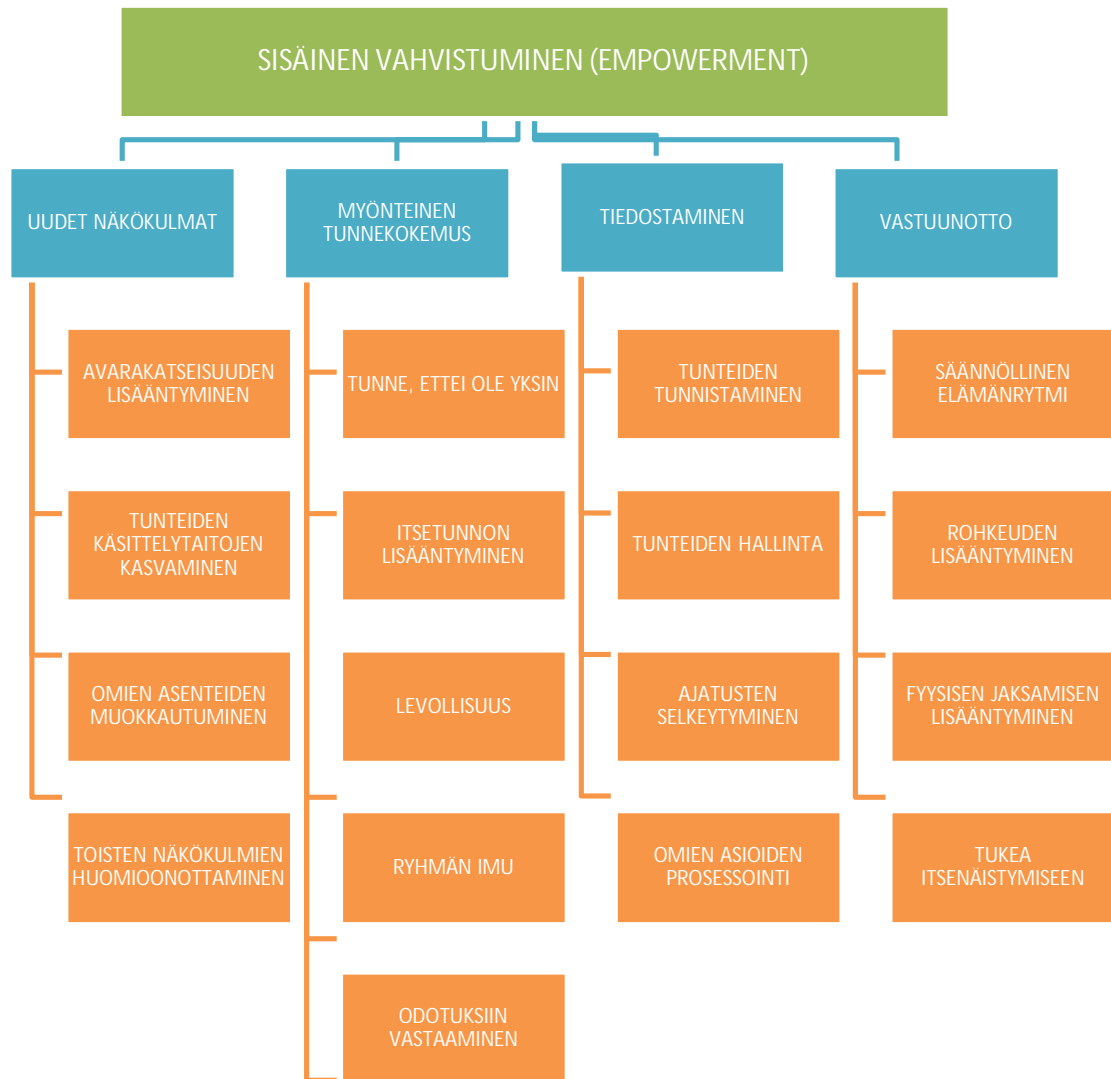
Vertaisryhmä mahdollistaa uusien kavereiden saamisen ja ystävyysuhteiden luomisen. Yksi nuorista pohti sitä mitä sanoisi nuorelle, joka miettii ryhmään osallistumista. Hän nosti esiin vertaisryhmän hyvänä mahdollisuutena löytää samankaltaisia ihmisiä, joiden kanssa ystävytyä.

"Se on aina hyvä mahdollisuus. Kaikki nyt ei varmastikaan tykkää. Jos oot semmonen, et tykkäät miettii yksin etkä tykkää yhtään asioiden jakamisesta, niin ehkä jäisin pois. Mutta kokeilisin ehkä, koska ryhmissä aina on... saattaa olla vaik samanlainen ihminen siellä, joka ei kanskaan tykkää. Ja sit saattaa käydä niin, niinku yhdelle meidänkin nuorelle, et se eka oli tosi hiljaa, mut sit se alkoki kertoo ja puhuu ja oli avoimempi. Et se voi antaa mahdollisuuden siihen, et pystyy kerrankin puhuu jonkun muunkin kanssa ja et ei tarvii aina vatvoo niit yksin. Eli sanotaan, et kaikki jotka miettii... jos pienikin miete on, et joo ehkä, niin mene, koska ikinä ei tiedä mitä ryhmässä tapahtuu ja et mimmosii tyyppei sinne tulee jos vaikka löydät ihan sikahyvii ystävii niinku minä." (H4)

Yksi nuorista toi esiin, että toisiin ryhmäläisiin kiintyy ja heitä miettii myös ryhmän ulkopuolella. Toinen nuori toi esiin, että ryhmässä solmitut suhteet ovat vaikuttaneet omaan sosiaaliseen verkostoon siten, että ryhmässä saadun kaverin kanssa yhteydenpito on jatkunut ryhmän loppumisen jälkeenkin ja tämän kaverin kautta on tutustunut taas uusiin kavereihin, jolloin oma kaveripiiri on entisestään laajentunut.

7.5 Sisäinen vahvistuminen (empowerment)

Kolmas pääluokka kuvaa ryhmän merkitystä sisäisen vahvistumisen (empowerment) kokemuksina ja tunteina. Tämä liittyy pitkälti empowermentin teoriaan liittyviin voimaantumisen kokemuksiin. Osatekijöiksi tähän pääluokkaan kuuluvat uusien näkökulmien saaminen, myönteiset tunnekokemukset, tiedostaminen ja vastuunotto (kuvio 10). Näitä osatekijöitä ja niihin vaikuttaneita elementtejä kuvaan seuravissa alaluvuissa tarkemmin.

Kuvio 10. Sisäiseen vahvistumiseen (empowerment) sisältyvät merkitystä kuvaavat tekijät ja niiden elementit.

7.5.1 Uudet näkökulmat

Avarakatseisuuden lisääntymistä nuoret kertoivat tapahtuneen etenkin tunnetyöskentelyssä, jossa käsiteltiin vaikeita tunteita ja pohdittiin tunteiden vaikutusta itseen ja omaan käyttäytymiseen sekä mietittiin tunteiden kehollisuutta. Vertaistuen ansioksi nuori yksi nuorista luki sen, että on löytänyt uusia ajattelutapoja käsitellä vihan tunteita.

”Et sinänsä se ryhmä avas mun silmiä monella monella eri tavalla. Esimerkiks ku siel käsiteltiin tunteita. Jos oli vaik... Sanotaan, et koet elämässä riitatilanteen. Niin se miten mä oon aina ennen käsitelly semmosen vaikean tunteen, vaikka semmonen adrenaliini-aggressio tai semmonen viha. Niin siin ryhmäs ku siit keskusteltiin, niin mä sain erilaisii asioita siihen.” Et hei, jos sul tulee ens kerralla sellainen, niin tee näin tai näin.” Et siin on esimerkki siitä, miten se avas silmiä ja tulee

avarakatseisempi. Löytyy tavallaan lisää niit ajattelutapoja mitä ei oo ennen ollu ja se on vertaistuen ansiota.” (H5)

Tunnetyöskentely mahdollisti nuorille tunteiden käsittelytaitojen kasvamista, jolloin nuoret saivat uusia näkökulmia kohdata tilanteita kun kuulivat miten muut nuoret ajattelivat asioista. Lisäksi tunnetyöskentely ja uudet näkökulmat auttoivat nuoria myös muokkaamaan omia asenteitaan ja suhteuttamaan omaa tunnekuormitustaan paitsi suhtautumalla siihen positiivisemmin, mutta myös jopa pääsemään eroon kuormittavista tunteista.

”Me puhuttiin tosi paljon tunteista siellä ja... No mulle on jäänyt joittenkin eri ihmisten ajatusmaailmaa vähän siitä, et ”noi ajattelee noin ja...” Ja siitä ehkä sit ottanu oppii hyvällä tavalla, että itteki osaa nyt ajatella jollain muullakin tavalla kuin pelkästään sillä omalla jääräpäisyydellään.” (H5)

”Osas vähän positiivisemmin mielin suhtautua niihin oman elämän haasteisiin mitä sillä hetkellä oli. Ja just se, et oppi näkemään asioita eri näkökulmista, helpotti kans vähän pääsemään poiskin niistä. --- Kyl sen oppii ryhmässä, et miten muut ihmiset on suhtautunu moniin eri asioihin. Kyl sitä sit itteki oppi aika äkkii, kun näki et kaikki muutkin on jotenkin kauheen positiivisin mielin, vaikka niil saattais olla vaikeita kuinka paljon huolia. Mut sit ku ne on positiivisin mielin, niin ne ongelmat kans ratkeaa ajan kans.” (H2)

Vertaisryhmässä muiden ryhmänjäsenten tarinoiden kuuleminen opetti nuoria tarkastelemaan asioita toisten ihmisten näkökulmasta. Yksi nuorista kertoi, että toisten ihmisten näkökulmien tarkastelu opetti myös suhtautumaan toisiin ihmisiin eri tavoin, koska ymmärrys muiden ihmisten näkökulmista oli lisääntynyt.

”Mä opin myös ajattelemaan asioita vähän eri tavalla, ettei aatellut vaan yhdellä tietyllä tavalla. Et oppi vähän kattomaan muidenkin ihmisten näkökulmasta eri asioita. Et on toi ryhmä silleen opettanut aika paljon eri juttuja.” (H2)

”Sitä, et miten voi suhtautuu niinku tilanteisiin eri tavoin. Pystyy ymmärtää sen tilanteen eri osapuolten eri näkökannat siihen tilanteeseen.” (H1)

7.5.2 Myönteinen tunnekokemus

Ryhmä sai aikaan nuorissa monenlaisia myönteisiä tunteita, joista tunne, ettei ole yksin korostui. Yksi nuorista pohti, että olisi jo nuorempana kaivannut vastaavanlaista vertaisryhmää, jossa olisi päässyt muiden samankaltaisessa elämäntilanteessa olevien nuorten seuraan. Toinen nuori kertoi kaivanneen vertaisuuden kokemusta, koska oli tuntenut olevansa asioiden kanssa yksin. Hän toi esiin tämän asiakasryhmän marginaalisuuden, koki, että vastaavassa elämäntilanteessa olevia nuoria on harvassa.

"Kyl mäkin olisin jopa nuorempana ollu varmaan ihan mielissäni jos olis ollu joku tällanen vertaistukiryhmä tai joku sen tapanen. Silleen et ois pystynyt niinku... tai ei olis tarttenu olla yksin niitten asioiden kanssa." (H1)

"Niin se ryhmä? No se merkitsi aika tosi paljon sinänsä, että ku näkee sellaisia nuoria. Harvassa on sellasii, jotka on käynyt samoja asioita. Niit on tosi harvassa ja tavallaan siin ryhmässäkin ku muut puhu niin sen tiedon tavallaan imi itteensä. --- mä oon ennen joskus miettinyt, että onkohan missään täällä sellaisia nuoria mitkä on ehkä samoja asioita käynyt läpi tai jotain" (H5)

Itseluottamuksen lisääntyminen tuli esiin nuorten puheissa siinä, että koki itsensä hyväksytyksi. Raatikaisen (2015) mukaan itseluottamusta omaavalla ihmisellä tulee olla kykyä olla riippuvainen muista ja ottaa riskejä ihmissuhteissa. Kun ihminen luottaa toiseen, hän samalla altistaa itsensä haavoittuvuudelle, sille että toinen ei käyttäydykään odotusten mukaisesti. Tällainen luottaminen toiseen vaatii itseluottamusta. (Raatikainen 2015: 44.)

"Kyl se silleen vaikutti, et mul tuli enemmän itseluottamusta kun sai sitä tukea ja silleen tunsii itteensä jotenkin silleen hyväksytyksi, et ei kukaan silleen... niinku tuominut sua." (H1)

Levollisuuteen ja rauhallisuuteen liittyvät kokemukset nousivat esiin nuorten puheissa. Tähän vaikuttaviksi tekijänä oli esimerkiksi ryhmän ilmapiirin vaikutus. Se kuvattiin rennoksi ja rauhoittavaksi. Yksi nuorista kuvasi ryhmää omaksi ajaksi, jonka aikana sai rauhoituttua muun elämän kiireestä ja hektisyydestä.

"Siin oli se ilmapiiri jotenkin niin rento siinä. --- Mutta sit siin kuitenkin ku kuunteli mitä muut ihmiset puhu, niin jotenki huomasi, et ei mun tarvii stressata mitään. Se jotenki rauhoitti tosi paljon." (H2)

"Ja semmonen oma aika tavallaan. --- Niin mulla oli sellanen oma paikka missä mä sain olla ja puhuu. --- se hektisyys mikä sul on, niin sit ku sä saat oikeesti niinku kahen viikon välein olla, et "phuh huh huh, hengitä", nyt ajatus pois sieltä koulusta ja kaikesta kiireestä, työharjoittelusta sun muusta. Niin semmonen oma rauhoittumishetki tavallaan myös siihen hektisyyteen mitä mä elin silloin. Niin se oli kans yks älyttömän hyvä ja tärkeä juttu. --- Mun elämä on kyl aina ollu aika hektistä, et se oli kyl hyvä semmonen, et siellä oli pakko lyödä liinat kiinni ja okei, nyt mä py-sähdyn tähän ja mietin tätä asiaa." (H4)

Ryhmän rauhoittavan vaikutuksen kerrottiin ulottuneen myös ryhmän ulkopuolelle. Yksi nuorista kertoi levollisuuden vaikuttaneen stressiä vähentävästi siten, että kärsivällisyys oli kasvanut.

"ryhmä toi mulle tavallaan rauhallisuutta erilaisiin sellasiin ulkopuolisiin ärsykeisiin. Se toi mulle rauhallisuutta ja rentoutta sellaisiin tilanteisiin.--- tuli se rentous ja sit se erilainen ajattelutapa joihinkin tilanteisiin mitä en ollut ennen ajatellut ja sit myös pidempi pinnakin, koska siel ryhmässä oli niin rento tunnelma, et siel pysty rentoutuu sen viikon ajaks, et siin pysty vaan olla" (H5)

Rauhallisuuden lisäksi ryhmä vaikutti nuoriin hyvää oloa lisäävästi, ”hyvää fiilistä” tuoden. Nuoret mainitsivat siitä, että vaikka ryhmään tullessa oli kiireinen tai stressaantunut olo, niin ryhmän aikana syntynyt levollisuuden tunne sai olon muuttumaan. Hyvä olo toi nuorten puheiden mukaan energisen olon, vaisu olo ja kireys väistyivät.

”No kyl se anto mulle tosi paljon lisää energiaa. Joka kerta kun kävi tos ryhmäs, niin oli semmonen... Ensin ku sä tuut sinne, oli vähän semmonen vaisu olo, vähän masentuneen oloinen olo. Mutta sit ku lähti sieltä, oli paljon parempi fiilis. Silloin tuli just se, et ”aha, ei tarvii stressaa mistään”. ” (H2)

Ryhmässä saatu myönteinen tunnekokemus toimi myös ryhmän ”liimana”. Yksi nuorista kuvasi, että ryhmästä ei olisi halunnut lähteä pois sen päättyessä. Tämä kertoo ryhmän korkeasta koheesiosta eli kiinteydestä, jolloin ryhmässä viihdytään ja siihen sitoudutaan. Nuoret kertoivat ryhmän vastanneen heidän odotuksiinsa ja sen tuoneen hyvää oloa.

”Tottakai se alus[sa] jännitti --- se vastas mun odotuksiin just niinku mä ajattelin, niinku positiivisesti --- siel oli aina hyvät ruuat ja sit se... Ne jokaiset ryhmähetket oli vähän erilaisii aina, et se oli ihan kivaa, jäi hyvä fiilinki siitä ittellenikin. (H5)

Se, että toiminta vastaa odotuksia, kertoo toisin sanoen siitä, että se ei tuota pettymystä. Onnistuneilla kokemuksilla ja myönteisillä tunnejäljillä on eheyttävä vaikutus ja ne kasvattavat luottamuksen tunnetta paitsi itseään ja omaa pystyvyyttä kohtaan, myös luottamusta elämään ja muihin ihmisiin. Raatikainen (2011) kirjoittaa, että luottamus ja luottavaisuus tarkoittavat osittain eri asioita. Hän viittaa Seligmaniin (2000), jonka mukaan luottavaisuus tarkoittaa sitä, että ihminen tietää mitä on tulossa, osaa varautua ja valmistautua. Luottamus taas tarkoittaa sitä, että tuleva ei ole tiedossa. Luottamusta tarvitaan silloin kun ollaan tekemisissä tuntemattoman kanssa, esimerkiksi kun toista ei tunneta. (Raatikainen 2009: 41–42, myös 2015: 20.)

7.5.3 Tiedostaminen

Tunteiden käsittelytaitojen lisäksi tunnetyöskentely sai nuoret pohtimaan tunteiden säätelytaitoja sekä tunteiden tunnistamista. Yksi nuorista kuvasi kuinka ei ollut aikaisemmin juurikaan miettinyt tunteisiin liittyviä asioita, joten niitä käsittelemällä alkoi ymmärtää omia tunteitaan paremmin ja yhdistämään tunnetiloja tiettyihin tilanteisiin. Nuori koki opineensa itsestään enemmän tunnistaessaan omia tunteitaan ja ymmärtäessään niiden vaikutuksia omaan elämäänsä.

"Ku me puhuttiin silloin tunteista, niin se oli silleen vähän vaikee ku ei osannut oikein itekkään silleen jaotella tai ei ollut ite hirveesti miettiny vielä niit asioita. Sit siin ku niist alko puhumaan, niin sit se alko vast aukee ja alko ymmärtää omii tunteitaan ja miks just tuntee jossain tilanteessa just jollain tavalla. --- Kylhän siin oppi ittestään silleen tuntee itteensä paremmin ja jotenkin analysoimaan joitain tilanteita mis käyttäyty tietyllä tavalla tai tuns tietyllä tavalla tai... jotenki." (H1)

Toiselle nuorelle tuli yllätyksenä tunnetyöskentelyn suuri merkitys. Hän kuvasi tunteita osin tiedostamattomina, joiden vaikutusta ei automaattisesti havaitse.

"Niinku mä sanoinkin, et olin vähän skeptinen, et voin mä mennä mun omii kokemuksii kertoo. Mut noit tunnetilo mä sanoisin, et mä huomasin itteensäni tunteita ja sit sitä kautta opin tajuumaan, et mistä se mahtaa ehkä tulla. Et tunteet on semmonen asia mitä ihmiset ei itse itsessään ehkä huomaa tai jos huomaa, niin ei ehkä oikein tiedä mistä se johtuu. Se kerta kun niistä käytiin vähän läpi, niin se autto tajuumaan, et mistähän toikin tuli, et oli tämmönen fiilis. Et kyl sielt semmostaki irtos, vaik en mä aatellu, että mä sielt mitään tuu saamaan." (H4)

Tämän syy-seuraus –suhteen oivaltaminen on iso tekijä tunteiden hallinta- ja säätelytaidojen kannalta. Kun ihminen tunnistaa ja tiedostaa omia, piilossakin olevia, tunnetiloja, on niiden kanssa eläminen helpompaa. Ne eivät pääse yllättämään niin helposti ja ihminen pystyy paremmin kontrolloimaan omaa käyttäytymistään kun hallitsee tunteensa. Tiedostamista ja itseensä tutustumista kuvasivat myös nuorten puheet ajatusten selkeytymisestä.

"Siit oli silleen apua, et sai tukee siihen niinku omiin ajatuksiinsa ja pysty jotenkin selkeyttää niit siel ryhmässä ku keskusteli niist asioista ja ne asiat jotenkin silleen avautu enemmän, et ymmärs itteensä paremmin." (H1)

Tiedostamista on myös omien asioiden prosessointi. Yksi nuorista kertoi keskustelujen herättäneen unohduksissa olleita muistoja ja koki ryhmän turvalliseksi paikaksi keskustella näistä asioista.

"Välillä tuli sellainen hetki, että puhuttiin jostain tosi syvällisistä asioista ja sellaisista vähän vaikeista, mistä ei niin kun ihan joka päivä puhukaan ja mitä pitää mielessä, niin kyllä jotkut asiat muistutti mua sinänsä jostain asiasta ja se mitä joku asia muistutti, niin se kans laukas mun päässä sellaisen asian, "ai niin, mul oli sellainen, voi vitsi". Ja sit se tuli mieleen ja sit mä ajattelin siin, et mä voin sanoo tän ja näin ja.... et kyl se herätti sellaisia asioita ja tuntemuksia ryhmässä, mut niinku positiivisesti, vaikka ne on sinänsä vähän synkkiä asioita yleensä." (H5)

7.5.4 Vastuunotto

Ryhmän yhtenä vaikutuksena oli nuorten puheissa vastuunoton kasvaminen omassa elämässä. Yksi nuorista puhui sen olleen myös motivaationa osallistua ryhmään, jotta

saa elämäänsä luotua säännöllisiä rakenteita. Rohkeuden lisääntymistä kuvattiin eri tavoin. Tähän liitettiin itseluottamuksen ja itsevarmuuden kasvu. Yksi nuorista kuvasi huomanneensa rohkeuden lisääntymistä aloittaessaan uuden koulun ja huomattessaan siellä, että uskaltaa ottaa paremmin kontaktia uusiin ihmisiin.

"Ehkä itseluottamuski ja itsevarmuus nous siin kans, et uskals kans tehdä enemmän asioita, koska tunteet puhuttiin siellä ja sitten se vaan... mä en tiä mikä siin on, se vaan autto niin paljon, että se on vaikee selittää. Mut niinku itsevarmuus ja itsetunto, niin se nous kyl tosi paljon." (H5)

"Ainakin se oli suuri hyöty, että mä huomasin, että nyt ku mä menin esimerkiks [uuteen] kouluun. Se oli sama tilanne periaattees, uudet ihmiset... jotenki oli helpompi, se oli taas yks kynnys eteenpäin siinä ujoudessa. Mä huomasin, et heti ensimmäisenä päivänä aloin juttelemaan jonkun kanssa, et se ei ollu niin pelottavaa. Et ehkä toi mun ujous tästä pikkuhiljaa helpottuu..." (H3)

Ryhmän tuoma hyvä olo edesauttoi henkisen jaksamisen lisäksi myös fyysisistä jaksamista. Nuori kuvasi jaksavansa paremmin tehdä asioita ja olo oli pirteämpi.

"Ja sit se oma jaksaminen. Jos piti mennä sinne sun tänne vapaa-ajalla, niin se jaksaminen miten sä... jaksanks mä lähtee sinne, emmä tiä, mikä mul on aina ollu ongelma. Niin oli semmonen... mä jaksoin tehdä asioita ja sit mul oli semmonen tosi ilonen, pirtee olo koko ajan" (H5)

Nuoret ovat erilaisia, toisille arjen pyöritys on vaativaa ja voimia vievää, jolloin ryhmän tuoma energia auttaa liikkeelle panevana voimana. Toisille taas arki on täynnä menoa, jolloin pitäisi pystyä välillä hellittämään ja huilaamaan. Tämän oivalluksen teki yksi ryhmän nuorista, joka piti ryhmää itselleen hengähdyspaikkana, jossa saa keskittyä vain itseensä eikä tarvitse sillä hetkellä huolehtia muun elämän kuormittavista tekijöistä. Nuori ymmärsi, että oman jaksamisensa takia tällainen pysähtyminen on tärkeää.

"Ehkä itsehillintää, silleen, et tajuatko sä, että sä et jaksa jos sä et vähän pysähdy. Koska se oli se pysähdyskeino. Sanotaan, että mä ehkä tiedän, että näin pitäis tehdä, mutta mä en oo viel päässy siihen toteutusvaiheeseen. Mä en ehkä osaa pysähtyä, vaikka pitäis osata... Mut se on mulla työn alla." (H4)

Nuoren vastuunoton kasvua kuvaa myös se, että ryhmä sai yhden nuoren pohtimaan sitä, että kaikesta ei tarvitse selviytyä itsekseen. Aina ei tarvitse olla pärjäävä vaan voi kysyä muilta apua, vaikka kyseessä ei olisikaan suuri ongelma. Itsenäistymisen kipukoh-tien välttämiseksi sillä on suuri merkitys, että uskaltaa ja osaa pyytää apua.

"Ainakin sen, et siit oli hyötyä ku mä olin niin... Tai siis, silloin ku mä aloitin sen ryhmän, niin mietin just sitä, et tarviiks mä tämmöstä ees. Ku mähän olin vähä, et en mä tarvii. Mut sit mä hiffasin sen, et kyl mä tarviin. Tai en välttämättä tarvii, mut siit on kuitenkin hyötyä et jos semmost on. Et ei siit nyt ainakaan haittaa oo eikä

se ollut mitenkään ajan hukkausta vaan se oli ihan hyvin käytettyä aikaa, hyödyllisesti käytettyä aikaa. --- Ainakin sen [hyödyn], et osaa nyt varmaan silleen puhua ja kysyy apua, vaik ei ehkä tarvitskaan niin paljon. Et tietää, et siit voi olla kuitenkin hyötyä.” (H6)

Toinen nuori pohti itsenäistymiseen ja omaan asuntoon muuttamisen kohdalla sitä, että vaikka siihen kuinka valmistautuu, liittyy siihen silti paljon asioita, joihin ei osaa ennalta varautua ja tämän takia olisi hyvä, että nuori kuulisi näistä asioista toiselta nuorelta, jolle nämä asiat ovat vastikään tapahtuneet.

”Mä koen, että varsinkin vähän nuoremmat, jotka on hakemassa asuntoa, ne tarvii ehkä vähän vanhempien nuorten kokemuksii. Et sit ku sä asut yksin, koska en tiedä saako kaikki asumisenohjaajaa ja jos ei saa, niin semmonen vois olla älyttömän hyvä, et on näitä joilla on jo asunto ja sit niitä, jotka vasta hakee asuntoa tai miettii omilleen muuttamista, et mitä se vaatii. Kyl se tulee aika yllätyksenä monelle, vaik oliski jo täysikäinen tai varsinkin jos on nuorempi. --- Mut kaikki ei osaa itsenäistyä ikinä, et ne tarvii semmosen kumppanin, jonka kanssa tehdä se, ns. kaupassa käymisen. Kaikki ei osaa käydä kaupassa tai jos käy, niin sit ne unohtaa ostaa puolet asioista. Kaikki ei oo luotu siihen hommaan, niin ehkä ois hyvä ainakin kertoa nuorelta nuorelle, että miten omalla kohdalla asiat on menny.” (H4)

7.6 Osallisuutta ja empowermentia edistävät tekijät nuorten vertaisryhmäkokemuksina

Teoriaohjaavan sisällönanalyysin mukaisesti analyysissä syntyneitä luokkia yhdistetään niin pitkään kuin se on mahdollista (Tuomi – Sarajärvi 2009: 111). Koska tämän opin- näytetyön tehtävänä oli vastata kysymyksiin vertaisryhmän merkityksellisistä tekijöistä ja tutkimustulokset osoittivat niiden liittyvän osallisuuden ja empowermentin eri ulottuvuuksiin, on perusteltua yhdistää nämä tekijät yhdistäväksi luokaksi. Tämän yhdistävä luokka on nimeltään *osallisuutta ja empowermentia edistävät tekijät nuorten vertaisryhmäkokemuksina*. Pääluokiksi muodostuneet ryhmään liittyminen (acting), ryhmään kuuluminen (belonging) ja sisäinen vahvistuminen (empowerment) osatekijöineen ja elementteineen toimivat yhdessä tekijöinä, jotka tuottavat merkityksellisiä tekijöitä vertaisryhmässä. (Kuvio 11).

Kuvio 11. Osallisuutta ja empowermentia edistävät tekijät nuorten vertaisryhmäkokemuksina

Aikaisemmin esitin, että kuvaan analyysissä syntyneitä ylä- ja alaluokkia nimellä osatekijät ja elementit. Käytin elementtiä metaforana, jossa se toimii rakennusmateriaalina vertaisryhmän ja sen merkityksellisyyden kokemuksen rakentumisessa, ilman kantavia elementtejä ei rakennuksestakaan tule kestävä. Tässä luvussa olen kuvannut yksityiskohtaisesti näitä elementtejä, joista vertaisryhmän merkityksellisyys harkinnanvaraisen jälkihuoltopäätöksen saaneille nuorille oli rakentunut. Elementit oli koottu myös kuvioiksi jokaisen osatekijän alle. Kuvioon 11 on yhdistetty tulosten pääluokat ja osatekijät ja seuraavassa luvussa keskityn näistä tuloksista johdettuihin päätelmiin.

8 Johtopäätökset

Opinnäytetyön tarkoituksena oli tarkastella harkinnanvaraisen jälkihuoltopäätöksen saaneille nuorille suunnattua vertaisryhmää ja ryhmän merkitystä siihen osallistuneille nuorille. Opinnäytetyöllä pyrittiin hakemaan vastausta siihen, miten ryhmämuotoinen tuki auttaa harkinnanvaraisen jälkihuoltopäätöksen saaneita nuoria oman elämänsä ja itseenäistymisensä alkuun ja mitä uutta voidaan työntekijöinä oppia nuorten tukemisesta. Teemahaastattelulla ja teoriaohjaavalla analyysillä haettiin vastausta kysymyksiin mitä

nämä merkitykselliset tekijät olivat ja miten nuoret kuvasivat niiden vaikuttaneen omaan elämäänsä. Kolmantena tutkimuskysymyksenä oli saada selville miten näiden tekijöiden avulla voidaan kehittää vertaisryhmätoimintaa lastensuojelun avohuoltoon. Tuloksia koskevassa luvussa merkityksellisiä osatekijöitä ja niiden elementtejä kuvattiin yksityiskohdaisesti. Tässä luvussa keskitytään johtopäätösten tekemiseen eli siihen mitä nämä tekijät tarkoittavat nuorten elämän ja itsenäistymisen kannalta sekä mitä ne kertovat siitä, mitä työntekijöiden olisi tärkeää ottaa huomioon järjestäessään vertaisryhmätoimintaa itsenäistyville nuorille.

Tapauksena oleva vertaisryhmä oli lastensuojelun avohuollon tukitoimena toimiva asiakasryhmä, jonka tavoitteena oli tukea harkinnanvaraisen jälkihuoltopäätöksen saaneiden nuorten itsenäistymistä. Opinnäytetyön näkökulmana olivat nuorten omat kokemukset, subjektiiviset ajatukset siitä mikä ryhmässä oli merkityksellistä ja miten se vaikutti heidän omaan elämäänsä. Tulosten tarkastelua ohjasivat näkemykset sosiaalisesta vahvistumisesta ja sen taustalla vaikuttavat teoriat empowermentista ja osallisuudesta.

Nuorten vertaisryhmäkokemuksista merkittäviksi tekijöiksi ja aineiston pääluokiksi muodostuivat tulosten perusteella seuraavat pääluokat: 1) ryhmään liittyminen (acting), 2) ryhmään kuuluminen (belonging) ja 3) sisäinen vahvistuminen (empowerment). Kahden ensimmäisen pääluokan taustalla vaikuttivat Raivion ja Karjalaisen (2013) malli osallisuuden ulottuvuuksista ja niistä nimenomaan toimijuuteen (acting) ja yhteisyyteen (belonging) vaikuttavat ulottuvuudet. Kolmannen pääluokan taustalla vaikutti teoria empowermentista sosiaalityössä, jolloin empowerment nähtiin sekä menetelmänä että päämääränä (Adams 2008). Näkökulmana tähän olivat empowermentin yksilöön kohdentuvat ulottuvuudet (esim. Mahlakaarto 2010), jolloin kokemus sisäisestä vahvistumisesta nousi merkitykselliseksi tekijäksi. Näistä pääluokista muodostettiin yhdistävä luokka, jonka nimesin: osallisuutta ja empowermentia edistävät tekijät nuorten vertaisryhmäkokemuksina (Kuvio 11).

8.1 Ryhmään liittyminen on kriittinen vaihe ryhmän tulevaisuutta ajatellen

Ryhmään liittyminen kuvaa paitsi ryhmäläisen omaa toimijuutta, myös dialogisen asiakastyön näkökulmaa. Tätä osallisuuden rakentumiseen liittyvää, toiminnallista osatekijää Raivio ja Karjalainen (2013: 16) kuvaavat sanalla acting. Siinä tavoitellaan yksilön ja ryhmien osallisuuden vahvistumista vuorovaikutteisen ja dialogisen asiakastyön keinoin ja siinä on kohtaamisella, kuulemisella ja tunnustamisella tärkeä tehtävä, jotta asiakkaalle

mahdollistuu paikan ottaminen ja valtaistuminen. Vastakohtana näille kokemuksille ovat syrjäytymiseen liitettävät käsitteet vieraantuminen ja objektivoituminen. (Osallisuuden osatekijät 22.2.2016.) Ryhmään liittymisen (acting) -pääluokkaan kuuluivat aineiston perusteella seuraavat osatekijät: päätös ryhmään osallistumisesta, ryhmän tavoitteista yhdessä sopiminen, onnistuneen ryhmäytymisen ja tutustumisen merkitys, arvostavan kohtaamisen merkitys sekä ryhmänohjaajaan liittyvä merkitys.

Ryhmään liittymisen merkitys on kriittistä ryhmän jatkoa ajatellen, ei ole yhdentekevää miten tämä vaihe toteutuu. Yhdeksi merkittävimmäksi tekijäksi tässä pääluokassa osoitautui ryhmänohjaajan vaikutus, jonka osaaminen ja ammattitaito ryhmän kokoamiseen, ryhmäyttämiseen ja ryhmän muodostumiseen olivat asioita, jotka eri tavoin nousivat tuloksissa esiin. Ryhmänohjaajan toiminta innostajana korostui. Gilletin (1995) teoriaa mukaillen innostajan tehtävä helpottajana ja välittäjänä toimijana oli merkityksellistä. Ryhmänohjaajalta odotettiin fasilitaattorin, ryhmän elämän helpottajan, organisoijan, tavoitteiden ja metodien asiantuntijan, kommunikaatorakenteen luoja ja keskustelun ja pohdinnan tapojen koordinoijan rooleja ja tämä tehtävä liittyi keskeisesti ryhmän toiminnan suunnitteluun ja organisointiin sekä monimuotoisen puheen hermistämiseen. (Kurki 2000: 78; Kurki 2011: 53; Kurki – Kurki-Suutarinen 2014: 251–252.)

Ryhmään liittymisen kriittisyyttä kuvaa se, että tässä vaiheessa ryhmä muodostuu ja silloin viimeistään selviää se, ketkä ryhmään osallistuvat ja toimintaan sitoutuvat. Tällöin paljastuu paitsi motivoituneisuuden onnistuneisuus, myös se miten nuorten toimijuuteen on suhtauduttu. Juvosen (2013) mukaan toimijuus rakentuu vuorovaikutuksellisessa toiminnassa. Toimijuus muotoutuu sosiaalisessa kanssakäymisessä suhteessa toiseen, mutta sisältää myös sisäisen puolen eli autonomisuuden, jolla tarkoitetaan moraalista oikeutta tehdä kykyjensä mukaan ja vapaasti omaan elämäänsä liittyviä valintoja ja päätöksiä ja toteuttaa niitä. (Juvonen 2013: 331.) Autonominen toimijuus edellyttää osallisuuden tarkastelun kannalta kohtaamista, kuulemistä ja tunnustamista, jotka ovat lähtökohtia dialogiselle asiakastyölle (vrt. Osallisuuden osatekijät 22.2.2016). Toimijuuteen voi myös suhtautua ”epäosallistavasti” eli tällöin esimerkiksi nuoren mielipiteet ohitetaan, ne ehkä kuullaan, mutta niitä ei huomioida. Tai dialogia nuoren kanssa ei synny, koska työntekijän ja nuoren käsitykset poikkeavat niin paljon toisistaan ja työntekijä ehkä kokee tietävänsä mikä on nuoren parhaaksi. (Vrt. Juvosen määritelmät jännitteisistä toimijuuden ulottuvuuksista 2013: 354.)

Autonomiaan sekä osallisuuteen liittyvä valinnanvapaus tuli opinnäytetyön tuloksissa esiin. Nuoret kokivat tärkeäksi sen, että toiminta on vapaaehtoista ja rentoa, mutta kuitenkin suunniteltua ja tavoitteellista. Myös Kääriäisen ja Palsasen (2015) tutkimuksessa sekä ryhmiin osallistuneet nuoret aikuiset että työntekijät pitivät toiminnassa tärkeänä vapaaehtoisuutta ja lupauksen pitämistä. Nuoria ei pakotettu mukaan ja he saivat itse olla päättämässä toiminnan sisällöistä. Tutkimuksessa todettiin, että vapaaehtoisuudesta seurannut henkilökohtainen sitoutuminen lisäsi toimintaan osallistuneiden nuorten voimavaroja ja motivaatiota ja merkittävänä hyötynä nuoret olivat kokeneet taidon kohdata aikaisempaa paremmin haastavia tilanteita. (Kääriäinen – Palsanen 2015: 195–197.)

Opinnäytetyön tulokset kertoivat nuorten motivoitumisesta, avoimesta ja positiivisesta asenteesta osallistua sekä toiminnan kokemisesta mielekkäänä ja tarpeellisenä. Tällainen avoin asennoituminen kertoo paljon näiden nuorten toimijuudesta ja suhtautumisesta uusiin asioihin. Lepistön (2010) tutkimuksessa kuvattiin yhdeksi selviytymistä edistäviksi tekijäksi nuoren kantavia ajatuksia, joihin liittyi nimenomaan positiivinen ajattelu. Samoin resilienssin näkökulmasta ajateltuna ihmisellä on uskoa siihen, että hän voi itse vaikuttaa aktiivisesti omaan elämäänsä ja tässä on merkittävää se, että suhtautuu uusiin asioihin avoimesti ja positiivisella asenteella (esim. Vuorinen 2015; Känkänen 2013). Känkäsen (2013) tutkimuksessa kuitenkin todettiin, että ei riitä, että nuori on tunnistanut omat voimavaransa, oppinut huolehtimaan itsestään ja suhtautuu luottavaisesti selviytymiseensä. Nuoren rinnalle tarvitaan kannattelijoita tai vieressä kulkijoita, oikea-aikaista tukea oikein mitoitettuna. Lisäksi on merkittävää, että nuori haluaa ottaa apua vastaan ja että tuki on riittävän intensiivistä ja vastaa sekä henkisiin että konkreettisiin tarpeisiin. (Känkänen 2013: 270–271.)

Ryhmäprosessi on vuorovaikutusprosessi ja onnistuakseen se vaatii luottamuksellisen yhteistyösuhteen, aivan kuten mikä tahansa asiakastyön prosessi. Raatikainen (2015) kuvaa luottamusta asiakassuhteessa kolmivaiheisena prosessina ja tämä vaiheistus on hyvin sovellettavissa tämän tapauksena olevan ryhmäprosessin vaiheisiin ja tuo esiin sitä miten nuoren autonomisen toimijuuden rakentumista voi tukea. Ensimmäinen vaihe liittyy luottamuksen syntymiseen ja siinä on tärkeää, että asiakkaaseen suhtaudutaan kunnioittavasti, ystävällisesti ja kiireettömästi, jolloin asiakas kohdataan myös tunneta-solla, tähän liittyy työntekijän empaattisuus asiakkaan tilannetta kohtaan. Samoja asioita nousi esiin tämän opinnäytetyön aineistosta, nuorille oli merkityksellistä ryhmän kiireetön ja salliva ilmapiiri, jossa korostui kunnioittava ja arvostava tapa kohdata toisia sekä ryh-

mänohjaajien empaattisuus. Luottamuksen syntymiseen liittyy myös työntekijöiden pysyvyyden merkitys, joka on tullut useissa lastensuojelututkimuksissa esiin (mm. Oranen 2008: 39; Jaatinen 2014: 42) ja se tuli esiin myös tämän opinnäytetyön aineistossa. (Raatikainen 2015: 70–72.)

Toinen vaihe pitää sisällään luottamuksen rakentamisen ja tähän kuuluvat tiedonkulkuun ja ajantasalla pysymiseen liittyvät tekijät sekä molemminpuolinen sitoutuminen yhteistyöhön. Hyvistä aikeista huolimatta luottamus ei synny jos toinen osapuoli ei sitä halua tai ole valmis vastaanottamaan. Luottamuksen ylläpitämiseksi tarvitaan tilanneherkkyyttä siihen, kuinka asioista puhutaan ja kuinka niitä säilytetään. Tämän opinnäytetyön nuoret toivat useasti esiin sen, kuinka tärkeää on, että voi luottaa sekä työntekijän että muiden ryhmäläisten vaitiolovelvollisuuteen. Kolmantena vaiheena asiakassuhteen luottamuksen rakentumisessa on asiakassuhteen päätyminen, jolloin on tärkeää luottamuksellisen suhteen säilyminen ja kokemus luottamuksellisesta yhteistyöstä. Tämä tarkoittaa sitä, että kaikkien yhteistyötä koskevien osapuolten on oleellista tietää, milloin ja miten yhteistyö päättyy, sillä tällöin vältetään turhiin odotuksiin liittyvät pettymykset. Jos tätä vaihetta ei hoideta kunnolla, on riskinä, että asiakkaan ikävät kokemukset siirtyvät hänen seuraaviin kohtaamisiinsa sosiaali- ja terveystalouden ammattilaisten kanssa. (Raatikainen 2015: 72–74.) Riskinä on myös se, että vertaisryhmäkokemuksesta ei synnykään onnistunutta kokemusta ja sillä taas on merkitystä nuoren itsenäistymisen kannalta. Onnistunut ryhmäkokemus voi toimia korjaavana ja eheyttävänä kokemuksena nuorelle, jonka itsenäistymisen kipukohdat ilmenevät usein nimenomaan suhteessa luottamiseen (vrt. Törrönen – Vauhkonen 2012: 102).

8.2 Ryhmään kuulumisen antaa sosiaalista tukea

Ryhmään kuulumisen ja jäsenyyden yhteisöissä ja yhteiskunnassa edellyttävät hyväksyntää, mukaan ottamista ja luottamusta, jotta osallistumista ja voimaantumista voi tapahtua. Toisaalta osallisuutta edistävät toimenpiteet myös luovat ja vahvistavat yksilön kokemusta hyväksytyksi tulemisesta ja torjuvat syrjäytymiseen liitettäviä vetäytymisen ja luopumisen kokemuksia. (Osallisuuden osatekijät 22.2.2016.) Raivion ja Karjalaisen (2013) mallin mukaan tämä tarkoittaa sitä, että yksilöllä on sosiaalisesti merkityksellisiä ja tärkeitä suhteita tai jäsenyyttä erilaisissa ryhmissä (BELONGING). Tämän opinnäytetyön tulosten perusteella muodostettu toinen pääluokka oli nimeltään ryhmän kuulumisen (belonging) ja tähän liittyvät osatekijät kuvasivat vertaisryhmän jäsenyyteen ja yh-

teisyyden kokemuksiin liittyviä tekijöitä, joita nuorten puheista ilmeni. Ryhmään kuulumisen osatekijöitä olivat ryhmän jäsenyys, vastavuoroinen jakaminen ja sosiaaliset suhteet. Tässä on kyse mukaan ottavista ja kiinnittävistä suhteista, joista Pohjola (2015: 18) kirjoitti inklusiivisina suhteina, jolloin esimerkiksi vertaisryhmä voi toimia ”sosiaalisena kittinä tai liimana” eli sosiaalisiin toimintaympäristöihin kiinnittäjänä. Tässä kiinnittymisessä oleellisia tekijöitä ovat yhteistoiminnallisuus ja kollektiivinen intentionaalisuus, joka sitoo yksilöt yhteen ja toimii pohjana sosiaalisille ryhmille, suhteille ja vuorovaikutukselle (Tollefsen 2014: 90.)

Ryhmään kuulumisen kokemuksen yksi merkittävimmistä ”sosiaalisista liimoista” liittyi tulosten perusteella vertaistukeen. Hokkasen mukaan vertaistuen voima on nimenomaan vertaisuudessa, jolloin yksilökohtaisen kokemuksen ainutlaatuisuus korostuu ja jakamisen kohteena ovat vertaisten erilainen elämänhistoria koetusta vertaisasiasta. Tämän kokemustiedon tekee erityiseksi se, että se ei ole kirjatietoa vaan vertaisten kokemaa ja elämässä koeteltua. (Hokkanen 2014: 218–219.) Opinnäytetyön tulosten perusteella nuorilla oli vahva ryhmään kuulumisen tunne, he kokivat ryhmän paikaksi, jossa sai olla oma itsensä ja puhua avoimesti omista asioistaan. Nuoret kokivat, että heitä ei tuomita eikä leimata elämänhistoriansa perusteella, he pitivät vertaisuuden tekijänä nimenomaan sitä, että kaikilla oli lastensuojelutausta. Lisäksi harkinnanvarainen jälkihuoltopäätös ja nuorten ikä mainittiin yhdistävänä tekijänä. Nuoret kokivat ryhmän luottamukselliseksi paikaksi jakaa kokemuksiaan ja juuri jaetun kokemuksen kautta rakentuikin ryhmän yhteisyys ja sille muodostuu me-henki (Emt: 219). Tällainen yhteenkuuluvuuden tunne sekä kokemus turvallisuudesta ja oikeudenmukaisuudesta ovat Särkelä-Kukon mukaan osallisuudessa keskeistä, kyse on kiinnittymisestä johonkin kuten yhteisöihin, ympäristöön ja yhteiskuntaan (Särkelä-Kukko 2014: 49). Jantusen mukaan useassa tutkimuksessa on tullut esiin se, että vertaisryhmään osallistujille merkityksellistä ovat olleet muun muassa tiedon saaminen toisilta samoin kokeneilta, mahdollisuus kuulua johonkin, kokemusten jakaminen, muiden auttaminen ja ongelmien selkiytyminen (Jantunen 2008: 25). Hokkanen (2014) näkee Hyvärin (2005) ja Korkiamäen (2013) tavoin vertaisuuden olevan ihmisten keskinäistä samuutta jonkin asian, ominaisuuden tai elämäntilanteen suhteen ja vertaistuen olevan tästä yhteisyydestä kumpuavaa sosiaalista tukea ja autetuksi tulemisen rakennusainetta. Vertaistuki voi näin ollen olla voimaannuttavaa ja eheyttävää ja se voidaan kokea vapauttavana. (Hokkanen 2014: 71–72)

Nádasin (2013) tutkielmassa koskien kokemusasiantuntijaryhmään osallistuneiden nuorten näkemyksiä ryhmään osallistumisesta selvisi, että nuoret arvostivat ryhmän toiminnassa osallisuuden elementtejä ja kokivat, että jo pelkkä ryhmään kuuluminen oli edistänyt heidän osallisuuttaan myös muuhun elämään. Nádasin totesi, että ryhmän toiminta on itsessään nuoria osallistavaa ja siihen osallistuminen antaa mahdollisuuden vertaisuuteen, kokemusasiantuntijuuteen, myönteisempään omakuvaan ja aitoon vaikuttamiseen. (Nádasin 2013: tiivistelmä.) Myös Kääriäisen ja Palsasen tutkimuksen nuoret olivat kertoneet muuttuneensa ryhmätoiminnan aikana itseään arvostavammiksi ja voimaantuneiksi yhteiskunnan jäseniksi (Kääriäinen – Palsanen 2015: 199.)

Lastensuojelun vertaisryhmätoiminnan kehittämisen kannalta tällä ryhmään kuulumisen kokemuksella on suuri merkitys, sillä ryhmämuotoisella tuella pystytään saavuttamaan sellaisia tavoitteita mihin yksilöllisellä työllä ei ole mitenkään mahdollista päästä. Vertaisryhmässä mahdollistuu samaistuminen muiden nuorten elämään, vertaisuuden kokemus, hyväksytyksi tuleminen vertaisten joukossa ja vastavuoroinen jakaminen. Tällaista sosiaalista tukea ei yksilötapaamisilla pystytä tarjoamaan, vaikka kuinka työntekijä pyrkisi omalla empaattisuudellaan asettumaan nuoren asemaan. Vaikka tulokset toivat esille, että nuoret arvostivat sitä, että ohjaajat osallistuvat keskusteluun ja tuovat omilla kokemuksillaan perspektiiviä nuorten tulevaisuuden suunnitelmiin, nousi ”nuorilta nuorille” – tiedon saaminen selkeästi merkityksellisemmäksi.

8.3 Sisäinen vahvistuminen edistää nuorten resilienssiä

Kolmannen pääluokan nimi oli sisäinen vahvistuminen (empowerment) ja sen taustalla vaikutti luonnollisesti teoria empowermentista, jossa empowerment nähdään sekä menetelmänä että päämääränä (Adams 2008). Empowermentilla on läheinen yhteys osallisuuteen. Sekä ryhmään liittymisen, että ryhmään kuulumisen tavoitteena oli yksilön osallisuuden vahvistuminen, joissa oleellisina tekijöinä olivat yksilön kokemus valtautumisesta ja voimaantumisen, kuten edellä kävi ilmi. Yhteisistä tekijöistä huolimatta erotin opinnäytetyön teoriaosuudessa sekä analyysiosuudessa osallisuuden ja empowermentin toisistaan kuvatakseni kummankin termin monipuolisuutta ja moniulotteisuutta, kumpikin termi ansaitsivat kattavan tarkastelupinnan. Oleellista näiden johtopäätösten tarkastelun kannalta on se, että tässä opinnäytetyössä korostui subjektiivisuus, yksilöön kohdistuva ja kokemuksellinen näkökulma. Tässä kolmannessa pääluokassa oli kyse nuoren subjektiivisesta kokemuksesta eli vahvistumisen tunteesta (vrt. vahvistaminen, jolloin on

kyse toisen ihmisen pyrkimyksestä vaikuttaa toisen kokemukseen, esim. työntekijänäkökulma). Ja sisäiseksi vahvistumiseksi asian tekee se, että kyse on nimenomaan koetusta sisäisestä voimantunteesta, joka saa aikaiseksi muutokset myös ulkoisessa elämänhallinnassa. Kolmas pääluokka kuvaa siis ryhmän merkitystä sisäisen vahvistumisen (empowerment) kokemuksina ja tunteina ja tämä liittyy pitkälti empowermentin voimaantumisen näkökulmiin. Osatekijöiksi tähän pääluokkaan kuuluivat uusien näkökulmien saaminen, myönteiset tunnekokemukset, tiedostaminen ja vastuunotto.

Peilaan sisäistä vahvistumista Mahlakaarron (2010) erittelyyn empowermentin yksilöön liittyvistä ulottuvuuksista. Näistä ensimmäinen ulottuvuus sisälsi tietoisuuden lisääntymisen itsestä ja omista mahdollisuuksista. Toinen ulottuvuus liittyi vaikuttamiseen ja aktiiviseen osallisuuteen toimintaympäristössä. Kolmanteen ulottuvuuteen liittyivät identiteetin kannalta sekä sisäiset että ulkoiset muutokset ja neljäs ulottuvuus sisälsi transformatiivisen luonteen, johon liittyi vahvistava tunnekokemus itsestä. (Mahlakaarto 2010: 28–29.). Nämä ulottuvuudet sivuavat myös niitä tekijöitä, joita resilienssin edistämiseen liitetään. Ja resilienssin edistäminen nähtiin tärkeäksi itsenäistyvän nuoren tukemisessa (vrt. Törrönen – Vornanen 2014: 137). Keskeistä on tukea neljää osa-aluetta, jotka ovat sosiaaliset suhteet, omien vahvuuksien tunnistaminen, minäpystyvyys ja myönteiset tunteet (Vuorinen 18.11.2015). Näihin osa-alueisiin on löydettävissä tekijöitä tämän opinnäytetyön tuloksissa.

Opinnäytetyön tuloksissa tiedostamiseen ja uusien näkökulmien saamiseen liittyvät tekijät nousivat vahvasti esille. On sanottu, että kertomalla tarinaansa muille, voi tulla tietoiseksi omista asioistaan ja havaita, miten tarina ”resonoi” kuulijoissa. Ryhmässä on mahdollista etsiä ja löytää uusia näkökulmia, joita vasten peilata omia kokemuksiaan. (Mykkänen-Hänninen – Kääriäinen 2009: 31.) Tutkijat puhuvat emansipoitumisesta ja liittävät sen identiteettityöskentelyyn. Nousiainen (2015) mielestä identiteettityöskentely ja emansipaatio ovat edellytyksiä muutokseen tähtäävässä sosiaalityössä ja niiden tulisi olla tavoitteina asiakasryhmien kanssa työskentelyssä (Nousiainen 2015: 101–102). Myös Hyväri (2005) näkee ryhmätoiminnan yhteyden emansipaatioon ja tiedostamiseen perustellen, että vertaisryhmätoiminnassa on mahdollista tuoda vapaasti esiin vaiennettuja ja piiloon jääneitä tilanteita ja tapahtumia. Hyvärin mukaan vertaiskokemusten peilaaminen luo mahdollisuuden omaksuttujen käsitystapojen ja näkemysten tutkimiseen ja uuden positiivisen identiteetin rakentamiseen (Hyväri 2005: 222–223.) Hokkasen (2014) ajatus emansipoitumisesta liittyy mahdollisuuteen saavuttaa parempi tilanne. Hänen mu-

kaansa vertaisryhmässä on mahdollista toteuttaa subjektiuden ja tietoisuuden kasvamista, hallinnan- ja pystyvyydentunteen vahvistumista, sosiaalisen ja yhteiskunnallisen aseman kohentumista ja toimijuuden lujittumista. (Hokkanen 2014: 44.)

Edellisten lisäksi myös Huovila (2013) näkee ryhmän vahvistavan nuoren psykososiaalisen identiteetin kasvua. Huovilan näki tutkimuksessaan ryhmän olleen nuorelle sekä konkreettisten että sosiaalisten taitojen harjoittelupaikka. Ryhmässä tapahtuvan vuorovaikutuksen avulla nuorella on mahdollisuus kyseenalaistaa ja muuttaa käsitystä itsestään ja muista, jolloin tapahtuu nuoren identiteetin kehitystä ja uudelleen rakentumista. Ryhmässä opitaan toimimaan yhdessä neuvoteltujen normien mukaisesti ja omaksutaan kulttuurisia tapoja, normeja ja sääntöjä, jotka puolestaan tukevat nuoren itsenäistymistä. Huovilan näkemyksen mukaan nuoren identiteetti rakentuu ryhmässä vastuusta, jota nuori tuntee muita ryhmän jäseniä kohtaan, sen sijaan että nuoren toiminta olisi merkityksellistä vain hänelle itselle. (Huovila 2013: 33–34.) Mönkkösen mukaan ryhmä voi toimia myös vastavoimana nuoren mahdollisesti omaksumalle negatiiviselle ”itseään toteuttavalle ennusteelle”, jolloin nuori toimii muiden asettamien odotusten mukaisesti, ja jolloin poikkeavuus muodostaa leimaavan piirteen nuoren identiteetissä (Mönkkönen 2007: 48).

Opinnäytetyön tuloksissa tuli voimakkaasti esiin tunnettyöskentelyn merkitys. Tulokset kuvasivat nuorten paitsi oppineen tunnistamaan paremmin tunteitaan, myös käsittelemään ja hallitsemaan niitä paremmin. Tällaiset tunteiden säätelytaidot auttavat nuorta tutustumaan itseensä sekä omiin käyttäytymistapoihinsa ja ovat näin ollen erittäin merkityksellisiä nuorten itsenäistymisen kannalta. Lisäksi ryhmä tarjosi nuorille myönteisiä tunnekokemuksia, ryhmän rentouttavaa ja rauhoittavaa vaikutusta tuotiin tuloksissa esiin ja tämän ”fiiliksen” vaikutuksen kerrottiin ulottuneen myös ryhmän ulkopuolelle. Ryhmä toi myös energiaa, nuoret kertoivat olleensa toimeliaampia ryhmän ulkopuolella, myös rohkeus tarttua uusiin haasteisiin mainittiin. Ryhmää kuvattiin hengähdyspaikkana, jossa sai olla oma itsensä. Havainnon hengähdyspaikasta teki myös Huovila, jonka tuloksissa ryhmätoiminta näyttäytyi osalle nuorista paikkana, jossa sai keskittyä itseensä ja omiin mielenkiinnon kohteisiin ja olla ikäistensä seurassa (Huovila 2013: 196). Lepistö (2010) toi esiin, että nuoret kaipaavat yhteisöllisyyttä ja kokemusta, etteivät ole asioiden kanssa yksin (Lepistö 2010: 73).

Opinnäytetyön tulosten perusteella voi sanoa, että nuoren sisäinen vahvistuminen on osaltaan edistänyt nuorten resilienssiä ja näin antanut eväitä nuorten itsenäistymiseen.

Kuuren (2015: 17) mukaan resilienssi yleisimmillään nähdään ihmisen kykynä olla sosiaalisessa vuorovaikutuksessa ympäristönsä kanssa tavalla, joka on heidän tulevan hyvinvointinsa kannalta tarkoituksenmukaista. Vuorinen (2015) korostaa, että resilienteillä ihmisillä on takana kokemuksia, jotka ovat muovanneet heistä selviytymiskykyisiä. Resilienssi on kehittyvä ominaisuus, joka rakentuu läpi elämän.

8.4 Osallisuutta ja empowermentia edistävät tekijät mahdollistavat sosiaalisen vahvistumisen

Opinnäytetyön tulosten perusteella voi sanoa, että ryhmäprosessin onnistumisella on suuri merkitys vertaisryhmän merkityksellisyyden kokemuksiin. Ei ole mielekästä ajatella ja olettaa, että vertaisryhmä itsessään olisi osallisuutta ja empowermentia edistävä menetelmä, joka automaattisesti mahdollistaisi onnistuneen lopputuloksen vaan siihen vaikuttaa koko prosessi alkaen ryhmän huolellisesta suunnittelusta ja ryhmän kokoamisesta päättyen ryhmän viimeiseen kokoontumiseen. Ryhmää koskevissa tutkimuksissa on mielellään jaettu ryhmäprosessin ja ryhmädynamiikan tutkiminen psykologisille tieteille ja yhteiskuntatieteet ovat keskittyneet yhteisöllisyyden kokemuksiin ja nostaneet merkitystä kuvaavia tekijöitä sieltä. Tämän opinnäytetyön tulokset osoittavat, että tällainen tiukka kahtiajako ei ole mielekästä. Jos halutaan ymmärtää ryhmätoiminnan merkitystä kuvaavia tekijöitä kokonaisvaltaisesti, on tarkasteltava asiaa sekä ryhmäprosessin, että ryhmän vaikutusten kannalta. Tämä tulos vahvistaa teorioita, joissa empowerment ja osallisuus nähdään sekä prosessina että päämääränä.

Sosiaalinen vahvistaminen on vuorovaikutuksellinen prosessi, jolla parannetaan yksilön tai kohderyhmän sosiaalisia taitoja, toiminnallisuutta, yhteisöllisyyttä, elämäntilannetta ja asemaa (Rautiainen 2011: 100). Kun sosiaalisen vahvistamisen prosessia tarkastelee ja vertaa tämän opinnäytetyön tuloksiin, näkyy vertaisryhmäkokemusten vaikutus nuoren sosiaalisessa vahvistumisessa. Sosiaalisen vahvistamisen prosessissa on ensisijaista kiinnittää nuori ryhmään, Kuuren mukaan mieluiten vertaisryhmään, jossa nuori kohtaa ”merkityksellisiä muita”. Sosiaalisen vahvistamisen prosessi etenee siten, että toiminnallisten yhteisöjen kautta nuori oppii tunnistamaan oman panoksensa merkityksen yhteisön toimintaan, hän oppii luottamaan itseensä ja sen myötä luottamaan myös muihin. Tähän liittyvät tekijät ovat sosiaalisen toimintakyvyn, vuorovaikutuksen ja luottamuksen lisääntyminen. Lopulta prosessin myötä nuoren osallisuuden kokemus on kasvanut ja nuori alkaa ottamaan vastuuta yhteisöstä. (Kuure 2015: 25.)

9 Pohdinta

Opinnäytetyön tekemiseen, kuten tutkimuksen tekemiseen ylipäänsä, liittyy aina asioita, joita tulee tarkastella eettisesti ja ottaa huomioon jokaisessa prosessin vaiheessa. Yksi näistä tutkimuseettisistä pohdinnoista liittyy siihen, että toimin opinnäytetyötä tehdessä kaksoisroolissa ollessani sekä ryhmänohjaaja että opinnäytetyöntekijä. Työntekijän roolissa minulla oli asiakassuhde tutkittavaan kohderyhmään ja sen suhteen minun oli huolehdittava, että en ensinnäkään käyttänyt opinnäytetyöhön muuta dataa kuin sitä mikä on tutkimuksellisin keinoin kerättyä ja sama toisin päin, tutkimuksesta saatua dataa en saanut käyttää välittömästi asiakastyöhön. Minun täytyi pystyä takaamaan tutkittavien anonymiteetti. Tämä kaksoisroolissa toimiminen oli asia, joka nostettiin esiin myös ennen kuin minulle myönnettiin tutkimuslupa. Helsingin kaupungin tutkimuslupaohjeiden mukaan kukaan tutkimusta tekevä opiskelija ei saa olla suoraan yhteydessä asiakkaaseen. Asiakkaalla tulee olla vapaus osallistua tai kieltäytyä ilman, että ratkaisu vaikuttaa hänen tilanteeseensa. Esimieheni toimi opinnäytetyön työelämän yhteyshenkilönä ja sovimme hänen kanssaan, että hän oli yhteydessä nuoriin, keskusteli heidän kanssaan ja sopi heidän kanssaan haastatteluajat.

Haastattelut oli alun perin suunniteltu pidettävän kesällä 2015, mutta kesälomien takia ne siirtyivät syksyyn. Haastattelut tehtiin samassa toimipisteessä, jossa ryhmäkin koontui eli sosiaalityön toimipisteessä. Eskola ja Suoranta (2008) pitävät tätä eettisesti arvelluttavana ja kysyvät, osaavatko haastateltavat erottaa tieteen ja sosiaalityön kontrollin toisistaan vai kokevatko he osallistumisen ja ”sopivien” vastausten antamisen välttämättömiksi säilyttääkseen tukensa edelleen (Eskola – Suoranta 2008: 91). Tämä on hyvä kysymys, johon en kykene vastaamaan varmasti, mutta intuitioni mukaan en usko, että näin tapahtui. Haastatelluille nuorille toimipiste oli tuttu paikka, jonne he tulivat mielellään sekä yksilö- että ryhmätapaamisiin ja haastattelukokemusten perusteella nuoret ymmärsivät, että kyse on haastattelusta opinnäytetyötä varten, ei asiakastapaamisesta. Tämä näkyi siinä, että nuoret toivat haastatteluiden aikana esiin huoltaan siitä, että oliko heidän vastauksista hyötyä ja pahoittelivat sitä jos eivät osanneet kuvata mielipidettään omasta mielestään riittävän kattavasti. Nuoria piti vakuuttaa, että ei ole oikeita eikä vääriä vastauksia. Tutkimuksen tekemiseen liittyvää sensitiivisyyttä on nuorten kohdalla nimenomaan se, että tutkija huolehtii, ettei haastattelutilanne ole liian ”koulumaista”. Tai se, että haastattelija välttää ”miksi” – kysymyksiä, jotta nuorelle ei synny tarvetta ryhtyä

puolustuskannalle (vrt. ”miksi et mennyt kouluun?” – kysymys teoksessa Kallinen – Pirskanen – Rautio 2015: 94.)

Yksityisyyden suoja on tutkimuseettisesti tärkeä periaate, joka kuuluu Suomen perustuslailla suojattuihin oikeuksiin (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2009: 8). Koska tutkija kantaa vastuun tutkittavan yksityisyyden suojasta, oli tehtävänäni arvioida mitkä asiat täytyy arkaluontoisuutensa vuoksi raportoida erityisen varovasti, jotta haastateltavat henkilöt eivät tule tunnistetuiksi. Myös muiden arkaluontoisten tietojen muuttamista tai poistamista suositellaan. (Kuula 2011: 204, 214–215.) Itse päädyin käyttämään nuorista koodeja H1–H6 (haastateltavat 1–6), numerojärjestys oli sattumanvarainen. En myöskään paljastanut nuorten sukupuolta, koska näkemykseni mukaan sillä ei ole tutkimustulosten kannalta merkitystä. Myös nuorten asuinalueen jätin kertomatta ja sen takia en myöskään paljastanut missä Helsingin kaupungin toimipisteessä ryhmä järjestettiin.

Sulkeistaminen tarkoittaa sitä, että tutkija tietoisesti tunnistaa tutkittavaan ilmiöön etukäteen liittämääns merkityssuhteita ja pyrkii siirtämään ne mielessään syrjään tutkimuksen ajaksi. Perttulan mukaan sulkeistamisen ideaa on se, että tutkija ajattelee ankarasti sitä, onko kukin nyt hänelle muodostuva kokemus tästä tutkimusaineistosta vai onko se hänen rakentamaansa tulkintaa tai muista aiheista olevaa kokemusta. Sulkeistaminen antaa tutkimuskohteelle mahdollisuuden yllättää. (Perttula 2009: 145.) Häikiö ja Niemenmaa (2007) pohtivat sitä, että tutkijoilla on prosessin alussa yleensä ennako-oletuksia tapauksesta ja siksi onkin tärkeää kysyä itseltään, mitä odottaa löytävänsä. Heidän mukaansa tutkijan kannattaakin välillä pysähtyä pohtimaan omien näkemystensä suhdetta tutkimuksensa lähestymistapaan. Sillä tiedostamattomina näkemykset voivat vahvistaa tutkijan ennako-oletuksia. (Häikiö - Niemenmaa 2007: 54.) Tämä on seikka, joka oli tunnistettavissa kohdallani etenkin työhön ryhtyessä. Olen kouluttautunut ryhmänohjaajaksi ja minulla on kokemusta usean ryhmän ohjaamisesta. Nämä kokemukset ovat väistämättä vaikuttaneet näkemykseeni ryhmätoimintojen vaikuttavuudesta ja tärkeydestä ja jouduin itseltäni kysymään, oliko minulla alitajuinen käsitys siitä mitä haluan tällä opinäytetyöllä osoittaa? Halusinko, että esiin nousee ryhmätoiminnan positiivisia vaikutuksia? Huomasin onnistuneeni sulkeistamisessa, sillä tutkimustulokset onnistuivat yllättämään. En ollut ennalta osannut ajatella ryhmäprosessin vaikutusta niin voimakkaasti kuin se opinäytetyön tuloksissa näyttäytyi.

Ronkainen ym. (2011) kirjoittavat näkökulman ja ideologian erosta ja tuovat esiin, että tahattomasta ideologisuudesta voi olla kyse esimerkiksi silloin, jos tutkimuksessa tehdään kehäpäätelmiä. Tällöin tutkimuksen näkökulmasta eli lähtökohdasta muotoutuu sekä tutkimuksen kohde että peruste tutkimustulosten pätevyydelle. (Ronkainen ym. 2011: 77.) Jotta tämän opinnäytetyön luotettavuutta pystyy arvioimaan, on huolehdittava seikkaperäisestä raportoinnista, josta ilmenee opinnäytetyön vaiheet ja aineiston huolellinen sisällönanalyysi (vrt. Hirsjärvi – Hurme 2004: 217). Näin olen pyrkinyt toimimaan. Olen pyrkinyt tuomaan tämän opinnäytetyön toteuttamisen vaiheita esiin mahdollisimman tarkasti, monipuolisesti ja reflektiivisesti. Analyysinmenetelmän kuvauksen kirjoitin arvioivalla otteella ja toin esiin niitä haasteita ja sudenkuoppia, joita analyysin aikana tuli vastaan. Näistä esimerkiksi se, että analyysin tekemisessä olisi ollut tavallaan helppo vetää johtopäätökset suoraan siihen, että ryhmätoiminnan merkityksen takana ovat kokemus ja tunne empowermentista ja osallisuudesta. Tämä olisi ollut liian oikaisevaa ja siinä olisi ollut kyse kehäpäätelmästä. Silloin en olisi vastannut tutkimuskysymykseen siitä, mitkä tekijät nimenomaisesti olivat merkitystä tuottavia. Ja näitä tekijöitä sain nostettua esiin vasta syventyessäni analyysiin perusteellisemmin.

On ilmeistä, että vertaisryhmää tällaisenaan ei voi monistaa ja olettaa, että se toteutuisi samalla tavalla myös seuraavalla kerralla. Ihmiset tuottavat omista maailmoistaan käsin erilaisia tulkintoja ja kokemuksia ja tämän takia kukin ryhmä muotoutuu omanlaiseksi prosessikseen, jossa kokemuksia jaetaan ja tietoisuutta ja todellisuutta luodaan. Tämä sama koskee myös opinnäytetyön tulosten luotettavuuden arviointia. Hirsjärvi ja Hurme ovat kirjoittaneet, että tutkimus on kuin kristalliin katsomista. Se mitä siinä näkee, riippuu siitä kuinka sitä katsoo. (Hirsjärvi – Hurme 2004: 218.) Tästä opinnäytteestä olisi varmasti tullut erilainen toisen opiskelijan tulkinnoista käsin. Mutta koska kyse on minun tulkinnoista, on opinnäytetyökin silloin minun näköinen.

Tämän opinnäytetyön tulokset eivät ole yleistettävissä samalla tavalla kuin esimerkiksi määrällisessä tutkimuksessa yleistäminen olisi mahdollista. Mutta tämän opinnäytetyön tulokset sisältävät aineksia yleistykseen eli siitä on mahdollista poimia tekijöitä, joita hyödyntää vastaavanlaisessa tilanteessa (vrt. Eskola – Suoranta 2008: 65). Tutkimuksen luotettavuutta kuvaa triangulaation käyttö. Sitä perustellaan sillä, että useammasta pisteestä tapahtuva tutkimus antaa kattavamman kuvan tutkimuskohteesta. Tässä opinnäytetyössä oli käytössä teoriatriangulaatio, jolloin tutkimusaineistoa tulkitaan erilaisilla teorioilla. (Emt: 68–69.) Tämä teki tästä opinnäytetyöstä laajan ja toi esille vertaisryhmäko-

kemusten moniulotteisuutta. Sosiaaliseen vahvistamisen taustalla vaikuttavat sekä teorit osallisuudesta että empowermentista ja tämän takia näen niiden molempien tarkastelun olleen tutkimusaineiston tulkinnassa perusteltua kokonaiskäsityksen aikaansaamiseksi.

Tapaustutkimuksellinen lähtökohta sopi tälle opinnäytetyölle hyvin. Peuhkurin (2007) mukaan tapaustutkimuksen teoreettisen yleistämisen ajatus perustuu oletukseen, että tutkimuksen kohteeksi valitulla ilmiöllä on yleinen merkitys (Peuhkuri 2007: 133). Tapaustutkimuksen päämääränä on kuvata tapausta mahdollisimman tarkasti ja syventää ymmärrystä tutkittavasta tapauksesta. Laine ym. viittaavat yhdysvaltalaisen laadullisen tapaustutkijan Staken (1995) kiteyttämään kysymykseen. Hänen mielestään yksi tärkeimmistä kysymyksistä tapaustutkimusta tehdessä on: "mitä voimme oppia tapauksesta?" (Laine ym. 2007: 10.) Tämän opinnäytetyön tekeminen on avartanut omaa ymmärrystäni nuorten kanssa tehtävästä sosiaalityöstä ja samalla herättänyt paljon uusia ajatuksia liittyen harkinnanvaraisen jälkihuoltopäätöksen saaneiden nuorten tukemiseen. Näitä pohdin seuraavaksi.

Opinnäytetyön tulokset vahvistavat osallistavan sosiaalityön merkitystä korostamalla vertaisuuteen ja nuoren autonomiseen toimijuuteen panostavan työn vaikutusta. Vertaisryhmätoiminnalla pystytään vastaamaan sellaisiin nuorten tarpeisiin, joihin yksilöllisellä työllä ei ole mitenkään mahdollista päästä. Tämä ei tarkoita, etteikö yksilöllistä työtä myös tarvittaisi. Vertaisilta saatu tuki on erilaista verrattuna työntekijän antamaan tukeen. Molempia tarvitaan, koska molemmat vastaavat eri tarpeisiin. Tämä opinnäytetyö ei ottanut kantaa osallisuuden taloudelliseen ulottuvuuteen (HAVING), jossa riittävän toimeentulon ja tasa-arvoisten palveluiden takaaminen hyvinvointi- ja terveyserojen kaventumiseksi ovat oleellisia (vrt. Osallisuuden ulottuvuudet 22.2.2016). Tämä osallisuuden ulottuvuus on myös huomioitava nuoren kokonaisvaltaisessa tukemisessä. Tähän kokonaisvaltaiseen tukemiseen liittyy myös asiakaskeskeisyys, joka on uudistuneen sosiaalihuoltolain yksi keskeisimmistä periaatteista. Siinä on kyse sosiaalihuollon toiminnan arvoperustasta, jonka mukaan jokainen asiakas kohdataan ihmisarvoisena yksilönä ja juuri hänen tarpeistaan lähtien. Tämä edellyttää useiden eri tahojen laajaa yhteistyötä. (Sosiaalihuoltolaki soveltamisopas 2015: 4.) Näen, että tässä on kyse kumppanuudesta, jota on mahdollista toteuttaa paitsi harkinnanvaraisen jälkihuoltopäätöksen saaneiden nuorten tukemisessa, myös ylipäänsä lastensuojelussa ja sosiaalityössä. Sosiaaliohjaajilla vertaisryhmän ohjaajina ja sosiaalityöntekijällä nuoren asioista vastaavana työntekijänä

on asiakkaan näkökulmasta katsottuna yhteinen tavoite ja se on nuoren elämänhallinnan ja itsenäistymisen sekä toimintavoiman kasvattaminen (vrt. Väisänen 2011: 178).

Opinnäytetyön tulosten tarkastelussa herätti pohdintaa nuorten voimakkaat kokemukset samaistumisesta ja hyväksytyksi tulemisesta. Tämä on tärkeää ottaa huomioon kun järjestetään vertaisryhmätoimintaa lastensuojelun asiakkaille. Mahdollistuisiko ryhmään kuulumisen tunne ryhmässä, jossa osallistujat olisi koottu laajemmalla skaalalla? Pystyisivätkö nuoret jakamaan kokemuksiaan ilman pelkoa leimautumisesta? Tämän takia on tärkeää, että vertaisryhmätoiminta järjestetään lastensuojelun omana toimintana. Nuorilla tulee olla paikka, jossa voivat vapautuneesti olla omina itseinään. On myös tärkeää, että ryhmänohjaajalla on lastensuojelun substanssiosaamista, jolloin on mahdollista esimerkiksi korjata nuorten ajatusvääristymiä kertomalla lastensuojelun toimintatavoista tai toimia linkkinä sosiaalityöntekijän ja nuoren välillä.

Pohdintaa herätti myös se, missä vertaisryhmätoimintaa järjestetään. Millainen merkitys on sillä, että ryhmä kokoontuu tutussa toimipisteessä lähellä kotia? Kun tiedetään motiivintyön tärkeys ja se, että nuorta täytyy houkutella osallistumaan toimintaan, niin kuinka hyvin lastensuojelunuorten mukaan saaminen toteutuu ryhmissä, jotka eivät ole lastensuojelun omaa toimintaa? Mikkonen (2011) pohtii sitä, että Suomessa on rahanpuutteen vuoksi eräällä tavalla ”sairastuttu suuruuteen” ja tämä näkyy niin, että muodostetaan yhä suurempia kuntia kuntaliitoksilla, rakennetaan suurempia sairaaloita, hallintokeskuksia ja suuria kouluja. Tällöin tapahtuu hänen mukaan polarisaatiota, niin että osa ihmisistä on palveluiden äärellä ja toinen osa on entistä etäämpänä niistä ja ihmiset pakotetaan ylhäältäpäin sopeutumaan suuriin rakenteisiin. Mikkonen tuo esiin myös sen, että nykyinen taantuma on uhka palvelujen riittävyydelle ja tämän takia on odotettavissa vertaistuen tarpeen lisääntymistä. (Mikkonen 2011: 218.)

Johdannossa siteerasin Tuija Erosta ja näin lopuksi haluan palata hänen viisaaseen ajatukseen. Tämä opinnäytetyö on yksi näkökulma lastensuojelun toimintaympäristöön ja toivon sen antavan ajatuksia sen suhteen, että kaikella sillä mitä työntekijät lastensuojelussa tekevät, on vaikutusta nuoren elämään tässä ja nyt sekä myös tulevaisuudessa.

Lähteet

Aalberg, Veikko – Siimes, Martti A. 2007. Lapsesta aikuiseksi. Nuoren kypsyminen naiseksi tai mieheksi. Helsinki: Nemo.

Aalto, Mikko 2000. Ryppäästä ryhmäksi, turvallisen ryhmän rakentaminen. Ryttylä: My Generation Oy.

Aaltonen, Sanna – Heikkinen, Alpo 2013. Nuoret lastensuojelussa. Teoksessa Bardy, Marjatta (toim.) Lastensuojelun ytimissä. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Tampere: Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino Oy.

Adams, Robert 2008. Empowerment, Participation and Social Work. UK: Palgrave Macmillan.

Ala-Kauhaluoma, Mika – Tuusa, Matti 2014. Selvitys nuorten sosiaalisesta kuntoutuksesta. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2014:42. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. Verkkodokumentti. <http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=9882185&name=DLFE-32845.pdf>. Luettu 3.4.2015

Alasuutari, Pertti 2001 ja 2007 (3. uudistettu painos). Laadullinen tutkimus. Tampere: Vastapaino.

Ammattieettinen lautakunta 2013. Arki, arvot, elämä, etiikka. Sosiaalialan ammattilaisen eettiset ohjeet. Helsinki: Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry. Verkkodokumentti. <http://www.talentia.fi/files/558/Etiikkaopas_2013_net.pdf>. Luettu 13.1.2016

Arnett, Jeffrey Jensen 2000. Emerging Adulthood. A Theory of Development From the Late Teens Through the Twenties. American Psychologist, May 2000, vol. 55, no. 5: 469–480. The American Psychological Association. Verkkodokumentti: <https://www.homeworkmarket.com/sites/default/files/qx/15/04/18/11/arnett_2000_article_on_emerging_adulthood_1.pdf>. Luettu 18.2.2016

Avohuollon sosiaalityö 19.1.2016. Helsingin kaupunki. <<http://www.hel.fi/www/Helsinki/fi/sosiaali-ja-terveyspalvelut/lapsiperheiden-palvelut/lastensuojelu/sosiaalityo/avohuollon-sosiaalityo/>>. Luettu 21.1.2016

Ekholm, Elina 2013. ”Mä en olisi tässä nyt” Nuorten kokemusasiantuntijoiden mielipiteitä Helsingin Diakonissalaitoksen intensiivihoidosta. HDL Raportti 1/2013. Helsingin Diakonissalaitos.

Eronen, Tuija 2012. Lastenkoti osana elämäntarinaa. Narratiivinen tutkimus lastenkodissa asuneiden kertomuksista. Tampereen yliopisto. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy – Juvenes Print.

Eskola, Jari – Suoranta, Juha 2008. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.

Eskola, Jari – Vastamäki, Jaana 2015. Teemahaastattelu: opit ja opetukset. Teoksessa Valli, Raine – Aaltola, Juhani (toim.). Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Jyväskylä: PS-kustannus.

Hakkarainen, Tyyne – Londén, Pia – Peltosalmi, Juha 2015. Sosiaalibarometri 2015. Ajankohtainen arvio hyvinvoinnista, palveluista sekä palvelujärjestelmän muutoksesta. Helsinki: SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry.

Hallituksen esitys eduskunnalle sosiaalihuoltolaiksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi. HE 164/2014 vp. Verkkodokumentti. <<http://217.71.145.20/TRIPviewer/show.asp?tunniste=HE+164/2014&base=erhe&palvelin=www.eduskunta.fi&f=WORD>>. Luettu 4.4.2015

Halonen, Sari 2015. Vanhempien voimaryhmä. Vanhemmuutta tukeva vertaisryhmätöimintamuoto. Opinnäytetyö. Sosiaalialan koulutusohjelma (YAMK). Helsinki: Diakoniammattikorkeakoulu.

Heikkinen, Alpo 2006. ”Olenko mä sitä riskiryhmää?” Lastensuojelun poikaryhmien hyvinvoinnin muutostekijät. Realistinen etnografia. Lisensiaatintutkimus. Helsingin Yliopisto, Yhteiskuntapolitiikan laitos.

Heikkinen, Alpo – Levamo, Pauliina 1.7.2015. Vertaisryhmätöiminta. Lastensuojelun käsikirja. THL. <<https://www.thl.fi/sv/web/lapset-nuoret-ja-perheet/peruspalvelut/sosiaalipalvelut/vertaisryhmatoiminta>> Luettu 25.2.2016

Heinonen, Hanna – Sinko, Päivi 2013. Sosiaalityöntekijät lastensuojeluprosessia johtamassa. Teoksessa Bardy, Marjatta (toim.) Lastensuojelun ytimissä. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Tampere: Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino Oy.

Hirsjärvi, Sirkka – Hurme, Helena 2011. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Tallinna: Gaudeamus Helsinki University Press.

Hokkanen, Liisa 2009. Empowerment valtaistumisen ja voimaantumisen dialogina. Teoksessa Mäntysaari, Mikko – Pohjola, Anneli – Pösö, Tarja (toim.) Sosiaalityö ja teoria. Jyväskylä: PS-kustannus.

Hokkanen, Liisa 2011. Vertaistuki ja vammaispalvelut. Teoksessa Järviö, Aila – Lindh, Jari – Suikkanen, Askko (toim.) Kuntoutus muutoksessa. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus.

Hokkanen, Liisa 2014. Autetuksi tuleminen. Valtaistavan sosiaalisen asianajon edellyttämät toimenpiteet. Lapin yliopisto, yhteiskuntatieteiden tiedekunta. Rovaniemi: Acta Universitatis Lapponiensis 278.

Holm, Jaana 2010. Ihmisen kohtaaminen ja arvostava vuorovaikutus, vertaisryhmätöiminnan kulmakivi. Teoksessa Vertaistoiminta kannattaa. Asumissäätiöpalvelu ASPA. Verkkodokumentti. <http://www.kansalaisareena.fi/Vertaistoiminta_kannattaa.pdf>. Luettu 22.3.2016.

Hovi-Pulsa, Raija 2008. Arkisuuntautunut perhetyö – rajat ja mahdollisuudet. Teoksessa Viinämäki, Leena (toim.) 14 puheenvuoroa sosionomien (AMK) asemasta Suomen hyvinvointiasiantuntijajärjestelmässä. Kemi-Tornion ammattikorkeakoulun julkaisuja Sarja A: Raportteja ja tutkimuksia 2/2008.

Huovila, Eija 2013. Identiteettiä rakentamassa – Alle 25-vuotiaiden helsinkiläisten nuorten kokemuksia perussosiaalityöstä. Sosiaalityön erikoistumiskoulutukseen kuuluva li-

sensiaatintutkimus. Marginalisaatiokysymysten sosiaalityön erikoisala. Sosiaalityö-
teidenlaitos. Helsingin yliopisto. Verkkodokumentti. <<http://www.sosnet.fi/loader.aspx?id=e3d31d6e-ec9b-402a-920d-26ed7ccc95fb>>. Luettu 4.4.2015.

Hytti, Tytti Sarika – Jouttimäki, Päivi 2013. Elämäni kuvat. Sosiaalityön voimavaraista-
vaa ryhmätoimintaa. Pääkaupunkiseudun aikuissosiaalityön päivä 21.5.2013, Elämäni
kuvat –työpaja. < [http://slidehot.tips/resources/elaemaeni-kuvat-esittely-paeaekaupun-
kiseudun-aikuissosiaalityoen-paeivaen-tyoepaja-21-5-2013.618597/](http://slidehot.tips/resources/elaemaeni-kuvat-esittely-paeaekaupun-
kiseudun-aikuissosiaalityoen-paeivaen-tyoepaja-21-5-2013.618597/)>. Luettu
25.1.2016.

Hyväri, Susanna 2005. Vertaistuen ja ammattiauttamisen muuttuvat suhteet. Teok-
sessa Nylund, Marianne – Yeung, Anne Birgitta (toim.) Vapaaehtoistoiminta. Anti, arvot
ja osallisuus. Tampere: Vastapaino.

Häikiö, Liisa – Niemenmaa, Vivi 2007. Valinnan paikat. Teoksessa Tapaustutkimuksen
taito. Toimittaneet Markus Laine, Jarkko Bamberg & Pekka Jokinen. Helsinki: Gaudea-
mus.

Jaatinen, Suvi 2014. Systemaattinen kirjallisuuskatsaus nuorten kokemuksista ja osalli-
suudesta lastensuojelussa. Jyväskylän yliopisto. Yhteiskuntatieteiden ja filosofian lai-
tos. Pro gradu –tutkielma. Verkkodokumentti: <<https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/45137/URN%3aNBN%3afi%3ajyu-201501211154.pdf?sequence=1.>>
Luettu 11.2.2016.

Jantunen, Eila 2008. Osalliseksi tuleminen – masentuneiden vertaistukea jäsentävä
substansiivinen teoria. Tampereen yliopisto, Lääketieteellinen tiedekunta, Hoitotieteen
laitos. Licensiaatintutkimus. Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja: A Tutkimuksia
18. Tampere: Juvenes Print.

Jantunen, Eila 2010. Vertaistuki masentuneiden osallisuuden vahvistajana. Teoksessa
Laine, Terhi – Hyväri, Susanna – Vuokila-Oikkonen, Päivi (Toim.). Syrjäytymistä vas-
taan sosiaali- ja terveysalalla. Helsinki: Tammi.

Jouttimäki, Päivi 2011. Voimavarastavaa sosiaalityötä ryhmässä. Teoksessa Saurama,
Erja – Kangas, Saija – Jouttimäki, Päivi (toim.). Uudistuva ja voimaannuttava aikuissosi-
aalityö. Visio vahvasta aikuissosiaalityöstä –hankkeen loppuraportti. Socca – Pääkau-
punkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus. Työapereita 2011:11.

Juhila, Kirsi 2006. Sosiaalityöntekijöinä ja asiakkaina. Sosiaalityön yhteiskunnalliset
tehtävät ja paikat. Tampere: Vastapaino.

Juvonen, Tarja 2013. Nuorten aikuisten autonomisen toimijuuden jännitteinen rakentu-
minen ammatillisen etsivät työn kontekstissa. Teoksessa Laitinen, Merja – Niskala,
Asta (toim.): Asiakkaat toimijoina sosiaalityössä. Tampere: Vastapaino.

Juvonen, Tarja 2015. Sosiaalisesti kontrolloitu, hauraasti autonominen. Nuorisotutki-
musverkosto / Nuorisotutkimusseura, Julkaisuja 165. Helsinki.

Jälkihuollon tukiasuntotoiminnan Varikko-toiminta 27.05.2015. Helsingin kaupunki. <
[http://www.hel.fi/www/Helsinki/fi/sosiaali-ja-terveyspalvelut/nuorten-palvelut/jalki-
huolto/tukiasumistoiminta/varikko](http://www.hel.fi/www/Helsinki/fi/sosiaali-ja-terveyspalvelut/nuorten-palvelut/jalki-
huolto/tukiasumistoiminta/varikko)>. Luettu 11.2.2016

Jälkihuolto 30.7.2015. Lastensuojelun käsikirja. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. <<https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/jalkihuolto>>. Luettu 11.2.2016

Järvinen, Katriina – Tontti, Jukka – Lindblom-Ylänne, Sari – Niemelä, Raimo – Päivän-salo, Tiina-Maria 2009. PS Sosiaalipsykologia. Helsinki: Otava.

Kallinen, Kati – Pirskanen, Henna – Rautio, Susanna 2015. Sensitiivinen tutkimuk-sessa: Menetelmät, kohderyhmät, haasteet ja mahdollisuudet. EU: United Press Glo-bal.

Kananoja, Aulikki – Lavikainen, Marjo – Oranen, Mikko 2013. Toimiva lastensuojelu -selvitysryhmän loppuraportti 2013. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muisti-oita 2013:19. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. Verkkodokumentti. <<https://www.julkari.fi/handle/10024/126183>>. Luettu 3.4.2015

Kangas, Saija – Jouttimäki, Päivi 2011. Johtopäätökset. Teoksessa Saurama, Erja – Kangas, Saija – Jouttimäki, Päivi (toim). Uudistuva ja voimaannuttava aikuissosiaalityö. Visio vahvasta aikuissosiaalityöstä –hankkeen loppuraportti. Socca – Pääkaupunkiseu-dun sosiaalialan osaamiskeskus. Työapereita 2011:11.

Kannasoja, Sirpa 2013. Nuorten sosiaalinen toimintakyky. Jyväskylä studies in educa-tion, psychology and social research 484. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä: Jyväskylä University Printing House.

Kivistö, Jaana 2006. ”Missä mä olisin muuten?” Nuorten kokemukset lastensuojelusta ja muista viranomaispalveluista. Ammatillinen lisensiaattitutkielma. Turun yliopisto.

Korkiamäki, Riikka 2013. Kaveria ei jätetä! Sosiaalinen pääoma nuorten vertaissuh-teissa. Nuorisotutkimusverkosto / Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 137. Tampere: Suo-men Yliopistopaino Oy

Kotiin vietävä kriisityö 4.6.2015. Helsingin kaupunki. <<http://www.hel.fi/www/Hel-sinki/fi/sosiaali-ja-terveyspalvelut/lapsiperheiden-palvelut/lastensuojelu/nukri/kokri/>>. Luettu 22.1.2016

Kurki, Leena 2000. Sosiokulttuurinen innostaminen. Tampere: Vastapaino.

Kurki, Leena 2011. Sosiokulttuurinen innostaminen yhteisötyönä. Teoksessa Ruuska-nen, Petri T. – Savolainen, Katri – Suonio, Mari (toim.): Toivo sosiaalisessa. Toivoa luova toimintakulttuuri sosiaalityössä. EU: UNIPress.

Kurki, Leena – Kurki-Suutarinen, Matleena 2014. Machiavellista samuraihin. Kohti in-nostavaa johtajuutta. Helsinki: Basam Books Oy.

Kuula, Arja 2011. Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Jyväskylä: Bookwell Oy.

Kuure, Tapio 2015. Sosiaalisen vahvistamisen määrittely ja asema nuorten hyvinvoinnin palvelujärjestelmässä. Teoksessa Sosiaalinen vahvistaminen käsitteenä ja palveluina, Sosiaalisen vahvistamisen kehittämistoiminnan tuloksia. Valtakunnallinen työpaikajyhdistys ry opetus- ja kulttuuriministeriön tuella. Verkkodokumentti. <http://www.tpy.fi/site/assets/files/1372/sosiaalinen-vahvistaminen-k_sitteen_-ja-palveluina.pdf>. Luettu 2.3.2016.

Känkänen, Päivi 2013. Siirtymät sijaishuollossa – hetkiä ja ikuisuuksia. Teoksessa Bardy, Marjatta (toim.): Lastensuojelun ytimissä. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Tampere: Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino Oy.

Kääriäinen, Aino – Palsanen, Kati 2015. Asiakkaiden ja ammattilaisten yhteistoiminnallisen työskentelyn merkitykset ja seuraukset. Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti Janus vol. 23 (2) 2015, 190–205. Helsinki: Sosiaalipoliittinen yhdistys ja Sosiaalityön tutkimuksen seura.

Laimio, Anne – Karnell, Sonja. Vertaistoisiminta – kokemuksellista vuorovaikutusta. Teoksessa Vertaistoisiminta kannattaa. Asumissäätiöpalvelu ASPA. Verkkodokumentti. <http://www.kansalaisareena.fi/Vertaistoisiminta_kannattaa.pdf> Luettu 18.11.2015.

Laine, Markus – Bamberg Jarkko – Jokinen Pekka 2007. Tapaustutkimuksen käytäntö ja teoria. Teoksessa Tapaustutkimuksen taito. Toimittaneet Markus Laine, Jarkko Bamberg & Pekka Jokinen. Helsinki: Yliopistopaino.

Laki lastensuojelulain muuttamisesta 1302/2014. Annettu Helsingissä 30.12.2014

Laki sosiaalihuollon ammattihenkilöistä 817/2015. Annettu Helsingissä 26.6.2015.

Lastensuojelu 2014. Suomen virallinen tilasto (SVT): Lastensuojelu [verkkójulkaisu]. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos (THL) [viitattu 21.1.2016]. Saantitapa: <http://www.stat.fi/til/lasuo>.

Lastensuojelulaki 13.4.2007/417. Annettu Helsingissä 13.4.2007.

Lastensuojelun arvot ja periaatteet, n.d. Lastensuojelun käsikirja. THL. Verkkodokumentti. <<https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/mita-on-lastensuojelu/lastensuojelun-arvot-ja-periaatteet>>. Luettu 9.4.2016

Lastensuojelun jälkihuollon sosiaalityö 9.11.2015. Helsingin kaupunki. <<http://www.hel.fi/www/Helsinki/fi/sosiaali-ja-terveyspalvelut/nuorten-palvelut/jalki-huolto>>. Luettu 21.2.2016

Lastensuojelun perhetyö 16.3.2015. Helsingin kaupunki. <<http://www.hel.fi/www/Helsinki/fi/sosiaali-ja-terveyspalvelut/lapsiperheiden-palvelut/lastensuojelu/perhetyo/perhetyot/>> Luettu 21.2.2016

Lepistö, Sari 2010. Nuorten kokema perheväkivalta. Malli hyvinvoinnista ja selviytymisestä. Akateeminen väitöskirja. Tampereen yliopisto. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy – Juvenes Print.

Levamo, Pauliina 2007. Omaa elämää etsimässä. Tutkimus ryhmämuotoisen sosiaalityön mahdollisuuksista tukea nuorten itsenäistymistä. Teoksessa Heikkinen, Alpo – Levamo, Pauliina – Parviainen, Maaret ja Savolainen, Aili 2007. Näe minut - kuule minua. Kokemuksia ryhmistä. SOCCAn ja Heikki Waris -Instituutin julkaisusarja nro 11.

Levamo, Pauliina 14.12.2014. Henkilökohtainen sähköpostilla käyty kirjeenvaihto.

Mahlakaarto, Salme 2010. Subjektiksi työssä. Identiteettiä rakentamassa voimaantumisen kehitysohjelmassa. Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research 394. Akateeminen väitöskirja. Jyväskylän Yliopisto.

Malmsten Annukka 2007. Rajaaminen. Teoksessa Tapaustutkimuksen taito. Toimittaneet Markus Laine – Jarkko Bamberg – Pekka Jokinen. Helsinki: Yliopistopaino.

Marttunen, Mauri – Karlsson, Linnea 2013. Nuoruus ja mielenterveys. Teoksessa Marttunen, Mauri – Huurre, Taina – Strandholm, Thea – Viialainen, Riitta (toim.): Nuorten mielenterveyshäiriöt. Opas nuorten parissa työskenteleville aikuisille. THL. Verkko-dokumentti: < https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/110484/THL_OPA025_2013.pdf?sequence=1> Luettu 13.2.2016.

Mehtola, Sirkku 2012. Vertaisuus ja osallisuus. Teoksessa Ojuri, Auli (toim.). Vertaisryhmä. Väkivaltaa kokeneiden naisten osallisuuden ja voimaantumisen tukeminen. Ensi- ja turvakotien liitto.

Mehtonen, Tuija 2011. Sosiaalisen vahvistamisen osaaminen. Teoksessa Lundbom, Pia – Herranen, Jatta (toim.): Sosiaalinen vahvistaminen kokemuksina ja käytänteinä. Sarja C. Oppimateriaaleja 26. Helsinki: Humanistinen ammattikorkeakoulu – HUMAK. Verkkodokumentti. < <https://www.humak.fi/wp-content/uploads/2014/12/humak-sos-vahvistaminen-verkko.pdf>>. Luettu 13.2.2016

Mikkonen, Irja 2009. Sairastuneen vertaistuki. Kuopion yliopiston julkaisuja. E, Yhteiskuntatieteet, no 173. Akateeminen Väitöskirja. Kuopio: Kuopion Yliopisto.

Mikkonen, Irja 2011. Vertaistuki osana sosiaalista vahvistamista. Teoksessa Lundbom, Pia – Herranen, Jatta (toim.): Sosiaalinen vahvistaminen kokemuksina ja käytänteinä. Sarja C. Oppimateriaaleja 26. Helsinki: Humanistinen ammattikorkeakoulu – HUMAK. Verkkodokumentti. < <https://www.humak.fi/wp-content/uploads/2014/12/humak-sos-vahvistaminen-verkko.pdf>>. Luettu 13.2.2016

Mönkkönen, Kaarina 2007. Vuorovaikutus – dialoginen asiakastyö. Helsinki: Editia Prima Oy.

Nádasi, Anna 2013. Nuorten osallisuus lastensuojelua kehittävässä ryhmätoiminnassa. Pro gradu. Helsingin yliopisto, valtiotieteellinen tiedekunta, Sosiaalitieteiden laitos, sosiaalityö. Verkossa saatavilla vain tiivistelmä: < <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/39622>>. Luettu 8.1.2016

Niemelä, Pauli 2009. Ihmisen toiminnallisuus ja hyvinvointi sosiaalityön teoreettisen ymmärryksen peustana. Teoksessa Mäntysaari, Mikko – Pohjola, Anneli – Pösö, Tarja (toim.): Sosiaalityö ja teoria. Sosiaalityön tutkimuksen seuran vuosikirja. Jyväskylä: PS-kustannus.

Niemelä, Pauli 2011. Sosiaalityö hyvinvointietiikan toteuttajana. Teoksessa Pehkonen, Aini – Väänänen-Fomin, Marja (toim.): Sosiaalityön arvot ja etiikka. Sosiaalityön tutkimuksen seuran vuosikirja. Jyväskylä: PS-kustannus.

Niiranen, Vuokko – Seppänen-Järvelä, Riitta – Sinkkonen, Merja – Vartiainen, Pirkko 2010. Johtaminen sosiaalialalla. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.

Nousiainen, Kirsi 2015. Yhteisöt pitkäaikaisasunnottomien elämänkuluissa ja emansipatorisessa identiteetityössä. Teoksessa Väyrynen, Sanna – Kostamo-Pääkkö, Kaisa – Ojaniemi, Pekka (toim.) Sosiaalityön yhteisöllisyyttä etsimässä. EU: United Press Global.

Nuorisolaki 72/2006. Annettu Helsingissä 27.1.2006.

Nuorten palvelujen jälkihuollon tukiasuntotoiminta 2015. Helsingin kaupunki. Verkkodokumentti. <<http://www.hel.fi/www/helsinki/fi/kaupunki-ja-hallinto/hallinto/palvelut/palvelukuvaus?id=3108>> Luettu 12.1.2015

Nuorten palvelujen työhönohjaus 2015. Helsingin kaupunki. Verkkodokumentti. <<http://www.hel.fi/www/helsinki/fi/kaupunki-ja-hallinto/hallinto/palvelut/palvelukuvaus?id=3104>> Luettu 10.1.2015

Oranen, Mikko 2008. Mitä mieltä? Mitä mieltä! Lasten osallisuus lastensuojelun kehittämisessä. Sosiaali- ja terveysministeriön Lastensuojelun kehittämisohjelman osaraportti. Raportti on tarkistettu versio Lastensuojelun kehittämisohjelmassa ilmestyneestä verkkojulkaisusta. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto ry. Verkkodokumentti: <<http://www.ensijaturvakotienliitto.fi/@Bin/1911491/mit%C3%A4%20mielt%C3%A4!%20raporttiCS3.pdf>>. Luettu 13.2.2016

Osallisuuden osatekijät 22.2.2016. THL. Verkkodokumentti. <https://www.thl.fi/fi/web/hyvinvointi-ja-terveyserot/eriarvoisuus/hyvinvointi/osallisuus/osallisuuden-osatekijat>>. Luettu 9.4.2016.

Palvelujen uudistaminen jatkuu 22.12.2015. Helsingin kaupunki. <<http://www.hel.fi/www/sote/fi/esittely/julkaisut/uutiskirjeet/palvelutuudistuvat.>> Luettu 22.1.2016.

Pekkarinen, Elina 2011. Lastensuojelun tieto ja tutkimus – Asiantuntijoiden näkökulma. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura: Verkkojulkaisu 51, 2011.

Pennington, Donald C. 2005. Pienryhmän sosiaalipsykologia. Helsinki: Gaudeamus.

Peuhkuri Timo 2007. Teoria ja yleistämisen kriteerit. Teoksessa Laine, Markus – Bamberg, Jarkko – Jokinen, Pekka (toim): Tapaustutkimuksen taito. Helsinki: Yliopistopaino.

Pohjola, Anneli 2009. Nuorisotyön ja sosiaalityön rajapinnoilla. Teoksessa Raitakari, Suvi – Virokannas, Elina (toim.): Nuorisotyön ja sosiaalityön jaetut kentät. Puheenvuoroja asiantuntijuudesta, käytännöistä ja kohtaamisista. Nuorisotutkimusverkosto / Nuorisotutkimusseura, julkaisu 92.

Pohjola, Anneli 2015. Yhteisöt ja yhteisöllisyys monimuotoisena ilmiönä. Teoksessa Väyrynen, Sanna – Kostamo-Pääkkö, Kaisa – Ojaniemi, Pekka (toim.): Sosiaalityön yhteisöllisyyttä etsimässä. EU: United Press Global.

Pukkio, Saana 2015. Jälkihuolto-opas. Pdf-esitys 1.10.2015. Lahti: Sijaishuollon päivät. Verkkodokumentti. <http://www.varpu.fi/files/3058/Saana_Pukkio_Jalkihuolto-opas_Lahti_290915.pdf> Luettu 21.1.2016

Raatikainen, Eija 2011. Luottamus koulussa: Tutkimus yhdeksännen luokan oppilaiden luottamus- ja epäluottamuskertomuksista ja niiden merkityksestä oppilaiden kouluarjessa. Helsingin yliopisto, käyttäytymistieteellinen tiedekunta, käyttäytymistieteiden laitos. Väitöskirja. Verkkodokumentti. <<https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/24546/luottamu.pdf?sequence=1>>. Luettu 1.4.2016

Raatikainen, Eija 2015. Lujita luottamusta. Asiakassuhteen rakentaminen sosiaali- ja terveysalalla. Juva: Bookwell Oy.

Raitakari, Suvi – Virokannas, Elina 2009. Yhteisiä teemoja etsimässä. Teoksessa Raitakari, Suvi – Virokannas, Elina (toim.): Nuorisotyön ja sosiaalityön jaetut kentät. Puheenvuoroja asiantuntijuudesta, käytännöistä ja kohtaamisista. Nuorisotutkimusverkosto / Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 92.

Raivio, Helka – Karjalainen, Jarno 2013. Osallisuus ei ole keino tai väline, palvelut ovat! Osallisuuden rakentuminen 2010-luvun tavoite- ja toimintaohjelmissa. Teoksessa Era, Taina (toim.): Osallisuus – oikeutta vai pakkoa? Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja 156. Tampere: Suomen yliopistopaino Oy – Juvenes Print. Verkkodokumentti. <http://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/64153/JAMKJULKAISUJA1562013_web.pdf>. Luettu 18.1.2016.

Rautiainen, Markku 2011. Nuorten asumisen sisältöpalvelut sosiaalisena vahvistamisena ja psykososiaalisena työnä. Teoksessa Lundbom, Pia – Herranen, Jatta (toim.) Sosiaalinen vahvistaminen kokemuksina ja käytänteinä. Sarja C. Oppimateriaaleja 26. Helsinki: Humanistinen ammattikorkeakoulu – HUMAK. Verkkodokumentti. <<https://www.humak.fi/wp-content/uploads/2014/12/humak-sos-vahvistaminen-verkko.pdf>>. Luettu 20.2.2016

Ronkainen, Suvi – Pehkonen, Leila – Lindblom-Yläne, Sari – Paavilainen, Eija 2011. Tutkimuksen voimasanat. Helsinki: WSOYpro

Rousu, Sirkka 2007. Lastensuojelun tuloksellisuuden arviointi organisaatiossa. Näkömätön tuloksellisuus näkyväksi. Helsinki: Suomen Kuntaliitto. Verkkodokumentti. <<https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/67786/978-951-44-7174-2.pdf?sequence=1>>. Luettu 23.2.2016.

Rouvinen-Wilenius, Päivi 2014. Kohti osallisuutta - mikä estää, mikä mahdollistaa? Teoksessa Jämsén, Arja – Pyykkönen, Anne (toim.): Osallisuuden jäljillä. Pohjois-Karjalan Sosiaaliturvayhdistys ry. Saarijärvi: Saarijärven offset 2014. Verkkodokumentti. <<http://www.jelli.fi/lataukset/2014/05/oSallisuuden-j%C3%A4ljill%C3%A4-verkkoversio-pakattuna-16052014.pdf>>. Luettu 19.11.2015.

Rouvinen-Wilenius, Päivi – Aalto-Kallio, Mervi – Koskinen-Ollonqvist, Pirjo – Nikula, Tuuli 2011. Osallisuus osana tasa-arvoa. Teoksessa Rouvinen-Wallenius, Päivi – Kos-

kinen-Ollonqvist, Pirjo (toim.): Tasa-arvo ja osallisuus väylä terveyteen. Järjestöt suunnan näyttäjinä. Terveyden edistämisen keskuksen julkaisuja 9/2011. Verkkodokumentti. <http://www.soste.fi/media/pdf/julkaisut/tasa-arvo_ ja_osallisuus_2012.pdf>. Luettu 19.11.2015.

Rouvinen-Wilenius, Päivi – Koskinen-Ollonqvist, Pirjo – Nikula, Tuuli 2011. Osallisuuden arvioinnin työkaluja. Teoksessa Rouvinen-Wallenius, Päivi – Koskinen-Ollonqvist, Pirjo (toim.): Tasa-arvo ja osallisuus väylä terveyteen. Järjestöt suunnan näyttäjinä. Terveyden edistämisen keskuksen julkaisuja 9/2011. Verkkodokumentti. <http://www.soste.fi/media/pdf/julkaisut/tasa-arvo_ ja_osallisuus_2012.pdf>. Luettu 19.11.2015.

Ryhmätoiminta ja ryhmätoiminnan koordinaattori 02.10.2015. Helsingin kaupunki. <<http://www.hel.fi/www/Helsinki/fi/sosiaali-ja-terveyspalvelut/lapsiperheiden-palvelut/lastensuojelu/muut-palvelut/toiminnallinen/ryhmatoiminta>>. Luettu 19.2.2016

Räty, Tapio 2015. Lastensuojelulaki. Käytäntö ja soveltaminen. Helsinki: Edita 2015.

Saaristo, Anne-Maria 2011. Emotionaalinen ammattitaito osana sosiaalisen vahvistamisen taitoisuutta. Teoksessa Lundbom, Pia – Herranen, Jatta (toim.) Sosiaalinen vahvistaminen kokemuksina ja käytänteinä. Sarja C. Oppimateriaaleja 26. Helsinki: Humanistinen ammattikorkeakoulu – HUMAK. Verkkodokumentti. <<https://www.humak.fi/wp-content/uploads/2014/12/humak-sos-vahvistaminen-verkko.pdf>>. Luettu 20.2.2016

Saastamoinen, Mikko 2007. Ryhmätutkimuksen suuntia sosiaalipsykologiassa. Teoksessa Kuusela, Pekka (toim.): Sosiaalipsykologia, yksilöstä yhteiskuntaan. Kuopio: UNIPress Ab.

Saurama, Erja 2002. Vastoin vanhempien tahtoa. Tutkimuksia 2002:7. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus.

Savolainen, Janne – Virnes, Elise – Hilpinen, Merja – Palola, Elina 2015. Nuorisotakuu - työryhmän loppuraportti ja suositukset jatkotoimiksi. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja. Työ ja yrittäjyys 19/2015. Työ- ja elinkeinoministeriö. Verkkodokumentti. <https://www.tem.fi/files/42493/TEMjul_19_2015_web_19032015.pdf>. Luettu 4.4.2015

Silverman, David 2013. Doing qualitative research. 4. painos. Lontoo: Sage.

Sinko, Päivi – Muuronen, Kaisu 2013. Olisiko jo tekojen aika? Lastensuojelun asiakastyössä toimivien näkemyksiä lastensuojelun nykytilasta. Lastensuojelun Keskusliitto. Verkkodokumentti. <http://www.lskl.fi/files/1755/Olisiko_jo_tekojen_aika.pdf> Luettu 10.1.2015.

Sosiaalihuoltolaki 1301/2014. Annettu Helsingissä 30.12.2014

Sosiaalihuoltolaki soveltamisopas 2015. Verkkodokumentti. <<http://stm.fi/documents/1271139/1352015/Sosiaalihuoltolain+soveltamisopas.pdf/cb12a5c4-9bfa-4983-adf6-94ca18815f1b>>. Luettu 9.4.2016

Stein, Mike 2006. Research Review: Young people leaving care. Child and Family Social Work 2006, 11, pp 273–279. Verkkodokumentti. <<http://eprints.white-rose.ac.uk/4159/1/ResearchReview.pdf>>. Luettu 20.1.2016.

Stein, Mike 2009. Young people leaving care: transitions to adulthood. Teoksessa Petch, Alison (toim.): *Managing Transitions: Support for Individuals at Key Points of Change*. Bristol: The Policy Press. Verkkodokumentti. <https://books.google.fi/books?hl=fi&lr=&id=e1OkKLJm3BkC&oi=fnd&pg=PA25&dq=Stein,+Mike+2009.+Young+people+leaving+care:+transitions+to+adulthood&ots=y57EjNLvs3&sig=cP3DW2Ub9EVjDPhZpInbu5WnChg&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false>. Luettu 20.1.2016.

Stein, Mike 2014. Young People's Transitions from Care to Adulthood in European and Postcommunist Eastern European and Central Asian Societies. *Australian Social Work*, 2014 Vol. 67, No. 1, 24–38. Verkkodokumentti. <<http://www.bettercarenetwork.org/library/principles-of-good-care-practices/leaving-alternative-care-and-reintegration/young-peoples-transitions-from-care-to-adulthood-in-european-and-postcommunist-eastern-european-and>>. Luettu 20.1.2016.

Särkelä-Kukko, Mona 2014. Osallisuuden eriarvoisuus ja eriarvoistuminen. Mistä puhumme, kun puhumme osallisuudesta? Teoksessa Jämsén, Arja – Pyykkönen, Anne (toim.): *Osallisuuden jäljillä*. Pohjois-Karjalan Sosiaaliturvayhdistys ry. Saarijärvi: Saarijärven offset 2014. Verkkodokumentti. <<http://www.jelli.fi/lataukset/2014/05/oSallisuuden-j%C3%A4ljill%C3%A4-verkkoversio-pakattuna-16052014.pdf>>. Luettu 19.11.2015.

Taskinen, Sirpa 2010. *Lastensuojelulain soveltaminen*. Helsinki: WSOYpro Oy.

Tikkanen, Kaija 2012. 15 – 20 -vuotiaiden nuorten toivo, sen ylläpitäminen ja vahvistaminen. Akateeminen väitöskirja. Tampereen yliopisto, Terveystieteiden yksikkö. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy – Juvenes Print. Verkkodokumentti. <<https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/66879/978-951-44-8736-1.pdf?sequence=1>>. Luettu 25.2.2016.

Tollefsen, Deborah 2014. *Social Ontology*. Teoksessa Montuschi, Eleonora – Cartwright, Nancy (toim.): *Philosophy of Social Science: A New Introduction*. Oxford: Oxford University Press.

Tuomi, Jouni – Sarajärvi, Anneli 2009. *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Tammi.

Tutkijakoulussa valmistuneet väitöskirjat, n.d. Sosnet. Yliopistoverkosto. Verkkodokumentti: <<http://www.sosnet.fi/Suomeksi/Koulutus/Tohtorikoulutus/Valmistuneet-vaitoskirjat>>. Luettu 12.2.2016

Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2009. Humanistisen, yhteiskuntatieteellisen ja käytäytymistieteellisen tutkimuksen eettiset periaatteet ja ehdotus eettisen ennakkoarvioinnin järjestämiseksi. Helsinki. Verkkodokumentti: <<http://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/eettisetperiaatteet.pdf>>. Luettu 27.8.2015.

Tutkimustietopankki ylisukupolvisista ilmiöistä, n.d. Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus Socca. Verkkodokumentti: <http://www.socca.fi/praksis/tutkimustietopankki_ylisukupolvisista_ilmioista>. Luettu 19.2.2016

Törrönen, Maritta – Vauhkonen, Teemu 2012. Itsenäistyminen elämänvaiheena – osallistava vertaistutkimus sijaishuollosta itsenäistyvien nuorten hyvinvoinnista. SOS-Lapsikylä ry. Verkkodokumentti: <https://www.sos-lapsikyla.fi/fileadmin/user_upload/tiedostot/kuvat/pdf-tiedostot/vertaistutkimus-SOS-Lapsikyla.pdf>. Luettu 19.2.2016

Törrönen, Maritta Lea Törrönen – Vornanen, Riitta Helena 2014. Young People Leaving Care: Participatory Research to Improve Child Welfare Practices and the Rights of Children and Young People. Australian Social Work, 2014 Vol. 67, No. 1, 135–150.

Valtioneuvoston kanslia 2015. Valtioneuvoston tiedonanto eduskunnalle 29.5.2015 nimittetyn pääministeri Juha Sipilän hallituksen ohjelmasta. Verkkodokumentti. <https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/JulkaisuMetatieto/Documents/VNT_1+2015.pdf>. Luettu 26.8.2015

Vario, Pipsa – Barkman, Johanna – Kiili, Johanna – Nikkanen, Marko – Oranen, Mikko – Tervo, Jaana 2012. "Suojele unelmia, vaali toivoa". Nuorten suositukset lastensuojelun ja sijaishuollon laadun kehittämiseksi. Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisuja 2012:6. Verkkodokumentti. <http://www.lapsiasia.fi/c/document_library/get_file?folderId=5535297&name=DLFE-22613.pdf>. Luettu 2.2.2015.

Vilka, Hanna 2005: Tutki ja kehitä. Helsinki: Tammi.

Vuorenmaa, Maaret 2016. Äitien ja isien osallisuus perheessä ja lasten palveluissa sekä osallisuuteen yhteydessä olevat tekijät. Akateeminen väitöskirja, Tampereen Yliopisto. Tampere: Suomen yliopistopaino Oy – Juvenes Print. Verkkodokumentti. <<https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/98335/978-952-03-0019-7.pdf?sequence=1>>. Luettu 30.1.2016.

Vuorinen, Kaisa 18.11.2015. Resilienssi on kehittyvä ominaisuus. Positiivinen pedagogiikka. <<http://blogs.helsinki.fi/klaakkon/resilienssi-on-kehittyva-ominaisuus>>. Luettu 19.2.2016

Väisänen, Raija 2011. Toivon ja epätoivon rajapinnoilla - näkökulmana ehkäisevä päihdesosiaalityö. Teoksessa Ruuskanen, Petri T. – Savolainen, Katri – Suonio, Mari (toim.): Toivo sosiaalisessa. Toivoa luova toimintakulttuuri sosiaalityössä. EU: UNI-Press.

Ylönen, Oona Malviina 2009. Kaksinkertaisesti näkymättömät? Lastensuojeluun liittyvät merkitykset nuorten kokemuksissa. Turun yliopisto. Sosiaalipolitiikan laitos. Lisensiaatin-tutkimus. Sosiaalityön erikoistumiskoulutus. Verkkodokumentti. <<http://www.sosnet.fi/loader.aspx?id=614223a4-9042-401c-9930-4c4e41132809>>. Luettu 2.3.2015

Subjektiiiviseen oikeuteen perustuvan jälkihuollon ja harkinnanvaraisen jälkihuollon erot ja yhtäläisyydet Helsingin kaupungin palveluissa vuonna 2015.

Tiedot on kerätty Helsingin kaupungin internet-sivuilta eri toimintojen palvelukuvauksista sekä Jälkihuolto-Infon materiaalista sekä opinnäytetyön tekijän työkokemuksen kautta saaduista tiedoista vuoden 2015 aikana. Taulukon laatija: Camilla Peltola, 2016.

	Subjektiiiviseen oikeuteen perustuva jälkihuolto	Harkinnanvarainen jälkihuolto
1) Asiakkaiden ohjautuminen	Asiakkaat ohjautuvat palveluun sijaishuollon sosiaalityön tai avohuollon sosiaalityöntekijän lähettämän asiakassuunnitelman kautta. Joissain tapauksissa asiakas on jo poistunut sosiaalityöntekijän asiakkuudesta ja ohjautuu oman yhteydenottonsa kautta.	Asiakas on ollut lastensuojelun avohuollon asiakkuudessa ja silloinen vastuusosiaalityöntekijä esittää perustelut harkinnanvaraisen jälkihuolto-oikeuden myöntämisestä nuorelle. Päätöksen asiasta tekee johtava sosiaalityöntekijä.
2) Ketkä ovat asiakkaita?	<p>Palvelun käytön edellytyksenä on lastensuojelun asiakkuus.</p> <p>Jälkihuollon sosiaalityö vastaa laitoksissa ja ammatillisissa perhekodeissa sijoitettuna olleiden, 16 vuotta täyttäneiden lasten ja nuorten lastensuojelulain 75§:n mukaisesta jälkihuollon sosiaalityöstä seuraavissa tapauksissa:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Nuoren sijaishuollon päättymisen jälkeen - Avohuollon tukitoimena tapahtuneen sijoituksen päättymisen jälkeen, jos sijoitus on kestänyt yhtäjaksoisesti vähintään puoli vuotta ja kohdistunut lapseen yksin <p>Poikkeukset:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Lapsen tai nuoren ollessa sijoitettuna avohuollon tukitoimenpiteenä alle kuusi kuukautta, harkinnanvaraisesta jälkihuollosta vastaa avohuollon lastensuojelun sosiaalityöntekijä; 	<p>Palvelun käytön edellytyksenä on lastensuojelun asiakkuus.</p> <p>Lapsen tai nuoren ollessa sijoitettuna avohuollon tukitoimenpiteenä alle kuusi kuukautta, harkinnanvaraisesta jälkihuollosta vastaa avohuollon lastensuojelun sosiaalityöntekijä.</p> <p>Tarveharkintaan perustuva päätös jatkaa lastensuojelun asiakkuutta harkinnanvaraisena jälkihuoltona.</p>

	<ul style="list-style-type: none"> - Nuoren asumisen jatkuessa perhehoidossa jälkihuollosta vastaa sijoituksen sosiaalityöntekijä; - Nuoren asumisen jatkuessa maakunnassa Helsingin ulkopuolisessa yksikössä jälkihuollosta vastaa sijoituksen sosiaalityöntekijä. 	
3) Lastensuojelun sosiaalityö ja jälkihuollon asiakassuunnitelma	Helsingin kaupungin jälkihuoltoyksikkö, keskitetty palvelu. Jälkihuoltoyksikön sosiaalityöntekijä laatii yhdessä asiakkaan ja hänen verkostonsa kanssa jälkihuoltosuunnitelman, johon kirjataan asiakkaan tarvitsemat palvelut ja tuki jälkihuollon aikana. Jälkihuoltosuunnitelmassa huomioidaan elämän eri osa-alueet: asuminen, toimeentulo, koulutus/työ, läheisverkosto sekä mahdolliset hoitotahot ja yhteistyökumppanit.	Helsingin kaupungin lastensuojelun avohuollon sosiaalityö, alueelliset palvelut. Avohuollon sosiaalityöntekijä laatii yhdessä asiakkaan ja hänen verkostonsa kanssa jälkihuoltosuunnitelman, johon kirjataan asiakkaan tarvitsemat palvelut ja tuki jälkihuollon aikana. Jälkihuoltosuunnitelmassa huomioidaan elämän eri osa-alueet: asuminen, toimeentulo, koulutus/työ, läheisverkosto sekä mahdolliset hoitotahot ja yhteistyökumppanit.
4) Sosiaaliohjaus ja jälkihuollon sosiaaliohjauksen suunnitelma	Ei sosiaaliohjausta jälkihuoltoyksikössä	Helsingin kaupungin lastensuojelun perhetyön sosiaaliohjaajat, alueelliset palvelut. Sosiaaliohjaaja laatii yhdessä asiakkaan kanssa jälkihuollon asiakassuunnitelmaan pohjautuvan sosiaaliohjauksen suunnitelman.
5) Taloudellinen tuki	Jälkihuollon sosiaalityö ja toimeentulotuen etuuskäsittelyn nimetty vastuutyöntekijä	Lastensuojelun avohuollon sosiaalityö ja toimeentulotuen etuuskäsittelyn nimetty vastuutyöntekijä.
6) Asumisen palvelut (sis. ohjaajan apua käytännön asioiden hoitamiseen ja tukea koulutukseen, työelämään	Nuorten palvelujen jälkihuollon tukiasuntotoiminta / asumisohjaajina sosiaaliohjaajat. Tukiasuntoon pääseminen edellyttää sosiaaliohjaukseen sitoutumista ja jälkihuollon sosiaaliohjauksen suunnitelmaa.	Ostopalveluna Nuorisoasuntoliitto ry:n tuetun asumisen asunnot / asumisohjaajina NAL:n työntekijät.

<p>sekä yleisesti elämänhallintaan liittyvissä asioissa asiakkaan kanssa tehdyn suunnitelman mukaisesti)</p>		
<p>7) Työhön ohjaus</p>	<p>Nuorten työhönohjaus on tarkoitettu lastensuojelun ja nuorten sosiaalityön asiakkaina oleville 17–24 -vuotiaille nuorille, jotka tarvitsevat tukea ja ohjausta koulutukseen tai työelämään hakeutumisessa. (Talent Studio, valmennuskurssit, työkuraattorit)</p>	<p>Nuorten työhönohjaus on tarkoitettu lastensuojelun ja nuorten sosiaalityön asiakkaina oleville 17–24 -vuotiaille nuorille, jotka tarvitsevat tukea ja ohjausta koulutukseen tai työelämään hakeutumisessa. (Talent Studio, valmennuskurssit, työkuraattorit)</p>
<p>8) Opiskelujen taloudellinen turvaaminen</p>	<p>Ei edellytetä opintolainan nostamista, tuetaan toimeentulotuella jos näin on asiakassuunnitelmaan kirjattu.</p>	<p>Ei edellytetä opintolainan nostamista, tuetaan toimeentulotuella jos näin on asiakassuunnitelmaan kirjattu.</p>
<p>9) Harrastuksen tukeminen</p>	<p>Jälkihuollon sosiaalityö, asiakassuunnitelmaan perustuen</p>	<p>Avohuollon sosiaalityö, asiakassuunnitelmaan perustuen</p>
<p>10) Vertaisryhmät ja muu ryhmätoiminta</p>	<p>Nuorten palvelujen jälkihuollon tukiasuntotoiminta järjestää vertaisryhmiä nuorille ja heidän vanhemmilleen, esim. valmennuskurssi Varikko.</p>	<p>Lastensuojelun avohuollon sosiaalityön ja/tai lastensuojelun perhetyön järjestämät ryhmätoiminnot, esim. kokemusasiantuntijaryhmät kuten Idän Nuoret Kehittäjät (INK) ja vertaisryhmät kuten harkinnanvaraisten jälkihuoltonuorten ryhmä (HJR).</p>

Alkuhaastattelun runko

RYHMÄLÄISTEN YKSILÖTAPAAMINEN

PVM:

NIMI JA YHTEYSTIEDOT:

SOSSU:

JÄLKIHUOLLON SUUNNITELMA:

RYHMÄKOKEMUS / -ODOTUKSET / -TOIVEET:

YMPYRÖI ITSELLESI TÄRKEITÄ/HAASTAVIA YMS. TEEMOJA:

OPISKELU

TYÖ

ASUNNON HAKEMINEN

KODINHOITO, ASUMINEN

TUET (KELA, TOIMEENTULOTUKI...)

OIKEUDELLISET ASIAT

ASIOIDEN HOITO (VIRASTOT, LÄÄKÄRIT TMS.)

TALOUDELLINEN PÄRJÄÄMINEN

PSYKKINEN HYVINVOINTI

FYYSINEN HYVINVOINTI

ITSETUNTO

TUNTEET

IHMISUHTEET

HARRASTUKSET

RIIPPUVUUDET

ELÄMÄNTAVAT / PÄIVÄRYTMI

JOKU MUU, MIKÄ?

Teemahaastattelun runko apukysymyksineen

- 1) **Taustatiedot:** ikä, sukupuoli, lastensuojelun historia ja harkinnanvaraisen jälkihuoltoasiakkuuden syyt nuoren omin sanoin ja muistikuvin/käsityksin.
- 2) **Kokemus vertaisryhmään osallistumisesta:** Mikä sai lähtemään mukaan? Onko aikaisempaa kokemusta ryhmistä, miten vertaisi? Millaisia odotuksia ja ennakoajatuksia oli? Miten ryhmä vastasi niihin? Kokiko saavansa tilaa ja aikaa omille ajatuksille ja kokemusten jakamiselle? Kokiko saavansa vaikuttaa ryhmän muodostumiseen?
- 3) **Vertaisryhmän merkitys:** Mitä vertaistuki mielestäsi tarkoittaa? Onko se tärkeää, miksi? Miten kuvailisit vertaisryhmän merkitystä tässä elämän vaiheessasi /-tilanteessasi? Mistä kokemuksista oli helppo puhua? Entä vaikeaa? Miten ryhmään osallistuminen on vaikuttanut sinuun/sinun elämäntilanteeseesi? Oletko oppinut / oivaltanut itsestäsi jotain uutta? Oletko saanut uusia näkökulmia tai muita ”eväitä” matkaan? Mikä merkitys tällä ryhmällä on sinulle ollut? Koitko vertaisuutta, miten? Onko ryhmästä ollut sinulle hyötyä? Entä haittaa?
- 4) **Vertaisryhmän kehittäminen lastensuojeluun:** Miten näet tämän kaltaisen työmuodon istuvan lastensuojeluun? Miten vertaisryhmätoimintaa voisi mielestäsi kehittää lastensuojelussa / onko sille näkemyksesi mukaan tarvetta, miksi? Mikä mielestäsi auttaa ryhmään sitoutumisessa? Minkä ajatuksen jättäisit henkilölle, joka miettii vertaisryhmään osallistumista? Mitä toivot/odostat ryhmänvetäjiltä? Mitä ryhmän vetäminen mielestäsi vaatii ryhmänohjaajalta? Mikä on pahin moka mitä ryhmänohjaaja voi tehdä? Millaista ohjelmaa/toimintaa vertaisryhmän tulisi sisältää? Minkälainen ryhmän kokoonpanon tulisi olla?